

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ülkü Tamer

YAŞAMAK HATIRLAMAKTIR

Anılar Kitabı

2. BASKI

KitapYAYINEVi

YAŞAMAK HATIRLAMAKTIR

YAŞAMAK HATIRLAMAKTIR

ANILAR KİTABI

KİTAP YAYINEVİ – 88
ANI VE YAŞAM DİZİSİ – 8

YAŞAMAK HATIRLAMAKTIR-ANILAR KİTABI/ÜLKÜ TAMER

© 2005, KİTAP YAYINEVİ LTD.

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

KAPAK FOTOĞRAFI
SİNAN ÇÖKSEL

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
KÂÇIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3
34408 KÂÇITHANE
SERTİFİKA NO. 12055
T: 0212 294 10 00 F: 212 294 90 80
E: INFO@MASMAT.COM.TR

- 1. BASIM: EKİM 1998, YAPI KREDİ YAYINLARI, İSTANBUL**
- 3. BASIM: ŞUBAT 2004, YAPI KREDİ YAYINLARI, İSTANBUL**
- 4. BASIM: AĞUSTOS 2005, KİTAP YAYINEVİ, İSTANBUL**
- 5. BASIM: NİSAN 2010, KİTAP YAYINEVİ, İSTANBUL**

ISBN 978-975-8704-95-8

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANGİR CADDESİ, ÖZÖZÜL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Yaşamak Hatırlamaktır

Anılar Kitabı

ÜLKÜ TAMER

KitapYAYINEVİ

Ülkü Tamer 1937'de Gaziantep'te doğdu. İstanbul'da Robert Kolej'i bitirdi (1958). Gazetecilik Enstitüsü'nde okudu, oyunculuk ve çevirmenlik yaptı. Milliyet, Karacan Yayınları'nı yönetti.

Öykülerini *Alleben Öyküleri* adıyla bir araya topladı. Anılarının bir bölümü *Yaşamak Hatırlamaktır* adıyla kitaplaştı. Yayınladığı yedi şiir kitabını *Yanardağın Üstündeki Kuş (Toplu Şiirler)* adıyla tek ciltte topladı.

Ülkü Tamer ayrıca yetmişin üstünde kitap çevirdi; şiir antolojileri hazırladı. Yeditepe Şiir Armağanı, Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü, Yunus Nadi Öykü Ödülü, Macaristan Kültür Bakanlığı Endre Ady Ödülü gibi ödüllerle değerlendirildi.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ GİBİ 10

İPEKÇİ TAHSİN'İN OĞLU

LAMBA PÜF DEMESİN 13

HASİBE'NİN GÖBEĞİ 16

ANTEPLİYSEN KORKMAZSIN 18

DANSEDEN ANTEPLİ 19

BİCO 22

ANTEP-NARLI-ANTEP 24

ÇAŞAR MI, ÇAŞMAZ MI? 25

PAZAR KEBAPLARI 27

DERGİLER, KİTAPLAR 30

KİTAP OLMADIĞI ANIŞILDIĞINDAN... 33

GAZETECİLİK 36

NAKİP ALI'NIN SINEMASI

İNSAN SINEMAYA NİÇİN GİDER? 43

PATLİCAN KENDİNİ MAROKENLE MI... 45

ERROL FLYNN VE ŞÜREKASI 46

KİSMEN RENKLİ 47

SİNEMASEVER NİNEM 49

KAVAKLIK'TA YASSIADA 51

YARIM HACI NASIL OLUNUR 53

NAKİP ALI'YI GEÇTİ! 54

TEKMİLİ BİRDEN 55

"DAYIM DAYIM YANGIN M'OLUR!" 57

AVLUDA SINEMA 59

BİZ YAŞADIK 60

BEBEK SIRTLARINDA BİR ANTEPLİ

DÖRT GÖZLÜ ŞAMOKAN AMCA 65

EDEBİYAT ÖĞRETMENLERİM 67

SADECE DERS ÖĞRETİYORLARDI...	71
ANDERSON HALL'ÜN ARKASI	74
OKULDA BİR DEPREM AKŞAMI	75
YARATICI KOPYACILAR	77
İPUCU KÖFTE OLACAKTI	79
CHILDS'IN İMZASI	81
ÖĞRETMENİ YÖNETMENLİKTE NİSİL ALDIK	83
ÖĞRENCİ OYUNCULAR	85
SAHNEYLE KALE ARASINDA	87
"ARAMIZDA BİR İNGİLİZ VAR..."	89
BECKETT BOLŞEVİKLERİ	90
UĞURSUZ OYUN	94
 <u>GOLE GİDEN BİR PANTER</u>	
BENİM FUTBOLCULARIM	101
FUTBOLUN ESİKİ TADI...	103
SEYİRCİNİN ÇÖZÜMÜ	105
MAÇ KUYRUKLARI	107
"BİZ DE YANILDIK"	110
ALTUNİZADE MAÇLARI	111
ORHAN KEMAL'İN GOLÜ	113
BREZİLYA ŞAMPİYON OLDU, GOLÜ BEN ATTIM	114
ÜNİVERSİTEDE HABABAM SİNİFİ	117
KİLİS'TEN ANTEP'E BİR GECE YOLCULUĞU	121
NASIL REJİ ASİSTANİ OLAMADIM	123
EDEBİYAT MATİNELERİ	124
AGA KRİSTİNA	126
ŞEBEKEMİ APOLLINAİRE İMZALADI	127
TEK KULAKLI MİDAS	129
KÖR KEMAL	131
 <u>GENÇ ŞAİR DERGİLERDE</u>	
YEDİTEPE BİR BAYRAM YERİ GİBİ YİDİ	135
YAŞAR NABİ'NİN VARLIK'I	138

YENİ DERGİ BİR OKULDU	143
KİTAP SERGİSİ	147
SON UMUT	149
BAYLAN'DA BİR GÜN...	149
KAHVELERDE HAZIRLANAN DERGİ	150
SAÇI SAKALI KESİLMİŞTİ	154

SAHNE TOZU

ELHAMRA	159
İKİ HAYRANIM	161
KARANLIKTAKİ BİR BEKÇİ	162
"SAHNEYE ÇIKMAK ZOR DEĞİLMİŞ..."	163
ŞÜKRÜ ÜSTÜN	166
GİTTİ 300 KAÇIT	168
BARI BOĞULARAK ÖLEYİM DEDİM	170
"FALLAR KARIŞTIIII"	174
BALIKESİR-SAMSUN	177
İZMİR TURNELERİ	179
PÜSKÜLLÜ MORUK	181
KULİSLERDEN MAÇLARA	183
BİR AKŞAM YEMEĞİ	184
ZİPÇIKTI'NIN STEPNESİ	186
ADİLE ABLA	188
SEVGİLİ YEŞİLÇAM	190
YOLCULUKLARDAN	191

BİR GARİP ÖĞRETMEN

ÖĞRETMENLİK SERÜVENİ BAŞLIYOR	197
MALKOÇOĞLU OKMEYDANI'NDA	198
SINIFA YILMAZ GÜNEY GELDİ	200
ÇİTİR'İN ŞİİRLERİ	201
KARADENİZLİ KIBRITÇI KIZ	203
"RAMAZANDA GAZETE OKUMAK GÜNAHTIR"	204
ŞEMSETTİN ŞARLO OLDU	207

AYA İLK AYAK BASAN KİMDİ?	209
ÇOCUK KAÇIRAN ÖĞRETMEN	211
HASTANEYE NASIL GİRDİK	212
GÜN İŞİÇİNİ EŞİT PAYLAŞTIRMAK!	214
ÜÇ KİŞİLİK ÖRGÜT	216
ÖDÜLLERİN EN BÜYÜĞÜ	218

BİR BODRUM VARDI

BODRUM'DA "MINİ FİLM ŞENLİÇİ"	223
SAATÇİ MINİBÜSÜ	224
YATAĞAN'DA BİR ÇAY MOLASI	226
ŞOFÖRÜMÜZ SELİMİYE'DE VURULDU	229
"BODRUM BOMBALANACAK"	231
DİPLOMALI TERZİ	233
"HEY YAVRUM HEY!"	235
"HEM DERSİNİ BİLMİYOR..."	236
"N'EDİYON BİZİM ÖĞLEN?"	237
YAŞAR KEMAL'LE BODRUM YOLUNDA	239
LJUBLJANA'DA ÜÇ KIZKARDEŞ	241
VAGON MASMAVİ OLDU	243
ONK	245
OLUR BÖYLE VAKALAR	248
"YES... YES... YES... OK!"	250
YAYIN AKIŞI BOZULMADI	252
ORHAN KEMAL'LE AVŞA	254
"AŞKTA VE REJİMDE BAŞARILAR"	255
"HÜSAMETTİN MUAZZAM ŞİİR YAZAR"	257
"BALYOZ"DAN SONRA	258
PROF'UN YORUMU	259
ÖDÜLLER	261
EDITA TEYZE	263
"YOKSULLUKLA SAVAŞ... BİR DİLENCİ ÖLDÜR"	266
HASTANEDE	270

YAYINCILIĞIN ÇİLELİ KEYFİ

MİLLİYET'E MERHABA	273
BİR DERGININ ÖYKÜSÜ	275
TELE YUNUS	283
"SİZ MOSKOVA'YA NIÇIN..."	284
ABDİ İPEKÇİ'YLE BODRUM	286
ONU TANIDIM YA...	288
PERİDE CELÂL	289
AZİZ NESİN'İN "KÜLLİYAT"ı	291
"BENİM VAKTİM OLMADI..."	293
BİR FİLMİN ÖYKÜSÜ	294
BİR MUHBİR VATANDAŞ	297
BENZERLİĞİN BÖYLESİ	299
"KÜRT REZİL OLDU"	300
FRANKFURT'TA BORÇLU ÇIKTIK	303
SON KOŞUL	305
GÖZLERİ BAĞLI ADAM	307
DOĞUM GÜNÜ ARMAĞANI	308
"ÖMERİM'İN FİMLERİ"	309
ANTEPLİ KÖROĞLU	312
NECMİYE ABLA	314
GÜNEŞ TOPLA BENİM İÇİN	317
KAZAN'DA BİR GÜN	319

SİNEMALAR, ŞİİRLER, KEDİLER

SİNEMA, SİNEMALARLA VARDI	325
BENİM YÖNETMENLERİM	327
BENİM OYUNCULARIM	332
DAĞLARCA... POET!	337
İKİNCİ BİCO: DOKKAFİ	342
DÜŞ	344

ÖNSÖZ GİBİ

B abam İpekçi Tahsin'i anlattım ona. Annem Fatma'yı. Ninem Huriye'yi. Havva Bacı'yı. Halam Sitti Zeynep'i. Halil Dayı'yı. Dinledi. Onları sevdi.

Nakıp Ali'yi anlattım. Alleben'i. Kavaklık'ı. Avlumuzu. Taş evimizi. Bico'yu. "Bunları yazmalısın," dedi. Yazarken de unuttuklarımı hatırlattı. "Ninenle sinemaya gidişinizi anlat," dedi.

Beni yüreklendirdi. Destekledi. Yazma keyfini yeniden kazandırdı bana.

Bu kitabı ona adıyorum. Karıma. Neslihan'a.

Alleben Anıları'nın ilk sayfasına bunları yazmışım. İkinci anı kitabımın, Yaşamak Hatırlamaktır'ın ilk baskısının başında bir "Önsöz Gibi" var. Şöyle:

Yaşamım boyunca günlük tutmadım. Not tutmadım. Eş-dost toplantılarında oradan buradan anılar anlatılır ya, benimkiler de öyle zamanlarda su yüzüne çıktı.

Bu kitap bir yaşam öyküsü değil. Olsa olsa, yaşamımdan çizgiler. Belirli bir sıra gözetilmeden, kendiliğinden beliren renkler.

İçinde "karakter tahlilleri" yok. Ufacık olaylar var. Başkalarının yaşamlarını bilemem, ama benim yaşamımı böylesine ufacık olaylar belirledi.

Hepsi bu kadar değil elbet. Alleben Anıları'yla başlamıştım, bu kitapla sürdürüyorum. Belki bunu başka yazılar, başka kitaplar izler.

Yaşarsam. Hatırlarsam.

Biraz daha yaşadım. Biraz daha hatırladım. Yazdıklarımı, daha önce yayınlanmışlarla birlikte tek kitapta topladım.

Bir yaşam öyküsü değil bu. Bir yaşamın ayrıntıları. Şiirlerimin birinde yazdığım gibi, "karanlıkta beyaz kuşlar".

Bu işe Neslihan sürüklemişti beni. Yüreğimde kalmış renkleri benimle paylaşan, yazıya döktüren o oldu.

Bunu bir daha belirtmek boynumun borcu.

İPEKÇİ TAHSİN'İN OĞLU

LAMBA PÜF DEMESİN

Babam “İpekçi Tahsin” diye bilinirdi. Ölümünden çok sonra tanıdığım yaşlı bir Antepli, “Senin baban iki şeyde öncülük etti; Antep’e iki yenilik getirdi,” demişti. “İlki, ipekçiliği getirmesi. İpekli dokumacılığını o başlattı.”

“İkincisi?” diye sormuştum.

“Antep dışından gelin getirdi. Bir yabancıyla evlenen ilk Antepliymi.”

Yabancı. Yani Eskişehirli. Annem Eskişehirliydi. Babamın askerlik arkadaşı Halil Atılmaz’ın kızkardeşi.

Antep’e gelen bu yabancı gelin akrabalar tarafından pek güleryüzle karşılanmamış. Babam da hepsiyle ilişkisini kesmiş. Sadece teyzesinin kızı Hasibe’yle, Hasibe Bacı’yla görüşürdük. Bir de uzak bir akrabayla, Fatma Abl’yla. Sadece onlar benimsemişlerdi annemi. Ötekilere, “Bu benim karım. Onu size ezdirmem,” demiş babam. Çok severdi annemi. Ona âşıktı. Annem de babama âşıktı. Yaşamlarının sonuna kadar sürdü bu aşk. Annemin, ölümüyle sonuçlanan uzun hastalığı sırasında babam onun hastanedeki odasında kaldı hep. Değil sokağa adım atmak, bir alt kata bile inmedi.

Babam ninemi de çok sever, sayardı. Annemin annesini. Evlenince onu da getirmişti Eskişehir’den. Ninemi anne bildi. Ninem de onu ikinci oğlu saydı hep. Annemin ölümünden sonra bile, Eskişehir’e, Halil Dayı’nın yanına dönmedi. Babamla kaldı.

Halil Dayı, annemin ağabeyi değildi sadece. Ailenin çekirdeğinde yer alan, hepimizin taparcasına sevdiği, “altın yürekli” bir insandı. Muzaffer Abl da öyle. Çocukları Aydın, Aygün, Handan, Tuncay bizim kardeşlerimizdi.

Bizim. Benim, Aykut’un, Tankut’un.

Aykut’la Tankut benden küçüktü. İkişer yıl arayla doğmuştuk. Önce ben (1937), sonra Aykut. Kürttepe’deki evimizde. Tankut, Şehitler Anıtı’nın karşısındaki büyük avlulu taş evde doğmuştu.

Kürttepe'deki eski evi hatırlamıyorum. Elektrik yokmuş. Lüks lâmbası yakılmış. Lâmba, geceleri söndürülürken püf diye bir ses çıkarırmış. Bundan hiç hoşlanmazmışım. "Lâmba püf demesin," diye ağlarmışım.

Sonradan taşındığımız evde elektrik vardı. Ama geceleri belirli saatte kesilir, sabahleyin yeniden gelirdi. Kentteki tek "elektrik fabrikası"nın gücü yirmi dört saat üretime yetmiyordu anlaşılan. Kesintiden on dakika önce ışıklar söner yanardı. İlk işaret. Herkes önlemini alsın diye.

Bir ara altı-yedi gün bütün bütüne elektriksiz kalmıştı Antep. Farenin biri elektrik fabrikasındaki kablolardan birini kemirerek koparmıştı. Ölüsü, Maarif Kahvesi'nin yanındaki dükkânlardan birinin camekânında, bir kavanozun içinde "teşhir" edilmişti. Altına da, büyük harflerle "İşte şehrimizi karanlıkta bırakan hain fare" yazılmıştı.

Kürttepe döneminden bana anlatılan bir olay, uçurtma uçururken ayaklarımın yerden kesilmesi. Babam uçurtma yapmış bana. Kocaman bir uçurtma. Onu tepede birlikte uçururken, "Sen bırak," diye tutturmuşum. Babam ipi bana bırakınca da havalanmışım. Babam bacaklarıma sarılarak Antepli Süperman olmamı engellemiş.

Ama bu olay, babamın uçurtma yapmasını engellememişti. Sonradan taşındığımız evin avlusuna çitalar, renkli kâğıtlar taşır, birbirinden güzel uçurtmalar yapardı bana.

Yazıhanesi Dunlop Garajı'nın avlusunu çevreleyen odalardan biriydi. Aynı sıradaki üç odada tezgâhları vardı. Orada alacalar, kutnular, çitari-ler dokunurdu. Ustalardan en çok Şükrü Ağabeyi severdim. Babam da onu çok sever, korurdu. Mantar patlatıp dokumaları yaktığında bile pek kızmamıştı ona. Daha delikanlılığa yeni adım atmış biriydi Şükrü Ağabey. Bayramlarda beni bayram yerine götürürdü. Tezgâhının yanına taşbaskısı bir resim asmıştı. Acemice yapılmış, tombulca, kara kaşlı, kara gözlü bir kadın resmi. Altında "Dünya Güzeli" diye yazıyordu. Kendi kendime, "Bunu nasıl dünya güzeli seçmişler?" diye sordardım.

İlkokula başlamadan, günü yazıhanede geçirirdim çoğu kere. Babamla. Sabahları erkenden kalkardık. Bütün Antepliler gibi. Güneş doğ-

duktan sonra uyunmazdı. “Göbeğine gün değdi, uyan,” derlerdi adama. Kahvaltıdan sonra evden çıkar, Hal’e, alışverişe giderdik. Yolda kimlerle karşılaşmazdık: Camlı Kahve’nin sahibi Mehmet Efendi’yle, gazeteci Necip Bahri Güneş’le, Berber Nuri’yle, Nakıp Ali’yle, Şekerci Hamdi’yle... Daha onlarcasıyla. Hal’de önce kasaba, sonra manava uğrardık. Alışverişi bitirdikten sonra yazıhanede sürdürürdük günü. (Yazıhane, babam Hüseyin Bey’le ortak olduktan sonra Suburcu’na taşındı. Ortaklık değildi bu aslında, ikisinin de yaşamları boyu sürecek eşi az bulunur bir dostluktu.)

Yazları avluda geçirirdim. Halil Dayı’nın çocukları, Aydın, Aygün, Handan, her yaz anneleri Muzaffer Abla’yla birlikte Antep’te olurlardı. (Tuncay daha doğmamıştı.) Ninemin yeğenleri Ali Dayı’yla Mustafa Dayı’nın çocukları da tatilde İstanbul’dan, Eskişehir’den gelirlerdi bazen: Ayten Abla, Aysel Abla, Yıldız Abla, Hasan, Duran. Arkadaşlarım da bize katılır, oyunlar oynardık. Alaman-Rus oynardık, hırç oynardık, hakeke (seksek) oynardık, kendimiz oyunlar yaratırdık.

Çıkışağı çevirirdik. Yoyo. Çıkışağı, “çık yukarı, in aşağı”nın ilk hecesiyle son iki hecesinden üretilmiş bir sözcükünüş meğer. Yıllar sonra öğrendim bunu.

Topaç çevirirdik. Kırmacasına. Birinin attığı topaç yerde dönerken, öteki kendi topacını onun üstüne fırlatırdı. Benim topaçlar, mahallenin en sağlam topaçlarıydı. Hiç kırılmazdı. Babam özel olarak şimşirden yaptırırdı onları. Ben de renk renk boyardım.

Oyunlarımızı Sitti Zeynep izlerdi hep. Babamın kızkardeşi. Bacakları tutmazdı. Bir yerden bir yere sürünerek giderdi. Kan ter içinde zerdali ağacının gölgesine çöktüğümüzde yanımıza gelir, kendi uydurduğu masalları anlatırdı bize.

Bir de Havva Bacı. Evimizin bir parçası. Hizmetçi değil de nine-min bile anasıydı sanki. İncecik, uzun boylu, şakakları dövme, yüzü Dülük dağı gibi kırıksık, bizim gözümüzde iki bin yaşlarında bir anıt. Arada bir bize katıldığı bile olurdu. Ama ninemle avluda çamaşır yıkıyorlarsa ya da biber, patlıcan kurutuyor, bastık, sucuk yapıyorlarsa küplere biner, bizi kovalamaya başlardı.

Sinemaya giderdik akşamları. Nakıp Ali'ye, Baydar'a, Yıldız'a. Pazar günleri, birkaç ailenin birleşmesiyle Kavaklık'ta, gürül gürül akan Alleben'in kıyısında, sahrede (piknikte) geçirilirdi. Ya da Sarıgüllük'te bir bağ evinde. Kent, Başkarakol'da biterdi.

1940'ların sonu, 50'lerin başıydı.

HASİBE'NİN GÖBEĞİ

Kurban Bayramı ya da Şeker Bayramı mı geliyor, annem elimden tutup Mustafa Akınal'a götürürdü beni. Mağazadan kumaş seçer, Terzi Nurettin'in yolunu tutardık. Ölçüm yeniden alınır, ilk provanın günü bildirilirdi. Nurettin Bey Amca kimbilir kaç elbise dikti bana. Sonra ortağı Mithat aldı onun yerini. Doğrusu o da işinin ustasıydı.

Gaziler Caddesi'nin iki yanı dişçi, doktor tabelalarıyla doluydu. Çoğunda "Birinci Sınıf Dahiliye Mütihassısı" yazardı. İlkokul ikinci sınıfa giderken annem bu doktorlardan birine götürmüştü beni. Tepem atmıştı: "İkinci sınıftayım, beni neden birinci sınıf doktoruna götürüyorsun?"

Bayramdan bir ay kadar önce babam koca listesini açardı önüne. "Bayram tebriği gönderileceklerin listesi"ni. Bu listede yer alıp da bize iki bayram üst üste tebrik göndermeyenlerin adları silinirdi. Kartlar hazırlanır, zarflar yazılır, postaya verilir.

Kurban Bayramı'nı Şeker Bayramı'ndan birazcık daha çok severdim. Kurban Bayramı arifesinde doğduğum için.

Perşembeleri banyo günümüzdü; ama arife günleri de tepeden tırnağa yıkanırdık. Babam Kuran okurdu sessizce. Sonuna geldiğinde, başıyla üçümüze işaret ederdi. Sırayla. Önce ben. Sonra Aykut. Sonra Tankut. Ayaklarımızın ucuna basarak usulca yanına giderdik. Okur üfler, saçlarımızı, sırtımızı sıvazlardı. Sadece arife günleri değil, her perşembe akşamı yapardı bunu.

Bayramlarda güneş doğmadan kalkardı.

Uyandığımda babam namaza gitmiş olurdu. O döner dönmez bayramlaşma töreni başlardı evde. Yeni elbiselerimizin içinde, önce babamızın elini öper, bayram harçlıklarımızı alırdık. Tam bir lira! Sonra annemizin, ninemizin, Havva Bacı'nın ellerini öper, Sitti Zeynep'in yanına giderdik.

Derken postacılar damlardı. İlk ziyaretçiler posta dağıtıcıları olurdu hep. Hiç değişmezdi bu. Kahvelerini içer, Şekerci Hamdi'den alınan "çikolatin"lerini yer, bahşişlerini utangaçlıkla ceplerine koyar, giderlerdi.

Sonra Hasibe Bacı gelirdi. Babamın teyze kızıydı Hasibe Bacı. Onu her görüşümde utanırdım. Bana anlattıklarına göre, çok küçükken kâğıda bir daire çizer, ortasına da bir nokta kondurmuşum. "Hasibe'nin göbeği" dermişim buna. Anlatır, gülerlerdi. "Hasibe'nin göbeği" nereden çıkmıştı, çözemedim. Belki bebekken hamamda görmüştüm göbeğini. Yaptığım ilk resim, ne ilk resmi, belki ilk bin resim "Hasibe'nin göbeği"ymiş.

Total Mehmet gelirdi. Bir bacağı takmaydı. Tahtadandı. Avluda "tak-tak-tak"ları duyunca onun geldiğini anlardık. Uzaktan akrabamızdı, ama babam pek sevmezdi onu. "Kaç kere tersledim kerhaneciyi. Yüzsüz herif!" derdi.

Ben Şükrü Ağabey'in yolunu gözlerdim hep. Bayram yerine o götürürdü beni. Önce mantar alıp patlatırdık. Çukurbostan mantar sesinden geçilmezdi. Çatapatları, eve götürmek için, cebime koyardım. Karsambaç içerdik. Atlıkarıncaya binerdik. Atlıkarıncanın sahibi, "Yandııı!" diye bağırdı mı, inip Hacivat kahvesinin yolunu tutardı. Küçük kürsülere oturur, Hacivat seyrederdik. Pek hoşlanmazdım Hacivat'tan, ama o da "bayram töreni"nin bir parçasıydı, mutlaka görmek gerekiyordu.

Sonra Nakıp Ali'nin sinemasına yetişilirdi. *Dev Adam'a, King Kong'a*. Genellikle üç film birden oynatılırdı bayram şerefine. Üstelik biri "otuz altı kısım tekmili birden" olurdu. On birde başlayan gösteri, akşam beşte sona ererdi.

Ertesi günkü bayram ziyaretlerine annemle babam beni de götürürdü. Sonradan gazeteci, sinema oyuncusu olan, sınıf arkadaşım Işın Kanan'ın babası Hasan Bey'lere gidilirdi. Babamın ortağı Hüseyin Bey'lere gidilirdi. Nüzhet Hanım annemin en iyi arkadaşıydı. Sonra Numan Bey'lere gidilirdi.

Tekel fabrikasının müdürüydü Numan Bey. Gözleri görmez olmuştu ansızın. Geçirdiği ameliyatlar bir yarar sağlamamıştı. Her pazar babam mutlaka ziyaret ederdi onu. Giderken beni de götürürdü. "Ona asıl şimdi destek olmamız gerek," derdi. Elini Numan Bey'in gözlerinin önünde tutar, "Bir

gölge filan görüyor musun?” derdi. “Galiba görüyorum,” derdi Numan Bey. “Düzelecek, gözlerin açılacak,” derdi babam. “Açılacak,” derdi Numan Bey.

Babam, onun bir gölge filan görmediğini, gözlerinin bir daha açılmayacağını biliyordu.

Gölge filan görmediğini, gözlerinin bir daha açılmayacağını Numan Bey de biliyordu. Babam ona umut verirken, o da babama umut vermeye çalışıyordu.

ANTEPLİYSEN KORKMAZSIN

Aile dostları arasında Doktor Kemal Bey’ler de vardı. Bir akşam kardeşim Aykut’u dövmek, ne dövmesi, öldürmek üzere hışım ile kovalarken duvara toslamıştım. Alnım yarılmış, yüzüm gözüm kan içinde kalmıştı. Annem beni elimden tutup sokağa fırlamıştı. Maarif Bahçesi’ne kadar koşmuş, oradaki durakta bir faytona atlamıştık. Doğru Doktor Kemal Özaka’ya.

Kemal Bey’lerin evi fayton durağına olsa olsa yüz metre uzaklıktaydı. Biz o hızla gitsek faytondan daha çabuk varırdık oraya. Ama o telaşla bunu düşünen kim! Kemal Bey alnımda birtakım işlemler yaptı. Başımı sarı sarmaladı. Bir hafta sonra da dikişleri aldı. O zaman uyandım. “Ne? Dikişleri mi?” Alnıma dikiş atılmıştı demek! Kafam yarılınca korkmadım da, bunu öğrendiğim zaman heyecanlandım.

Antepliyisen korkmazdın. Hele İpekçi Tahsin’in oğluyusan, Antep savunmasında yer almış, Fransızlarla çarpışmış, İstiklal Madalyası’yla ödüllendirilmiş has bir Anteplinin oğluyusan hiç korkmazdın. Sadece Frankenştayn, Kurt Adam, bir de Drakula korkutabilirdi seni. Onlarla gece vakti Şehreküstü sokaklarında karşılaşsak belki o kadar korkmazdık da beyazperdede bildiklerinde ödümüz patlardı. Herhalde film olduğu, korkmamız gerektiği için.

Evimizin yazlığından dört metre aşağıya, beton üstüne düştüğüm zaman da, kendi kendime, “Antepliler korkmaz,” demiştim.

Annem, ortanca kardeşim Aykut’la İstanbul’daydı. Babam iftara birkaç arkadaşını getirecekti. Ninem yemekleri hazırlamış, avluya masayı kurmuş, küçük kardeşim Tankut’la beni bir güzel giydirmişti. Konukları beklerken, Tankut’la yazlığa çıkıp oradaki ağaçtan erik topladık. “Erikleri avlu-

daki havuza atayım da biz aşağı ininceye kadar yıkansın,” dedim; yazlığın parmaklığına yaslandım. Parmaklık güneşten çürümüş meğer. Kendimi dört metre aşağıda buldum. Ninem koşarak yetişti bir anda. Dilimi bastırdı. İçeri taşıdı beni. Biraz sonra da babamla arkadaşları geldi. Hemen fırlayıp çıkakçı Zekeriya Usta’yı getirdiler. Sonuç: Dirseğimde, dizimde, bileğimde üç çıkak, alnımda koca bir şiş, bir de ölmediğim için kesilen kurban.

Ertesi gün İstanbul’dan, annemden bir telgraf aldık: “Ülkü’nün sağlığını acele telleyin.” Oysa düştüğümü kimse bildirmemişti ona.

Antep’in en korkusuzu sanırım Kahraman’dı. Camlı Kahve’nin sahibi Mehmet Efendi’nin oğlu. Makinesi (taksisi) vardı. Deli gibi araba kulanırdı. Bir gece babamla biz üç kardeşi Fevzipaşa’dan Antep’e getirirken içimiz dışımıza çıkmıştı. Üçümüz de kusmuştuk. O zaman otomobile değil, yaşamımızda ilk kere yediğimiz Rus salatasına bağlamıştık bunu.

Kahraman, yine Fevzipaşa yolunda, makinesiyle uçtu. Hızlı yaşamış, genç ölmüştü, cesedi yakışıklıydı.

Berber Nuri’de çalışan Hüsnü bir yabancıyı sakal traşı ediyordu bir gün. Yabancıнын suratu engebe içindeydi. Hüsnü’ye, “Aman, dikkat et, traş olurken çok kanar,” dediğini duydum.

Hüsnü, “Canım, bir parça kandan ne çıkar!” dedi omuz silkerek. “Adamı öldürmez ya!”

Kırk yılın Eskişehirlişi ninem bile Antepli oluvermişti. Bir yerimiz yaralansa, incinse, “Bundan da bir gâvur kızı ölmedi ya!” derdi.

Aykut’la Tankut avluda karşı karşıya oturur, yanlarına yığıldıkları koca taşları birbirlerine fırlatırlardı. Kıpırdamak yasaktı. Taş, alnının çatına bile gelse kıpırdamayacaktın.

Çocuktuk. Ama Antepliydik. Korkmuyorduk.

DANSEDEN ANTEPLİ

Berber Nuri’de traş olurdum hep. Nuri Turan, ailenin berberi değildi sadece, babamın yakın arkadaşıydı. Oğlu Şahap da benim arkadaşım sayılırdı. “Sayılırdı,” diyorum, çünkü benden büyüktü. Sonradan İstanbul Radyosu’nda çalıştı, genç yaşta öldü.

Her traştan sonra evde ninem başımı yıkardı. Onun, annemin elle-rini öperdim. Babam geldiğinde, onun da elini öper, on kuruşumu alırdım. “Kim traş etti?” diye sorardı. “Berber Nuri,” ya da, “Hüsnü,” derdim. Saç-larımı okşar, “Güzel olmuş,” derdi.

İlkokula başlayacağım zaman da Berber Nuri’de traş oldum. Her zamanki gibi, “Parasını babam verecek,” dedim. Babam yazıhanede beni bekliyordu. Aşı kâğıdımla, fotoğraflarımla Dayı Ahmet Ağa İlkokulu’na, Müdür Doğan Bey’e gittik, kaydımı yaptırdık.

Çantam, defterlerim, kalemlerim, kitaplarım hazırlandı. İlk günün sabahı babam elimden tuttu beni, okula götürdü. Ders yeni başlamıştı. Öğ-retmenim Mediha Yalım’ın gösterdiği yere oturdum.

Öğle tatilinde eve gittim. Bütün öğrenciler, öğretmenler gibi. Ye-meği çabuk çabuk yedim, birinin beni götürmesinden utandığım için tek başıma, okul yolunu tuttum.

Bir de ne göreyim! Öğrencilerin hepsi bahçede. Eve döndüm. “Ne oldu?” dedi annem. “Ne olacak,” dedim, “ders bitmiş, herkes teneffüse bi-le çıkmış.”

Annem güldü. Yanıma Aysel Ablayı katıp okula yolladı beni. Öğle-den sonraki ilk dersin daha başlamadığını ancak o zaman öğrendim de bir oh çektim.

Öyle ya, daha ilk günde okula iki kere geç kalmak yakışık almazdı.

Mediha Hanım’dan sonra ikinci sınıfta Nihat Bey, üçüncü, dördün-cü, beşinci sınıflarda da Melahat Hanım öğretmenlerim oldu.

Gerçek arkadaşlıklar da üçüncü sınıfta başladı. Tuncay Ceydeli, Işın Köseoğlu (Kaan), Kâzım Durak, Mehmet Baz, Mahmut Dabbit, Atilla Apa, Mahmut Çitçi, Muzaffer Hariri, Mehmet Özboya en iyi arkadaşlarımdı.

Tuncay o yaşta bile tam bir “beyefendi”ydi. Serinkanlılığın, mantı-ğın simgesiydi.

Işın’la aramızda sınıf birinciliği konusunda gizli bir çekişme vardı hep. Sınıf birincisi ben olurdum sonunda; ama gerçek birincinin, hakkı her zaman yenen, korkunç bir matematik kafasına sahip Kâzım olduğunu düşünmüştüm.

Kâzım beni boyuna kızdırırdı. Tepesi düz kesilmiş saçlarımın arasında parmaklarını gezdirir, “Saç değil, futbol sahası,” derdi. Bütün otomobil markalarını bildiği için onu kıskanırdık.

Mehmet Baz’la arkadaşlığımız ilkokuldan sonra da sürdü. Arada bir ortadan yok olur, yıllar sonra ya İsveç’ten ya Endonezya’dan çıkagelirdi. Şimdi dünyanın kimbilir hangi köşesindedir...

En haşarımız Mahmut Çitçi’ydi. Yeni yapılan evlerinin üçüncü katında, damda, koca taşlar arasında saklambaç oynarken, ebe kendisini göremesin diye saçağa tutunup aşağıya sallanmıştı. Ebe onun ellerini farke-dince de kendini öfkeyle sokağa bırakıvermişti. Burnu bile kanamadı. Sannırım, babası onun için de bir kurban kestirdi.

Bunlara Yılmaz Kale’yi de eklemem gerekecek. Yılmaz, Antep’in “dev”lerinden Emin Kale’nin oğluydu. O da haşarıydı. Yıllar sonra uslandı; Antep’in kültür yaşamına büyük katkılarda bulundu. Kurduğu Klâsik Türk Müziği Topluluğu’nun başka kentlerde bir benzeri olduğunu sanmıyorum.

Dayı Ahmet Ağa İlkokulu’nun üç bahçesi vardı. Teneffüslerde bayram yerine dönerdi hepsi. Meyan şerbetçileri, gazozcular, kâhkeçiler arasında oynardık. Bir de yaşlı kundura boyacısı vardı. Bir kuruşa ayakkabı boyardı. Kupon bile bastırmıştı. On kuruş verip bir kupon alınca on bir kere ayakkabı boyatabilirdin.

Kızlarla hiç arkadaşlık edilmezdi. Sadece “Şirin Nar” ya da “Hışhış Hançer” söyleyerek Antep oyunları oynarken ya da 23 Nisan’a hazırlanırken dans provalarında yan yana gelinirdi onlarla. Bizim için büyük işken-ce olurdu bu. Hem kızlarla bir arada olmak, hem dansetmek! İki felaket birden! Errol Flynn bile dansı sevdirememişti bize.

Dans yüzünden çektiğim bir acıyı, utancı nasıl unutabilirim.

Cumhuriyet Bayramı Balosu düzenlenmişti. Halkevi Bahçesi’nde. Hadi, annemle babam gideceklerdi baloya, ama benim ne suçum vardı?

Aysel Abla tango yapmayı öğretti bana. İki sağa, iki sola... Evde günlerce prova ettik. Balo gecesi de, babamın eşe dosta armağan etmek için özel olarak dokuttuğu beyaz Gandhi kumaşından pantolonumu, ceketimi giydirdiler. Boyunbağım da bağlandı. Annemle babama göre dünyanın en

şık erkeği, bana kalırsa Brian Donlevy'den bile rezil bir herif oldum. Doğru baloya.

Aysel Ablayla dansa kalktık. Ter, ceketimi bile sırlıslam etmişti. Bir de baktım, Halkevi Bahçesi'nin duvarına sınıf arkadaşlarımı oturtmuş, birbirlerine beni göstererek kıkır kıkır gülüyorlar!

O anda duyduğum utancı değil ben, yaşıyor olsa Shakespeare bile sözcüklere dökemez.

Bico

Evin bir de kralı vardı: Bico. Sapsarıydı. Beyaz olsa, onu uzaktan gören kedi değil, kuzu sanırdı herhalde. O kadar iriydi. Benimle yaşıttı. On iki yıl yaşadı.

Ama dolu dolu yaşadı. Kedilerin "baba"sıydı. Mahallenin öteki kedileri ondan habersiz bıyıklarını bile oynatamazlardı. Hele bizim avluya adım atmak! Olacak iş değildi.

Bir keresinde annemle İstanbul'a götürmüştük onu. Çemberlitaş'taki ahşap evin arka bahçesine bir sürü kedi dadanmıştı. Ayaklarının kesilmesi yirmi dört saat ya sürdü ya sürmedi. Bico, Antepliliğini orada da gösterdi.

İstanbul'a trenle giderken Fevzipaşa istasyonunda gece vakti sepetinden fırlamış, pencereden atlayıp karanlıklara karışmıştı. Annem, "Kediyi bulup getirene iki buçuk lira!" dedi. İstasyon birbirine girdi. Bico'nun değil, iki buçuk liranın peşindeydi herkes. Sonunda biri buldu onu. Ama yakalayıp getiremedi. Ancak annemle ben başarabildik bunu.

Zaman zaman ortadan yokolur, dört-beş gün sonra her yanı yara içinde, eve dönerdi. Çapkınlığının yorgunluğunu iki gün uyuyarak atardı üstünden.

Soğanlı fasulye piyazıyla peynirli künefeye bayılırdı. Ama en çok babamı severdi. "Bico!" derdi babam. Döner bakardı. "Gel buraya." Bico yaklaşmaya başlardı. "Dur." Bico dururdu. "Vazgeçtim, hadi git," derdi babam. Bico, "Bu adam da amma kararsız," gibilerden bıkkınlıkla sırtını döner, ağır ağır uzaklaşırdı.

En kızdığım adam ise Hambal (Hamal) Hüseyin'di. Hambal Hüseyin, yaşlı, ama dinç mi dinç, sıırım gibi bir adamdı. Yazıhanede otu-

rur, kahvesini içer, babamla çene çalardı. İki lafın arasında bir kakhkaha patlatırdı hep. Bazen ember atılacak sandıklar getirirdi eve. Avluya girerken, “Avratlar! Yumun gözlerinizi. Ben geliyorum!” diye bağıırdı gülerek. Havva Bacı, fke içinde, “Biz ne yumacağız! Sen yum!” derdi. “Yumarsam nm görmem, pattadak üstüne dşerim,” derdi Hambal Hüseyin.

Bico avludaysa, onun üstüne saldıırdı mutlaka.

Hambal Hüseyin, “Ulan pisik! Hanen harap ola!” diye ilenirdi.

Avlulu evden yeni evimize taşınacağıımız sırada apkınlıktaydı Bico. Ne kadar aradıysak onu bulamadık. “Sonra gelir alınız,” dedik. Ama Bico, artık nasıl başıardıysa, gelip yeni evimizde bizi buldu.

Yıllar sonra bir Bico’muz daha oldu. Neslihan’la Şile’den İstanbul’a getirdiğimiz kediye Bico adını verdik.

Bico’nun bir özelliğı daha vardı. Bizimle birlikte radyo dinlerdi. Akşamları radyoda “memleket saat ayarı” verilip de haberler başlayınca köşesine kurulurdu.

Babam haberleri hiç kaçırmazdı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında. Hitler’in yenilgilerini duydukça keyiflenirdi.

Ninem skelere düşkündü. Sonradan Halide Pişkin’in en büyük hayranı oldu.

Perşembe ya da cuma akşamları, Antep’in birçok evinde olduğı gibi, Arap radyoları açılır, mm Gülsüm’n, Abdülvahap’ın konserleri dinlenirdi. mm Gülsüm’n bir şarkısı kırk beş dakika sürerdi bazen, kardeşlerimi de, beni de sıkıntılar basardı.

On üç yaşımda yurt dışına ilk ıkışımda ne çok dinlemiştim mm Gülsüm’. Babam, annemle beni Suriye’ye, Lübnan’a göndermişti. Gezmek için. Halep, iki saat uzaklıktaydı Antep’e. Oradan Şam’a, Beyrut’a geçmiştik. Bindiğimiz bütün arabaların radyolarında ya mm Gülsüm’n ya Abdülvahap’ın şarkıları çalınıyordu. Hiç yabancılık çekmemiş, kendimi Antep’te bellemiştim. Bellemiştim ama, ne Halep ne de Beyrut, Antep’in taşı olamazdı. Azez’den çıkıp da Tibil’den yurda girince benden keyiflisi yoktu!

Daha sonra annemle bir kere daha gittik Suriye'ye. Oradan Lübnan'a geçecektik. Ama gittiğimizizin ertesi günü Halep'den döndük. O gece Suriye'de ordu yönetime el koydu çünkü.

ANTEP-NARLI-ANTEP

Narlı, Antep'in istasyonuydu. Yazları ninem, Eskişehir'e oğlunu, Halil Dayı'yı görmeye giderken kardeşlerimle beni de götürürdü. Hiç sevmezdim Antep'ten ayrılmayı. Ama annemle babamın da biraz kafa dinlemeye hakları vardı.

Elli kilometre uzaklıktaki istasyona Fındıklı Garajı'ndan otobüs kalkardı. Burunlu bir Austin. İki saat sürerdi yolculuk. Babam Narlı'ya kadar gelirdi bizimle.

Geceleyn orada posta trenini beklemek işkencenin ötesindeydi. Tren vaktinde gelmezdi. Böyle bir mucizeye hiçbir zaman tanık olmadım. "İki saat tehirlî" ise sevinirdik. Narlı'da, lüks lambalarının ışığında, tahta iskemlelerde, sigara dumanlarının, kemikli sivrisineklerin arasında beş saat, altı saat, on saat tren beklediğimiz olmuştı.

Tren tıklım tıklım gelirdi. Sadece kompartmanlar değil, koridorlar bile dolu olurdu. Adana'ya kadar ayakta giderdik bazen. Sonunda kendimizi bir kompartmana atmayı başarırdık. Ama koridorlarda yatanlar yüzünden tuvalete bile gidemezdik. Ulukışla'da kelle, Ereğli'de dondurma yiyerek, Konya ovasında inanılmaz ölçüde sıkılarak iki günde Eskişehir'i bulurduk.

Üç hafta orada kaldıktan sonra İstanbul'a "uğrardık". Ali Dayı'lara. Daha trenden iner inmez, bizi Haydarpaşa'dan Karaköy'e geçirecek gemiye binmeden, ninemin beti benzi atardı. Hele bir de lodos varsa! Tesbihini çıkarır, dua eder, gemi sallandıkça da duasını kesip, "Aman aman!" diye bağırırdı. Biz gülersek, ters ters bakardı bize. "Denizle oyun olmaz."

Dönüş ise keyifliydi. İstasyonları sayardık trende. Bu kere Sapanca'da elma alır, Eskişehir'de salep içer, simit yerdik. Büyük istasyonlarda su testimizi doldururduk. Çiftahan'a gelince bir kıpırtıdır başlardı içimizde. Fevzipaşa'ya yaklaşırken coşkuya dönüşürdü bu kıpırtı. On dakika süren Ayran Tüneli, mutluluğa uzanan bir geçitti.

Fevzipaşa'da ninem elimizi, yüzümüzü yıkar, temiz elbiselerimizi giydirdirdi. Ondan sonra pencereden bakıp kurum içinde kalmak yasaktı. Yine sayardık istasyonları: Keçiler, Kömürler, Eloğlu, Köprüağı, Narlı!

Beyaz elbiseli babamı hemen görürdüm. O anda kuşlar havalanırdı içimde. Otobüsün "şoför mahalli"nde ayrılan yerimize kurulurdum. Karabıyık'ta uçurumun yanından geçerken korkar gibi olurum. "Korkma. Antep'li korkmaz," derdim kendi kendime. Uçurumu geçip de çifte kayalara varınca rahatlardım: Yolun yarısı!

Başpınar'da, kentin biraz ötesinde mola verilirdi. On dakika daha gitsek Antep'te olacaktık. Ama hayır. Mutlaka kebab molası verilirdi. Kır kahvesinde kebab yenir, çay içilirdi.

Yeniden yola çıkılıp da tepe aşılinca dünyanın en güzel resmi belirirdi karşımızda: Antep.

Sonradan Antep'e geldi tren. İstasyon açılınca, yüz kere trene binmiş olanlar bile tren görmeye gittiler oraya. Pazar günleri Kavaklık unutuldu, sahre yeri istasyon oldu. Vagonlardan vagonlara salıncaklar kuruldu, lokomotiflerin önünde, rayların üstünde çiğköfteler yoğuruldu.

Ama kısa sürdü bu. Antep'li, eski gözağlarına, Alleben kıyısına, Kavaklık'a döndüler yine.

ÇAŞAR MI, CAŞMAZ MI?

Maarif Kahvesi'nden Suburcu'na doğru giderken sağda Zengin Ağa'yı görürdük. Kaldırma oturup haşlanmış nohut satardı: "Hadi, Zengin Ağa'nın malı bu. Yemeyenin ya aklı yok, ya parası!" Gazete kâğıdından yaptığı külaha nohut koyar, üstüne tuz ekip uzatır, beş kuruşunu alırdı.

Yol boyunca kâhkeçiler, gazozcular, meyan şerbetçileri vardı. Açmayla simit arası bir şeydi kâhke. Fırından yeni çıkmışsa, tadına doyulmazdı; ama bayatladı mı, Çukurbostan'dan bir taş al, ye, daha iyi.

Gazozcuların başları kalabalık olurdu çoğu kere. Bir alıcı, yedi-sekiz seyirci. Tekerlekli arabaların üstündeki buz kalıplarına yerleştirilmiş şişelerden birini kaldırırdı gazozcu, iyice sallar, sorardı: "Caşar mı, caşmaz mı?"

Alıcı, şişeyi süzerdi bir süre. Kapak açılınca gazozun taşıp taşmaya çağını kestirmeye çalışırdı.

“Caşar.”

Gazozcu da aynı görüşteyse, şişeyi bir daha sallar, yine sorardı: “Caşar mı, caşmaz mı?”

“Caşmaz.”

Gazozcu da mı, “Caşmaz,” diyor. Bir daha.

“Caşar.”

Gazozcu, öyle düşünmüyorsa, kapağı açardı. Gazoz taşarsa, alıcı be-leşten içerdi gazozu. Taşmazsa parasını tıkr tıkr öderdi.

Meyan şerbetçileri bakır taslarını çingirdataarak yüz paraya şerbet satarlardı. Bazen biri sebil yaptırırdı. Bütün tuluğun parasını cebe indiren şerbetçi başlardı bağırmaya:

“Haydi, sebiiiiil...”

Sebil yaptıranın adı da söylenirdi. Herkes şerbetçinin başına üşü-şürdü. Koca tuluk iki dakika içinde boşalırdı.

Özellikle Ramazan aylarında, iftar zamanı sebil yaptırılırdı. Oru-cunu meyan şerbetiyle bozanlar, dualarını edip iftar için evlerinin yolu-nu tutarlardı.

Neredeyse her köşe başını bir meyan şerbetçisi tutmuştu.

Ama sadece iki “seyyar sinemacı” vardı Antep’te. Ayaklı küçücük kutularda biri film oynatır, biri fotoğraf gösterirdi.

Film oynatanın gösterisi sürse sürse bir dakika sürerdi. Gözünü kutunun önündeki deliğe dayardın. Sinemacı, kolu çevirmeye başlardı. Birkaç filmden sessiz birkaç sahne. Bir kovboyun attığı yumruk. Bir kızıl-derilinin fırlattığı ok. Bir adamla bir kadının öpüşmesi. Yarı çıplak bir adamın deniz dibinde dev bir ahtapotla boğuşması. Film biterdi. “Yandı-ııı.” Gitti beş kuruş.

Fotoğraf gösterenin adı da sinemacıydı. Onda da kutunun deliğine gözünü dayar, bu kere hareketsiz kareleri, kartpostalları seyrederdin. Ama bu gösteri sesliydi. Sinemacı, makarayı çevirirken bir yandan da öğretici açıklamalar yapardı: “İşte Fransa’nın en büyük caddesinde makineler... İş-te Amerika’nın meşhur demir köprüsü... İşte Çin Seddi... İşte Afrika’nın

balta girmemiş ormanlarında yürüten bir yamyam..."

Gitti beş kuruş daha.

Büyük avlulu taş evden sonra taşındığımız kendi evimiz, yaz aylarında gösteri açısından eşsizdi. Akşamları üçüncü kata, terasa çıktın mı, neye bakacağını şaşırırdın. Tam karşıda, Nakıp Ali'nin yazlık sinemasının perdesi vardı. Sanki locadaymışız gibi seyrederdik filmleri. Yanda ise bir sazın sahnesi. Sıra sıra iskemlelerde oturan şarkıcı kadınlar. Çalgıcılar. Komşular da gelirdi bazen. Çekirdek yer, çay içer, kimimiz saza, kimimiz sinemaya bakardık. Canımız gazoz mu istedi, kolay! Sarkıttırdık sepeti, aşağıdaki kahveci otuz iki dişe keman çaldıran buz gibi gazozları doldururdu içine.

Bir gün ninem yukarıya gazoz çekerken sepetin dibi çıkmış, şişeler kaldırıma düşüp parçalanmıştı. Ne parçalanması, düpedüz gümbür gümbür patlamıştı hepsi. Kahvede oturanlar, bomba mı atılıyor diye sokağa fırlamışlardı.

Karşı kaldırımdaki Terzi Gazel, ertesi gün eve gelip ninemin elini öptü. "Hanım teyze," dedi, "sen ne zaman gazoz istersen, zahmet edip sepet sallama. Seslen, ben getiririm."

PAZAR KEBAPLARI

Mamet (Mehmet) öyle şişmandı ki, kendisine "Her Yanı Mamet" denilirdi. En yakın arkadaşı da Küçük Arif'ti. Küçük Arif'in boyu dört karış ya vardı ya yoktu. Sokakta yan yana yürürlerken peşlerine düşer, gülerdik. Küçük Arif hışımla döner, havaya tekmeler savurur, sonra bizi kovalamaya başlardı. O ne kadar öfkeliyse, Her Yanı Mamet de o kadar serinkanlı, o kadar gülekti.

Keyif ehliydi ikisi de. Düğünleri, eğlenceleri kaçırmaz, saza gider, içki içerlerdi.

Antep'in yetmiş iki çeşit üzümünden, hünnüsülerden, dımışkılardan şarap yapıldı. Ama pek şarap içilmezdi. İçki dedin mi, bir tek içki vardı: rakı. Yurtta adam başına düşen rakı tüketimi hesaplırsa, Antep'in yanına hiçbir kent yaklaşamaz. Tekel fabrikasının ürettiği rakı yetmezdi, başka kentlerden rakı "ithal" edilirdi.

İçki içmeyen Antepli olur muydu hiç!

Galiba olurdu. Babam sözgelimi. İçkiye karşı olduğundan değil, sevmediğinden, pek içmezdi. Kırk yılda bir üç-beş yudum. Ama evimizde, konuklar için içki eksik olmazdı. Üstelik kendi elleriyle portakal likörü, vişne likörü de yapardı babam.

Sabahleyin erkenden uyanırdı Antepliler. Akşama kadar çalışırlardı. Hem de ne çalışma! Ama akşam olunca da, keyiflerine kimse karışmazdı.

Rakıyı da adam gibi içerlerdi. İçki masasında biri ölçüyü kaçırıp densizlik mi etti, bir daha o masaya oturamazdı. İçeceksen, kimseyi tedirgin etmeden, edebinle, onurunla içecektin.

Çocukluğumda nice pazar gününü testilerle rakı içilen Kavaklık'ta geçirdim, bir tek kavgaya bile tanık olmadım.

Suburcu, Karagöz, Şehreküstü, Gaziler Caddesi, Arasa, Kalealtı, Bakırcılar Çarşısı, Çukurbostan kentin atardamarlarıysa, Kavaklık da toplardamarıydı.

Bir törendi Kavaklık'a gitmek. Aileler kararlaştırır, kadınlar anlaşıp, evlerde birşeyler hazırlanırdı. Pazar günü erkenden mangallar, tencereler, kilitimler yüklenir, Hüseyin Bey'lerle, Abdürrezzak Bey'lerle, Humanızlı'larla birlikte Kavaklık'ın yolu tutulurdu.

Biz çocuklar Alleben'in sularında çimerken ya da ağaçlara kurulmuş salıncaklarda "sallangaç sallanırken" erkekler mangal yakar, çiğköfte yoğurur, bol maydanozlu soğan piyazı hazırlar, kebab yapardı. Fıstıklı kebab, soğanlı kebab, sarmısak kebabı, patlıcan kebabı, keme kebabı, cartlak kebabı, ciğer kebabı, yenidünya kebabı, elma kebabı, ayva kebabı. Mevsimine göre.

Pazar, erkekler için yemek yapma günüydü. Sadece Kavaklık'a gildiği zaman değil, evde kalındığı zaman da geçerliydi bu. Hangi gün olursa olsun, kebabları sadece erkekler yapardı. Künefeyi de. Lahmacun harcını yine onlar hazırlayıp fırına götürürdü.

Bazen sahre için daha uzak yerlere gidiliirdi. Nurgana'ya, Oğuzeli'ne, Dülük yakınlarındaki Karpuzatan'a. O zaman bir kamyon tutulur, arkası halılarla, koltuklarla, iskemlelerle sanki misafir odası gibi döşenirdi.

Bir buzdolabımız eksik olurdu. Yaşlılar koltuklara kurulur, biz “şoför mahalli”nde yer kapmaya çalışırdık. Şoförün yanında gitmek az onur değildi!

İlkbahar ya da sonbaharda pazar günleri maça giderdik bazen. Stadın ufacak, üstü kapalı bir tribünü vardı. Günün birinde rüzgâr, tribünün “tavan”ını olduğu gibi kaldırıp uçurmuş, santra yuvarlağının ortasına bırakmıştı.

Şhreküstü-Gençlik maçları kıyasıya geçerdi. Şhreküstü’nün Sakıp’ı ile Nuri’si bizim için dünyanın en büyük futbolcularıydı. Sakıp sonradan Gaziantepspor’un başarılı çalıştırıcısı oldu.

Bir gün, artık nereden düşmüşse, bir Avusturya takımı düşmüştü Antep’e. Stad o gün tıklım tıklımdı. Antep karmasıyla maçını izlemek için belki iki yüz kişi gelmişti. Hakemliği Saip Ağabey yapıyordu. Onuncu dakikada düdüğünü yere attı; maçı bıraktı, tribüne yürümeye başladı.

Seyircilerden biri, “Niye bıraktın?” diye sordu.

Saip Ağabey, taç çizgisinden hışımla seslendi: “Bunlar boyuna sövüyorlar!”

“Lan oğlum, sen bunların dilini bilmezsin, sövdüklerini nereden anladın?”

“Baksana,” dedi Saip Ağabey, “tuhaf tuhaf konuşuyorlar. Ya anama avradıma sövüyorlarsa? Neme gerek!”

Bir gün de yine Antep karmasıyla Fenerbahçe B takımının maçı vardı. Antepli solaçık, attığı şutun kurtarılmasına içerlemiş, Fenerli kaleciye tekme basmıştı.

Tribün ikiye ayrıldı. Bazı seyirciler, “Futbol erkek oyunu. Kendine güvenen oynasın,” diyorlardı.

Ama öteki seyirciler onlara katılmıyordu:

“Doğru, ama misafire yapılmaz.”

Kavaklık’a gitmediğimiz bir Pazar gününü güneşin altında, sırtımda atlet fanılamla oynayarak geçirdim. Eve dönünce atletimi çıkardım. Çıkarmamla birlikte bir şaşkınlık aldı beni. Sırtımdaki atlet olduğu gibi duruyordu sanki. Farkında olmadan güneşten cayır cayır yanmışım, atletin bembeyaz izi kalmış. Antepli çocuk nereden bilsin bunu! Denizi, plajları

ancak resimlerde görmüştük. Güneş dediğin, adamı ısıtır, olsa olsa bunaltırdı. Sırtıma merhem sürülürken, insanların bu acıya gönüllü olarak neden katlandıklarını kendi kendime soruyor, yanıtı bir türlü bulamıyordum.

DERGİLER, KİTAPLAR

Eve birçok dergi alınırdı. *Realite*, *Ayda Bir*, *Karikatür* hiç kaçırılmazdı. *Realite*'de İkinci Dünya Savaşı fotoğraflarına bakardım. *Ayda Bir*'in resimli sayfalarını severdim en çok. Arada şiirlere de göz attığım olurdu. Fazıl Ahmet Aykaç'ın "*Hele var ki bir tablo / Görse şaşar Anibal / Ördeklerden bir filo / Bir de kazdan amiral*"'ini, yanılmıyorsam *Ayda Bir*'de okumuştum. Anibal neyin nesidir, bilmiyordum, ama pek hoşlanmıştım şiirden.

Karikatür'de Ramiz'in Tombul Teyze'siyle Sıska Dayı'sına en çok ninem bayılırdı. Altyazıyı üç-dört kere okutur, "Gözü kör olasıca!" der, baskırdı kahkahayı.

Çocuk Haftası'yla 1001 *Roman*'ı da ben kaçırmazdım. Tarzan'ın, Mandrake'yle Abdullah'ın serüvenleri, okunduktan sonra kesilir, "kutu sinema"nın filmleri arasına girerdi.

Babamın arkadaşı Abdullah Çavuş'un oğlu Tahsin Ağabey'in bana armağan ettiği cilt cilt eski çocuk dergilerini yıllarca sakladım.

Okuduklarım arasında, haftalık *Şerlok Holmes* ile *Nat Pinkerton* da vardı. *Şerlok Holmes*'i biraz daha fazla severdim.

İlk kitabım, Grimm Kardeşler'in *Gençlik Hikâyeleri*'ydi. Okuma-yazma öğrenmeden önce anneme okutturmuştum. "Yahudi ile Kemancı" masalına bayılırdım. Zavallı annem, haftada en az bir kere bana okumak zorunda kalırdı onu. Her keresinde de, yeni dinliyormuşum gibi gülerdim. Annem de gülerdi.

Okuma-yazma öğrenince, *Gençlik Hikâyeleri*'ni kendim de okudum. Artık nasıl olduysa, o kitabı saklamışım. Arada bir yine elime alıyorum.

Naki Tezel'in derlediği *Dünyanın En Güzel Masalları* dizisine bayılır, yeni cildin çıkmasını dört gözle beklerdim. Yazarının kim olduğunu unuttuğum *Balabancık* adlı bir kitabı da pek sevmiştim. İlkokul sonlarına geldiğimde, Kemalettin Tuğcu'nun okumadığım romanını bırakmamıştım.

Kitap okumayı çok severdi annem. *Rüzgâr Gibi Geçti*'yi kimbilir kaç kere devirmişti. Cronin'lerin hepsini okumuştı. Babam kitaba pek meraklı değildi. Gazete, dergi okurdu. Ama biz daha çocukken İstanbul'dan dünyanın kitabını getirtmiş, hepsini kendi dokuttuğu kumaşlarla ciltletip geleceğimiz için eşsiz bir hazine hazırlamıştı. Neler yoktu bu hazinede... O'Henry'nin *Bolivar İki Kişiyi Çekemez*'inden Charles Dickens'ın *David Copperfield*'ine, Gorki'nin *Stepte*'sine, Anatole France'ın *Allahlar Susamışlardır*'sına kadar yüzlerce kitap. Sabahattin Ali'lerden, Reşat Nuri'lerden, Memduh Şevket'lerden, Sadri Etem'lerden, Ercüment Ekrem'lerden, Esat Mahmut'lardan oluşan bir yerli yazarlar yelpazesi.

Biraz büyüyünce, kitaplığı ben de genişletmeye başladım. Harçlığını alır almaz, Milli Eğitim Bakanlığı'nın kitabevine gider, eksikleri tamamlardım. Babam harçlığımı kitaba yatırdığımı görünce yeniden para verirdi bana. Durur muyum! Kitabevinin yolu bir daha tutulurdu!

Kitabevi deyince Arif Güzel'den söz etmemek olacak iş mi!
Ama daha önce bir parantez açmalıyım.

Yayınlanan ilk yapıtım, ilkokul dördüncü sınıftayken yazdığım bir öyküydü. 100-150 sözcükten oluşan "Fakir Aile", Antep'te bir gazetede yayınlandığı zaman, dünyada benden mutlusuz yoktu. Benden büyük yazar da yoktu. Define bularak zengin olan yoksul bir aileyi anlatmıştım.

Yine o sıralarda, babamın daktilosuyla gazete çıkarmaya başladım evde. Gazetem haftalık. Dosya kâğıdının iki yanını da daktiloyla doldurmak saatlerimi alıyordu. Sonradan alıştım, daha hızlı yazmaya başladım, gazetemi günlüğe çevirdim. Daktilosuyla dostluğumu gören babam onu bana verdi. Yaşıttım "Erika" hâlâ duruyor, tıkr tıkr çalışıyor; bir kere bile onarıma gitmedi. Dağlarca, bir ara beni ne zaman görse, "Küçük, pirinç bir levhaya 'Tahsin Tamer' yazdırıp daktilonun yanına yapıştıracağım," derdi.

Edebiyat dergileriyle tanışıklığımı Mustafa Dayı'nın oğlu Hasan sağladı. Avni Dökmeci'nin *Kaynak*'ı, gördüğüm ilk edebiyat dergisiydi. Yıllar sonra ilk şiirim de *Kaynak*'ta yayınlanacaktı: "Dünyanın Bir Köşesinden - Lucia". Asaf Halet'in Mariyya'sı, Özdemir Asaf'ın Lavinia'sı, Attilâ İl-

han'ın Pia'sı olur da benim Lucia'm olmaz mıydı! Sevgili dostum Anıl'a (Meriçelli) adadığım bu şiirin *Kaynak*'ta yayınlandığını görünce günde üç şiir yazıp *Varlık*'a, *Şairler Yaprığı*'na, *Yeditepe*'ye postalamaya başlamıştım. *Şairler Yaprığı*'nın ömrü şiirlerimi yayınlamaya yetmedi, ama yıllar sonra Yaşar Nabi de, Hüsametdin Bozok da şiirlerimi, çevirilerimi, kitaplarımı, unutamayacağım bir yakınlıkla değerlendirdiler.

Yeni Dergi'yle *Pazar Postası* yoktu o yıllarda.

Biri çıkıp da, ileride Özdemir Asaf'ın şiirlerini, Attilâ İlhan'ın kitaplarını yayınlayacağımı söyleseydi, "Bunun kafasına güneş geçmiş, Allenben'e girse de serinlese," derdim herhalde.

Evet, kitabevi deyince Arif Güzel'den söz etmemek olacak iş mi!

Maarif Kahvesi'nin yanında, tam köşede ufacık bir dükkânı vardı. Dükkânın yarısını tezgâhı kaplardı. Defter, kalem, elışı kâğıdı, kitap satarı Arif Bey Amca. Ciltcilik de yapardı. Dünyanın en sessiz insanıydı belki. Babamın arkadaşıydı. Ama arkadaşlıklarını bana borçluydular.

İlkokula giderken dost olmuştum onunla. Okul çıkışlarında dükkânına uğrardım. Akşamüstü babam işten dönerken beni alırdı. Yaz günlerinde saatler geçirirdim küçücük dükkânda. İki müşteri gelirse, sorun yok. Ama üçüncü bir kişi gelirse, sokağa, kapı önüne çıkmak zorunda kalırdım. O kadar adam dükkâna sığmazdık çünkü.

Arif Bey Amca, başı önünde, kitap ciltlerdi hep. Bana da öğretmişti bunu. Hemen çiriş, kınnap almış, kolları sıvayıp evde ne kadar dergi varsa hepsini ciltlemiştim.

İlkokul dördüncü sınıfa geldiğimde koca adamdım artık. Arif Bey Amca, gelen paketleri almak için postahaneye gittiğinde dükkânı bekleyebilirdim.

Daha sonra, orta öğrenimimi İstanbul'da yapmaya başlayıp da yazları Antep'e döndüğümde, bu bekleyişler, özellikle ay başlarında, sürdü. Ayın 6'sı. *Varlık*'la birlikte, o ay çıkan yeni kitaplar gelirdi. Ayın 7'si, 22'si. *Yeditepe*. Uzaktan posta treninin sesi duyulur duyulmaz, "Hadi, Arif Bey Amca, paketler geliyor, sen postahaneye git," derdim. Gülerdi. "Acelen ne? Daha iki saati var."

Neyse, sonunda doğrulur, postahaneye yollanırdı. Getirdiği paketleri heyecanla açar, *Varlık*'ımı, kitaplarımı taze taze alırdım. *Baragan'ın Di-kenleri*, *Bir Garip Adam*, *Fareler ve İnsanlar*...

Fareler ve İnsanlar'ı okuduktan sonra, Mustafa Dayı'nın oğlu Hasan'la ilk bölümü ezberledik. Hasan, Kabataş Lisesi'nde okuyordu o sırada. Eskişehir'de oturuyorlardı. Yaz tatilinde Antep'e gelmişti. *Fareler ve İnsanlar*'ın oyun da olduğundan haberimiz yoktu. "Biz bunu tiyatro gibi oynarız," dedik. Taşındığımız yeni evin bodrumu, saz olarak düzenlenmişti. Sahnesi bile vardı. Kiraya verilecekti. O sıralarda boştu. Dekoru hazırladık. Çarşaflardan bir perde yaptık. Konu komşuyu gösterimize çağırдық.

Hasan George'u oynuyordu, ben Lennie'yi. Ezberimiz filan her şey iyiydi de, perdeyi tutan ipin kopması, biz alkışlar arasında selam verirken çarşafların tepemize düşmesi bir felaketti.

Günlerce üzüldük buna. Sanki Oscar alacaktık da, bu olay önümüzü kesmişti.

KİTAP OLMADIĞI ANLAŞILDIĞINDAN...

İlkokul arkadaşlıklarının yerini ilkgençlik arkadaşlıkları aldı zamanla. İlgilerimiz belirginleşmeye başlamış, kimimiz sanata, kimimiz ticarete, kimimiz politikaya yönelmiştik. Arkadaşlıkları da temelde bu ilgiler oluştuyordu.

İstanbul'da Anıl'ın yanısıra Antep'te Cevat Özer en yakın arkadaşımdaydı. Lise sıralarındayken, yazları geldiğim Antep'te her gün buluşurduk Cevat'la. İçtiğimiz su ayrı gitmezdi. Babası Sabri Bey, Ziraat Bankası müdürüydü. Cevat, İlköğretmen Okulu'nu bitirdi, ama sonunda o da babası gibi bankacı oldu.

Halkevi Bahçesi'yle Kırkayak'ı mesken bellemiştik. Cevat, Dinçer Oktay, Yurder Tek'er (soyadının Teker diye yazılmasına kızardı), Fevzi Günenç.

Gazeteci Necip Bahri Günenç'in oğluydu Fevzi. O yaşta matbaacılık yapıyordu. Antep'te *Martı* adlı bir de sanat dergisi yayınladı. "Ülkü Tamer Özel Sayısı" olarak çıkan dergi, belki bu yüzden, hemen battı. İkinci sayısı yayınlanamadı.

Fevzi, öyküler yazıyordu. 1950'lerin sonunda *Pazar Postası*'nda bir öyküsü çıktı. Öykünün başında, onu tanıtan kısa bir yazım yer alıyordu. Sevgili Tark Dursun, *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde "Kendisi muhtaç bir de" diye dalga geçmişti benimle. Haklıydı elbet.

Cevat, Fevzi, ben, ne zaman bir araya gelsek, edebiyat, sadece edebiyat konuşurduk. Bazen Dinçer'in canına tak ederdi. "Mal oğlu mallar, yerter artık!" diye bağırırdı.

Cevat çok iyi bir edebiyatçı olabilirdi. Yazmadı. Antep'te, *Demokrat Ülkü* gazetesinde "Küçük Yaşantılar" adlı bir öyküsü yayınlandı sadece. O sıralarda ben de gidip geliyordum gazeteye. Baskıcı Ekşi Mehmet'le anlaşır Cevat'a bir oyun etmiş, öykünün başlığındaki "Kü" hecesini çıkarıp beşon gazeteyi öyle basmıştık. Cevat bunu görünce bembeyaz kesilip bir iskemleye yığılıvermişti.

Arkadaş topluluğumuzda daha kimler vardı... Oğuz Atalay (ünlü, büyük bir işadamı oldu), Uğur Canköçak (politikaya atıldı), Atalay Arsan (şir yazdı, İzmir'e yerleşti), ilkokuldan o yana arkadaşlığımızı sürdürdüğümüz Mehmet Baz, Kilis'te veterinerlik yapan şair Seyfettin Başçılar (Amerika'ya göç etti) ve Onat Kutlar.

Yazdığım şiirleri Onat'a okurdum hemen. Öykünmelerle, temelsiz, sıradan etkilerle dolu saçma-sapan şeylerdi hepsi. Onat, her zamanki ciddiliğiyle dinler, "Mükemmel. Mısraların kuruluşu kusursuz," derdi. Başka bir şey demezdi. Günün birinde, yazdığımı bir daha okuttu. "Hah," dedi, "işte şimdi kendi sesini bulmaya başladı."

O gün nasıl da keyiflenmişim. Onat'ın görüşlerinin apayrı bir yeri vardı çünkü. Apayrı bir değeri vardı. Mantığın, düzeyliliğin simgesi idi o.

Gök Onları Yanıltmaz adlı kitabımın baskısı Antep'te yapılmıştı. Basımevinin olanaklarını kabullenmiş, şiirlerin her birini el dizgisiyle, harf harf dizdirip ayrı ayrı, küçük birer karton parçasına bastırmıştım. İstanbul'da Asaf Ertekin de kapağı bastı. Kapakları zarf gibi katlayıp yapıştırdım; içlerine de on üçer "kartpostal şiir"i koyup kitapçılara dağıttım.

Yıllar sonra sanık olarak yargıç önüne çıkardılar beni. Kitap, Derleme Müdürlüğü'ne gönderilmemiş. Antep'teki basımevinin mahkemeye vermişler. Basımevinin sahibi, "Ben kartpostal bastım," demiş. Asaf Ertekin'i mahkemeye vermişler. O da, "Ben sadece kapak bastım," demiş. Sonunda beni çağırdılar. "Bu, yazarın görevi değil, basımevinin görevi," dedim.

Yargıç uzun uzun düşündü. Sonra, "Yaz, kızım," dedi kâtibeye. "Karar: Adı geçen eserin kitap olmadığı anlaşıldığından..."

O yılların can dostları arasında, yaşça benden büyük Orhan Barlas'la Necdet Karslıgil de vardı.

Orhan Ağabey avukattı. Antep'in efsane doktor-operatörü Mecit Barlas'ın oğluydu. Onunla "serüven"lerimizi ileride anlatacağım.

Necdet Ağabey dışçıydı. Dışçı Cemil'in oğlu. Baba-oğul aynı muayenehaneyi paylaşırlardı. Tanıdığım insanların en aydınlarından, en altın yürekliyelerinden biriydi Necdet Ağabey. Bir tek kusuru vardı sadece: Çürük dişlerimin sinirlerini alırken canımı yakıyordu.

Kendi oğlu Cemil de dışçı oldu. Baba-oğul şimdi aynı muayenehaneyi paylaşıyorlar Antep'te.

Günün birinde ev telefonu çaldı. Açtım. "Ülkü Tamer'le mi görüşüyorum?" dedi bir ses.

"Evet," dedim.

"Adana'dan geldim. Sen şiir yazıyormuşsun. Ben de yazıyorum. Tanışmak isterim."

Eve çağırdım. Biraz sonra geldi. Gelir gelmez, kitaplığa ilişti gözü. "Vay be!" dedi. "Kimin kitapları bunlar?"

"Babamın," dedim.

"Benim babamın bu kadar çok kitabı olsa onu hemen öldürürüm. Hepsi bana kalır," dedi.

Babamın, kitapları zaten benim için aldığını anlatmaya çalıştım. Dinlemedi bile.

Nihat Ziyalan'la böyle tanıştık.

Halkevi Bahçesi'ne gittik. *Yeni Ufuklar*'da bir şiiri yayınlanmıştı.

Onu gösterdi. Mutluydu.

“Ne zaman gidiyorsun İstanbul’a?” diye sordu.

Söyledim.

“Ben Adana’da istasyona gelirim. Tren orada kırk beş dakika duruyor. Biraz çene çalarız,” dedi.

Gerçekten de geldi istasyona. Yanında bizim yaşlarda biri daha vardı. Tanıştırdı:

“Yılmaz Pütün.”

Nihat’ı da, Yılmaz’ı da çok sevdim. Birkaç yıl sonra Nihat, şiir kitabının “müsvedde”sini İstanbul’a bana gönderecek, ben de kitabı inanılmaz bir hızla, üç günde bastıracaktım. Yalnız adını değiştirmiş, *Asık Yüzlünün Biri* yapmışım. Nihat, bir hafta sonra postadan çıkan basılı kitabı görünce şaşırmıştı.

Şimdi Avustralya’da.

Yılmaz Pütün İstanbul’a gelince beni buldu. Pek tanıdığı yoktu. Uzun süre benimle kaldı. Yemeklerimizi, çoraplarımızı paylaştık. Öykü yazıyordu. Arkadaşlarımla tanıştırdım onu.

Günün birinde, “Ben oyuncu oluyorum; bir filmde oynayacağım,” dedi.

“Ulan, senden oyuncu mu olur!” diye güldük.

Sadece oyuncu değil, gerçek bir sinemacı oldu.

Yılmaz Güney oldu.

GAZETECİLİK

Günlük birkaç gazete yayınlanırdı Antep’te. En eskileri *Gaziyurt*, boyca en büyükleri de *Demokrat Ülkü*’ydü. (Faik Bey, 1960’da Demokrat Parti’nin devrilmesinden sonra gazetesinin adını *Yeni Ülkü*’ye çevirecekti.)

Gazete, benim okuduğum Dayı Ahmet Ağa İlkokulu’nun karşısında, bir otelin yanındaydı. Bir özelliği vardı otelin. Saz kızları orada kalırlardı. Her gün öğleden sonra eteklerini savurarak merdivenlerden iner, kendilerini bekleyen faytonlara binip “meçhul bir istikamet”e doğru giderlerdi.

Demokrat Ülkü'nün sahibi Faik Muhsinoğlu, çok ince, her zaman şık bir insandı. O sıralarda kısa pantolonla kapı önünde oynayan oğlu Mehmet de babasının mesleğini seçti, büyük gazetelerde, Anadolu Ajansı'nda etkin görevler aldı.

Gazetenin önemli yazarı Yaşar Özen'di. O kadar çok şey anlatırdı ki, "Bu genç yaşta bunların hepsini nasıl yaşamış?" diye sorardık kendi kendimize. Çok akıcı bir dili vardı. İstanbul'a taşındı. Haftalık dergilerde köşe yazıları yazdı.

Yine gazeteye gidip gelen Baki Solak da taşındı İstanbul'a. Soyadını değiştirdi, Tamer yaptı, sinema oyuncusu oldu.

Faik Bey'in baş yardımcısı Kovboy İbrahim'di. Sinemalarda çok kavgaya ettiği için Kovboy'a çıkmıştı adı. İyi yürekli, herkese saygılı, sevecen, mert, vurduğunu deviren, karanlık bir takım işlere bulaştığı zamanlarda bile nasılsa tertemiz kalabilen biriydi. "Komşu otel sakinleri"yle sadece o ilgilenirdi gazetede. Akşama doğru radyo başına oturur, "Haber Yazdırma Servisi"nin tek sözcüğünü bile kaçırmamaya çalışırdı. Anadolu basını için radyoda böyle bir program vardı o sıralarda. Bir takım haberler, ağır ağır okunarak yazdırılırdı. Gazeteciler de o haberleri ertesi gün kendi gazetelerinde yayınlarlardı.

Posta treniyle gelen gazeteleri İstanbul'dan iki gün sonra okurduk. Kovboy İbrahim, o gazetelerden kestiği bazı haberleri de koyardı *Demokrat Ülkü*'ye. Cumartesi günü Beyoğlu'nda bir kiracı ev sahibini mi dövmüş, İstanbul gazetelerinde pazar günü çıkan haberi biz salı günü görür, çarşamba günü bir de *Demokrat Ülkü*'de okurduk.

Antep'te klişeci yoktu. Ama resimsiz gazete olur mu! İki kutu klişe vardı bir köşede. İçlerinden biri seçilir, gazetenin ilk sayfasına özenle yerleştirilirdi. Altına da yazısı dizilirdi: "Bilindiği gibi, Cumhurbaşkanımız Celâl Bayar, dört ay önce Amerika'yı ziyaret etmişti. Yukarıda, Celâl Bayar'ın ziyaret ettiği Amerika'nın Miami şehrinden bir manzara görülmektedir."

Bu kısacık resimaltında bile beş-altı dizgi yanlış olurdu. Bir gece, sabaha karşı dörtte evin telefonu çaldı. Babam yataktan kalkıp açtı. "Seni istiyorlar," dedi bana. Telefonu aldım. Gazeteden Nuri Sabırsız. "Makarios'un sürgün edildiği ada Seyşel mi, Şeyşel mi?" diye soruyor!

Nuri Sabırsız da *Demokrat Ülkü*'nün temel direklerinden biriydi. Her işe koşardı. Bir gün keçi sakallı bir adam getirdi gazeteye. "Bunun adı Vankadra," dedi. "Hem sihirbaz, hem falcı. Yarın Yıldız Sineması'nda gösteri yapacak. Gazetede bildirelim."

Ertesi gece hepimiz gittik gösteriye. Vankadra, seyircilerin geleceğini söylemeye başladı. O arada, biri, "Vankadra," dedi, "Antep'te daha kalacak mısın?"

"Bilmiyorum," dedi Vankadra. "Belediyeden izin alabilirsem kalacağım."

Soruyu soran adam hışıyla sahneye fırladı: "Ulan, nalet oğlu nalet! Sen daha kendi geleceğini bilmiyorsun, bizim geleceğimizi nereden bileceksin!"

Seyirciyi tutmasalardı, Vankadra hayatının sopasını yiyecekti orada.

Demokrat Ülkü'den söz ederken Ekşi Mehmet'le Beyle Beyle (Böyle Böyle) Mehmet'i unutmamalıyım.

Ekşi Mehmet'in okuma yazması pek kusursuz sayılmazdı, ama gazetenin hem dizgicisi, hem baskıcısıydı. Ona, "Sen zaten yoruluyorsun, bana bırak," der, kendi yazılarımı kumpasla harf harf kendim dizerdim.

Beyle Beyle Mehmet, ilkokul çağında, dünya sevimlisi bir çocuktuk. Bir gün cezaevlerinden söz ediyorduk. Beyle Beyle Mehmet lafa karıştı: "Orası sizin dediğiniz gibi değil."

"Sen nereden biliyorsun?" diye sorduk.

Güldü. "Ben hapis yattım."

"Neden?"

"Adam öldürmeden."

İstanbul'da *Vatan* gazetesinde haftada bir "Sanat Sayfası" yayınlanıyordu. Antep'te *Demokrat Ülkü*'de neden yayınlanmasın!

O zaman tanıştım Faik Muhsinoğlu'yla. *Demokrat Ülkü*'ye bu öneriyi götürdüğümde.

Faik Bey'in canına minnet! Gazetenin bir sayfası, hem de beş para ödmeden, dolacaktı.

Cevat Özer'le kolları sıvayıp işe giriştik. Sanat sayfasını, uzun süre, hiç aksatmadan yayınladık.

Daha sonra bir dizi-röportaj hazırladım: "Elleriyle Okuyanlar". Antep'teki Körler Okulu öğrencileriyle uzun süre arkadaşlık ettim. Bir yıl sonra okulu ziyaretimde, altı yaşındaki Emine, sesimi duyar duymaz beni tanımış, "Ülkü Ağabey!" diye cıglığı basmıştı.

Bu arada bir de köşem oldu gazetede. Ayhan Sümer takma adıyla günlük yazılar yazıyordum.

Haftada bir de film eleştirileri. Daha önce İstanbul'da gördüğüm filmlerin eleştirilerini önceden hazırlıyordum. Böylece, eleştiri, filmin başladığı gün gazetede yayınlanmış oluyordu.

Chaplin'in *Sahne Işıkları* için yazdığım yazıda düş bölümünün üstünde uzun uzun durmuştum. Filmi bir de Antep'te göreyim dedim. O da nesi? Düş bölümleri olduğu gibi kesilip atılmamış mı!

Bir de *Ağa Düşen Kadın* olayı var. Bir kadınla iki adamın öyküsünü anlatan filmde hiç, ama hiç konuşma yoktu. *Ağa Düşen Kadın*, bu yanıla İstanbul'da büyük ilgi uyandırmış, Şan Sineması'nda haftalarca afişte kalmıştı. *Demokrat Ülkü*'ye yazdığım yazıda, filmin bu özelliği üstünde uzun uzun durdum.

Ama yazlık sinemada, ayışığının altında kafamdan aşağı kaynar sular boşaldı.

Meğer filmin işletmecileri, Anadolu kopyasını seslendirmişler. Oyuncular dudaklarını oynatmadıkları için onları konuşturamayınca, başka bir çare bulmuşlar.

Tanıtma yazılarıyla birlikte bir ses konuşmaya başlıyor, maç anlatır gibi filmi anlatıyordu:

"Adam, öteki adama hain hain bakmaya başlamıştı. Kadını iyice kıskanıyordu. Yumruğunu sıkarak deniz kenarına gitti..."

Filmin sonuna kadar da susmak bilmiyordu.

NAKIP ALİ'NİN SİNEMASI

İNSAN SİNEMAYA NİÇİN GİDER?

On iki yaşındaydım. İlkokulu bitirdikten sonra öğrenimimi sürdürmem için babam İstanbul'a göndermişti beni. Yaz tatillerinde, yarıyıl tatillerinde gidiyordum Antep'e. 1949 Ocak'ında yarıyıl tatili için Antep'teydim yine. Kentte son günümdü. Ertesi akşam trenle İstanbul'a dönecektim. O gece annemle babam sinemaya götürdüler beni. Nakıp Ali'nin sinemasına.

"İki film birden" izledik. Sinemadan çıkarken, Nakıp Ali (Nakipoğlu) beni gördü. "Nasıl, beğendin mi filmleri?" diye sordu.

"Beğendim ama, gelecek program çok güzel. Onu kaçıracam," dedim.

"Niye?" dedi Nakıp Ali. "Önümüzdeki hafta oynatacağız."

"Ben yarın akşam İstanbul'a gidiyorum," dedim.

"Talihine küs," dedi Nakıp Ali.

Ertesi sabah dokuzda bizim kapı vuruldu. Açtım. Bir adam. "Nakıp Ali seni istiyor," dedi.

Sinemaya gittim hemen. Nakıp Ali kapıdaydı. "Gel, otur," dedi. Salonunda bir koltuğa oturttu beni. Görmek istediğim filmi on iki yaşındaki o çocuk için, sadece benim için oynattı.

Türkiye'de ilk sinematek İstanbul'da kurulmadı. Antep'te kuruldu. "Gaziantep Sinema Tiyatro Derneği"ydi adı. (O zamanlar, 50'lerin sonlarında, "sinematek" sözcüğünün varlığından bile habersizdik.) Sevgili Orhan Barlas'la "Anteplilere güzel filmler izlettirelim" diye bu derneği kurmuştuk. Rauf Kutlar da bizi destekleyince, Nakıp Ali'ye gittik.

Nakıp Ali. "Hayırlı bir iş yapıyorsunuz, sinemam sizin. Ne zaman isterseniz kullanın," dedi.

Adana'ya film almaya gittim. İşletmecileri dolaştım. İstediğim filmleri bulamıyordum. Sanat filmi deyince neler neler koyuyorlardı önüme. Sonunda akıllı bir işletmeci, "Haa," dedi, "sen edebi film istiyorsun."

Yanımda Carol Reed'in *Adalar Sürgünü*'yle döndüm Antep'e.

Derneğimizin açılış gecesi geldi çatı. Nakıp Ali'nin sineması tıklım tıklımdı. Kültürle ilgili bir etkinlik olduğu için, valinin önerisiyle, Milli Eğitim Müdürü bir konuşma yapacaktı filminden önce.

Müdür sahneye çıktı. İçkiliydi. "Sayın Vali, Sayın Vali'nin hanımı, Sayın Savcı, Sayın Savcı'nın hanımı," diye söze başladı. Sonra, "Bunlar bir dernek kurmuşlar. Film gösterip halkın kültür düzeyini yükselteceklermiş. İnsan sinemaya niçin gider? İnsan sinemaya baldır bacak görmek için gider," dedi, indi.

Donakalmıştık. Birdenbire Nakıp Ali fırladı sahneye. "Ben," dedi, "bu bölgenin en eski sinemacısıyım. Tahsilim yok. Ama bildiğim bir şey var. İnsan sinemaya gider ve orada görmek istediğini görür. Kimileri sinemaya güzel şeyler görmek için giderler. Onlar güzel şeyler görürler. Kimileri de sinemaya baldır bacak görmeye giderler. Onlar da sadece baldır bacak görürler."

Alkışlar arasında film başladı.

Ertesi gün Orhan Barlas'la oturup bir bildiri kaleme aldık, Milli Eğitim Müdürü'nü kınadık. Bildirimizi de Vasıf Güllüoğlu'nun baklavacı dükânının camekânına astık.

Boşuna zahmet etmiştik aslında. Nakıp Ali'nin söylediklerine ne ekleyebilirdik ki!

PATLICAN KENDİNİ MAROKENLE Mİ KAPLATTI!

Nakıp Ali, Güney Doğu Anadolu'da sinema açan ilk kişiymiş. Ahşap Asrı Sinema (sonradan "altı beton, üstü beton Nakıp Sineması" oldu) açılınca, Antepliler bu yeniliğe büyük ilgi göstermişler. Nakıp Ali, "Sinemam öğrencilere bedava. Büyükler de gece okuluna yazılıp müdürden kâğıt getirirlerse, onlara da bedava," demiş. Koca koca adamlar, sinemaya gidebilmek için gece okuluna yazılıp okuma yazma öğrenmişler.

Böylesine bir okuma yazma seferberliğinin komutanıydı Nakıp Ali.

İstanbul'da okuyordum. Yaş 13-14. Hafta sonları Beyoğlu'na çıkınca, sinemaların kapıları üstündeki fenerlere (özel olarak yapılmış koca-

man, renkli afişlere) nasıl da hayran hayran bakardım! Antep sinemalarının kapıları üstünde de büyük afiş tahtaları vardı; ama o tahtalara aynı afişten birkaç tane yan yana çakılırdı.

Yaz tatilinde Nakıp Ali'ye, "Neden sen de sinemanın üstüne kocaman afiş asmıyorsun?" diye sordum.

"Kime yaptırayım?" dedi.

"Ben yaparım," dedim.

Kapı üstündeki afiş tahtasının ölçülerini aldım. Evimizin avlusunda kâğıtları yan yana yapıştırdım. Toprak boyayla sarı bir zemin çektim. Lacivert harflerle filmin adını yazdım: *Zeytinliklerin Altında Sükûn Yok*. Kırmızıyla "Lucia Bose". Kuruduktan sonra afişimi katlayıp sinemaya götürdüm.

Nakıp Ali, makinist, gişeci, tam hatırlamıyorum ama, sanırım bir de komşu kahveci, bu "başyapıt"ı ilk gören kişiler olmak onuruna erişmek üzere koşup geldiler.

Afişi açıp yere yaydım. Yaymarnla birlikte her yanıma soğuk ter bastı.

Çocuğum daha, nereden bileyim... Toprak boyaya, tutsun diye, tutkal katırmış. Benim afişteki toprak boya toz olup akmış, sarılar lâciverde, lacivertler kırmızıya karışmış.

Nakıp Ali bir afişe baktı, bir bana. "Eline sağlık!" dedi. Sonra adamlarına döndü: "Asın ulan şunu!"

Benim fener, kapının üstünde bir hafta asılı kaldı.

Nakıp Ali, yine çocukluğumda, Belediye'ye başvurdu. Bilet fiyatlarını 25 kuruştan 35 kuruşa çıkarmak için.

Belediye'den yanıt geldi: "Sinemana kalorifer yaptırırsan, koltukları marokenle kaplatırsan, olur."

Nakıp Ali Belediye'yi bastı o gün:

"Ulan, pazarda biber kendine kalorifer mi taktırdı da 8 kuruştan 10 kuruşa çıktı! Patlıcan kendini marokenle mi kaplattı da 12 kuruştan 20 kuruşa çıktı!"

Nakıp Ali'siz bir Antep yine Antep olurdu herhalde, ama bir başka Antep olurdu.

ERROL FLYNN VE ŞÜREKÂSI

Sırtlarında koca tahtalarla kenti dolaşırlardı. İkişer afiş çakılı olurdu tahtalarda. Üstteki afiş, iyi filmin afişiydi hep. Ellerindeki cıngırakları çalarak bağırırlardı: “Bugün gündüz Nakıp Sineması’nda iki şaheser film birden... Saat tam iki buçukta...”

“Meslektaş”larıyla karşılaşırldı bazen. “Bugün gündüz Yıldız Sineması’nda” sesleri “Bugün gündüz Baydar Sineması’nda”ya karışırdı.

Biz çocuklar da peşlerine takılır, afişleri seyrederek, Antep sokaklarını onlarla birlikte adımlardık. Çığırkanlarla ve oyuncularla birlikte. Filmler daha önce gördüğümüz filmlerse, birbirimize kimbilir kaçınıcı kere anlatırdık. Sonra birimizin evine gider, yaktığımız mantarlarla dudaklarımızın üstüne bıyık çizer, avluda tahta kılıçlarla “kılıçlaşırdık”. Her birimiz bir “Erol Flayn”dık. Sonra sipere yatar, dillerimizle ıslattığımız başparmaklarımızı tahta tüfeklerimizin uçlarına sürerek ateş eder, “Aslan Yürekli Çavuş Gari Koper” olurduk.

Yorulunca oturur, sevdiğimiz oyuncuların adlarını sıralardık. Babamın, bizim ileride yararlanmamız için hazırladığı kitaplığında *Episkopo ve Şürekâsi* adlı bir kitap vardı. “Şürekâ” sözcüğü oradan takılmıştı dilime. Ben de “Errol Flynn ve Şürekâsi”ni sıralardım: Gary Cooper, Humphrey Bogart, Spencer Tracy, Tyrone Power, Henry Fonda, John Garfield, Wallace Beery, Sydney Greenstreet, Tom Tyler, Kane Richmond, Laurel-Hardy, Pedro Armendariz, Ward Bond, J. Carrol Naish, Victor McLaglen, Charles Laughton, Akim Tamiroff, Andy Devine, Johnny Mack Brown ve tabii Johnny Weismuller.

Öğleyin babam yemeğe gelince, sorumu bakışından anlar, güler, “Akşama Nakıp Ali’de yer ayırttum,” derdi. Akşam, olmak bilmezdi. Olunca da her zamanki numaramı yapmam gerekirdi. “Dişim ağrıyor,” diye sızlanırdım. Annemle babam güya dişçiye götürürlerdi beni. Ama kardeşim yutmazdı numarayı. “Biliyorum, siz sinemaya gidiyorsunuz,” diye ağlardı. “Sen de cumartesi gündüz ninenle gidersin,” derdi annem.

Nakıp Ali: Balkon 7, 8, 9. Baydar: Balkon 11, 12, 13. Yıldız: 4 numaralı loca. Yerlerimiz belliydi.

Balkonda aileler, “doğru dürüst” adamlar otururdu hep. Aşağıda ise “çoluk-çocuk”.

Bir akşam Nakıp Sineması’nda film bir türlü başlamadı. Hadi, 15-20 dakikalık gecikme olağandı. Ama 45 dakika! Sinemada kıyamet kopuyordu. Bağrıışmalar, alkışlar... Nakıp Ali, balkonun önüne geldi. Bize dönerek, su katılmamış Antep ağzıyla, “Sayın seyirciler,” dedi, “film elimize şimdi geçti. Adana otobüsünden biraz önce aldık. Maki-nist hazırlıyor. Az sonra başlayacağız. Kusura bakmayın. Hepinizden özür dileriz.”

Sonra aşağıya eğilip bağırdı: “Hösün (susun) lan, boklar!”

Akşam gördüğüm filmleri bir daha görmemem olur mu! Sinema iki buçukta mı başlıyor, biz on ikide kapıda olurduk. Bir buçukta da salon-da. Filmleri daha önce görmenin ayrıcalığı çok, ama çok önemliydi. Neler olacağı daha önce anlatılırdı. Kimse de yadırgamazdı bunu. Ziller çalınır, ışıklar söner, “heyecan doruğa ulaşır”, ilk film başlardı.

Seyirciler arasında dolaşan şerbetçilerin bakar taslarından meyan şerbeti içerek beyaz perdeye karıştırdık.

Sinema, dünyaydı. Sinema her şeydi.

KISMEN RENKLİ

Charles Laughton’ı nasıl unutabilirim! *Deniz Ejderi*’nin Kaptan Bligh’ını? Filmin oğlanı Clark Gable’ı bile silip süpürmüştü. (Filmin kah-ramanına “hafiye” demezdik Antep’te; “oğlan” derdik; “oğlan”ın yanında da, özellikle kovboy filmlerinde, bizi güldüren bir “serseri” olurdu. Roy Ro-gers’dan çok “serseri”sini severdik. “Serseri”ler arasında bizi en çok güldü-reni de Andy Devine’dı.)

Deniz Ejderi’ni kimbilir kaç kere görmüştüm! Yılda bir kere oynar-dı Nakıp Ali’de. Yıllar sonra Marlon Brando’lu, Trevor Howard’lı “yeni çev-rim”i nasıl da yavan gelmişti bana.

Charles Laughton’ın, şimdi televizyonlarda sık sık oynatılan *Jama-ica Hanı*’na da bayılmıştık. Ne *Jamaica Hanı*? Düpedüz *Karlı Meyhane*’ydi o! Yönetmenin Alfred Hitchcock olduğunu yıllar sonra öğrendim. O sı-

ralarda Hitchcock'u kim bilecek! Yönetmen nedir, ne iş yapar, ondan bile haberimiz yoktu.

Kanlı Meyhane'de Maureen O'Hara da oynuyordu. Maureen O'Hara, yakınlık duyduğumuz tek kadın oyuncuydu belki. Babayıgitti, gerektiğinde korsan bile oluyordu.

Kurban Bayramı ya da Şeker Bayramı yaklaşırken, *King Kong*'la *Dev Adam*'ı bir daha göreceğimizi bilirdik. Bu ikisi, bayramların değişmez filmleriydi. Nakıp Ali'nin eski ahşap Asrî Sinema'sı tıklım tıklım dolardı. Yer bulamayanlar, koltuk aralarına, locaları birbirinden ayıran bölmelere, tağaların (pencerelerin) kenarlarına otururdu. Antep yazına kalabalığın sıcak soluğu da karışınca hepimiz kan-ter içinde kalır, Alleben'e kırk kere düşmüş gibi sırlıslıklam olurduk. Sinemanın pencereleri açılırdı. İçeriye dolan aydınlıkta beyazperde tam bir "hayal perdesi"ne dönüşürdü.

Bizi *King Kong* korkutmazdı da, Fay Wray'in tekne "rol icabı" film çevirirken attığı çığlık korkuturdu. *Dev Adam*'ın Kaptan Marvel'i Tom Tyler'in her "Şazem"inde alkış kopardı.

Kovboy filmlerinde ise alkış neredeyse hiç kesilmezdi. Roy Rogers atına atlar, alkış kopar, Gene Autry atına atlar, alkış kopar, Johnny Mack Brown atına atlar, alkış kopardı.

Arada bir gelen "kısmen renkli" filmlere de bayılırdık. Her filme bayılırdık zaten. "Kısmen renkli" filmler siyah-beyazdı, seslendirme gerektirmeyen bazı bölümleri renkli olurdu. Sonradan anladığıma göre, teknik olanaklar renkli kopya basımına elverişli değildi o yıllarda; filmlerin Türkçeleri siyah-beyaz basılırdı. Bazen araya özgün kopyadan renkli bölümler serpiştirilirdi. Errol Flynn bara mı gitti, o ana kadar siyah-beyaz izlediğimiz film, sahnede bir kız İngilizce şarkı söylerken renkleniverirdi. Errol Flynn, Alexis Smith'e bir şey mi diyecek, siyah-beyaz olurdu her şey. Sonra Errol Flynn kafasını çevirirdi sahneye, film yeniden renklenirdi. Bir siyah-beyaz, bir renkli, bir siyah-beyaz, bir renkli.

Nakıp Ali bir yenilik yaptı. Bir filmin hem Türkçe siyah-beyaz kopyasını, hem de özgün renkli kopyasını getirtti. Birini bir göstericiye, birini de öteki göstericiye taktı. Filmin iki kopyasını aynı anda oynatmaya başladı. Renkli filmin görüntüsü perdeye yansırken, siyah-beyaz filmin sadece

sesi, Türkçesi veriliyordu. Böylece biz “tamamen renkli” filmi altyazıyla izlerken Türkçesini dinlemek olanağını bulduk. Hem dinlemek hem okumak, bir yandan da ikisi arasındaki ayrılıkları keşfetmeye çalışmak güçtü doğrusu. “Senkron”da da sorunlar oluyordu. Filmin oğlanı gelip biriyle tokalaşırken sessizce dudaklarını oynatıyor, sırtını dönüp giderken de “Merhaba” sesi geliyordu.

Ne gam! Biz mutluyduk.

King Kong’un, Deniz Ejderi’nin, Dev Adam’ın, Hint Mezarı’nın, Miharacenin Gözdesi’nin özgün afişleri vardı bende. Sadece onların mı! İnanılmaz sayıda afişlerim vardı. Hele Türkçe afişler say say bitmezdi. Antep’teki küçük çocuk onların sonradan bir hazineye dönüşeceğini nereden bilsin! Hepsini kestim, resimleri bir yerlere yapıştırdım. Yıllar sonra *Time* dergisinde King Kong afişinin 80.000 dolara satıldığını okuyunca da ağzım bir karış açıldı. O afişleri saklasaydım dolar milyoneriydim şimdi.

Ama üzülen kim! O çocuğun mutluluğuna değer biçilir mi!

SİNEMASEVER NİNEM

Gülerek, “Büyüyünce sana Paşa’nın kızını alacağım,” derdi. Kızardım nineme. Paşa’nın kızını pek beğenmişti. Ona kalırsa, Leylâ Murat’tan da güzeldi Paşa’nın kızı. Daha etli butluydu.

Her çarşamba, her cumartesi ninemle sinemaya giderdik. En çok da Yıldız Sineması’na. Arap filmleri genellikle orada oynatılırdı çünkü. *Hurmalar Altında Cemile’yi*, *Leylâ ile Mecnun’u*, *Aşkın Gözyaşları’nı*, *Paşa’nın Kızı’nı*, *Harun Reşid’in Gözdesi’ni*, hele sadece Antep’i değil, bütün Türkiye’yi kırıp geçiren *Fakir Çocukları’nı* az mı izlemiştik!

Büyüyüp de kitaplarım yayınlanmaya başladıktan sonra Mısırlı bir yazarla, Yusuf İdris’le tanıştım. Bana, “Yusuf sözcüğünü ne kadar doğru söylüyorsunuz,” dedi. “Bildiğim Mısırlı ilk Yusuf siz değilsiniz ki,” dedim. “Öteki kim?” diye sordu. “Yusuf Vehbi,” dedim. Şaşırdı. “Ne? Siz Yusuf Vehbi’yi biliyor musunuz?”

Saymaya başladım: “Enver Vecdi, Emine Rızık, Leylâ Murat, Ferid El Atraş, Samiye Cernal, Abdülvahap, Ümmü Gülsüm, Tahiyeye Karyoka,

Beşare Vakim..."

"Beşare Vakim'i Mısır'da bile hatırlayan pek az," dedi. Boynuma sarıldı, yanaklarımdan uzun uzun öptü beni.

Arap filmlerinin komiğiymiş Beşare Vakim. Baş rol oyuncusu değildi. Kısa boyuyla, göbeğiyle perdede ne zaman görünse gülmeye başladık.

Neredeyse her filmde oynayan Yusuf Vehbi'den pek hoşlanmazdım. Ama hakkını yememeli. Seyircileri onun gibi kim ağlatabilirdi! Hele *Fakir Çocukları*'nda az mı mendil eskittirmişti!

Tahiyye Karyoka'nın *Şark Yıldızı*'nı şaşkınlıkla izlemiştim. Dansederken bir sütunun arkasına giriyordu Tahiyye Karyoka, çıktığında üstündeki giysi değişmiş oluyordu. O daracık yerde hiç görünmeden, üstelik bir an içinde nasıl yapıyordu bunu?

Ferit El Atrâş'la Samiye Cemal'in "müzikal"leri de hoşumuza giderdi. Şarkıların hepsi Türkçe olurdu. Sadece o filmler değil, neredeyse bütün Arap filmleri "Türkçe Sözlü, Şarkılı"ydı. "Enginde Yavaş Yavaş", "Üzgünüm Leylâ"yı, "Otomobil Uçar Gider"i ilk o filmlerde dinlemiştik.

Ben Enver Vecdi'yle Leylâ Murat'ı severdim. Enver Vecdi gibi yakışıklısı Amerikan filmlerinde vardı gerçi, ama Leylâ Murat'tan güzeli yoktu.

Bir filmde kör oluyordu Leylâ Murat. Bakarkör. Enver Vecdi'ye âşıktı. Ama kör olduğunu öğrenirse kendisine acır diye korkuyordu. Böyle bir sevgiyi, böyle bir bağlanmayı istemiyordu. Bir arkadaşıyla Enver Vecdi'yi çağırıyordu evine. Zavallı Enver Vecdi... Kör olduğunu bilmiyordu Leylâ Murat'ın. Leylâ Murat ona demediğini bırakmıyordu. "Seni sevmiyorum. Defol!" diye bağılıyordu. O sırada Leylâ Murat'ın arkadaşı odanın kapısını açıp kapatıyor, kapı sesini duyan Leylâ Murat da, Enver Vecdi'nin gittiğini sanarak, "Seni seviyorum. Bu halimi görür de bana acırsın diye böyle yaptım," diyordu. Enver Vecdi o anda Leylâ Murat'ın kör olduğunu anlıyor, "Sevgilim, sevgilim," diye ona sarılıyordu.

Haydiii... Bütün sinema gözyaşlarına boğuluyordu. Ninem hüngür hüngür!

Bud Abbott - Lou Costello çiftiyle, "İki Açık göz"le pek ilgilenmezdi. Ama Laurel-Hardy filmlerine bayılırdı. "Loler-Hardi" derdi onlara. Eve

döndüğümüzde Ferdi Tayfur'un sesiyle, "Yine başımı belaya soktun," diye Hardy'nin taklidini yapardı.

Maria Montez, Jon Hall, Turhan Bey üçlüsünden hoşlanırdı. Ama filmde üçü birden olacaktı. Birinden biri yoksa, keyfi kaçardı.

Bela Lugosi'den ürkerdi. Ama saygıyla karışık bir ürkeklikti bu. *Drakula*'yı anlatırken bile ona "Şandu" derdi. Bela Lugosi ninemin gözüünde hiç Drakula olamamış, hep Şandu olarak kalmıştı.

Bağdat Hırsız'ndan sonra aylarca Conrad Veidt'in sözünü etmişti. "Gözü körolasica! Nasıl bağırıyor, 'Esin rüzgârlar, esin!' diye..."

Ama bir Hint filmi, *Bin İkinci Gece*, gündemine oradaki büyücüüyü yerleştirdi.

Nabonga'daki gorilden korktu.

Edward G. Robinson'la George Raft'a kanı ısınmadı.

Geronimo'yu gördü. Bütün kızılderililerden nefret etti. Sinemadan çıkınca sokakta bir kızılderili görse, eminim canına okurdu.

Neyse ki kızılderili yoktu Antep'te.

KAVAKLIK'TA YASSIADA

Orhan Barlas'la kurduğumuz Sinema-Tiyatro Derneği'nin açılışı Carol Reed'in *Adalar Sürgünü*'yle yapılmıştı. Arkasından *Pather Panchali* geldi. Hindistan Elçiliği'yle uzun yazışmalardan sonra Satyajit Ray'ın filminin 16 milimetrelilik bir kopyasını Antep'e getirttik. Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'nun bahçesini, kurduğumuz perdeyle yazlık sinemaya çevirdik. İstanbul'daki birkaç özel gösteri dışında, yurdumuzda hiç oynatılmamış bu filmi Anteplilere sunmanın mutluluğunu yaşadık.

Sonra Adana'ya gittim yine. Lamorisse'in *Kırmızı Balon ve Beyaz Yele*'siyle döndüm.

27 Mayıs sonrasıydı. Yassıada duruşmaları başlamıştı. Celâl Bayar, Adnan Menderes, Demokrat Parti'nin öteki yöneticileri yargıç önüne çıkarılmıştı. Radyoda her akşam o günkü duruşmaların on beş dakikalık özeti yayınlanıyordu. Salim Başol'un sesini duyuyorduk önce: "Sanıklar getirildiler. Elleri bağlı olmayarak..."

Sorun büyüktü. Duruşmaların özetini dinlemek isteyen Antepliler, tam da bizim filmlerin başlama saatinde radyolarının başında çivilenmiş oluyorlardı. Kimse yerlerinden kaldıramazdı onları. Albert Lamorisse mi kaldıracaktı!

Orhan Ağabey'le kafa kafaya verdik, dehamızın sınırlarını zorlayarak eşi görülmemiş bir çözüm bulduk! Sinemanın "ses sistemi"ni radyoya bağlayacak, duruşmaların özetlerini yayınlayacaktık; bu arada, projeksiyonla da perdeye konuyla ilgili fotoğraflar yansıtacaktık!

Mister Ayzli'ye gittik hemen. Ayzli, yıllar önce kentimize yerleşmiş, artık Antepli olmuş bir Amerikalıydı. (Sanırım, Iseley diye yazılıyordu adı; ama herkes Ayzli diye yazıp söylediği için ben de öyle yapacağım.)

Ayzli, projeksiyonunu getirip makine dairesine kurdu. Gösterimi 15 dakika sürecek kadar da renkli dia getirdi. Türk bayrakları, kalabalıklar, yürüyüşler... Prova yaptık. Her şey kusursuzdu. Filmden önce sinemada, duruşmaların fotoğraflar eşliğinde yayınlanacağını duyurduk.

O akşamın biletleri gündüzden bitti. Orhan Ağabey de, ben de ama keyifliydik! Bizdeki keyif Kırın padişahında yoktu!

Biletler bitti, ama sorunlar biter mi! Duruşma özetlerinin süresi 15 dakikadan 30 dakikaya çıkarılıverdi o gün. "Ne yapalım, biz de yarım saat radyo dinletiriz," dedik.

Yayının uzatıldığını Ayzli de haber almış. Fotoğraflar az gelir diye evine koşup bir sürü dia daha getirmiş!

Duruşma yayını başladı. Ses kusursuz. Projeksiyon dehşet. Herkes ilgiyle izliyor.

Ama on beşinci dakikadan sonra perdede Kavaklık belirdi. Anteplilerin sahreye gittikleri yer. Yemyeşil ağaçlar, çimenler, akıp giden Alleben. Seyirciler anlamadılar önce. "Yassıada güzel yermiş," diye mırıltılar duyuldu.

Derken perdede ne görelim! Çimenlere oturmuş, yiyip içen Antepliler! Adnan Menderes, "Hatırlıyamıyorum, beyefendi," derken, karşımızda Şekerci Haksal kebab yapıyor! "Haksal'ı da mı Yassıada'ya götürdüler yoksa?"

Orhan Ağabey, "Ben makine dairesine gidiyorum, bir demir parçası alıp şu Ayzli'nin kafasına indireceğim," dedi.

Kırmızı Balon'la *Beyaz Yele* iki hafta afişte kaldı. Bu başarıyı Lamo-
risse mi sağlamıştı, Ayzli mi, bilemiyorum.

YARIM HACI NASIL OLUNUR

Nakıp Ali bir Hac filmi getirtti Antep'e. Cami hocalarını toplayıp ziyafet çekti; sonra da özel olarak filmi oynattı onlara. Ertesi gün, artık nereden çıktıysa, bir rivayet yayıldı kente: "Bu filmi yedi kere gören tam hacı, üç kere gören yarım hacı sayılır."

Film kapalı gişe girdi gösterime. Haftalarca oynatıldı. Arada bir yaşlı kadınlar geliyordu Nakıp Ali'nin yanına: "Evladım, ben iki kere gördüm. Üçüncüsüne param kalmadı. Sevabına... Bari yarım hacı olayım."

"Gir, bacım," diyordu Nakıp Ali. "İstersen dört kere daha gel. Para mara istemez."

Az kişiyi mi bedavadan aldı içeriye...

Dinine bağlı bir adamdı. Ama yobaz değildi. Saza gider, rakısını içer, eğlenmesini bilirdi. Çıkarıcı değildi. Din sömürücüsü hiç değildi. Hınzırlığına yapmıştı bu işi.

"Nakıp Ali az kişiyi mi bedavadan aldı içeriye," dedim. Yalnız Hac filmiyle sınırlı değildi bu. Kapı önünde, elleri pantolonlarının ceplerinde, hayran hayran afişlere bakan, ama paraları olmadığı için gişeye yanaşamayan çocuklara, "Ulan, ne diye kalabalık ediyorsunuz orada! Hadi, girin içeri!" derdi. Onlara meyan şerbeti ismarladığı bile olurdu.

Sinemaya gidince meyan şerbeti içmemek olur mu zaten! Şerbetçiler, sırtlarında tulukları, taslarını çingırdatarak dolaşırlardı salonda. Sadece filmden önce ya da iki film arasında değil. Film oynarken de dolaşırlardı. Bu yüzden kavga çıkardı bazen. Casus Kıran'ın salladığı sumsuğu (yumruğu) önlerinde dikilen şerbetçi yüzünden kaçırırlardı ya da Jack Elam'ın öldüğünü görüp de şöyle bir oh çekemeyenler basarlardı küfrü. Ama kısa sürerdi kavga. Nakıp Ali'nin gürlemesi duyulurdu: "Nalet oğlu naletler! Seyredecekseniz adam gibi seyredin! Burası sinema!"

Sinema-Tiyatro Derneği olarak kutsal görevlerimiz olduğunu düşünüyorduk! Oturduk, Orhan Barlas'la yabancı elçiliklere mektuplar döşendik. Sanat belgeselleri, özellikle sinema konusunda filmler istedik. Bir süre sonra Amerikan Haberler Merkezi'nden iki çuval film geldi. 16 milimetrelilik kopyalardı bunlar. Çoğu sinema tarihiyle ilgiliydi. Onları ayırıp Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'nun bahçesinde oynattık.

Çuvallardan bir de 35 milimetrelilik film çıkmıştı: *Washington Camii*. Washington'da yeni yapılan bir camiyi anlatıyordu. 10-12 dakikalık bir belgeseldi. Türkçeydi. Üstelik renkliydi.

"En iyisi, biz bunu Nakıp Ali'ye verelim, o oynatsın," dedik.

Nakıp Ali filmi aldı. Afiş tahtasına da koca harflerle "Filmlere ilaveten *Washington Camii*. Renkli. Türkçe sözlü" diye yazdırdı.

Washington Camii inanılmaz ilgi gördü. Filmler değişiyor, o değişmiyordu. Öteki sinemacılar sıraya girdiler. "Nakıp Ali'de işi bitince verin, biz de oynatalım" diye.

Bizim belgesel bütün yaz afişte kaldı. Caminin Washington'daki cemaati, sanırım Antep'teki kadar büyük olamamıştır hiçbir zaman.

NAKIP ALİ'Yİ GEÇTİ!

Korku filmlerinin yeri ayrıydı. Boris Karloff'un, Lon Chaney Jr'un, Bela Lugosi'nin yerleri ise apayrıydı. Frankenştayn, Kurt Adam, Drakula. Büyüyünce de çok korku filmi gördüm. Ama hiçbirinden o eski tadı almadım.

Çocuktuk bir kere. Kurt Adam birini mi parçalıyor, kendi kendimize, "Rol icabı, rol icabı," derdik. Nakıp Ali'nin sineması da o korku filmlerinin havasına pek uygun düşüyordu. Perdenin yanında odun sobası. Salonun ortasında sütunlar. Gıcırdayan tahta koltuklar. Sinema, Frankenştayn'ın şatosunun bir uzantısıydı sanki; perdedeki dekorun bir parçasıydı. Biz de olayları uzaktan izleyen seyirciler değil, film bittiğinde nasılsa sağ kalmayı başarabilen tanıklardık.

Frankenştayn Kurt Adama Karşı'yı nasıl unutabilirim! Biz tek canavarla zor başederken şimdi ikisi birden karşımıza çıkmıştı. Filmin sonunda onlar boğuşurken biz kan ter içinde kalmıştık. Halil Dayı'nın öğ-

lu Aydın'ın başağrsı iki gün geçmedi; ama o, bunun nedeninin sinemada içtiği meyan şerbeti olduğunu söyledi hep.

Her filmi görürdük. Her filmi severdik. Ama yerli filmleri biraz daha az severdik." Biraz Yılmaz Ali, biraz da Kahveci Güzeli ilğimizi çekmişti. Hasret, Taş Parçası, Şehvet Kurbanı gibi filmlerden sıkılırdık. Dertli Pınar ile Fedakâr Ana ise bıktırmıştı bizi. İkisi de yılda üçer-dörder kere oynatılırdı. Hele Fedakâr Ana... Sanırım, Nakıp Ali bu filmin kopyasına el koymuştu. Ne zaman filmsiz kalsa, hemen Fedakâr Ana'nın afişi çakılırdı sinemanın kapısına.

Acıklı filmlerden pek hoşlanmazdı Nakıp Ali. Bu yüzden, bazı yerli filmlerin sonlarını keserdi. Diyelim, oğlanla kız nice beladan sonra kavuştular, birbirlerine sarıldılar. Herkes tam oh çekeceği sırada kötü adam çıkıyor ortaya; oğlanı da, kızını da vuruyor... Nakıp Ali atardı makası. Oğlanla kız birbirlerine sarılınca "Son" yazardı perdede; film biter, seyirciler de mutluluk içinde evlerine giderlerdi.

"Tahsin Bey," demişti bir gün babama, "hiç yabancı filmi kesiyor muyum! Onların acıklısı bile bir başka. Bunlar zırvalık. İyi bir bok olsa kesmem. Millet zaten sıkılıyor, bir de ben mi içlerini karartayım!"

Sadece Nakıp Ali'de değil, bütün sinemalarda sık sık cereyan kesilir, film kopardı. Hadi, iki kere neyse... Üçüncü kerede, seyirciler, "Nakıp Ali'yi geçti!" diye bağırırlardı. Neredeyse her gün her sinemada olurdu bu.

1950'lerin sonlarında İstanbul'da, Atlas Sineması'nda film seyrediyordum. Her nasılsa film koptu. Beş-on dakika sonra yine koptu. İçimden tam "Nakıp Ali'yi geçti" diyordum ki, salonun çeşitli yerlerinden sesler yükseldi:

"Nakıp Ali'yi geçti!"

Suburcu'ndan Beyoğlu'na uzanan bir efsaneydi Nakıp Ali.

TEKMİLİ BİRDEN

Bin bir türlü Tarzan görmüştük. Buster Crabbe'den Lex Barker'e kadar. Ama Tarzan'lar içinde en Tarzan'ı Johnny Weismuller'di. Daha doğ-

rusu, bizim için tek Tarzan'dı o. Karşımıza bir başka Tarzan çıkarsa, kendimizi düpedüz aldatılmış sayardık.

Tarzan Maymun Adam'la birlikte Çita da gözdelelerimiz arasına girdi. Tarzan'ın maymunu en az oğlu Boy kadar önemliydi. Kötü beyaz adamlar ona bir şey yapacak diye ödümüz kopardı.

Her Tarzan filmi alkışlarla sık sık kesilirdi. Hele *Tarzan New York'ta* filminde Johnny Weismuller köprüden suya atladığı zaman sinemada kıyamet kopmuştu.

Bir filminde de Tarzan Afrika'da Nazilerle savaşıyordu. Ağaçların arkasına saklanıyor, "Nazi! Nazi!" diye bağırarak Alman subayını çağırıyordu. "Hain herif", Tarzan'ı yakalamak için koşarken, onun kurduğu tuzağa düşüyordu.

Ne olduğunu bilmiyorduk "Nazi"nin. Ama Antep sokaklarında çocukların "Nazi!" cıgıllıkları haftalarca kesilmedi.

"Otuz altı kısım tekmlili birden" filmlere ise düpedüz tutkunduk. İçlerinde en çok *Dev Adam*'ı, *Casus Kıran*'ı, *Yüzbaşı Amerika*'yı severdik. *Görünmeyen Adam*, *Baytekin*, *Fantoma*, *Maskeli Beşler* daha sonra gelirdi.

"Sevdik" demiyorum, "severdik" diyorum. Bu filmler yılda en az birer kere oynatılırdı Antep'te. Her keresinde de sinema tıklım tıklım dolardı. Yeni bir film görmekten belki daha çekici gelirdi bu. Hiç bilmediğin biriyle tanışmaktansa, özlediğin, "göresin gelen" eski bir dostla karşılaşmak daha güzeldi.

Tom Tyler'le Kane Richmond'u bilmeyenimiz yoktu. "Dev Adam"ın "Şazem!" diye bağıracağı anı kollardık. Onunla aynı anda, hiç sektirmeden, "Şazem!" diye bağırırdık biz de. Perdedeki oğlanla birlikte, döşüne kurşun işlemeyen uçan adamlara dönüşürdük. Antep'te "kırılacak" casus olmadığı için, oyunlarımızda, düşlerimizde casus kıyardık.

Yüzbaşı Amerika'yı ilk görüşümüzden bir yıl kadar sonra *Casus Kıran* geldi Antep'e. Perdede oyuncularından biri görüldüğü zaman, sinema "Morgan!" sesleriyle cınladı.

Morgan, *Yüzbaşı Amerika*'nın kötü adamlarından biriydi. "Hain şef" in fötr şapkalı beş-on yardımcısından biri. Sıradan bir haydut. Onu ar-

kadaşlarından ayıran belirgin hiçbir özelliği yoktu. Ne kördü, ne topaldı. Rolü de kısaydı. Filmdeki adıydı Morgan. Ama aynı oyuncu, *Casus Kıran*'-da görünür görünmez tanıdık onu. Demek bir yanıyla bizi yakalamış, bel-
leklerimize kazınmıştı.

Hollywood'da yıldız değildi, ama Antep'e gelse mutlaka yıldız gibi karşılanırdı.

“DAYIM DAYIM YANGIN M'OLUR!”

Yaz geceleri nereye gidilir? Yazlığa tabii. Yazlık sinemaya. Nakıp Ali'nin yazlığına, Yıldız'ın yazlığına, Baydar'ın, Şehir'in yazlığına.

Şehir Sineması'nın yazlığıyla Nakıp Ali'nin ilk yazlığı, kışlık sine-
malarının damlarındaydı. Kabak çekirdeklerimizi, karpuz çekirdeklerimizi
alıp daracak merdivenlerden dama çıkar, rüzgârda sallanan perdeye bırakır-
dık kendimizi. Perdeyle birlikte trenler, kovboy kasabaları, ağaçlar, insan-
lar da sallanırdı.

Sonra istasyon yoluna, daha sonra da bizim evin tam karşısına
taşındı Nakıp Ali'nin yazlığı. Perdesi taşandı artık. Sallanmıyordu.

Yıldız'ın yazlığı, Maarif Kahvesi'nin yanındaydı. Wallace Beery'nin,
“Paranın üstünde güvercin resmi istiyorum!” sözü, kahvede çalınan bir
plağın cızırtılı sesine, bitişik sazdaki bir şarkıcının “Ver saki”sine karıştırdı.

En çok Baydar'ın yazlığını severdik. Büyüktü. Çevresinde başka bir
eğlence yeri yoktu. Locaları rahatı.

Evde kardeşlerimle bilya oynardık. Bilyalarla futbol maçı yapardık.
Küçük kardeşim Tankut, ne zaman Baydar'ın yazlığına gitsek, bilyalarını
da götürürdü. Hepsini locanın önüne özenle yerleştirir, “Onlar da seyret-
sin,” derdi. Bilyalar iki filmi de seyrederdi, ama Tankut daha ilk filmin or-
tasında uykuya dalardı.

Başka uyuyanlar da olurdu. Önlerde oturanlar tahta iskemlelerini
yere yatırır, arkalıklarına kafalarını dayayarak mışıl mışıl uyurlardı. “Bun-
lar niye evlerine gidip uyumuyorlar?” diye düşünmezdim bile. Sinema
bırakılıp da eve gidilir miydi hiç!

Sıcak yaz gecelerinin cankurtaranıydı yazlıklar.

Tepende tavan değil, gökyüzü vardı.

Deprem bile olsa, sinemada yangın bile çıksa, Randolph Scott'un perdeden inip seni kurtarmasını beklemek zorunda değildin. Kendi kendini kurtarabilirdin.

Nakıp Ali'nin ilk sinemasında, ahşap Asrı Sinema'da yangın çıkmıştı bir gün. Hemen söndürülmüştü. Kimseye bir şey olmamıştı. Ama bu olay uzun süre konuşuldu, belleklerden silinmedi.

Yıllar sonra Nakıp Ali yeni bir sinema yaptırdı. Günün birinde, önemsiz bir elektrik kontağı oldu. Ben de ninemle oradaydım. Hepimiz kapılara saldırdık. Nakıp Ali sahneye fırladı hemen. Başladı bağırmaya. "Bire yo'orum, dayım dayım yangın m'olur!" dedi. "Sizin için sinema yaptırdık işte. Yanar mı bu! Altı beton, üstü beton!" Sonra yangında nasıl davranılması gerektiği konusunda aydınlatıcı bir konuşma yaptı (Ömer Asım Aksoy'un eşsiz *Gaziantep Ağzı* kitabından, "çeviri"siyle birlikte aktarıyorum):

"Bire yo'orum, dayım dayım yangın m'olur! Bi alov gördünüz ki-mi hemen kaçmıya gahiysiz. Acık beklen ba'alım. Gırmızı lombey orıya goyan niye gomuş? O yandı'ı na'al kaçarsı'ız. Hemin a'am, siz kaçmey da bilmeysi'iz. Biri öte'eni yitiy. Öte'e de öte'eni yitiy. Ta'aların cemleri gırficerf oldu. Her dafada bi etek bellur parası veriyyk. Angeslek mi yapıysız yo'orum? Bi şey yok dedikce ambelbeter kaçışıysı'ız. H'albundahı gırmızı lomba yandı'ı na'al gapının yanındahılar usulladak gapıları açmalı. Urgundahı çıkmadan arhadahı kimsey' yitmemeli. Sıreynan dof dof çıkmalı."

"A birader, her zaman yangın mı olur? Bir alev gördüğünüz gibi hemen kaçmaya kalkıyorsunuz. Azıcık bekleyin bakalım. Kırmızı lambayı oraya koyana niye koymuş? O yandığı vakit kaçarsınız. Hem ağam, siz kaçmayı da bilmiyorsunuz Biri ötekini itiyor. Öteki de ötekini itiyor. Pencere-lerin camları hurdahaş oldu. Her defa bir etek cam parası veriyoruz. Kasten mi yapıyorsunuz? Bir şey yok dedikçe daha beter kaçıyorsunuz. Halbuki kırmızı lamba yandığı vakit kapının yanındakiler yavaşça kapıları açmalı. Önündeki çıkmadan arkadaki kimseyi itmemeli. Sırayla, bölük bölük çıkmalı."

Büyük taş evimiz her yanı yüksek duvarlarla çevrili koca bir avluydu. Taş döşeli bir avluydu bu. Ortasında bir havuz, kenarında iki zerdalı ağacı, bir gül ağacı, bir dut ağacı ve akla gelebilecek her türlü çiçek vardı. Evin saçaklarına kumrular sıra sıra yuva yapmışlardı. Ağaçların dalları da serçe yuvalarıyla doluydu.

Üç kardeş için, hele üç oğlan çocuk için bulunmaz bir cennet.

Yazları dayımın oğulları da gelirdi Antep'e. İşte o zaman bizim avlu ninem için cehenneme dönüşürdü. Gürültümüzden, kavgalarımızdan bıkar, oklavayı kapıp kovalamaya başlardı hepimizi.

Sinemacılık oynardık çoğunlukla. Ellerimizde tahta kılıçlar, kimimiz Vatan Kurtaran Aslan, kimimiz Korsanlar Kralı olurduk. Gunga Din gibi borazan öttürürdük. Mustafa Dayı'nın oğlu Hasan, havuzun kenarına çıkar, *Kanun Harici*'nde Henry Fonda gibi, "Hey, berber! Berberci!" diye bağırırdı.

"Hey, berber! Berberci!" Ferdi Tayfur öyle konuşmuştu. *Romeo-Juliette*'de bizi etkileyen, ne Leslie Howard'ın, ne de Norma Shearer'ın ölümüydü; John Barrymore'un Basil Rathbone'a "Kediler kralı!" diye bağırmasıydı. Ferdi Tayfur'un sesi duyulur duyulmaz alkış kopardı sinemada. Laurel-Hardy'ye, Arşak Palabıykıyan'a, Nesimaçi'ye can veren oydu.

Yalnız sesiyle mi?

Yıllar sonra televizyonda Laurel-Hardy filmlerini izledim. Ferdi Tayfur'a öykünerek seslendirilmişlerdi. *Dans Öğretmeni*'nin başında Laurel'le Hardy bir arabadan inerler. Hardy, sürücüye, "Bizi getirdiğiniz için teşekkür ederiz," der. Ferdi Tayfur taklidi tamam. Ama eksik olan bir şey var. Ferdi Tayfur'un seslendirmesinde o cümle bir başka çünkü: "Nakliyatınıza teşekkür ederiz." O güldürülerin kanı, canı böyle inceliklerle oluşturulmuştu.

Ferdi Tayfur gibi en iyi Hasan konuşurdu aramızda. Sonunda koşmaktan yorulurduk. Sıra benim film oynatmama gelirdi. İçeriden taşıdığımız kocaman, dikdörtgen bir masayı avlunun ortasına koyar, dört yanını halılarla kapatırdık. Sadece küçük bir boşluk bırakırdık bir yanında. Oraya

da benim beyazperdemi yerleştirdik. Önüne dikdörtgen bir delik açılmış kutumu. Dergilerden kestiğimiz çizgi romanları, *Mandrake*'leri, *Tarzan*'ları yan yana yapıştırıp uzun şeritler oluşturmuş, onları da makaralara sarmıştım. Makarayı çevirdikçe bir çizgi roman karesi beliriyordu kutunun deliğinde. Seyirciler, kardeşlerim Aykut'la Tankut, Halil Dayı'nın oğulları Aydın'la Aygün, Mustafa Dayı'nın oğlu Hasan, masanın altına girerlerdi. Küçük sinema salonuna. Ben de dışarıdan makaraları çevirerek filmlerimi oynatırdım. Antep güneşinin altında, halıların arasında, sıcağtan, havasızlıktan hepsi baygınlık geçirirlerdi. Ama yakınan yoktu.

Babama bir de afiş tahtası yaptırmıştım. İki afişi alt alta çakabiliyordum. Tahtanın üstüne koca harflerle "Tamer Sineması" yazmıştım. Her gün değiştiriyordum afişleri. Tahtayı avlunun bir yanına asıyor, sonra çınırağımlı çalarak başlıyordum bağırıma:

"Bugün gündüz Tamer Sineması'nda iki şaheser film birden... John Wayne'nin eşsiz kovboy şaheseri: *Cehennem Dönüşü*... Yanında bir şaheser film daha... Wallace Beery'nin *Viva Villa*... İlaveten renkli miki..."

Annemin konuklarından bazıları, evimize pek sık gelmeyenler, avludaki afişi görünce şaşırlardı. "Sinema mı var burada?" diye sorarlardı. Evet. Orada sinema vardı.

BİZ YAŞADIK

Belirli bir olayı yaşamak başka şey, o olayı sonradan öğrenmek, değerlendirmek başka şey. Sözelimi, bizim kuşak 1960'da 28 Nisan öğrenci olaylarını yaşadı. Çok daha sonra gelen kuşaklar bu olayları gazetelerden, dergilerden, kitaplardan, anlatılanlardan öğrendiler, araştırdılar, incelediler. Belki bizden daha iyi, daha doğru değerlendirdiler. Ama biz *yaşadık*.

Sinemanın altın çağını da yaşadık biz. Gary Cooper film çevirirken, biz o dünyanın, o zamanın *içindeydik*. Beyazperdede beliren görüntüler, o dünyayı, o zamanı bütünlüyordu.

Sinematik seyircisi değildik. Bir filmi, çekiminden yıllar sonra, serinkanlı, mantıklı, nesnel, eleştirel bir gözle izlemiyorduk. Oyuncular için ansiklopedilere başvurmuyorduk.

John Wayne'in bir sözü var: "Ben aktör değilim, reaktörüm." Belki de aktörlerle değil, reaktörlerle ilgileniyorduk.

Salonda ışıklar söndükten sonra yüreklerimiz beyinlerimize ege-
men oluyordu.

Ya keyif duyuyorduk, ya öfke.

Güldüğümüzde içimiz gülüyordu.

Çünkü "Nakıp Ali'nin Sineması"ndaydık.

/

BEBEK SIRTLARINDA BİR ANTEPLİ

DÖRT GÖZLÜ ŞAMOKAN AMCA

A ntep'te ilkokulu bitirdikten sonra babam İstanbul'a, Robert Kolej'e gönderdi beni. İşlemleri Ali Dayım yaptı. Ali Kazanoğlu. Annemle kardeş çocuklarıydılar. Ama biz Ali Dayı derdik ona. Öğretmendi. O sıralarda İstanbul Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı yapıyordu sanırım. Bir de oyun yazmıştı. "Alp Aslan" Hem "haması"ydı, hem de kadın rolü yoktu içinde; bu yüzden Anadolu'da neredeyse her lisede oynanmıştı.

Yatılı okuyacaktım. Eşyalarım hazırlandı. Dayı Ahmet Ağa İlkokulu'ndan Robert Kolej'e. Suburcu'ndan Bebek'e. Beni İstanbul'a annemle babam getirdiler, Theodorus Hall'ün ikinci katındaki yatakhaneye yerleştirdiler. Yanaklarımdan öptüler. "Hafta sonu görüşmek üzere" gözyaşlarını göstermemeye çalışarak gittiler.

O akşam bir toplantı yapıldı. Hazırlık 1'de olduğumuz için, okul bahçesine çıkarken yeşil kepi giymemiz gerektiği söylendi. Bahçede kepsiz yakalanırsak yandık! Büyük çocuklardan dayak yiyebilirdik. Hiç dayak yemedim, çünkü kepsiz hiç çıkmadım bahçeye.

Ama Hazırlık 2'ye geçtiğimde ilk işim bahçede kepsiz çocuk avına çıkmak olacaktı. Birini yakaladım da. Ufak tefek bir çocuk. "Sen Hazırlık 1'de misin?" dedim. "Evet," dedi. Ensesine bir şaplak! "Ulan, nerede kepin?" Çocuk şaşkınlıkla baktı yüzüme. "Ne kepi be?" dedi. "Ben Lise Hazırlık'tayım."

İlk hafta içinde bir gece bahçeye indirdiler bizi. Müdür Sakallı Alen, "Şimdi Dört gözlü Şamokan Amca'yla tanışacaksınız," dedi. Dört gözlü Şamokan Amca da kim ola ki? Bir baktık, tahtadan yapılmış korkuluk gibi bir şey. Kolları iki yana açılmış. Kolun birini bastırınca öteki kol havaya kalkıyor. Sıraya girdik. Dört gözlü Şamokan Amca'nın elini öpeceğiz. Öteki elin başında Hazırlık 2'den bir çocuk. Biz el öperken, o kolu bastırıyor, öptüğümüz el küüt diye suratımıza çarpıyor. Dudağı kanayan kanayana! Arkasından, iki sıra olmuş Hazırlık 2 öğrencilerinin arasından geçtik koşarak. Biz koşarken, "ağabey"lerimiz sopa haline getirilmiş gazeteleri sırtımıza, kafamıza indiriyorlar. Ne o? Büyüklerimizi saymayı öğreneceğiz.

Sonra Mahkeme üyelikleri için seçimler yapıldı. Öğrencilerden oluşmuş yargıçlar, savcılar... İki öğrenci arasında hır çıkmışsa, hemen mahkemeye. Verilen ceza çekilecek. Mahkemenin yetkileri arasında, okuldan bir hafta uzaklaştırma bile var. Tek "itiraz mercii" Sakallı Allen. O da mahkemenin verdiği cezayı onaylardı.

Ben Mübaşir seçildim.

İlgiler ilk ay içinde belirmiş, o ilgilere göre de arkadaş toplulukları oluşmaya başlamıştı. O yaşta sanatla ilgilenenler bir araya geldik. Anıl Me-riçelli, Spiro Kostof, Günel Orgun, ben. Bir yıl sonra aramıza Genco Erkal da katılacaktı.

Anıl şiiri, Genco tiyatroyu sürdürüyor. Günel inanılmaz güzel-likte öyküler yazıyordu, bıraktı. Sınıfın her zaman en parlak öğrencisi olan Spiro okulu bitirdikten sonra ABD'ye gitti. Sanat Tarihi öğrenimi yaptı. Orada kalıp üniversite hocası oldu. Kitaplar yazdı. Övgüler aldı. Berkeley'de Bölüm Başkanlığına bile yükseldi. Bir süre önce kansere ye-nik düştü.

Sınıfta soyadları sırasına göre oturuyorduk. Sağımda Esen Sel, so-lumda Derin Türkömer. Esen okulu bitirdikten bir yıl sonra Londra'da bir trafik kazasında ölecekti. Derin'le dostluğumuz, yüz kırk yılda bir karşılaş-sak bile, sürüyor.

Başka yakın arkadaşlarım da vardı sınıfta: Sonradan politikaya atı-lan, bir ara Dışişleri Bakanlığı bile yapan Emre Gönensay, Boğaziçi Üniver-sitesi'nin eski rektörlerinden Üstün Ergüder, Kanada'da bir üniversitede tarih hocası olan Üner Turgay, sonra Aktan Bozer, Ferruh Çelik, Rasin Gü-ven, Abdullah Bayur, İlkay Bilgişin...

Bizden büyük sınıftakileri tanırdık. Ama onlar pek ilgilenmezdi "küçükler"le. Cevat Çapan'la Özer Kabaş, okuldan sonra da sürecek bir dostluğun tohumlarını daha o yaşta attılar. Kendilerinden küçük bu Antep-liye ağabeylik ettiler.

Bir de yıllar sonra Dışişleri'nde önemli görevler üstlenen, Büyükel-çilik bile yapan Nurver Nureş'in, her zaman yüreğiyle gülümseyen Pamir Bezmen'in yakınlıklarını anmam gerek.

Yarıyıl ya da yaz tatili yaklaşıncı içimiz içimize sığmaz olurdu. Tatil sabahı doğru Haydarpaşa'ya. Tıklım tıklım posta treni. Antep iki gün iki gece. Adım atılmazdı koridorlarda. Sepetler, testiler, yerde yatanlar. Çilesi en çabuk biten Rasin olurdu. Ereğli'de inerti. Aktan, kafasını pencereden dışarı uzatıp şarkılarla Adana'ya kadar götürürdü bizi.

Adana'dan sonra başlardım istasyonları saymaya. Hele Bahçe'den sonra... Fevzipaşa, Eoğlu, Keçiler, Kömürler, Köprüağı, Narlı.

Narlı'da burunlu Austin otobüs. Beyaz şapkalı babam.

Antep'e elli kilometre. Ne uzundu o elli kilometre...

EDEBİYAT ÖĞRETMENLERİM

Robert Kolej, Arnavutköy'e taşınmadan önce şimdiki Boğaziçi Üniversitesi'nin yerindeydi. İki yıl süren "Hazırlık" dönemini üç yıl orta, dört yıl da lise öğrenimi izlerdi.

Arnavutköy'deki okul ise Kız Koleji'ydi. Kısaca CC derdik ona. Eski adının, "Constantinople College"ın kısaltması. Karma okul değildik. Yatakhanelerde toplanıp okul yıllığını, *Record*'u açar, iç çekerek kızların fotoğraflarına bakardık. Neyse ki, etkinliklerin ardı arkası kesilmezdi okulumuzda. Ya bir oyun, ya bir konser, ya önemli bir toplantı. O zaman telefonlara koşardı herkes. Yılıktan fotoğrafını görüp de beğendiği kıızı davet ederdi. Kızla zaten tanışıyor, sorun yok. Ama kız, oğlanın adını ilk duyuyorsa, "Bir düşüneyim, yarın söylerim," derdi. O da kendi yatakhanesine koşup yıllığı açar, başlardı fotoğrafları taramaya.

CC'dekiler okula adım atar atmaz heyecan doruğa ulaşırdı. O üç-beş saat içindeki yürek çarpıntılarını Hisar'ın burçlarından, Tefik Fikret'in Aşyan'ından bile duyulurdu.

Unutmuyorum, bir keresinde bizim okul takımının Beşiktaş B takımıyla futbol maçı vardı. Küçüktük biz. Kenarda takımımızın nasıl döküldüğünü izliyorduk. Maçın bitmesine 15 dakika kala CC'den öğrenciler çıkageldi. Tiyatroda bir oyunu görmeye gelmişlerdi. Taç çizgisi boyunca sıralanıp maçı izlemeye koyuldular. Kızları gören bizim futbolcular ansızın coştı. Birer futbol canavarına dönüştü hepsi. Harikalar yaratmaya başladılar. Önce Sermet Çağan'ın bir golü, arkasından iki gol daha. Maçı 3-2 kazandık.

Sermet, futbol takımımızın önemli adamlarındandı. Basketbol takımımızın yıldızı ise Beklan Algan'dı. Yıllar sonra Beklan'ı tiyatrocu olarak görünce nasıl şaşırmıştım.

Anıl Meriçelli, Spiro Kostof, Günel Orgun, Genco Erkal, ben, sanatla ilgilenirdik. Hele Anıl'la benim gecemiz gündüzümüz edebiyattı.

Arada bir okulun arkasındaki "keşhane"ye uzanır, ağaçların altında sigaralarımızı tütürüp likörlerimizi içerek şiirler okurduk.

Likörlerimizi dedim. Orta 2'de rakı içecek halimiz yok ya! Büyük edebiyatçılar gibi içki içmeye özenirdik. Bebek'e kaçıp bir şişe nane likörüyle bir şişe kakao likörü alır, "keşhane"de onlarla kafayı bulurduk. Sonraları öylesine tiksindim ki likörden, yaşamım boyunca bir daha tek yudum içmedim. Zaten liseye geçince likörün yerini önce Marmara şarabı, sonra da votkayla rakı aldı.

Ceplerimizde onar liramız varsa, Güneş'e inerdik. Balığı, bin bir çeşit mezesi, şişelerle içkisi... Bahşiş dahil, adam başı on lira. Tarife değişmezdi. Dörder liramız varsa, ver elini Nazmî'nin meyhanesi. 160'ar kuruşumuz varsa Galatasaray'a çıkardık ister istemez. Diamandi'nin ayak meyhanesine. Balık, patates kızartması, afyonlu şarap, 160 kuruş.

Öğrenciliğim boyunca sekiz edebiyat öğretmenim oldu.

İlki Mihri Pektaş'tı. Temel dilbilgisi kurallarını ondan öğrendik. Kâzım Zafır Yenerden ise aruzu öğretti. Neredeyse haftada bir "Dedem koynunda yattıkça benimsin ey güzel toprak" dizesini hece hece, vezne uygun iniş-çıkışlarla okurduk. Bir keresinde, bütün sınıf bu dizeyi koro halinde bağıra bağıra söylerken Müdür Sakallı Allen, "Ne oluyor?" diye telaşla sınıfa dalmıştı.

Kâzım Zafır'den bir tek bu dize kaldı bende. Bir de Ömer Tektaş'a takması. Sınıfta kim yaramazlık etse, onu çağırır, "Ömer Tektaş, sen de gel," derdi. Kafalarını tokuşturup ikisini birden sınıftan atardı. Ömer, ne kadar, "Hocam, ben bir şey yapmadım," dese boş. Sonunda bize yalvarırdı Ömer: "N'olursunuz, uslu durun; arada ben de gidiyorum..."

Edebiyat sevgimi pekiştiren, Turan Çağlarca oldu. Filinta gibi, uzun boylu, duglas bıyıklı, dünya yakışıklısı bir insandı. Çok da iyi bir öğretmen-di. Öğretmenimiz değil de, bize incelikle yol gösteren bir ağabeyimizdi.

Tacettin Ünlü de edebiyatı, sanatı gerçekten seven bir öğretmendi. Okulu bitirdikten sonra tiyatrolarda, oyun galalarında karşılaştık zaman zaman. Sanatla ilgimi kesmediğimi görünce gözlerinin içi gülerdi.

Ekrem Yirmibeşin. İmzasını “25’in” diye atardı. İki cümlesinin biri “Monşer” diye başlardı. Okuldaki Türkçe oyunları da o koyardı sahneye. Bende öğretmenliğinden çok yönetmenlik serüvenleri kalmış.

Edebiyat öğretmenlerimden üçüne ayrı yer ayırmalıyım.

Biri Ahmet Aksoy. Dört yıl öğrencisi oldum. O dört yıl içinde güldüğünü iki kere gördüm.

Bir gün, aruzla yazılmış dizeler söylüyor, o dizelerin vezinlerini bulmamızı istiyordu. Bakî’den, Nedim’den, Fuzulî’den dizeler.

“Şunun veznini bulun şimdi,” dedi, bir dize söyledi: “Attın kalbime ateşten bir ok.”

Başladık düşünmeye. “Mefûlü mefâilü” diyoruz, olmuyor, “Fâilâtün fâilâtün” diyoruz, olmuyor, “Mefâilün feilâtün” diyoruz, olmuyor. Bil-diğimiz ne kadar vezin varsa, denedik, tutturamadık.

Derken hocamız başladı gülmeye. Hepimiz dehşet içinde kaldık. Ahmet Aksoy gülüyor! Olacak iş değil. Sınıfta ölüm sessizliği. Hoca hepimizin yüzüne teker teker baktı; “Bu aruz vezni değil, hece vezni,” dedi. “Ben yazdım.”

Bir keresinde de derse girer girmez, durup dururken bir Nasrettin Hoca fıkrası anlattı bize. Hani, Hoca dam aktarıken aşağıdan biri çağırmış da... Hoca fıkralarının en bilineni. Anlattı, bitirdi. Biz “Niye anlattı bunu?” diye onun yüzüne bakıyoruz, o “Niye gülmüyorlar acaba?” diye bizim yüzümüze bakıyor. Şöyle beş saniye kadar süren bir sessizlikten sonra kafasını önüne eğdi, kıkır kıkır gülmeye başladı. Herhalde biraz önce öğretmenlerden birinden duymuştu fıkrayı, öğrencilerinin de bundan yoksun kalmasına gönlü razı olmamıştı.

Zahir Güvemli. Resim yazılarından, tiyatro eleştirilerinden tanıyoruz onu. Böyle bir yazar-öğretmene kavuştuğumuz için bayağı sevinmiş-

tik. Ama galiba umduğumuzu bulamadık. Renksiz, cansız geçen derslerden sıkılır olduk.

Yıl sonu yazılısında Mehmet Rauf'u sormuştu. Kimbilir kafam neredede? Oturdum, Memet Fuat'ı anlattım uzun uzun. Yine de parlak bir not aldım. Güvemli Hoca ya hoşgörmüştü bunu ya da kâğıdımı okumamıştı bile.

Yıllar sonra bir kere çatıştık. Nâzım Hikmet'in *Ferhat ile Şirin*'ini oynuyorduk. Bir yazı yazdı. "Nâzım'ın nasıl bir balon olduğunu herkes gördü," diyordu. Oynanışı yerden yere vursun, saygıyla karşılardım; Nâzım'ı eleştirmesini de saygıyla karşılardım; ama ona bu biçimde saldırması tepemi attırmıştı. Bir süre sonra karşılaştık. Dayanamadım. "Kendileri balon bile olamayanların Nâzım'a balon demeleri çok gülünç" gibilerden birşeyler söyledim.

Okulda en sevdiğimiz edebiyat öğretmenimiz Behçet Kemal Çağlar oldu. Doğrusu istenirse, pek bir şey öğrenemedik ondan. Ama sınıfta hiç değilse, biraz edebiyat soluduk.

O dönemde Kabataş'lı arkadaşlara imrenirdik. Öğretmenleri Behçet Necatigil diye. Ama bizim Behçet Hoca da edebiyatı keyifli bir derse dönüştürmüştü.

Anıl, Spiro, ben, harıl harıl şiir yazardık. Hoca bazen alır okurdu yazdıklarımızı. Bir keresinde, "Bunları *Yirminci Asır* dergisindeki köşemde yayınlayacağım," dedi. Yüreğimiz pıtır pıtır, o sayıyı bekledik.

Evet, şiirlerimiz yayınlandı. Ama Behçet Hoca hepsini "düzeltmiş", vezinli-kafiyeli yapmış, imzalarımızdan başka neredeyse her şeyi değiştirmişti!

Arada yazılı yapardı. Ama hiç okumazdı kâğıtlarımızı. Anıl'a, Spiro'ya, bana 10! Ötekilere de 7, 8, 9...

Arkadaşlardan biri ders yılının ikinci haftasında okuldan ayrıldı. Behçet Hoca ona 8, 9 vermeyi sürdürüyor... Bir baktık, sömestir yazılısından 8 vermiş. Bizim arkadaş kimbilir hangi kentte, hangi okulda... Hocaya gittik. "Bari sınıfı geçirmeyin, aylar önce okuldan ayrıldı," dedik. "Öyle mi?" dedi Behçet Hoca, not defterini çıkarıp arkadaşın adını karaladı.

Bir yazılıda üç sorudan birini yanıtlayamamıştık. Hoca ertesi ders geldi, çantasını açıp kâğıtları çıkardı. Notlarımızı okudu. Anıl, Spiro, ben

yine 10! “Çok güzel yazmışsınız, sınıfta okuyalım,” dedi. Aman! Hadi, biz neyse de, Hoca rezil olacak!

Hemen ayağa fırladım. “Hocam,” dedim. “*Battal Gazi* nasıl gidiyor?”

Dersi kaynatmak istedik mi, bunu sorardık hemen: “*Battal Gazi* nasıl gidiyor?”

Battal Gazi Destanı üstünde çalışıyordu uzun süredir. Bitirdiği bölümleri bize de okuyordu. “Hocam, *Battal Gazi* nasıl gidiyor?” diye sordüğümüzda her şeyi bırakır, başlardı okumaya.

Bizim kâğıtları da unuttu hemen. “*Battal Gazi Destanı*’ndan yeni bölümler dinledik.

Ayda bir kere de bir başka soruyu sorardık: “Hocam, niye evlenmediniz?”

Her keresinde, bu soruyu ömründe ilk yanıtlıyormuş gibi, “Niye evleneyim?” derdi. “İyi bir kız alsak kıza yazık; kötü bir kız alsak bize yazık!”

Öğretmenliği tartışılırdı Behçet Kemal’in. Şairliği haydi haydi tartışılırdı. Ama insanın içini ısıtan içtenliği, yakınlığı, hepimizin dünyasına renkler katıyordu.

SADECE DERS ÖĞRETMİYORLARDI...

Kolej’deki öğretmenlerim içinde beni en çok etkileyenler, bende en çok iz bırakanlar MacNeal’ler oldu. Charles MacNeal ile karısı Sarah MacNeal.

Orta 3’de İngilizce dersinde Edith Hamilton’un *Mitologya*’sı ile Homeros’un *Odysseia*’sını okuyorduk. Kısaltılmamış, tam metinlerden. Öğretmenimiz Sarah MacNeal’di. Böyle “ıvır-zıvır”la ilgisi olmayan en azılı sınıf arkadaşlarımız, bir başka İngilizce öğretmenine sustalı bıçak çeken Oral Zaloğlu bile, mitologyaya ilgi duydular, Homeros’u sevdiler. (Oral dedim... Sevgili Oral yıllar sonra çocuk felci geçirip iskemleye bağlanacak, ölünceye kadar da Çağaloğlu’nda kâğıtçılık yapacaktı.)

Hepimizle tek tek ilgilenirdi Mrs MacNeal. Dünyanın en yumuşak, en sevecen insanıydı. O sıralarda karikatür biriktiriyordum. Hoşuma giden

karikatürleri dergilerden kesip koca bir deftere yapıştırıyor, arada sırada Mrs MacNeal'e gösteriyordum.

Okulu bitirdikten sonra hiç görmedim onu. Zaten ülkelerine dönmüşlerdi. Otuz beş yıl sonra Amerika'daki adresini buldum. Bir mektup yazdım ona. Bir zamanlar bize okuttuğu *Mitologya*'yı Türkçeye çevirdiğimi, kitaplarımın yayınlandığını söyledim. İnanılmaz güzel bir yanıt aldım. Hatırlıyordu beni! Mektubunun sonunda, "Hâlâ karikatür biriktiriyor musun?" diye soruyordu!

Kocası Prof MacNeal, lisede öğretmenim oldu. Dersimizin adı "Shakespeare"di. Bir yıl Shakespeare okuduk. Plaklardan Laurence Olivier, John Gielgud, Maurice Evans'ın Hamlet yorumları arasındaki farkları bulmaya çalıştık.

Prof MacNeal inanılmaz bir müzik bilgisine ve beğenisine sahipti. "Klasik Türk Musikisi" alanında bile uzman sayılırdı. Sık sık evine çağırırdı bizi. Mrs MacNeal'in yaptığı çayı yudumlayarak müzik dinlerdik. Bugün klasik müzik seviyorsam, bunu müzik öğretmenlerime değil, Prof. MacNeal'e borçluyum.

Çok duygulu bir insandı. Hüzünlü bir dize okuduğu zaman sesi titrer, gözlerinden yaşlar süzülürdü. Günün birinde kendini evinin penceresinden attı. Ölmedi. Bir bacağı kısa kaldı.

Karı-koca, ülkelerinde öldüler. İkisinin de toprağı bol olsun.

Türk öğretmenler arasında ise Baba Ziya'nın üstüne yoktu. Coğrafyacı Ziya Akant'ın. Dört yıl öğrencisi oldum. O dört yıl içinde bir tek kere bile ders kitabının kapağını açmadım. Arkadaşların çoğu gibi. Gerek duymazdık buna. Baba Ziya her şeyi pırl pırl öğretirdi. Öğrettiği de akıldan çıkmazdı.

Görünüşte aksi mi aksiydi. Simsiyah kaşları her zaman çatıktı. Gürledi mi tam gürlerdi. "Eşekler!" diye bağıırırdı en çok.

Odası müze gibiydi. Yurdun çeşitli yerlerinden elişleri, taşlar, bitkiler...

Bir keresinde sınıfa girdiğimizde barut fıçısı gibiydi. "Eşekler! Keçi-boynuzlarını çalmışlar!" diye bağıırıyordu. Keyfi bir hafta yerine gelmedi.

Her ders başında yoklama yapardı. Ön sırada oturan arkadaşlardan birinin önüne bir kâğıt fırlatır, gelmeyenin adını yazdırırdı. Günün birinde, yoklamada Gündüz'ün (Kösem) olmadığını gördü. "Yaz!" dedi arkadaş. "Hocam," dedik, "şimdi gelecek."

"Peki," dedi Baba Ziya. Ders anlatmaya koyuldu. Gündüz'ü de unuttu.

Ama dersin bitmesine beş dakika kala kapı açıldı, Gündüz girdi içeri. Baba Ziya, "Neredesin?" diye bağırdı. Ön sıradaki arkadaş döndü:

"Yaz!"

"Hocam, önemli bir telefon görüşmem vardı, kusura bakmayın," dedi Gündüz.

Baba Ziya onu dinlemiyordu bile. Bağırıyordu:

"Yaz!"

"Hocam, adımlı yazdırırsanız başım derde girecek..."

"Yaz!"

"Zaten ihtar aldım. Bir hafta okuldan uzaklaştıracaklar..."

"Yaz!"

"Kız Koleji'ne telefonu bir türlü bağlayamadılar, hocam..."

"Yaz!"

Gündüz dayanamadı: "Eee be! Yazdırırsan yazdır! Baba Ziya dedik, gelmedik işte!"

Baba Ziya, bir an bile duraksamadan kükredi:

"Sil!!!"

Bir de Jacquinet'den söz etmeliyim. Fransızca öğretmenimden. Sınıfta üç öğrenciydik. Bazen üçümüz birden asardık dersi.

Bir gün öğleden sonra yine astık. Okulun kapısına indik. Otobüs bekliyoruz. Taksim'e çıkacağız.

Önümüzde bir araba durdu. Jacquinet'nin arabası! Hoca pencereden kafasını uzattı. "Hadi," dedi, "atlayın. Saray'da bir film var. Fransızca. O da ders sayılır."

Aldı bizi arabasına, *Şeytan Ruhlu İnsanlar*'a götürdü.

MacNeal'ler, Baba Ziya, Jacquinet, Boyd, Garwood, Ulyott, Seelye...

Sadece ders öğreten insanlar değildi bunlar.
Öğretmendiler.

ANDERSON HALL'ÜN ARKASI

On iki yaşında bir çocuk Antep'in Dayiahmet Ağa İlkokulu'ndan sonra kendini birdenbire Boğaz'ın Robert Koleji'nde bulunca şaşkına dönmeyi mi? Ben de döndüm. Üstelik o güne kadar kendi evimizin dışında bir tek dayımlarda kalmıştım. Şimdi haftanın beş gecesini koca bir yatakhane de geçirecektim.

Bir de dil sorunu vardı. Daha doğrusu "ağız" sorunu. Antep ağzıyla konuşuyordum. Öyle anlaşılmaz, ağır bir Antep ağzıyla değil. Evde de öyle konuşulmazdı. Ama kullandığım bazı sözcükler, özellikle vurgular, Güney Doğu'dan geldiğimi hemen gösteriyordu.

Daha ilk gün takma adım belli oldu: Kürt. Zaten Antepli kim varsa okulda, hepsine Kürt deniyordu. Okulda bana ağabeylik eden sevgili hemşehrim İnal Ersoy, bunun açıklamasını şöyle yapıyordu: "Bir gün karatahtaya Kurt yazdım. Sınıftakilerden biri geldi, u'nun üstüne iki nokta koydu. Ondan sonra bana da, benden sonraki Anteplilere de Kürt demeye başladılar. İsteyen inansın, isteyen inanmasın." Doğru. İsteyen inansın.

Ama karatahtada bir büyü vardı galiba. Günün birinde tebeşirle Miki Fare resmi çizecektim. Ondan sonra da Kürt bir anda unutulacak, takma adım Miki oluverecekti!

Daha ilk hafta dolmadan ilk kavgamı ettim. İki kişi tartışmaya mı başladınız, sonu yumruklaşmaya mı gidiyor, hemen durur, randevuyu veririniz: "Saat beşte Anderson Hall'ün arkasında."

Saat beşte Anderson Hall'ün arkası düelloocularla, onların tanıklarla dolardı.

Öyle tek başına gitmek yok. İki de tanık götürcektiniz.

Sonradan arkadaş olduğum Coşkun Torunlu'yla kapıştık. Bir-iki itip kakmadan sonra randevumuzu verdik.

Saat beşte, yanımda tanıklarım Can Kurdoğlu'yla sevgili Anıl, Anderson Hall'ün arkasındaydım. Baktım, Coşkun da orada. Yanındaki tanık-

lardan biri kimdi, hatırlamıyorum şimdi, ama öteki Ergün Gölcükdü'ydü. "İyi ki onunla dövüşmüyorum," diye düşündüm.

Ne yalan söyleyeyim, zangır zangır titriyordum. Hadi, dayak yersin, geçer, ama işin içinde Antep'in şerefi vardı!

Ceketleri çıkarıp tanıklara verdik. Gömleklerin kollarını sıvadık. Başladık alt alta üstüste yuvarlanıp yumruklaşmaya. İki dakika sonra ayırdılar bizi. "Berabere bitti," dediler. Coşkun'la öpüştük, barıştık.

Okulda ortalığı silip süpüren hademeler vardı. İçlerinden biri, Kasımpaşalı bıçkın bir delikanlı, elimdeki fotoğraf makinesini gördü bir gün. "Yahu," dedi, "şunu hafta sonu bana ver de nişanlığının fotoğrafını çekelim."

"Peki," dedim, makineyi nasıl kullanacağını gösterdim.

Pazar akşamı okula döndüğümde Kasımpaşalı'nın yüzü asıktı. Makineyi uzattı.

"Bir boka yaramıyor bu," dedi.

"Niye?" dedim.

"Çekmedi ki," dedi. "Taktım filmi, hepsini bitirdim. Sonra, arabı nasıl çıktı diye makineyi açıp filme baktım. Bir tanesi bile çıkmamış!"

Ertesi hafta sonu makineyi yine alacak, ama açmadan getirmeye söz verecekti.

OKULDA BİR DEPREM AKŞAMI

On altı yaşındayım. Kolej'de yatılı öğrenciyim. Orta Üç öğrencisi. İlkokuldan sonra iki yıl Hazırlık. Arkasından Orta Bir... İki... Artık Robert Academy'nin kıdemlilerindenim.

Arkadaşlarla bu kıdemden yararlanmaya bakıyoruz. Akşam yemeklerinden sonra, özellikle hafta sonlarında Bebek'e kaçıyoruz. Vefalı Bakal'da tahin helvalı sandviçler yaptırıyoruz. Bazı bazı, şimdi caddeli sokaklı kalabalık yerleşim alanları olan ıssız dağdan geçip Baltalimanı'na, Emirgan'a iniyoruz. Yöredeki tek yapıdan, Gazanfer Bilge'nin mandırasından gelen köpek havlamalarından korkarak. Rasin Güven, kıyıdaki köşklere birindeki hizmetçi kızın kendisine âşık olduğunu söylüyor boyuna. Her

gün pencerede onun yolunu gözlüyormuş kız. Oysa onu hiçbirimiz görmemişiz. Öyle birinin varlığından bile kuşkuluyuz. Ama keyfini kaçırmak istemiyoruz Rasin'in.

Okuldan kaçmayı canımız çekmiyorsa yatakanemizin bulunduğu binanın, Theodorus Hall'ün arkasındaki jimnastikhaneye gidip basketbol oynuyoruz. Jimnastikhanenin önündeki küçük futbol sahasında, ayışığında gece maçları yaptığımız bile oluyor.

Tembel tembel oturmak istiyorsak, doğru Keşhane'ye. Anderson Hall'ün arkasındaki ağaçlığa. Çimenlere oturup sigaralarımızı tütürüyoruz. Herkes Bafra içiyor. Benden başka. Ben Yenice içiyorum. Antep'te tanıdığım ne kadar büyük varsa hepsi Yenice içiyor çünkü.

Yıl 1953.

İlkbahardı. Bir akşam yemekten sonra basketbol oynayalım dedik. Üç-beş arkadaş toplandık. Üner Turgay'ı, Kerem Altan'ı, Ferruh Çelik'i hatırlıyorum. Başka kimler vardı, aklımdan çıkmış. Gittik jimnastikhaneye. Kapı kapalı. Başladık bağırma: "Timur! Timuuur!"

Timur, jimnastikhanenin bekçisiydi. Öyle durup dururken açmazdı kapıyı.

"Timuuur! Açsana kapıyı!"

Ne kadar bağırırsak, ne kadar dil döktüysek nafi! Çaresiz, son silahımıza sarıldık: "Timuuuuur! İkışer gazoz içececeğiz!"

On saniye sonra kapı aralandı. "Girin bakalım."

Uludağ gazozu satardı Timur. Ders aralarında, öğleden sonra top oynamaktan dilleri birer karış dışarı fırlamış öğrencilere sattığı gazozlarla ek gelir sağlardı.

İkışer gazozun hatırına bir de basket topu getirdi. "Yarın saat sonra kapatacağım," dedi.

İçeri girmişiz bir kere. İki saatten önce bizi kim atabilir! Başladık ısınmaya. Ferruh topu aldı. Şöyle bir bakıp fırlattı.

Top baskete doğru giderken yarı yolda birdenbire yön değiştirdi. Doksan derece sağa saptı.

"Ulan, böyle atış olur mu be!" diye bağırıldı Üner.

Şaşkınlığımızı bile yaşayamadan başladık sallanmaya. Deprem! Kapiya saldırdık. Sanlı hızla giden külüstür bir posta treninin koridorlarında koşuyoruz. Duvarlara tutunarak, birbirimizin omuzlarından destek alarak.

Futbol sahasına attık kendimizi. Yatakhanedekiler de fırlayıp bize katıldılar. Hepsı pijamalı. Aralarında elbiseli tek kişi var: Yusufçuk. “Mualim Muavini” Yusuf Bey.

Sarsıntı sona erdi. On altı yaş aklıyla olayı yorumlamaya koyulduk. Depremi merkezini kestirmeye çalışıyorduk. Kimimiz Arnavutköy diyor-du, kimimiz Sarıyer. Sonradan Gerede olduğunu öğrenecektik. Bir ağızdan, bağıra bağıra konuşuyorduk. Bir ara sustuk. Sessizliği Yusufçuk’un çılgılığı bozdu: “Deprem!”

Ne depremi? Olan olmuş, ortalık yatışmış.

Bir baktık, koşa koşa binaya gidiyor Yusufçuk. telaşla içeri girdi, ilk anda yapması gerekeni yaptı, başladı aların zillerini çalmaya.

Sanırım depremin yarattığı gerilimi başka hiçbir şey bozamazdı. Biraz önce korkudan yaprak gibi titreyen bizler kahkahalar atıyorduk şimdi.

Kerem dirseğiyle beni dürttü. “Sen hep bir Antep sözü söylersin,” dedi. “Tam sırası.”

“Doğru,” dedim. “Bayramdan sonra gelen kınayı kıcına yak.”

YARATICI KOPYACILAR

Kopyayla on iki yaşında tanıştım. Bu tanışıklık zamanla, sıkı olmasa bile, arkadaşlığa dönüştü. Aşağı yukarı her öğrencinin yaşadıklarını ben de yaşadım.

İlk (ve tek) enselenişim Koleje girdiğim yıl, Hazırlık I’de oldu. Aritmetik dersindeydik. Öğretmenimiz Mrs Rhasis. Nâm-ı diğer, Erazi. Neredeyse bütün öğrenciler âşıktı ona. Bu aşkın çarpıcı itiraflarını tuvaletlerdeki yazılarda okumak mümkündü. Galiba koca okulda bir tek ben itici buluyordum onu. Belki o yaşta bile “tîpim değildi”. Bana kalırsa Mrs Williams elli kere güzeldi Erazi’den.

Yazılı yapıyordu. Yanıtları yazdım, kâğıdı Erazi’ye verdim. Yerime oturdum sonra. Yanımdaki Derin’in (Türkömer) kâğıdına bir göz attım. Yanıtlardan biri yanlış. Dayanamadım. Uzattım elimi. “Ver şunu,” diye fı-

sıldadım. Çektim kâğıdı, başladım yazmaya. Birdenbire tepemde bir ses: “İkinize de sıfır!”

Benim kopyalarda yaratıcılık yoktu pek. Olağan, sıradan yöntemler kullanıyordum. Ama bizim sınıftan üç kafadarı yakalayan öğretmenimizin, bir de mühendislik bölümündeki ağabeylerimizin zekâlarına o zaman bile şapka çıkardım.

Üç arkadaşımız, Biyoloji öğretmeni Kortepeter’in odasına anahtar uydurmuşlar. Yatılıyız ya, her sınavdan önceki akşam Kortepeter’in olmadığı zamanı kolluyorlar, odaya girip teksirle çoğaltılmış haftalık test sorularından üç kâğıdı yürütüyorlar. Geceleyin onları bir güzel doldurup ertesi gün sınıfta kendilerine uzatılan kâğıtlarla değiştiriyorlar. Sonuç: Üçü de 10! Bir sınav, iki sınav, üç sınav... Hep 10! Be mübarekler, bari arada bir 8 filan alın. Hayır, gözlerini hırs bürümüş.

Sonunda Kortepeter kuşkulanmış. Bir gün kâğıtları topladıktan sonra, “Bir dakika, kimse çıkmasın,” dedi. Kâğıtları deste yaptı, şöyle bir masaya vurup kaldırdı. Üçü ötekilerden uzun! Meğer dağıtacağı kâğıtları sınavdan önce alttan birer santim kestirmiş.

Bizim kafadarları cezalandırmadı. Önceki 10’larını da olduğu gibi bıraktı. Kendi öğrencilik yıllarına dönmüştü belki.

Lisedeyken bir akşam mühendislik bölümünden ağabeylerimiz geldi yatakanemize. On bir gönüllü istediler. Serüven kokuyor, kaçılır mı! Hemen atladık. Onumuza o’dan 9’a kadar birer rakam verdiler. On birincimiz de nokta oldu. (Ben 3’tüm. Ülkü’yle 3’ün ilk harfleri aynı olduğu için, kolaylık olsun diye.) Oturup ezber ettiler bizi. Kim 2, kim 7, kim 9, bir güzel bellediler.

Ertesi gün yarıyl sınavının yapılacağı binanın önünde toplandık. Mühendis adayı ağabeylerimiz sınava girdiler. Sınıfın çalışkanı, kendilerine sorulan on sorunun yanıtlarını verip dışarıya çıktı. Yanımıza geldi. 2’yi işaret etti. “Geç bakalım.” 2 numara, sınavın yapıldığı salonun penceresinin önünden geçti. İçerdekiler ilk yanıtın birinci rakamını yazdılar: 2. Sonra 5 geçti. Sonra ben. Sonra nokta. Sonra yine 2. Sonra 8. İlk sorunun yanıtı tamamlanmıştı: 253.28.

Biraz ara. Sonra ikinci yanıt. Arkasından öteki yanıtlar.

Öğretmen, kâğıtları okuyunca, inanılmaz bir şaşkınlığa kapılmış. Herkesin yanıtı aynı. Herkesin yanıtı tamam. Herkes 10!

Öğrencilere valvar yakar olmuş. “Nasıl becerdiniz bunu, anlatın, notlarınızı kırmayacağım,” demiş. Bizimkiler anlatmışlar.

Öğretmen sözünde durmuş.

Bazı öğretmenler “honor test” yaparlardı. “Onur sınavı” gibi bir şey. Soruları verir, sınıfı bırakır giderlerdi. İsteyen kitabını açıp baksın! Ne mümkün. İşin içinde “onur” var. En azılılar bile kopya çekmeye yeltenmezler, sıfır almayı yeğ tutarlardı.

On beş yaşında “Beni çaktırırsan seni gebertirim!” diyerek İngilizce öğretmeni Shepard’ın gırtlığına sustalı dayayan sevgili Oral (Zaloğlu) günün birinde, “Ulan, ne biçim iştir bu,” diye yakınmıştı. “Şu ‘honor test’ denen belayı bıraksalar da adam gibi kopya çekip sınıfı geçsek!”

İPUCU KÖFTE OLACAKTI

Kolej’in orta bölümündeyken iki günü sabırsızlıkla beklerdik. İlki, belki garip gelecek ama, aşı günüydü. Birinci ya da ikinci derste kapı ansızın açılır, önde Mrs Lane, arkasında Mme Marie, onun arkasında da Kirkor sınıfa dalarlardı. Kollarımızı sıvar, Mrs Lane’e uzatırdık.

Yüzümüzü buruştururduk elbet. Ne de olsa aşı! Ama ertesi gün ders yok demekti bu.

Burada “dispanser takımı”ndan söz etmeden geçemem. Mrs Lane bizim için meleğin dünyaya inmişti. En önemsiz hastalığımızla bile büyük titizlikle ilgilenir, başı ağrıyana aspirin uzatırken onu nasıl içeceğini anlatırdı uzun uzun.

Mme Marie yaşlıydı. Dersleri asıp bir gün dispanserde sırtüstü yatmak isteyenler, Mrs Lane’in olmadığı günleri kollarlardı. Doğru Mme Marie’ye.

Bizim arkadaşlardan biri, haşlanmış bir patatesi koltuğunun altına kıştırıp dispansere seğirtmişti bir gün. Mme Marie’nin uzattığı termometreyi çaktırmadan patatese saplamıştı. Ateşi yüksek çıkacak, Mme Marie de onu pijamasını almak için yatakhaneyle bile yollamadan hemen üst kata çıkıp ya-

tıracak. Biraz sonra Mme Marie, termometreyi eline alınca şaşkınlıkla bağırmıştı: “Nerede bunun cıvası?” Patatesin sıcaklığı termometreyi bile patlatmış, Kirkor da bizim arkadaşşı süpürgeyle Anderson Hall’e kadar kovalamıştı.

Kirkor dispanserin hademesiydi. Kısacık boylu, çatık kaşlıydı; kari-katürlerdeki gibi, burun deliklerinden sürekli duman fışkırırdı sanki. En büyük keyiflerimizden biri onu kızdırmaktı. Geceleri dispanserin önüne gider, başlardık bağırmaya:

“Kiiir—kooor... Kiiir—kooor... Ben ölürsem sana kim kooor?”

Kirkor süpürgesini kaptığı gibi dışarı fırlar, görünmeyen düşman peşine düşerdi karanlıkta.

Beklediğimiz ikinci gün, piknik günüydü. Ders çalışmayı aksatmayalım diye, önceden haber verilmezdi. Bir sabah ilk ders başladıktan beş dakika sonra ziller çalmaya başladılar ansızın. Bahar güneşi yüzünü gösterince o günü beklemeye koyulurduk hep. Her gece konuşurduk. “Piknik yarın mı acaba?”

Sonunda ziller çaldı. Koşarak Rumeli Hisar’a inerdik. İskeleye bizim için bekleyen Şehir Hatları vapuruna atlar atlamaz marşa başladılar: “Dağ başını duman almış...”

Marştan şarkılara, şarkılardan oyunlara geçilirdi. Heybeliada’ya varır-dık sonunda. Kimimiz eşeğe biner, kimimiz gömleğini çıkarıp güneşlenir, Mehmet Tümay da sıkı atletliğini kanıtlamak için buz gibi denize dalar. Çamların altında köftelerimizi yerken bizden bir sınıf büyüklerden kız tavlama yöntemlerini öğrenirdik. Orta Üç’ten Muhan Soysal, yüzüne Clark Gable’inki gibi bir gülümseme ilişir, “Siz,” derdi, “bir kızla tanışınca, hemen hangi artistleri sevdiğini sorarsınız. Ben ise hangi dansları sevdiğini sorarım.”

Güneş batarken vapura doluşurduk yine. Hisar’da inince, iskeleden Kaptan köprüsüne doğru bir ağızdan bağıırdık: “Ya ya ya, şa şa şa, Kaptan, Kaptan, çok yaşa!”

Baharda bir akşam, “Acaba piknik yarın mı?” diye konuşuyorduk yine. “Yarınsa, bu akşam boşu boşuna niye ders çalışalım?” Ferdin Ho-

yi'yle Sherlock Holmes'luğumuz tuttu. "Gidip mutfağa çaktırmadan bakalım," dedik. "Köfte hazırlıyorlarsa, piknik yarın."

Büyük futbol sahasını geçip Hamlin Hall'e gittik, gizlice mutfağa girdik. Girer girmez de ahçıbaşına enselendik.

"Ne arıyorsunuz burada?"

"Piknik için köfte yapıyor musunuz, ona bakmaya geldik."

"Gelin, göstereyim," dedi ahçıbaşı. Bir kapıyı açtı. Bizi içeri itti. Kapıyı arkamızdan kapadı.

Loş ışıklar altında, buz gibi bir yerde, her yandan sarkan etler arasında bulduk kendimizi. Ahçıbaşı bizi dev buzdolabına, daha doğrusu buz odasına kapamış! Yaş on dört, belki on beş... Hem soğuktan, hem korkudan titremeye başladık. Dilimiz tutuldu. Ne Ferdin bir şey söyleyebiliyor, ne ben. Şaşkın şaşkın birbirimize bakıyoruz. Bir dakika geçti geçmedi, kapı açıldı. Ahçıbaşı dikildi karşımıza.

"Hadi bakalım, yallah!" dedi. "Yarına köfte yok!" Gülerek göz kırptı: "Belki öbürüne olur."

CHILDS'IN İMZASI

Okulda bir derse mi giremedin, Öğrenci İşleri Amiri'ne, Richard Childs'a gidip "mazeret kâğıdı" almak zorundaydın. Öğretmen bir sonraki derste o kâğıdı mutlaka isterdi senden. Kâğıdı gösteremezsen derse giremezdin.

Hastalandın mı, ya doktordan bir rapor ya velinden bir mektup götürürdün Childs'a. Her sabah kahvaltıdan sonra Childs'ın bürosunun önünde bir kuyruk oluşurdu. Childs raporu ya da mektubu alır, inceler, önündeki basılı pembe kâğıtlardan birine adını, okula gelmediğin tarihi yazar, altına imzasını atıp sana verirdi. Sen de o kâğıdı giremediğin derslerin öğretmenlerine gösterirdin.

Gerçekten hastalananlar için sorun yoktu. Ama okulu resmen asanlar pembe kâğıdı alabilmek için Childs'a uzun uzun dil dökmek zorundaydılar. Çoğu kere yutmazdı Childs. Pembe kâğıdı alamayanlar da okulu astıklarına asacaklarına bin pişman olurdu.

Bir akşam yatakhanedeki uzun masanın çevresine oturmuş çene çalıyorduk arkadaşlarla. Bir yandan konuşuyoruz, bir yandan önümdeki dosya kâğıdına karikatürler çiziktiriyorum. Coğrafyacı Baba Ziya'nın, Türkçeci Ahmet Aksoy'un, Psikolojici Ulyott'un karikatürlerini. Childs'ın karikatürünü de yaptım. Altına da kendi imzamı değil, Childs'ın imzasını attım.

Kerem (Altan) şöyle bir baktı imzaya. "Ulan!" diye bağırdı. "Aynısı oldu!"

"Karikatür mi?" dedim.

"Ne karikatürü? Childs'ın imzası."

Sonra, laf olsun diye, "Pembe kâğıtlardan bulabilseydik sen imzalarydın," dedi.

Güldük geçtik.

Ama, kim olduğunu hatırlamıyorum şimdi, ertesi gün biri elinde beş-altı tomar pembe kâğıtla geldi. Nasıl becerdiyse, Childs'ın bürosuna girip yürütmüş.

"Çak bir imza," dedi.

Arkadaşa can feda! Hele o yaşta! Yaptığımız işin düpedüz sahtekârlık olduğunun farkında bile değiliz. Adını, okula gelmediği tarihi yazdım, bastım Childs'ın imzasını. Öğretmen farketmedi bile.

Birdenbire ünlü oldum. Artık sabahları bir kuyruk Childs'ın kapısının önünde, daha uzun bir kuyruk bizim yatakhaneinin önünde... Tanıdık tanımadık herkese mazeret kâğıdı imzalıyorum. Childs on imza çakıyorsa, ben otuz imza çakıyorum. Bana güvenip ders asanların sayısı her gün artıyor. Lise ikideyim, dördüncü sınıftan, mühendislik bölümünden gelenler bile var.

Dört ay kadar sürdü bu.

Bir gün bizim sınıftan Üner (Turgay), coğrafya dersine girdiğimizde Baba Ziya'ya uzattı pembe kâğıdını. Baba Ziya kâğıda uzun uzun baktı, sonra arkadaşlardan birine, "Bana Childs'ın sekreterini çağır," dedi.

Buz kestik hepimiz. Ensemden belime doğru soğuk bir ter boşandı. Childs'ın sekreteri geldi. Baba Ziya pembe kâğıdı uzattı ona, "Childs'a sor bakalım," dedi, "bu imza onun mu?"

O beş dakika nasıl geçti, anlatamam. Zaten hatırlamıyorum ki. Yalnız herkesin gözücuyla bana baktığı aklımda.

Biraz sonra kapı vuruldu. Sekreter başını uzattı. "Evet, efendim," dedi, "Childs'ın imzasıymış."

Dersten çıkar çıkmaz bütün pembe kâğıtları yırtıp attım. "Okulu asan derdini Marko Paşa'ya anlatır," dedim.

Neden sonra aklıma geldi, yemekten önce futbol oynarken koluna yapıştım Üner'in.

"Yahu," dedim, "o kâğıdı ben mi imzalamıştım sana, Childs mı imzalamıştı?"

"Ulan, hatırlamıyor musun," dedi Üner, "geçen hafta hastalanıp iki gün dispanserde yatmadım mı? İmza Childs'ındı."

Kerem enseme bir şaplak indirdi. "Oğlum," dedi, "hocalar senin imzana öyle alışmışlar ki, Childs'ın imzasını sahte sanıyorlar!"

ÖĞRETMENİ YÖNETMENLİKTE NASIL ALDIK

Bizim dönemimizde Robert Kolej'i Robert Kolej yapan, ders dışı etkinliklerdi. Gazeteler, dergiler, yıllıklar yayınlanır, resim sergileri açılır, atletizm yarışmaları, futbolda, basketbolda sınıflar arası lig maçları yapılır, konserler, açık oturumlar düzenlenir, sık sık ünlü sanatçılar, politikacılar, bilimadamları çağrılıp konferans vermeleri sağlanırdı. Klasik müzik klübünden bilyardo klübüne kadar onlarca klüp, dernek vardı.

Ders dışı etkinliklerin başında tiyatro geliyordu. Yılda dokuz-on oyun sahnelenirdi. Öyle "mektepe müsameresi" olmazdı bunlar. Dekorundan en ince ayrıntısına kadar titizlikle hazırlanırdı. Uzun bir prova döneminden sonra seyirci karşısına çıkılırdı.

Genellikle üç kere oynanırdı oyunlar. Biletler on beş gün önceden satışa çıkarılır, kısa sürede tükenirdi.

Oyun bizim okuldaysa, herkes telefonlara sarılır, Kız Koleji'nden konuk çağırırdı. Bir arkadaşın varsa, sorun yok. Arkadaşın yoksa da sorun yok. Açardın *Record*'u, okul yıllığını, fotoğraflara bakar, senin sınıfından

bir kızı beğenir, onu çağırırdın. Genellikle şu yanıtı alırdın: “O gün bir işim var mı, bilmiyorum, yarın telefon edebilirseniz söylerim.”

Bilirdin elbet: Kız da hemen *Record*’u açıp senin fotoğrafına bakacak. Yakışıklıysan kızın işi olmazdı.

Oyun günü herkes iki dirhem bir çekirdek... Bir gece önceden şilte altına konularak ütülenen pantolonlar giyilir, kravatlar takılır, Kız Koleji’nden gelecek arabalar beklenilmeye başlanılırdı. Derken Esma Hanımın gözetiminde kızlar sökün ederlerdi.

Oyun Kız Koleji’nde sahneleniyorsa sen telefon beklemeye başlardın. Çağırın olmazsa da üç-dört kişi bir araya gelir, giderdiniz Arnavutköy’e. Oyundan önce salonda yürek çarpıntılarıyla kızları seyrederken onların ne kadar “fuzulî yaratıklar” olduğunu konuşurdunuz. Çağrılan yakışıklı arkadaşlarınızla da dalga geçerdiniz.

Ama perde kapandıktan sonra oyun konuşulurdu hep. Eleştiriler, yorumlar birkaç gün sürerdi.

Oyunlar İngilizce olurdu genellikle. İkisi dışında. Onların “yapımcılık”ını Türk Talebe Birliği (TTB, ya da o zamanki söyleyişimizle Ti-Ti-Bi) üstlenirdi.

Kolej’de son yılım. TTB Başkanı seçilmişim. İlk oyun ne olsun diye tartışıyoruz. Refik Erduran’ın *Karayar Köprüsü*’nü önerdim. Yazar, bizim mezunlardan. Bu, onun ilk oyunu. Kitap olarak yayınlanmış, ama hiçbir yerde sahnelenmemiş.

Yönetmenimiz, okulun edebiyat öğretmenlerinden Ekrem Yirmi-beşin. TTB’nin bütün oyunlarını o koyardı sahneye. Öğrencilerle yıldızı pek barışık değildi. Belki bir başka lisede çok daha sevilirdi; ama öğretmen-öğrenci ilişkisi açısından Kolej geleneklerine pek uyum sağlayamıyordu. Yönetmenliği de aynı çizgideydi. Sözelimi, bazı İngilizce oyunları sahneye koyan Hillary Sumner-Boyd’la oturur, çene çalar, oyunu tartışır, birlikte yorumlardık. O arada çok şey öğrenirdik ondan. Ama yönetmen Ekrem Bey mi, komutlar belliydi: “Sağdan gir. Daha öfkeli ol. Tavana bak.”

Karayar Köprüsü kabul edildi. Baş rolü Baba Asım’a, Asım Çavuşoğlu’na verdik. Provalar başladı.

Başladı ama, Ekrem Beyi bulabilirsen bul. Provalara ya gelmiyor ya da çok geç geliyor. Kendimizce birşeyler yapmaya çalışıyoruz.

Perdenin açılmasına bir hafta kaldı. Herkes telaşlı. Ekrem Bey yine ortalarda yok. Provanın bitmesine yakın damladı. Hemen yanına gittim. “Hocam,” dedim, “artık gelmeyin. Biz oyunu kendimiz çıkaracağız.”

“Sen kim oluyorsun?” dedi.

“Ben TTB Başkanıyım,” dedim, “sizi de yönetmenlikten alıyorum.”

Olacak iş mi! Eninde sonunda öğrenciyim ben. Ekrem Bey de öğretmen. Üstelik benim edebiyat öğretmenim.

O sırada Baba Asım geldi yanımıza. Elinde koca bir sopa. Başladı Ekrem Beye bağırma. Bir yandan “Artık rahat bırak bizi, çek git buradan” gibilerden birşeyler söylüyor, bir yandan da elindeki sopayı yere vuruyor.

Ekrem Bey bir bize baktı, bir sopaya, çıktı gitti.

Boyd’a koştum hemen. Olanları anlattım. Birlikte bir başka öğretmene, David Garwood’a, sonra da Öğrenci İşleri Amiri Richard Childs’a gittik. “Korkma, sana bir şey yapamaz,” dediler. Childs, “her ihtimale karşı” beni Ekrem Hoca’nın sınıfından alıp bir başka şubeye, Ahmet Aksoy’un sınıfına verdi.

Sonra Genco Erkal’ı buldum. Genco geldi, kolları sıvayıp yönetmenliğe başladı. Oyun bir haftada çıktı.

Yıllar sonra dost olduğumuz Refik’i de çağırdım galaya. Türkiye’de sahnelenen ilk oyununu birlikte, ışık odasından izledik.

ÖĞRENCİ OYUNCULAR

Kolej’de sahneye konulacak oyunlardaki roller için seçmeler yapıldı. Bizim okuldaki oyunların seçmelerine katılanların sayısı o kadar yüksek olmazdı da, Kız Koleji’ndeki oyunların seçmelerine neredeyse herkes katılırdı. Öyle ya, provalar için her gün Kız Koleji’ne gidilecek, kızlar görülecek, akşam yemekleri bile orada yenilecek!

Seçmeleri kazananlar sınıf geçmiş kadar sevinirlerdi.

Okulda kimler görünmedi ki sahnede... Aralarında bugün sanat alanında değil, başka alanlarda da öne çıkmış adlar var.

Yaşça bizden büyük olanlardan Haldun Dormen’e, Tunç Yalman’a,

Şirin Devrim'e yetişemedim. Ama beş kişiyi çok seyrettim.

Cevat Çapan çok iyi bir oyuncuydu. Şimdi çok iyi bir şair, çok iyi bir çevirmen. Oyunculuk özlemini de zaman zaman sinemada, televizyonda "konuk"luk ederek gideriyor.

Engin Cezzar tiyatroyu bırakmadı.

Nurver Nureş büyükelçi oldu. Benim gözümde hâlâ "muzip" bir oyuncu.

Sina Akşin tarihe verdi kendini. Üniversitelerimizin önde gelen adlarından oldu.

Pamir Bezmen sanat sevgisini hiç yitirmedi. Okul sıralarından beri kendine yakışan o inceliğini de.

Bizim dönemimizin listesi biraz daha kalabalık.

Nevra Şirvan usta oyuncu olacağını okuldayken belli etmişti. Okulu bitirdikten sonra Dormen Tiyatrosu'na girdi. Metin'le evlendi. Şimdi Nevra Serezli.

Çiğdem Selişik da basbayağı tiyatrocuymuş okulda. Ibsen'in *Hedda Gabler*'ini, Brecht'in *Cesaret Ana*'sını oynayan, bir öğrenci değil de, yıllarını sahnede geçirmiş bir sanatçıydı sanki. O da Kent Oyuncuları'nda buldu kendini. Önemli roller oynadı. Şimdi sanırım Amerika'da.

Bir Çiğdem daha. Talu. Sonradan ünlü bir şarkı sözü yazarı olan, erken yaşta yitirdiğimiz Çiğdem Talu'yla, Ugo Betti'nin *Tatiller Ülkesi*'nde başrolleri paylaşmış, Anadolu turnesine bile çıkmıştık.

Bizim dönemin en parlak oyuncusu, kuşkusuz Genco Erkal'dı. Okulda Shakespeare'in *Venedik Taciri*'yle atıldığı serüveni hâlâ sürdürüyor.

Tiyatroyu seçmediği için üzüldüğüm bir arkadaşım Berent Enç'di. Daha o yaşta elektrik saçardı sahnede. Kimbilir, okulla birlikte sahneye de "hoşça kal" demekle belki akıllılık etti. Şimdi Amerika'da.

Okuldan sonra Amerika'ya yerleşen bir başka yetenekli oyuncumuz da Spiro Kostof'du. Şiir de yazardı. *Türk Dili* dergisinde yayınlanırdı yapıtları. İsmet Paşa bile okumuş, "Kim bu Spiro Kostof?" diye araştırmıştı. Birçok oyunda oynadı Spiro. *Venedik Taciri*'nde Shylock'la çıktı-ğı sahneden Hamlet'i oynayarak ayrıldı. Öğrenimini Amerika'da tamamladı. Orada kaldı. Önemli üniversitelerde Sanat Tarihi kürsüsü başkanlı-

ğı yaptı. Genç sayılacak yaşta öldü. Arkasında çok iyi eleştiriler almış kitaplar bırakarak.

Kolej'de sahne tozunu yutmuş nice ünlüler var daha. Basınımızın "bir numara"larından rahmetli Ercan Arıklı, Arda Gedik, Asım Çavuşoğlu, Orly'de yaralanan fotoğrafçı Ergun Çağatay bunlardan bazıları. Üstün Ergüder'le *Sevil Berberi*'nde karşılıklı oynamıştık. Figaro'ydum ben. Sevgili Üstün de Kont Almaviva. Sonradan Boğaziçi Üniversitesi'nin rektörlüğünü yaptı, kontluğunu hep korudu.

SAHNEYLE KALE ARASINDA

Kolej, ders dışı etkinlikler açısından son derece zengindi. "Resim Klübü"nden "Bilardo Klübü"ne kadar onlarca klüp vardı. Dilediğinize üye olabiliydiniz. Ama dersler kötü gidiyorsa, "Probation List"de yerinizi alır, hiçbir etkinliğe katılamazdınız. İsterseniz okulun yıldız basketçisi olun, o zaman İstanbul'da eşi bulunmayan, sonraları bir yangında kül olup giden kapalı spor salonuna adım bile atamazdınız.

Edebiyat dışında en çok tiyatroyla ilgileniyordum. Bir de futbolla.

Tiyatro bakımından başlı başına bir okuldu Kolej. Orta 3 öğrencileri her yıl sonu bir Shakespeare oynarlardı. İngilizce. Müdür Willard Whitman başlatmıştı bu geleneği. *Julius Caesar*'la. Yönetmenliği de o yapıyordu. Biz *Venedik Taciri*'ni sahneledik. Shylock'u Spiro, Dük'ü Anıl, Lorenzo'yu Genco oynuyordu. Soytarıyı, Launcelot Gobbo rolünü ben üstlenmiştim. Sanırım başarılı olduk. En sevmediğim ders kimyaydı. Yıl boyunca sermiştım bu dersi. Öyle ki, sınıfı geçip Orta bölümden mezun olmam için yıl sonu yazılısında 100 üzerinden 110 almam gerekiyordu. Tiyatronun yararını ilk o zaman gördüm. Oyunculuğumdan pek hoşnut kalan Whitman, Kimya hocası Inscoe'ya bastırdı, bütünlemeye kalmadan Haziran'da kep giymemi sağladı.

Lise bölümünde yılda 7-8 oyun sahnelenirdi. Neredeyse her ay bir oyun. İkisi Türkçe, gerisi İngilizce olurdu. Türkçe oyunlarda oynardım ben. İlk, Cevat Fehmi Başkut'un *Küçük Şehir*'inde Odacı Ali oldum. Son bölüm ise *Sevil Berberi*'nde Figaro'ydu.

Yarıyıl tatilinde turneye bile çıkardık. Çeşitli kentleri dolaşır, oyunu-muzu oynardık. 1955-58 arası. İlgiyle karşılanırdık hep. Hele Ugo Betti'nin *Tatiller Ülkesi* oyunumuz pek beğenilmişti. Antep'te bile oynamıştık. Hem de Nakıp Ali'nin sinemasında. Seyfettin Başçılar anlattı. Oyunu izliyor-muş. Arkasında iki adam. Birisi bana kızmış. "Ne salak herif bu," diye ho-murdanmış. "Niye?" demiş öteki. "Niye olacak, kızın kendisini sevdiğini bir türlü anlamıyor!" "Ben bunu tanırım. İpekçi Tahsin Beyin oğlu." "külahıma anlat! Tahsin Beyin oğlu böyle salak olur mu!"

Futbol. Bir tutkum da futboldu. Oynamak isterdim, ama pek bece-remezdim. Sınıflararası lig maçlarında kenardan bağırıp çağırmakla yeti-nirdim. Bizim takım şampiyonluğa oynardı hep. Kaptanımız, yıllar sonra Fenerbahçe Yönetim Kurulu'nda yer alan Günay Çıtal'dı. Ama bir yıl, şam-piyonluk umudumuzu yitirdik. As oyuncularımız futbola küstüler. Sahaya takım çıkaramıyorduk neredeyse. İster istemez beni de aldılar kadroya. O maçı bir gol attım. Karşı takımın kalesinde milli yüzücümüz Engin Ünal vardı. Şutum doksana takıldı. Galip geldik. Sonraki iki maçı da oynadım. Tarifem değişmiyordu: Her maçı bir gol!

Olanlar ertesi yıl oldu. Bizim takımın bütün oyuncuları, Mühendislik bölümüne geçti. Sınıfımızda futbol oynayan bir tek ben kalmıştım! Kendimi kaptan ve tek seçici ilan ettim. Takımı kurdum. İki puanla sonuncu olduk. Bütün maçları 8-1, 14-0 gibi sonuçlarla kaybettik. Bir tek kere galip geldik. Onda da karşı takım sahaya çıkmamıştı.

Baktım, olmayacak, ertesi yıl kaleye geçtim. Yine kaybettik maçları. Ama 2-1, 3-1 gibi sonuçlarla. Bir maçımızı berabere bitirdik. Hem de şam-piyon takımla oynadığımız maçı. Canavar gibi bir takımdı; ama ben de canavar kesildim o gün. Doksanlardan toplar çıkardım, Rumelihisarı takımının ası Yavuz Gönülşen'in ayaklarına atladım. Maçın bitmesine üç dakika kalıncaya kadar gol yemedim.

Bizimkiler penaltı yapmasalardı yine yemeyecektim. Sonradan Galatasaray'da oynayan Samim Uygun attı penaltıyı. Topu kornere çeldim! Sevinç içinde arkadaşlarla öpüşürken kornere atıldı, biri kafayı vurdu, top ağlarda! Sen o kadar dayan, gol yeme de son dakikada böyle bir şey olsun!

Santra yapıldı. Bir mucize gerçekleşti. Bizim solaçık, Anıl, aldı topu, tek başına gitti gitti, golünü attı.

Hemen Bebek'e indik maçtan sonra. İki yıldır özlemini çektiğimiz başarıyı Nazmi'nin meyhanesinde kutladık.

“ARAMIZDA BİR İNGİLİZ VAR...”

Robert Kolej'de sahneye koyduğumuz iki oyunu, Ahmet Vefik Paşa'nın *Zor Nikâh* ile *Tabibi Aşk*'ını yarıyıl tatilinde Bandırma, Balıkesir, Manisa, İzmir'de oynayacaktık. Daha o zaman bile usta birer tiyatrocu olan Genco Erkal ile Çiğdem Selışık, sahneyi bırakmasa Laurence Olivier'e taş çıkartacağına inandığım Berent Enç de vardı aramızda. Tiyatrodan çok edebiyatla ilgilenen Anıl Meriçelli, turnede bizimle birlikte olabilmek için bir rol üstlenmişti.

Başımızda da bir İngiliz hocamız vardı: Hillary Sumner-Boyd.

Boyd, hocamız değil de arkadaşımız olmuştı hep. Odasında toplar, sigaralarımızı tütürüp tiyatrodan, edebiyattan konuşurduk. Çok şeyler öğrenmiştik ondan. En önemlisi, sanattan tad almayı öğrenmiştik.

Önce Bandırma'ya gittik gemiyle. Kızılay Bandırma Şubesi yararına oynayacağız. O sıralarda Anadolu'da turne yapan tiyatro pek yok. Hele Bandırma'ya neredeyse hiç tiyatro gitmemiş. Gemimiz rıhtıma yanaşırken, bir de baktık, kalabalık bir karşılayıcı topluluğu! Bizler oraya oyun sergilemeye gelmiş tiyatro heveslisi öğrenciler değil de, Olimpiyat'tan altın madalyalarla dönen güreşçilerdik sanki! Belediye Başkanı orada, Kaymakam orada!

“Sizi hemen tiyatroya götürelim, sahneyi görün,” dediler. “Sonra Sayın Kaymakam'ın sizin onunuza vereceği yemeğe gideceğiz.”

Yollandık tiyatroya. Daha doğrusu, oynayacağımız sinemaya. Güzel bir salon, güzel bir sahne. Yalnız Kızılay'cılar dikkatimizi çekti. Aralarında tartışıyorlar. Sonunda görüş birliğine vardılar. Sahnenin tam ortasını gösterdiler. “Buraya asılacak,” dediler.

“Ne asılacak?”

“Kızılay bayrağı.”

“Aman!” dedik. “Sahnenin tam ortasına, dekorun göbeğine Kızılay bayrağı asılır mı!”

“Ama göze çarpması gerek.”

Direndik. Sonunda sahnenin kenarında bir yer seçildi de herkes mutlu oldu.

Sinemadan lokantaya gittik. Gerçekten “mükellef” bir sofra. Yok yok! Birer iskemleye iliştik. Masa başına da ev sahibimiz Kaymakam Bey oturdu.

Yemekler geldi.

Kaymakam ayağa kalktı.

“Sayın konuklarımız,” dedi. Hillary Sumner-Boyd’u gösterdi. “Aramızda bir İngiliz bulunduğu için hoş geldiniz konuşmamı *Fransızca* yapacağım.”

Kadehini kaldırarak devam etti:

“*Je suis très content de votre visite a Bandırma...*”

BECKETT BOLŞEVİKLERİ

Yıl 1958. Robert Kolej’de son sınıf öğrencisiyim. Hazırladığımız bir oyunu Nisan tatilinde turneye götürmeye karar verdik. Yazışmalar sonunda iki yer belirlendi: Kütahya ile Manisa.

Atlayıp trene, yola koyulduk. İki gece Kütahya’da, iki gece Manisa’da oynayacağız. Dokuz kişiyiz. Aramızda, mezun olduktan sonra Amerika’ya yerleşen Manfred Bormann ile şimdi nerelerde olduğunu bilmediğim Berent Enç var. Berent’in tiyatroculuğunun okul yıllarında kalmış olmasına hâlâ hayıflanırım. Tiyatroculuğu seçseydi, bugün sahnelerimizin en önemli oyuncularından biriymi. Ama kimbilir, belki de doğrusunu yaptı. Öyle ya, oyunculuğu şarkıcılara, mankenlere, Kumkapı’da bıçağa sarılanlara kaptırır, olsa olsa Seda Sayan’ın babasının askerlik arkadaşını oynardı şimdi.

Kütahya’ya geldik. Bizi istasyonda karşıladılar. Kalacağımız yere, Şeker Fabrikası misafirhanesine götürdüler. Biraz hoşbeşten sonra, oynayacağımız oyunların adları soruldu. “Oyunların mı?” dedik. “Tek oyunu-muz var. İki gece de onu oynayacağız.”

Bizi karşılayanlarda büyük bir telaş! Meğer iki gece iki ayrı oyun oynanacak diye, herkese kombine bilet satmışlar. “Ne yapın edin, yarın gece başka bir oyun oynayın. Aynı seyirciler gelecek,” dediler.

Ne yapacağız diye başladık düşünmeye. Berent'in aklına bir şey geldi. "Yahu," dedi, "oyunumuz hazır!"

Hazır dediği, Samuel Beckett'in (o zamanlar, bizim aramızdaki adıyla İsmail Behçet'in) *Sonu* oyunu. Berent, bir arkadaşıyla Türkçeye çevirmişti. Oyunu Manfred'le daha önce İstanbul'da da oynamıştı. Üniversiteler arası bir tiyatro şenliğinde.

Öyle ya, oyun hazır, kadro hazır. Yalnız bir sorun vardı: Oyun kısaydı. Ona da bir çözüm bulduk. Manfred, Esen Kolgu'yla bir odaya çekilip, kendi yazdığı iki kişilik kısa bir oyunun provalarına başladı hemen. Ben de kolları sıvayıp, yanımdaki İngilizce antolojiden Çehov'un tek kişilik *Tütünün Zararları Üstüne*'sini bir yandan çevirmeye, bir yandan ezberlemeye giriştim.

Ertesi gece üç kısa oyun sunacaktık Kütahyalılara.

Sunduk da. Her şey umduğumuzdan çok daha iyi geçti. Üç oyun da büyük ilgiyle karşılandı.

Bu arada bir şey düşünmüştük. Beckett'in oyunu sıradışı bir yapıt olduğundan, seyircilerle biraz sohbet etmek, onların sorularını yanıtlamak, öncü tiyatro üstüne konuşmak yararlı olabilirdi. Perde kapanınca, dileyen seyircilerin salonda kalabileceğini belirttik.

Kimse yerinden kalkmadı. Sahneye ben çıktım. Söyleşiyi yönetecektim. Birkaç seyircinin sorusundan sonra, ön sırada, ortada oturan bir adam, "Siz bu oyunda Bolşeviklik görmediniz mi?" diye gürledi.

Yandık! Dönem, Demokrat Parti dönemi!

"Görmedik," dedim. "Görseydik buraya getirmedik."

Sonra yanımdaki Kütahyalıya eğilip, "Kim bu adam?" diye fısıldadım. Kütahyalının sesi titriyordu:

"Vali."

Yandık ki tam yandık! Salonda buz gibi bir hava.

"Madem öyle düşünüyorsunuz, bunu konuşalım," dedim Vali'ye.

"Bunu yarın makamımda konuşacağız," dedi Vali.

Ertesi sabah erkenden, misafirhanenin kapısına koca bir otobüs dayandı. Dokuz kişi otobüse bindik. Doğru Vilayet'e.

Büyük bir odaya aldılar bizi. Vali masasının başında oturuyor. Önünde Beckett'in oyununun bir gece önce bizden aldırıldığı kopyası. Yanında Jandarma Komutanı.

Vali'nin gözleri ateş saçıyor hâlâ. Ama Komutan uykusunu pek alamamış anlaşılır; başı önünde, kestiriyor.

Bir süre bizi, Beckett Bolşevikleri'ni süzdü Vali. Sonra, "Oturun," dedi.

Oturduk.

Vali bir tomar kâğıt çekti önüne. Eline kalemi aldı. Bana döndü:

"Adın?"

"Ülkü."

"Soyadın?"

"Tamer."

"Babanın adı?"

"Tahsin."

"İşi?"

"Tüccar."

Sonra, aynı soruları öteki arkadaşlara sordu. Sıra Manfred'e geldi.

"Adın?"

"Manfred."

"Harf harf söyle."

Manfred, adını kodladı.

"Soyadın?"

"Bormann."

Vali, başını kaldırıp gülümsedi. Şöyle otuz saniye kadar Manfred'i süzdü.

"Babanın adı?"

"Max."

"İşi?"

"Propagandist."

Kalemi fırlatıp masaya attı Vali. "Hmmm," dedi. "Demek propagandist. Ne propagandası yapar?"

"İlaç satar," dedi Manfred.

Burada bir parantez açayım. Dönemin ünlü İçişleri Bakanı'nın oğlu Arda Gedik, bizim okulda öğrenciydi. Turneye o da gelmek istemişti bizimle. Rolü yok diye isteğini geri çevirmiştik. Sonradan çok hayıflandım. Keşke onu da götürseydik.

Öyle ya, Vali soracaktı:

“Adın?”

“Arda.”

“Soyadın?”

“Gedik.”

Vali'nin kafasında bir soru işareti.

“Babanın adı?”

“Namık.”

Vali (titrek bir sesle):

“İşi... yavrucuğum?”

“İçişleri Bakanı.”

Vali, oyunun çevirisini çekti önüne. Besbelli, dersini iyi çalışmış. Her üç cümleden birinin altı kırmızı kalemle çizilmiş.

Jandarma Komutanı'nı gösterdi.

“Sayın Komutan bu sabah tesadüfen geldi buraya...”

Sonra seslendi:

“Sayın Komutan...”

Sayın Komutan uyanır gibi oldu.

“Siz de galiba dün akşam tiyatroydunuz,” dedi Vali.

“Evet,” dedi Komutan.

“Oyunu seyrettiniz. Ne dersiniz?”

Komutan, “Ben oyunu okumadan oynanmasına izin vermezdim,” dedi, yine uykuya daldı. Biz oradan ayrılıncaya kadar da artık uyanmıyaktı.

Vali, bir cümle okudu oyundan.

“Bu ne demek?”

Açıklamaya çalıştık.

Abartmıyorum, konuşma “aynen” şöyle sürdü:

“Yaa, bu o mu demek?” dedi Vali.

“Evet, o demek.”

“Demek o demek?”

“Peki, sizce ne demek?”

Vali yanıt vermedi, bir başka cümleye geçti. Beckett’in Bolşevikliği-ni mutlaka kanıtlayacak.

Sayfalar çevrildi, “Bu ne demek”ler sürdü.

Bir ara, “Bu oyun dünyanın birçok ülkesinde oynandı,” dedim. “İstanbul’da da oynandı. Bunu böyle anlayan ilk kişi sizsiniz.”

Vali pek memnun oldu. Keyifle güldü. Kimsenin kuşkulandığı katili yakalayan Hercule Poirot’ydu sanki.

Dördüncü saatin sonunda, “Bakın,” dedim. “Biraz sonra trenimiz kalkıyor. Manisa’ya gideceğiz. Bizi burada misafir mi ediyorsunuz, gitmemize izin verecek misiniz?”

Vali gönülsüzce ayağa kalktı. “Peki, gidin,” dedi. “Ama soruşturma sürecektir.”

Vilayet’ten istasyona gittik. Trene bindiğimizde, haberi kim ulaştırdıysa, İstanbul’a ulaştırmıştı bile. Ertesi gün *Dünya* gazetesinde Bedii Faik’in Vali için zehir zemberek bir yazısı yayınlanacaktı. Vali, Bedii Faik’e yanıt verecek, tartışmalar bir süre kesilmeyecekti.

Trenimiz Manisa’ya varınca, istasyonda bizi karşılayanlar arasında bazı “sivil”ler de vardı Dosdoğru Vilayet’e götürüldük. Manisa Valisi, Onat’ın akrabası olduğunu sonradan öğrendiğim İbrahim Tevfik Kutlar, “Kütahya Valisi telefon etti,” dedi. “Sizde tehlikeli bir oyun varmış.”

Anlattık.

Bize birer yorgunluk çayı ısmarladı.

“Siz haklısınız tabii,” dedi gülerek. “Ama yine de bu oyunu oynamayın. İki vilayetin arası açılır.”

UĞURSUZ OYUN

Kolej’de çeşitli oyunlarda oynadım. *Venedik Taciri*’nden *Sevil Berberi*’ne, Cevat Fehmi’nin *Küçük Şehir*’ine kadar birçok İngilizce, Türkçe oyunda sahneye çıktım. Son oynadığım, Ugo Betti’nin *Tatiller Ülkesi*’ydi.

1958 ilkbaharı. Harıl harıl oyun arıyoruz. Yeni bir şey olsun istiyoruz. Başka kentlere turneye bile götüreceğiz. O sıralarda profesyonel tiyatrolar pek dolaşmıyor Anadolu'yu. Nereye gitsek krallar gibi karşılanacağız.

Elime İngilizce bir kitap geçti. İtalyan Ugo Betti'nin iki oyunu. Birini, *Keçiler Adası*'nı Küçük Sahne'de izlemiştim. Öteki *Summertime* diye çevrilmiş İngilizceye. Londra'da sahnelenmiş; başrolü de Dirk Bogarde oynamış.

Keyifli bir güldürüydü. Arkadaşlar da okudular, sevdiler. Türk Talebe Birliği olarak, bizim sınıftan Günel'e (Orgun) 150 lira verip oyunu Türkçeye çevirttik. Bugün de severek okuyacağım öyküler yazıyordu Günel. O yaşta bile dil ustasıydı. Pırıl pırıl bir çeviriyle geldi karşımıza. Oyunun adını *Tatiller Ülkesi* koyup provalara başladık.

Yönetmenimiz Manfred'di (Bormann). Bizim sınıftan. Tiyatroyla yatar, tiyatroyla kalkardı. Mezun olduktan sonra New York'a yerleşti, Ahmet Erteğün'ün şirketinde, Atlantic Records'da çalışmaya başladı. Yıllar sonra Brooklyn'deki evinde oturup eski günleri anacaktık. "Ulan," demiştim, "bu akşam seninle olmak için Pele'li Cosmos'un maçını bile feda ettim." Şaşırmıştı Manfred. Cebinden iki bilet çıkarıp uzatmıştı. "Baksana, bunlar da Cosmos maçına. Ben de onları yaktım."

Baş rolleri Çiğdem'le (Talu) ben üstlendik. Öteki önergeli rolleri Berent'le (Enç) Baba Asım (Çavuşoğlu) oynayacaklardı. Yıldız Yenal Ophelia Teyzem rolündeydi.

Oyun çıktı. Okulda oynadık önce. Pek beğenildi. Nisan'da, iki haftalık tatilde gönül rahatlığıyla Anadolu yollarına düşebilirdik artık.

İlk durağımız Eskişehir oldu. Kılıçoğlu Sineması'nda oynayacağız. Biletler tükenmiş. Dekor kurduktan sonra dinlenmek için otele yollandık. Bir *Vatan* gazetesi aldık yolda. Anıl (Meriçelli) hemen fal köşesini açıp kendi burcunu okumaya başladı.

Oyunda rolü yoktu Anıl'ın. "Sen de gelsene bizimle," demiştik, o da gelmişti.

"Şu palavraya bak," dedi, "ne yazıyor." Okudu: "Bu akşam umulmadık bir şey olacak. Kendinizi kalabalığın önünde bulacaksınız."

Otele geldik. Yıldız Yenel hasta. Ateşler içinde kıvranıyor. Değil sahneye, koridora çıkacak hali yok. Bizimle birlikte gözetmen olarak turneye katılan “muallim muavini” Rüştü Bey gidip bir doktor getirdi. Ağır bir soğuk algınlığı. İlaçlarını verdik.

Verdik de, akşamki oyun ne olacak? Anıl’a döndüm. “Senin fal doğru çıktı,” dedim. “Hazırlan. Ophelia Teyze, Ophel Dayı oldu.”

Rolü kısaydı Yıldız’ın. Anıl da oyunu biliyordu zaten. Birkaç provayla sorun çözüldü. Anıl da bıyıklarını bura bura dehşet bir Ophel Dayı oynadı.

Ertesi gün Yıldız’ı Rüştü Beyle İstanbul’a yolladık. Eskişehir’de ikinci oyunumuzu da alnımızın akıyla devirdikten sonra Adana trenine bindik.

Konya ovasını geçtik. Çocukluğumdan beri yolculuklarımın karabasanı olan ovayı. Ulukışla’ya geldik. İstasyonun sessizliğinde kompartmanda mırıl mırıl konuşuyoruz. Çiğdem, “Bu oyun uğursuz mudur nedir?” dedi. “Bugüne kadar Yıldız’ın öksürdüğünü bile görmemiştim.”

Uğursuzluk üstüne derin bir felsefi tartışmaya girdik. Tartışmanın en ateşli yerinde biri, “Yahu,” dedi, “şu trene bakın; tam üstümüze geliyor.”

Baktık, gerçekten bir marşandiz, istasyonda manevra yaparken geri geri bizim pencereye yaklaşıyor. Tam makas üstündeyiz. Ne olacak diye sessiz sessiz seyretmeye koyulduk. Marşandiz geldi, geldi, bizim vagona bindirdi. Boş olduğu için de raydan çıktı.

O zaman korkuya kapıldık işte. Ya dolu olsaydı? Düpedüz devrilmiş, hastanelik olmuştuk. Neyse ki, istasyonda dört saatlik beklemeyle yakayı sıyracaktık.

“Ben demedim mi!” diye bağırdı Çiğdem. “Bu oyun uğursuz!”

Asıl uğursuzluğu daha sonra görecektik.

Adana’ya gelince bir oh çektik. İstasyonda Adana Şehir Tiyatrosu yöneticilerinden Nurettin Yerdelen karşıladı bizi. Otelimize götürdü. Yerdelen’i şiirlerinden tanıyordum. Benim de, bugün tek dizelerini bile hatırlamadığım şiirlerim *Pazar Postası*’nda yayınlanıyordu. Eh, ayaküstü kısa bir edebiyat sohbeti kaçınılmaz oldu.

Çiçeği burnunda delikanlı şair “okul dergileri”nden “ülke dergileri”ne ansızın sıçrayınca ne olur? Edebiyat tarihinin en büyük şairi olur elbet. Konuşurken Homeros’u bile bir küçümseme perdesinin arkasında yüceltir. Ben öyle değildim pek. Sevdiğim yazarları yürekten, sonuna kadar seviyordum. Onlardan üstün değildim. Sadece onlardan biriydim!

Eşyalarımızı bıraktıktan sonra Şehir Tiyatrosu’na yollandık. Akşamdı. *Günah Gecesi* adlı bir oyun oynanıyordu. Biz ertesi gece oynayacaktık. Salonu, sahneyi, sahne arkasını görünce bir oh daha çektik. Sonunda gerçek bir tiyatrodaki sahneye çıkacaktık.

Ertesi gün erkenden tiyatroya gittik yine. Dekor kurmaya koyulduk. O arada Şehir Tiyatrosu Müdürü Vedii Cezayirli geldi yanımıza. Sahnede sakın sakın konuşurken, birdenbire, “Kaçın! Kaçın!” diye bağırmaya başladı. Kolumdan çekip aşağıya, salona attı beni. Öteki arkadaşlar da kaçtılar. “Gümm!” diye bir ses duyduk. Sahneye bir toz bulutu arasında tepeden kum torbaları indi.

Teknik düzenlemelere aklım ermez. Dekor tutan ipler kurtulmuş. Koskoca kum torbaları birdenbire boşanmış. “İyi ki oyunda olmadı,” dedi Cezayirli. “Yoksa yanmıştınız.”

“Sonunda nasıl olsa yanacağız,” dedi Çiğdem. “Söylüyorum size, bu oyun uğursuz.”

O akşam oyun sırasında pek uğursuzluk olmadı. Sadece ses efektlerini veren teyp bozuldu. Tren sesiyle inek sesini sahne kenarından Baba Asım çıkardı ağızyla. Oyun da pek beğenildi; dakikalarca alkışlandık.

Ertesi gün otelden ayrılacağımız sırada Vedii Cezayirli, Çiğdem’le beni çağırttı tiyatroya. Gittik. “Birkaç ay sonra mezun oluyorsunuz,” dedi. “Ne yapacaksınız?”

“Bilmiyoruz,” dedik.

“Gelin, bizim tiyatroya oyuncu olarak katılın. Size vali maaşı verimiz.”

Doğrusu, bu öneri ikimizi de keyiflendirdi. Ama ne Çiğdem, ne ben, oyuncu olmayı düşünmüyorduk. Çiğdem, İstanbul’daki ilk gençlik aşkını bırakıp Adana’lara gidemezdi. Benim için ise tek şey vardı: edebiyat! Cezayirli’ye teşekkür edip ayrıldık.

Üçüncü durağımız Gaziantep'ti. Benim memleketim! Nakıp Ali'nin sinemasında oynadık. Sevgili Nakıp Ali, eline kekiçi (çekici) alıp dekoru kurmamıza bile yardımcı oldu.

Oyunun sonlarına doğru, Çiğdem, "Bu oyun uğursuz," diye fısıldadı sahnede.

"Niye?" dedim.

"Niye olacak," dedi, "sinema yanıyor."

Baktım, gerçekten de sahne arkasından üstümüze doğru hafif bir duman geliyor. Neyse ki, oyun bitti bitecek. Sahnede bir dağda geçiyor. Seyircilere çaktırmamak için, "sis mis" gibilerden birşeyler geveledik. Perde kapanır kapanmaz da sahne arkasına fırladık. Dekor tutuşmuş. Sinemanın makinistinden gişecisine kadar bir sürü insan kovalarla su döküyor.

Sinemanın sabıkası vardı. Daha önce de yangın tehlikesi atlatmıştı. Seyirci durumu farketseydi, herhalde büyük kargaşa kopardı.

Turneyi alnımızın akıyla bitirip İstanbul'a dönünce, oyuncuların Mazhar, "Bir arkadaşım hafta sonu hepimizi çiftliğine davet ediyor," dedi. "Müthiş bir ziyafet verecek!"

Ama o müthiş ziyafete gidemeyecektik. Birkaç gün sonra Mazhar gelecekti çünkü; "Yahu," diyecekti, "Çiğdem haklı. Bu oyun uğursuz. Bizim arkadaş dün bir trafik kazası geçirdi. Sizlere ömür..."

GOLE GİDEN BİR PANTER

BENİM FUTBOLCULARIM

Baba Hakkı'ların dönemine yetişemedim. Gazhane'nin dumanları arasında Dolmabahçe'de maç seyretmeye başladığımda sahada Gündüz Kılıç'lar, Süleyman Seba'lar, Şükrü Gülesin'ler, Küçük Fikret'ler vardı.

Maç sonuçlarını, teknik direktörlerin, antrenörlerin taktikleri değil, futbolcuların hırsları belirlerdi.

Taktik dediğin neydi zaten! WM düzenine göre sıralanılır, herkes bulunduğu yerde formasının hakkını vermeye çalışırdı. Bir sağ bek biraz ileri çıkıp orta yapmaya kalksa, "Ne işin var orada? Yerine dön!" diye bağırırdık. Bir solacığın sağa "deplase" olması ise, neredeyse görülmemiş şeydi.

Savunmada herkes, adamından sorumluydu. Galatasaray, Fenerbahçe'yle mi oynayacak, bu aynı zamanda bir İsfendiyar - Basri maçı olurdu. Rakip Beşiktaş mı? Gelsin bakalım Baba Gündüz - Ali İhsan karpışması!

Kaleciler arasında en çok Turgay'ı severdim ben. Fenerbahçe'nin efsane kalecisi Cihat'ı pek az izleyebildim. Turgay'ı, kaleyi Erdoğan'dan devralmasından sonra yıllarca, hiç eksilmeyen bir keyifle seyrettim.

Hani, "Şiir gibi futbol oynuyor," derler ya... Turgay, şiirle düzyazının karışımıydı. Şiirin inceliği, düzyazının sağlamlığı vardı onda. Topu köşeden çıkarıp umutsuzluğu umuda çevirirken şiirdi. Kalesinde bir başka kale gibi güvenle dururken ise düzyazı.

Nice usta kaleciler geçti Dolmabahçe'den... Şükrü'ler, Özcan'lar, Varol'lar. Hepsini sevdim, alkışladım. Ama Turgay başkaydı.

Bek denilince, önce iki ad geliyor aklıma, ikisi de sol bek: Doktor Vedii ile Mehmetçik Basri.

Vedii, Beşiktaş'ın en yararlı oyuncularından biriydi. Gösterişsizdi. Yalın bir futbolu vardı. Edebiyatta onun futbolunun karşılığı, olsa olsa "araştırma-inceleme" olurdu. Okur çoğunluğunun ilgisini çekmeyen, insa-

nın başucunda bulundurduğu değil de, kitaplığında sakladığı bir kaynak. Eksikliğini ancak yokluğunda farkettiğiniz bir kitap.

Fenerbahçeli Basri ise her maçını, son maçını oynuyormuş gibi oynardı. Coşkulu bir destandı. Yürekliğin, çılgınlığın ve fiyakanın simgesiydi.

Sağ hafalar arasında Fenerbahçeli Selâhattin'i severdim en çok. Kendisi gibi incecik bir futbolu vardı. Hem oynar, hem oynatırdı. Öne çıkmadan. Küçük, ama nitelikli bir orkestrayı başarıyla yöneten alçakgönüllü bir şefi.

Santrhaf denince Ali İhsan Karayığit. Soyadının kendisine tam anlamıyla yakıştığı pek az insandan biriydi. Karaydı. Yiğitçe oynardı. Ama sağa sola amaçsızca koşup durmaktan, kırıp dökmekten gelmiyordu yiğitliği. Saldırmak için değil, savunmak için ateşlenen bir silahtı.

Büyük keyifle izlediğim sol haf ise Çengel Hüseyin'di. Belki ondan daha başarılı sol hafalar gelip geçti Dolmabahçe'den; ama ben Çengel Hüseyin'i izlerken ayrı bir tad alırdım. Tam çengeldi gerçekten, adamını kısıkmak yakalar, bırakmazdı. Futbolun bir "seyirlik oyunu" olduğunu sürekli hatırlatır gibiydi.

Forvette, birbirlerinden kolay ayıramayacağım oyuncular vardı. Sözelimi, sağaşıktaki... Galatasaraylı İsfendiyar, Beşiktaşlı Süleyman Seba, İstanbulsporlu Kasapoğlu... Ama Fenerbahçeli Küçük Fikret bir başkaydı.

Fikret Kırcan, futbolunu da kendisi gibi yakışıklı kılmıştı. Zarifiti. Karşısındaki beki çalımla yere indirip çizgiye doğru ilerlerken, neredeyse dönüp ondan özür dileyecek incelikteydi.

En sevdiğim futbolcuları sıralarken, beni en çok zorlayan "mevki" sağış olmuştur hep. Fenerbahçeli Erol ile Can, Galatasaraylı Suat, İstanbulsporlu Aydemir... Can, gerçek anlamıyla bir top cambazıydı. Suat'ın oyununu hiç unutmadım. Topu göğsüyle yumuşatırken futbol oynamıyor da, bale yapıyordu sanki. Ya Aydemir'in frikikleri?

Ama benim sağışım Recep'ti. Recep Adanır. Yalnız Beşiktaşlıların değil, herkesin sevgilisiydi. Topu götürürken, pasını verirken, başını hafifçe kaldırıp şutunu atarken bambaşkaydı. Sapasağlamdı. Kişiliği de kendisi gibi sapasağlamdı. Tam bir karakartaldı. Galatasaray'da oynarken bile Beşiktaşlı Recep olarak seyrederdik onu.

Santrforum elbette Metin Oktay. Türk futbolunun en usta golcüsü. Şimdi bir oyuncu ceza alanına topla girip de kaleciyle karşı karşıya kalınca bile ne olacağını kestiremiyoruz. Metin ise ceza alanı dolaylarında topu ayağına alıp kaleye doğru bir baktı mı, “Gooool!” diye bağırmaya başladık.

Metin’in attığı gollerin neredeyse hiçbiri sıradan değildi. Hepsinin bir başkalığı, ayrı bir güzelliği olurdu. “Gol goldür” deyip geçmezdik o yıllarda. Bizim için ancak güzel golün, Metin’in attığı gollere benzer gollerin bir anlamı vardı.

Lefter, bence sadece solıçlerin değil, yurdumuza gelmiş geçmiş futbolcuların en büyüğüydü. Gerçekten “Ordinaryüs Profesör”dü. Dersini uyutarak değil, sihirbazlık gösterileri yaparak, tadını çıkara çıkara verirdi.

Solaçıklar arasında Şükrü’nün yeri ayrıydı. Şükrü Gülesin, hem futbol oynar, hem “show” yapardı. Bayram yeri gibiydi. Topu ayağına aldığı anda şenlik başlardı. Bir yandan topla, sahayla, sahanın çizgileriyle, karşındaki futbolcuyla, kendi takım arkadaşlarıyla, hakemlerle didişir, bir yandan da ortasını yapar, golünü atardı. Ama hep keyif alarak, keyif saçarak yapardı bunu.

Çocukluğumun, ilk gençliğimin futbolcuları bunlardı. Saydıklarımın dışında daha niceleri var... İstanbulspor’un kalecisi Sabih ile solıçı İhsan, Vefalı Tahtabacak İsmet, Beykozlu Ekerbiçer, Beşiktaşlı Nazmi, Galatasaray’ın Baba Gündüz’ü, Reha’sı, Kadri’si... Kimler, kimler yok ki.

Böylesine renkli oyuncuları seyretmiş olduğum için kendimi şanslı sayıyorum.

FUTBOLUN ESKİ TADI...

Taksim stadına yetişemedim. İstanbul’da ilk futbol maçını 1948’de İnönü stadında izledim. Yeni açık tribünün yerinde Gazhane vardı o sıralarda. Arada bir öylesine duman salardı ki, oyuncuları güç seçerdik. Duhuliye 75 kuruş, açık tribün 125 kuruş, kapalı tribün 2.5 lira. Duhuliyeden başladım tabii; sonra açığa, çok sonra da kapalıya “terfi” ettim. Numaralı tribüne ise uzun süre imrenerek bakmakla yetindim.

• Baba Hakkı'ları kıl payı kaçırdım; ama Şükrü Gülesin'leri, Süleyman Seba'ları, Baba Gündüz'leri, Lefter'leri keyifle izledim. Galatasaray'ı tutuyordum. Takımımı desteklemek için "Bir baba hindi!" diye bağırırdım; ne Fenerbahçe'ye, ne Beşiktaş'a sövmek, öteki seyirciler gibi, benim aklımdan kenarından da geçmedi. Evet, Cim Bom'luydum; ama Lefter'i de, Şükrü'yü de çılgıncasına alkışladım. Hakeme kızdığımda, o zamanın en ağır küfürünü savurdum: "Hakeme gözlük!"

Sevgili Müjdat Gezen'in babası Necdet Gezen de hakemdi. Daha doğrusu, hakemmiş. Onu izleyemedim. Hakemliği bıraktıktan yıllar sonra tanıştığımızda, birkaç anısını anlattı. Birini hiç unutamadım.

Sezonun son maçını, bir Fenerbahçe-Beşiktaş maçını yönetiyormuş. Çok önemli bir maçmış bu. Fenerbahçe, kazanırsa şampiyon olacaktı. Beşiktaş'a ise şampiyon olmak için beraberlik bile yetiyormuş.

Sarı-lacivertliler 1-0 öne geçmişti. Karakartallar, canlarını dişlerine takıp saldırmaya başlamışlar. Bir ara Baba Hakkı, ceza sahası üstünden topa vurmuş. Top köşeden kaleye girmiş; ama ağda bir delik varmış, çıkıp neredeyse tribünlere kadar gitmiş. Necdet Bey de gol olduğunu görememiş, aut kararı vermiş.

Başta Baba Hakkı, Beşiktaşlılar çevresini sarmışlar. Kararında direnmiş Necdet Bey; oyun aut atışıyla yeniden başlamış.

Başlamış ama Necdet Bey de kararının yanlış olduğunu farketmiş. Yapacağı bir şey yokmuş. İçi içini yiyormuş. Kartalların şampiyonluğuna haksız yere engel oluyor diye.

Derken yine Baba Hakkı bir hışımla topa vurmuş. Top, kaleciyi geçip ağlara takılmış.

Necdet Bey kendini tutamamış artık. Düdüğü fırlatıp atmış. Santraya koşmaya başlamış. Koşarken de bir yandan "Gooooo!" diye bağırıyormuş!

Oldu olacak, bir de Beşiktaş'ın unutulmaz solacağı Şükrü Gülesin'in bir anısını aktarayım. *Milliyet*'te çalışırken tanışmıştım Şükrü'yü. Bu anısını da kendi ağzından dinlemiştim. Ama daha önce Baba Hakkı'dan (Yeten) söz etmem gerek.

Baba Hakkı, Beşiktaş'ın "astığı astık, kestiği kestik", yenilgiyi kabul-
lenemeyen kaptanıydı. Sözü yasaydı. Kendisini dinlemeyeni perişan eder-
di. Takım arkadaşlarının ödü patlardı ondan.

Beşiktaş, Fenerbahçe'yle önemli bir maç oynuyormuş. Beşiktaş'ın
bir akını kornele kesilmiş. Takımda korneleleri Şükrü attığı için topu alıp
köşeye dikmiş.

Tam vuruşunu yapacakken Baba Hakkı yaklaşmış yanına.

"Pas ver," demiş.

Baba Hakkı bu! Sözü dinlememek mümkün mü! Adamı ayağı-
nın altına alıp parçalar! Ama nasıl olduysa, Şükrü aldırılmamış ona. Topa
bütün gücüyle vurmuş.

Top gitmiş, kaleciyi geçmiş, doğrudan kaleye girip gol olmuş.

Baba Hakkı başlamış Şükrü'yü kovalamaya.

Ne yapsın Şükrü, o da kaçmaya başlamış. Önde o, arkada Baba
Hakkı, koşuyorlar.

Kaçarken bir ara arkaya dönüp, "Gol oldu işte. Ne diye kovalıyor-
sun?" demiş Şükrü.

"Dur ulan!" diye bağırır Baba Hakkı. "Dövmek için değil, öpmek
için kovalıyorum!"

SEYİRCİNİN ÇÖZÜMÜ

Baba Gündüz (Kılıç), çocukluğumun, ilköğrenliğimin unutulmaz
futbolcusuydu. Daha sonra antrenörlüğünde de aynı başarıyı gösterdi.
(Şimdilerde "teknik direktör" deniliyor; herhalde küçümsendiğinden, "ant-
renör" sözü pek kullanılmıyor.)

Gazetecilik yaptığı yıllarda tanıştım onunla. Eric Batty'nin *Modern
Futbol* kitabını dilimize çevirmiştim. Adımı duyar duymaz tanıdı beni. *Mo-
dern Futbol*'u almakla, okumakla kalmamıştı demek; kitabı, çevirmenin
adına kadar biliyordu.

Baba Gündüz'ün en büyük özelliği, birlikte çalıştığı kişileri çok iyi
tanımasıydı. Uzman bir psikolog gibiydi. Antrenörlük yaptığı yıllarda onu
başarıya götüren öğelerin başında bu özelliği geliyordu.

İşte bir örnek:

Galatasaray'ın Fenerbahçe'yle çok önemli bir maçı vardı. Cim-Bom'un santrhafi, Gaziantep'in Şehreküstü takımından tanıdığım, Göztepe'de oynadıktan sonra Galatasaray'a gelen, sonra da milli takıma kadar yükselen Talât'tı. Hırslı bir oyuncuydu Talât. Ama asla "edepsiz" değildi. Canını dişine takar, oynardı.

Baba Gündüz, maç sabahı *Milliyet* gazetesinin spor sayfasında bir değişiklik yaptırmış. Tek sayı basılan gazetede Fenerbahçe santrforunun demeci: "Bugün Talât'ı perişan edeceğim. Onu mahvedeceğim. Karşımda tutunamayacak. Golleri sıralayacağım, vb..." Böyle bir şey yok aslında. *Milliyet* her zamanki gibi çıkmış. Ama Baba Gündüz, tek sayılık özel gazetesini cebine koyup Dolmabahçe'ye gitmiş.

Soyunma odasında Talât'a göstermiş gazeteyi. "Bak," demiş. "Senin için söylenenleri oku."

Talât gazeteyi okumuş. Okur okumaz da bir "canavar"a dönüşmüş oracıkta.

O gün gerçekten bir canavar gibiydi Talât. Hayatının futbolunu oynadı. Fenerbahçe'nin santrforuna adım attırmadı. Maçın yıldızıydı.

Seyircilerin küfürlerinden yakınırdı Baba Gündüz. Bir arkadaşının küçük oğluyla maç dinliyormuş radyoda. Seyircilerin ünlü "terane"si başlamış.

Çocuk, "Gündüz amca, seyirciler ne diyorlar?" diye sormuş.

Baba Gündüz, "Hakemin yönetimini beğenmiyorlar, yavrum," demiş. "Onu ilme davet ediyorlar, 'İlme hakem!' diye bağırıyorlar."

Gazhane döneminde hakemin yönetimini beğenmeyen, "Gözüne gözlük!" diye bağırırdı. "Gözlük takarsan belki daha iyi görür, daha doğru karar verirsin" anlamına geliyordu bu. Futbolculara da sövülmezdi. Olsa olsa, yarı şaka, sözgelimi Galatasaraylı İsfendiyar'a, "Kel! Kel!" diye bağırırdı. İsfendiyar da kapalı tribünde Fenerbahçelilerin oturduğu bölümün önüne gelir, onları selamlar, sarı-lacivertli taraftarlardan alkışını alırdı!

Çok iyi hatırlıyorum, bir keresinde, Beşiktaş'ın sol beki Doktor Vedii (Tosuncuk), maç sırasında santra çizgisine kadar gidince, seyircilerden

biri, “Nereye gidiyorsun? Yerine dönsene, ulan!” diye bağırıyordu. Öteki seyirciler, “Ulan denir mi? Ayp!” diye bağırmanın üstüne yürümüşlerdi.

Gazhane yıkılıp da yerinde yeni açık tribün yükselince, seyirciye de bir şey oldu! Türkiye değişiyordu, insanlar, insan ilişkileri, davranışlar, tepkiler değişiyordu. Seyirci mi değişmeyecekti! Artık en hafif küfür, Baba Gündüz’ün deyişiyle, “İlme hakem!” di.

“Ulan!” diye bağırın seyircinin üstüne yürüyenler yoktu artık. Yıllar sonra Fenerbahçe’nin bir kış gecesi Ajax’la yaptığı maçta bir seyirci Hollanda takımının solacağına gazoz şişesi fırlatacak, polis de şişeyi fırlatanı değil, onu ayıplayan bir başka seyirciyi yakapaça götürmeye kalkacaktı!

Fenerbahçe’nin yabancı bir takımla önemli bir maçı vardı. Hangi takımla oynuyordu, şimdi hatırlamıyorum. Ama hakem de yabancıydı.

Sahaya adımını atar atmaz seyircinin sempatisini kazandı. Tribünleri selamlıyor, futbolcuların sırtını sıvazlıyor, yere düşenlerin kalkmasına yardımcı oluyordu. Faul yapanları, “Haylaz çocuk! Bir daha görmeyeyim!” gibilerden parmağını sallayarak uyarıyordu.

Dakika başında da alkış alıyordu Fenerli seyirciden.

Derken olanlar oldu. Hakem, kanaryaların hoşuna gitmeyecek kararlar vermeye başladı. Tribünler koyu bir sessizliğe gömüldü. Seyirciler ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Öyle ya, biraz önceye kadar avuçlarını patlatırcasına alkışladıkları hakeme küfredebilirler miydi şimdi?

Bir ters karar. Sessizlik. Bir ters karar daha!.. Sessizlik... Çözüm yeni açık tribünden geldi. Koro başladı:

“Ya ya ya, şa şa şa, ilme hakem çok yaşa!”

MAÇ KUYRUKLARI

Kimbilir kaç yıl oldu, bir çarşamba günü İnönü Stadının önünden geçiyordum. Stada asılmış, daha önce görmediğim iki bayrak ilişti gözüme. Maç mı vardı acaba? Evet, maç varmış. Eski deyimle, “mahalli” bir maç. Niye İnönü Stadına almışlar, hatırlamıyorum. İşim de yoktu. “Şu maçı seyredeyim,” dedim.

Seyirci yok denecek kadar az. Bu yüzden, sadece numaralı tribünü açmışlar. Her yer açık tribün fiyatına. Gişeden biletimi aldım. Ama tribün kapısı açılmamış. Maçın başlamasına yarın saat ya var ya yok. Üşenmedim, saydım, otuz kişiyiz.

Gişe açıldı. Açılır açılmaz da, akıncılık ruhumuz canlandı. Allah Allah, Allah Allah! Stada girmiyoruz da, Viyana önlerinde kâfirle cenk ediyoruz! Otuz kişi bir koşuşturuyor, bir koşuşturuyor, demeyin gitsin! Herkes birbirini eziyor. Tribünde yer kapmak için! Yahu, herkes bir koltuğa oturma da, bir sıraya boylu boyunca yayılsa, yine stad bomboş kalacak! Otuz kişi, kavgaya düşmüş içeri daldık. Ancak yüzer metre aralıklarla bir yerlere oturunca yatıştık, ferahladık.

Değil otuz kişi, iki kişi olsak aynı şeyi yapacaktık.

Ama İnönü Stadına girmek, özellikle Gazhane döneminde, büyük fedâkârlıklar gerektirirdi. Hele Üç Büyükler'in kendi aralarındaki maçlarda!

Sabahleyin güneş doğmadan kalkıp tramvaya atlar, Dolmabahçe'nin yolunu tutardık. Upuzun kuyruklardan birinde yerimizi alırdık. Gişelerin açılmasını saatlerce bekler, önlere sızmak isteyen gözü açıklarla kavgaya ederdik.

Bazen arkalardan gelen büyük bir dalgayla iyice karıştırdı ortalık. O anda da atlı polisler belirirdi. Her şeyi düzene sokacaklarına, atlarının üstünden coplarını sallayarak kuyrukları iyice dağıtırlardı. Hadi bakalım, bir koşuşturmacayla yeni kuyruklar oluşturulurdu. Çok arkalarda kalmışsak, bazen biz bile hinlik eder, ortalığın karışmasını, atlı polislerin gelmesini sağlardık. Yeni kuyruklarda da en öne geçerdik.

Günün birinde, yine kuyrukta beklerken, yanbaşımdaki köftecinin sızlanmalarını duydum. Adam, bir yandan köfte tezgâhının başında müşterilerine "hizmet veriyor", bir yandan yakınıyordu:

"Yahu, bir sandviççi geçmeyecek mi? Açlıktan öldüm."

Dayanamadım. Köfteleri gösterdim:

"Yesene kendi köftenden."

Kulağıma eğilerek fısıldadı:

"Yaramaz, ağabey..."

1950'lerin sonlarında şair Kemal Özer'le her hafta İnönü Stadına, maça giderdik. Kemal koyu Beşiktaşlıydı. Şimdi "eski açık" dediğimiz açık tribünün en tepesinde, numaralı tribünün yanında bir yerimiz vardı. Ayakta, bazen sıcaktan bunalarak, bazen soğuktan titreyerek maç seyrederdik.

Soğuk bir gündü. Yağmur boşandı boşanacaktı. Bu yüzden, açık tribün oldukça tenhaydı. Oturabiliyorduk. Beşiktaş, İstanbulspor'la oynayacaktı. Ama daha önce bir başka maç vardı.

İlk maçın başlamasına yakın, tam yanımıza bir adam geldi oturdu. Elindeki fileyi açtı. Gazete kâğıdına sarılı bir büyük şişe kanyak çıkardı. Kadehini de unutmamıştı. "Belki bir tanıdığa rastlar, ikram ederim," diye ikinci bir kadeh bile getirmişti. Gerçekten de bir arkadaşıyla karşılaştı. Bir kadeh ona ikram etti. Şişenin gerisini kendi hakladı. Boş şişeyle kadehleri gazete kâğıdına özenle sarıp fileye koydu.

İkinci maç başlayınca hepimiz ayağa kalktık. Kanyakçı da kalktı. Güçlkle duruyordu ayakta. Boyuna sallanıyordu. Tam düşeceği sırada kolundan tutuyordum onu. Beşiktaşlıydı. Birşeyler mırıldanıyordu durmadan; ama ne söylediğini anlamak olanaksızdı.

Derken olanlar oldu. Beşiktaş bir gol yedi. Bir de baktık, bizim kanyakçı hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Onu teselli etmeye koyulduk. Kanyakçı bizi dinlemiyordu bile. Ağlıyordu. Ağladı, ağladı...

... Beşiktaş beraberlik golünü atıncaya kadar. "Gooool!" çığlıkları arasında kanyakçının narasını duyduk: "Heeeyyyt!" Filesini kaldırdığı gibi yere vurdu. Şişeyle kadehler paramparça oldu. Hepimiz kaçıştık. Kanyakçı kırıkları toplayıp bir daha yere vurdu. Sonra da düştü, bayıldı.

Yanağına vuruyoruz, ayılmıyor; yüzüne su döküyoruz, ayılmıyor... Meğer ne kadar çok insan kolonya taşıyormuş. Belki yirmi kadar kolonya şişesi çıktı ortaya. Kanyakçı bir kolonya düşündü sonra kendine geldi. Omuzuma tutunarak, "Golü attık, değil mi?" dedi. "Evet," dedim. Başladı yeniden ağlamaya.

Derken bir penaltı kazandı Beşiktaş. Nazmi atacak. Nazmi gerildi, gerildi. Topa bir vurdu: Aut!

"Aaah!" diye bir ses duyduk. Baktık, kanyakçı boylu boyunca yere uzanmış yine. Bayılmış. Hadi bakalım, aynı işlemler tekrarlandı. Sular, ko-

lonyalar. Kanyakçı kendine geldi. “Golü kaçırdık, değil mi?” diye sordu. “Evet,” dedim. Başladı hüngür hüngür ağlamaya.

Kemal’in kulağına eğildim. “Yahu,” dedim, “dua et, bir penaltı daha olmasın. Atsanız sevinçten bayılacak, kaçırırsanız kederden!”

“BİZ DE YANILDIK”

Dönem, “mahalli lig” dönemi. İstanbul takımlarını, “Üç Büyükler”in yanı sıra, İstanbulspor’u, Kasımpaşa’yı, Vefa’yı, Beykoz’u, Süleymaniye’yi, Emniyet’i seyrediyorsun. Ama “Üç Büyükler”in kendi aralarında yaptıkları maçlar bir başka. O yıllarda televizyon ne gezer! Maçları kaçırır mı, gelsin pazartesi...

Pazartesi günleri, bazı sinemaların kapılarına koca koca yazılar asılırdı: “Filme ilaveten: Fenerbahçe-Beşiktaş maçı”. Fenerlisi de, Beşiktaşlısı da, filme değil, maça koşardı sanki. Önce “aktüalite filmi” izlenirdi. Şimdiki televizyon haberleri gibi bir şey... Yurttan birkaç haber, Peru’da deprem, Fransa’da defile... Arkasından da maç. Tek, bazen iki kamerayla çekilmiş görüntüler. Oyuncuları seçmek için dürbün gerekirdi. Takımların sahaya çıkışları verilirdi de, golleri genellikle ancak top kale çizgisini geçtikten sonra görebilirdiniz. Eee, film pahalı. Maç baştan sona kaydedilmiyor ki! Kameraman, gol tehlikesini sezdiği anda basıyor düğmeye. Çoğu zaman da iş iştin geçmiş oluyor.

Olsun. Bize o kadarı da yeterdi.

Daha eskilere yetişemedim, benim hatırladığım ilk spor spikeri Eşref Şefik’ti. Güreşleri ne güzel anlatırdı. Radyoda onun sesini duyunca, ninem bile kulak kesilir, Ali Yücel’lerin, Nasuh Akar’ların, Yaşar Doğu’ların, Gazanfer Bilge’lerin, Mersinli Ahmet’lerin yıldırım “tuş”larını beklemeye başlardı. Arada bir çayını yudumlayarak, “Ne güzel anlatıyor,” derdi.

Eşref Şefik de yudumlardı... sütünü. “Müsaade buyurun, sütümden bir yudum alayım,” derdi arada bir. O yaşta, bunun “aslan sütü” olduğunu nereden bilelim?

Futbolda ise benim bir numaram Muvakkar Ekrem Talu’ydu. Arkasından Sulhi Garan geldi. Radyoda onları dinlerken “Gazhane tarafındaki

kale" ile "deniz tarafındaki kale"yi gözlerimizin önünde canlandırır, işittiklerimize göre başlardık futbolcuları koşturmaya.

Bir maç var ki, unutamıyorum. Ankara'da oynanmıştı. Milli takımımız İsviçre'yle karşılaşmış, 5-1 yenilmişti. Yenilgiden çok, spiker sinirlerimizi bozmuştu.

Adını hatırlamıyorum şimdi. Sanırım, anlattığı ilk ve son maç olmuştu bu. Radyodan gelen sesi hâlâ kulaklarımda:

"Onlar kórner atıyorlar... (Yirmi saniye sessizlik.) Şimdi aut atıyorlar. Bizimkilerin şutu dışarı çıktı. (On beş saniye sessizlik.) Faul atıldı. (Otuz saniye sessizlik.) Şimdi santra yapıyoruz, çünkü biraz önce bir gol daha yedik."

Biz de radyo karşısında tırnaklarımızı yemiş, saçımızı başımızı yolumuştuk.

Muvakkar Ekrem Talu'ların, Sulhi Garan'ların çizgisini Halit Kıvanç'lar, Pertev Tunaseli'ler başarıyla sürdürdüler...

Derken televizyon icat oldu, mertlik bozuldu. TRT'nin ilk yıllarında ne maçlar "dinledik" ekran karşısında. Gördüğümüze mi, bize anlatılana mı inanacağımızı şaşırdık.

İşte bir örnek:

Hadi, adını vermeyeyim, bir spiker maç anlatıyor. Biz de seyrediyoruz. Bir şut atıldı. Aut. Ama spiker başladı bağırıma:

"Gooooo!!.. Gooooo!!.."

Ne golü? Top auta çıkmadı mı?

Spiker hâlâ yırtınıyor:

"Gooooo!!"

Biz mi yanlış gördük yoksa?

Kaleci topu aldı. Aut vuruşunu yapmak üzere geriledi.

Bir an sessizlik. Sonra spikerin sesini duyduk yine:

"Evet, sayın seyirciler, sizler gibi biz de yanıldık!"

Autu aut olarak gören bizleri işin içine niye karıştırmıştı acaba?

ALTUNİZADE MAÇLARI

Yılı hatırlamıyorum. 1960'ların başlarında bir yaz günü Kemal

Özer, Adnan Özyalçiner, Onat Kutlar, Kara Ünal (Üstün) toplandık, Altunizade'ye, Memet Fuat'ı ziyarette gittik.

O sıralarda birkaç evle birkaç konaktan başka bir şey yoktu Altunizade'de. Ne çevre yolu, ne işyerleri... Ağaçlar, tarlalar, sessizlik.

Memet Fuat, çevredeki çocukları eğitmek için harika bir yol bulmuştu. Boş alanlardan birini futbol sahasına dönüştürmüştü. Semtin çocuklarına futbol öğretiyordu. Bunun çekiciliğine kapılan çocuklar, sadece futbol oynamakla kalmıyorlardı tabii. Birlikteliği, yardımlaşmayı da öğreniyorlardı. Sanata, edebiyata merak saranlar da çıktı aralarından. En azından, kitap denilen nesneyle ilişki kurmaya alıştılar.

Memet Fuat'ın attığı tohum gelişecek, Altınyurt klübüne dönüşecekti. Bu klüp çatısı altında edebiyat, tiyatro, müzik çalışmaları yapılacaktı. Memet Fuat, futbolu bırakıp voleybol hocalığına başlayacak, klübünü birinci lige taşıyacak, kendisi de bir dönem milli takımın antrenörlüğünü üstlenecekti.

Biz o yaz günü Memet Fuat'ın bahçesinde, ağaçlar altında oturup çene çaldıktan sonra futbol sahasına geçtik. Başladık kaleye şutlar atmaya. Öylesine keyiflendik ki bundan, her hafta sonu Altunizade'ye gitmeye başladık. Düzenli maçlar yapıyorduk artık. Kemal, Adnan, ben en has "müdavim"lerdik. Adnan kalede oynuyordu. Kemal savunmanın belkemiği. Memet Fuat, sırtında ceket, orta alanda takımı yönetiyor, ayağına gelen topları milimetrik paslarla dağıtıyordu. Ben ise "gole giden bir panter" olarak koşturup duruyordum. Her keresinde 8-10 kişi oluyorduk mutlaka. Arada bir Demir Özlü, Ferit Öngören, Feridun Metin Aksın, Cemal Süreya, Edip Cansever de katılıyordu bize. Bir keresinde Asım Bezirci bile gelmişti.

Adnan'ın kaleciliği müthişti. Hepimiz pantolon-gömlekle oynarken, o kaleci kazağını, şortunu giyiyor, dizlik bile takıyordu. Kendini bütünüyle oyuna veriyor, önündeki bekleri hırsıyla uyarıyordu. Sanki Altunizade'de top tepmiyorduk da, Wembley'de final maçı oynuyorduk.

Günün birinde, ayağıma gelen topa korkunç bir vole yaptıracakım tuttu. Top gitti, kalenin üst direğinde patladı. Direk, bu Anteplinin vuruşuna dayanamadı, şöyle bir sallandı, sonra da küüt diye Adnan'ın kafasına

düştü. Yere yığıldı Adnan, kısa bir tedavi süresinden sonra kalede yerini aldı, “direk gazisi” olarak köşeden köşeye uçmayı sürdürdü.

Her maçtan sonra yorgunluktan biterdik. Dönüşte kimsede ağzını açacak hal kalmazdı. Herkes evine. Onat’la ben de Mahmutpaşa hamamına gider, göbektaşına uzanırdık.

Bir maç sonunda, “Bir yerde birşeyler yiyip içelim,” dedik. Bayağı kalabalıktık o gün. 10-15 kişi doluştuk arabalara, Salacak’a indik. Biri, deniz üstündeki büyük bahçeyi önerdi. Çay-kahve dışında yemek de veriyorlarmış.

Bahçeye girdik. Bir de baktım, üç kişi, “Ooo... Ülkü!” diye üstümüze geliyor. Üçü de bıçkın! Yolda görsen kaldırım değiştirirsin. Tanıdım hemen. Elhamra Tiyatrosu’nun büfesini işletirlerdi. Yıllarca ahbaplık etmiştik. Şimdi bahçeyi onlar çalıştırıyormuş. Denize bakan en güzel yere oturtular bizi. Çevremizde dört dönüyorlar. Masayı donattılar. Dakika başında gelip, “Bir emrin var mı?” diye soruyorlar.

Benim de fiyakamdan geçilmiyor tabii.

Asıl bomba yemeğin ortalarında patladı. Koca bir sini geldi. “Müessesenin ikramı”. Kimbilir kaç milyon yumurtayla yapılmış bol malzemeli harika, dev bir menemen!

Ama o kadar acıydı ki, kimse yiyemedi. Hayır, menemene acılığı veren içindeki yeşil biberler değildi. Hani doğum günü pastalarının üstüne “Mutlu Yıllar” yazılır ya, bizim büfeciler de, kıyak olsun diye, menemenin üstüne, sininin neredeyse tümünü kaplayan koca koca harflerle ÜLKÜ TAMER yazmışlardı.

Karabiberle.

ORHAN KEMAL’İN GOLÜ

Keşanlı Ali Destanı’nın ilk oynanışındı. Oyunun sanatçılarıyla edebiyatçılar arasında bir futbol maçı yapalım dedik. Memet Fuat, Altunizade sahasını verdi. Biz edebiyatçılar toplanıp takımımızı kurduk. Kaptanımız Orhan Kemal olacaktı elbette. Keşanlılar’ın kaptanı, oyunun yazarı Haldun Taner’di. Takıma bir de “konuk oyuncu” almışlardı: Bedri Koraman.

Maçın hakemi kimdi dersiniz? Halit Kıvanç!

Maç günü Altunizade’de bayağı seyirci toplanmıştı. Semt sakinlerinin yanı sıra, “medya” da tam kadro oradaydı. (Maç ertesi gün bütün gazetelerde geniş yer alacak, haftalık *Ses* dergisi ise bu olaya iki sayfa ayıracaktı.) Bizi destekleyenlerin ellerinde koca bir pankart vardı: “Yürüyün, Fazıl’ın aslanları!” Fazıl’ın, yani Dağlarca’nın.

Ben santrfor oynuyordum. Maçın başlamasıyla birlikte ayağıma bir top geldi. Santra çizgisiyle ceza alanı arasında bir yerlerdeydim. Yaradana sığınıp şöyle bir patlattım. Olacak iş değil, top gitti, kalenin örümceğini aldı, doksana takıldı.

Biraz sonra Keşanlılar bir gol attılar. Bunu yine benim bir golüm izledi. Arkasından, Feridun Metin frikikten Hagi’yi bile kışkandıracak nefis bir gol attı. Devreyi 3-1 önde kapattık.

İkinci devrenin hemen başında Keşanlılar’ın iki golü geldi. Şanslı günümdeydim anlaşılan. Bir gol daha attım. Biraz sonra da ceza alanı içinde resmen biçildim. Halit Kıvanç, penaltımızı verdi.

Çok penaltı gördüm bugüne kadar. Lefter’in, Metin’in, İstanbulsporlu İbrahim’in penaltılarını nasıl unutabilirim! Ama o gün Orhan Kemal’in attığı penaltı kadar güzelini görmedim desem, kimseye haksızlık etmiş olmam! Orhan ağabey, kaleciyi sağa yatırıp sol köşeye gönderdi topu. Şimdi kaleciler penaltı atışlarında kendilerini bir yana atıp işi biraz da şansa bırakıyor ya, öyle değil! Usta yazar, futbolculukta da ustalığını konuşturdu, kaleciyi resmen aldattı. Hepimiz topun sağ köşeye gideceğini sandık!

Maç bitti. 5-3’lük yenginin coşkusuyla, kaptanımız omuzlarımızda, sahada bir tur attık... Sonra da soluk soluğa, yerlere yığıldık!

BREZİLYA ŞAMPİYON OLDU, GOLÜ BEN ATTIM

Meksika’daydım. Elimde Galeano’nun *Open Veins of Latin America* (*Latin Amerika’nın Açık Damarları*) kitabı vardı. Cuernavaca’da Paul Swezey, “Aman,” demişti. “Rio’ya giden uçağa bile sokma bu kitabı. Görürlerse, Brezilya’ya adım atamazsın. Başın da derde girer.”

Anteplilik damarım kabardı. Kitabı okumayı uçakta da, Rio’da da sürdürdüm. Brezilya gümrüğünden ise el üstünde geçtim. Nasıl mı?

1972. Mexico City'den Rio de Janeiro'ya gidecektim. Ama vizem yoktu. Vize almak için Brezilya Büyükelçiliği'nin yolunu tuttum.

Elçiliğin kapısını çaldım. Açıan yok. Bir daha. Yine açan yok. Hadi, bir daha... Sonunda, son derece şık, kır saçlı, yaşlıca bir adam belirdi kapıda.

"Buyrun?" diye sordu.

"Vize almak için geldim," dedim.

"Haftaya geleceksiniz."

"Neden?"

"Noel tatilindeyiz."

"Ama benim yarın Brezilya'ya gitmem gerek," dedim.

"Maalesef bir şey yapamayız. Çalışanlar tatilde."

"Bakın," dedim, "ben taa İstanbul'dan geliyorum."

Adam, "Büyükelçiyle benden başka kimse yok. Herkes izinde. Elimden bir şey gelmez," dedi.

Nasıl olduysa, ağzımdan, "Ben şimdi Pele'nin ülkesini göremeyecek miyim?" sözü çıkıverdi.

Adam bir an durakladı. Bana bakıp, "Siz Pele'yi biliyor musunuz?" diye sordu.

Saymaya başladım:

"Felix, Alberto, Everaldo, Clodoaldo, Brito, Piazza, Jairzinho, Gerson, Tostao, Pele, Rivelino..."

İki yıl önce İtalya'yı 4-1 yenip Dünya Şampiyonluğunu kazanan Brezilya takımının oyuncularını kaleciden solacığa kadar sıraladım.

Adam kapıyı açıp içeri, büyük bir salona aldı beni. Bir koltuk gösterip, "Buyrun, oturun, ben şimdi geliyorum," dedi. Salondan çıktı.

Biraz sonra, pijamasının üstüne giydiği robdöşambırla Büyükelçi geldi salona.

"Arkadaşım Brezilya milli takımını ezbere saydığınızı söylüyor," dedi.

Durur muyum! Yine başladım:

"Felix, Alberto, Everaldo..."

Büyükelçi, sehpadan aldığı çingırağı çaldı. Gelen uşağa, "Bize kahve getir. Masamdaki mühürü de getir," dedi.

Kısa bir süre sonra, cebime vizeli pasaportumu koymuş, Büyükelçi'yle dünya futbolu üstüne koyu bir sohbeta dalmıştık.

Ayrılırken, Büyükelçi kapıya kadar geçirdi beni. Elimi sıkarken, “Brezilya şampiyon oldu,” dedi, “ama golü siz attınız.”

Ertesi gün, Rio havaalanında öteki yolculara ahret soruları sorulurken, ben özel “visa de cortesia” mühürünü taşıyan pasaportumla gümrükten krallar gibi geçecektim!

Benzer bir olay da Rio de Janeiro'da başımdan geçti.

Rio'nun kıyı şeridi boydan boya kumsal. Kilometrelerce uzanıyor. Kumsala belirli aralıklarla kale direkleri dikilmiş. Binlerce insan Copacabana'da kızgın güneş altında top koşturuyor. Futbol, Brezilyalı gencin umudu. Yıllar içinde umut keyfe dönüşüyor, ama futbol yaşamın tam ortasındaki yerini koruyor.

Bir sinemaya gittim Rio'da. Filmenden önce, bizde bir zamanlar olduğu gibi, “geçen haftanın maçı” gösterilmiyor mu!

Maç oynanmış, yenen yenmiş, yenilen yenilmiş... değil mi? Hayır, değil. Maç sanki o anda oynanıyor da, sinemada “naklen” yayınlanıyordu. Seyircilerde inanılmaz bir heyecan. Herkes çılgık çılgına. Kimi alkışlıyor, kimi küfrediyor. Kavgaya edenler bile var.

Hele bir gol atıldı... Sinema yıkılıyor sandım. Millet “Gooooo!” diye yerinden fırladı, havada çantalar, şişeler uçtu. İşte o zaman Brezilyalıların futbol tutkusuna “birinci dereceden tanık” oldum.

Bir “şehir turu”na katıldım. Minibüsle Rio'yu şöyle bir dolaşacak, ünlü İsa heykeline çıkacağız.. Tur, bütün gün sürecek.

Şoförün yanında oturuyorum. Minibüsün arkası, Amerikalılarla dolu. Hepsi orta yaşın üstünde. Bağırarak konuşuyorlar, sürekli kahkahalar atıyorlar.

Ama iki dakika içinde, minibüs ölüm sessizliğine büründü. Şoförümüz aksi mi aksi bir adamdı çünkü. Gülenleri terslemekle başladı işe. Sonra durup dururken birkaç kere bağırdı. Portekizce küfürler savurdu. Tura katıldığımız hepimizi bin pişman etti.

Sessizlik içinde giderken, caddede dev bir afiş çarptı gözüme. Üstünde Pele'nin fotoğrafı vardı. Kendi kendime, "Pele," diye mırıldandım. Şoför ters ters baktı bana. Sonra, "Sen Pele'yi nereden biliyorsun?" dedi.

Son Dünya Şampiyonu olan Brezilya milli takımını ezbere saymaya koyuldum:

"Felix, Alberto, Everaldo, Clodoaldo..."

Ne olduysa o anda oldu işte. Şoför, direksiyonu bıraktı. Bir an yüzüme baktı. Sonra boynuma sarıldı. Beni yanaklarımdan öpmeye başladı.

O adam gitti, yerine bambaşka bir adam geldi. O aksi, nemrut herif, güleç, sevimli, tatlı dilli, saygılı bir insan oluverdi birdenbire.

Minibüsü bir açık hava kahvesinin önüne çekti. Kapıları açtı.

"Buyrun," dedi herkese. "Vaktimiz çok. Kahveler benden."

Minibüsten inip kahveye yöneldik. Amerikalılar, şaşkınlık içinde, çevremi sardılar.

"Şöföre ne söylediniz de birdenbire böyle değişti?" diye sordular.

"Brezilya futbol takımı oyuncularını saydım," dedim.

İnanamıyorlardı.

"Ne yaptınız, ne yaptınız?"

"Brezilyalı futbolcuların adlarını saydım."

Akılları nereden erecek!

"Anlamadık," dediler.

"Boş verin," dedim. "Bunu anlamak için ya Akdenizli ya da Latin Amerikalı olmanız gerekir."

ÜNİVERSİTEDE HABABAM SINIFI

1961. Gazetecilik'te, tam adıyla İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nde öğrenciyim. Sınıfa girince karşılaştığım ilk kişiyi hocalardan biri sandım. O da benim gibi öğrenciymiş meğer. Asker kökenli bir öğrenci. 27 Mayıs sonrasında yarbaylıktan emekli olunca üniversiteye girmiş, gazetecilik öğrenimi yapmaya.

Ama sınıfın en yaşlısı o değildi. Bir de emekli albay vardı. Hocalarımızdan Aytekin Tosun, ilk derste başını önüne eğmiş adlarımızı okuyor-

du. Sıra onun adına gelince durakladı. Ayağa kalkarak, “Yüzbaşım!” dedi. “Siz de mi bu sınıftasınız?”

“Evet, hocam,” dedi Albay.

Aytekin Tosun yedek subaylığını yaparken, bizim sıra arkadaşı onun yüzbaşısıymış. Şimdi öğrencisiydi.

Albayla Yarbay kısa sürede canıgörmüş dost oldular. Öğrencilikleri dirildi. Orta ırlılar gibi elense çekmeye, ders aralarında güreşmeye başladılar. Bir gün yine koridorda güreşe tutuştular. Yarbay daha genç ya, albayı kaldırdığı gibi iki metre öteye, İktisat hocamız Ahmet Kılıçbay’ın odasının kapısına fırlattı. Çarpmanın şiddetinden kapı güm diye açıldı. Albay, Ahmet Kılıçbay’ın masasının önüne düştü.

Kılıçbay, şaşkınlıkla baktı Albaya. Albay yattığı yerde ceketinin düğmelerini ilikledi. “Affedersiniz, hocam,” diye mırıldandı. “Şakalaşıyorduk da...”

Sınıfta bizden oldukça yaşlı biri daha vardı: Esat Bey. Göze batacak derecede şık giyinir, “monşer”li konuşurdu. Sonraları spor federasyonlarından birinin başkanlığını yapacaktı.

Esat Bey ilk hafta girmemişti derslere. İkinci hafta, Gazete Fotoğrafçılığı dersinin ortasında kapı açıldı, kısa boylu, kır saçlı bir adam girdi. İlkokulda, ortaokulda olsak Müfettiş diyeceğiz. Hocamız Cemal Bey de şaşırды, ama kim olduğunu sormadı ona. Esat Bey gitti, arka sıralardan birine sessizce oturdu.

Cemal Bey ders anlatmayı bitirmişti. “Soracağınız bir şey var mı?” dedi.

Esat Bey ayağa kalktı. “Efendim,” dedi. “Ben Hattı Üstüva’da fotoğraf çekmiştim. Çıkmadı. Acaba neden?”

Önce bir sessizlik çöktü sınıfa. Sonra kahkahalar patladı.

“Bilemem,” dedi Cemal Bey. “Çeşitli nedenleri olabilir. Ekvator’da hava sıcaktır, belki filmi etkilemiştir.”

O günden sonra adı Hattı Üstüva kaldı Esat Beyin.

Gazete Fotoğrafçılığı dersi iki yıl sürdü. Haftada iki saat. Ama iki yıl boyunca fotoğraf makinesi bile görmedik. Fotoğrafçılığı dinleyerek öğren-bilmek için canımızı dişimize taktık.

Öteki derslerde de durum pek değişik değildi. Sözelimi Maliye'de. Hocamız Esat Tekeli'ydi. Bir zamanlar Maliye Bakanlığı yapmıştı. Çok yaş-lydı şimdi. Kulakları pek iyi işitmiyor, bu yüzden bağırarak konuşuyordu. Anlattıklarından bir şey anladığımız pek söylenemezdi.

Adam Smith'den mi söz ediyor, "Yazın!" diye bağırıyordu. "Adam İsmet..."

Arka sıralardan Erdoğan sesleniyordu:

"Yazdık hocam, Madam İsmet..."

"Madam İsmet değil, Adam İsmet..."

"Evet, hocam, Madam İsmet..."

"Madam İsmet değil, Adam İsmet..."

Adam İsmet - Madam İsmet atışması sürüp gidiyordu.

Derken ayağa fırlıyordu Erdoğan. Bir iskemleyi küüt diye yere vuru-yordu.

"Ne yapıyorsun?" diye bağırıyordu Esat Bey.

"Hocam, iskemleyi tamir ediyorum. Kırılmış. Yazıktır. Devlet malı..."

Bir derste Emekli Albay kulağını çekti Erdoğan'ın. "Yapma, Erdo-ğan," diye fısıldadı. "Ayıptır."

Tam o sırada Esat Bey gördü bunu. Kollarını iki yana açarak, "Beye-fendi," dedi Albaya, "siz de az değilmişsiniz!"

Üniversitede tek zılgıtı da Esat Tekeli'den yedim. Yıl sonu sözlü-sünde.

Sınavda sıram gelince odaya girmiş, Esat Hocanın karşısındaki is-kemlede yerimi almıştım. Hoca, başını önüne eğmiş, önündeki dosyayı ka-rıştıırıyordu. Karıştırdı, karıştırdı, belki beş dakika sayfaları çevirdi. Sonun-da başını kaldırıp gözlerini gözlerime dikti. İki dakika da öyle geçti. Sonra da sesinin olanca gücüyle başladı bağırmaya:

"Siz beni aptal mı zannediyorsunuz? Bula bula beni mi buldunuz? Söylesene!"

Ne söyleyeyim ki! Hocanın neden kızdığını bir bilsem...

“En kolay ders benimki demek! Ben şimdi gösteririm sana kolaylığı! Hepinize gösteririm! Başkalarının imtihanı bomboş! Sıra benim imtihana gelince kapının önü adam almıyor! Hepiniz sıraya girmişsiniz, imtihan olalım diye!”

Anlaşıldı... Hoca öğrenci sayısından yakınıyor. Soru sormaktan bunalmış.

“Olun bakalım... Topunuzu çaktırayım da görün siz! Öyle ya, ben budalayım, hepinizi geçireceğim... Çakın da aklınız başınıza gelsin!”

Neyse, Hoca biraz yatıştır gibi oldu. Yine dosyasını karıştırdı uzun uzun. Sonra soruları sordu. Çakmadan paçayı kurtardım. Hatırladığım kadarıyla da, kimse çakmadı.

“Sınıf arkadaşımız” Şükrü Yarbay, 27 Mayıs’tan sonra emekliye ayrılmıştı. 28 Nisan olayları sırasında İstanbul’da görevli olduğunu söylüyor, şimdi sınıfta sıraları paylaştığı bizlere o güç döneminde nasıl yardım ettiğini anlatıyordu.

İşkenceci polislerden yakınıyordu:

“Sırtımda yarbay üniformasıyla odaya girince bir de baktım ki, polisler almışlar bir öğrenciyi ortalarına, hababam vuruyorlar! Ama nasıl bir dayak! Ben olsam oracıkta ölmüş gitmiştim. Cop, tekme, tokat, yumruk... Dayanamadım.”

Acaba ne yaptı diye yüzüne bakıyoruz.

“Dayanamadım... Çıkıp gittim.”

Cevat Fehmi Başkut’la Burhan Felek de hocalarımız arasındaydı. Burhan Felek, Nasreddin Hoca fıkraları anlatırdı hep; “kıssadan hisse” çıkarmayı da unutmazdı. Cevat Fehmi’nin günü gününe uymazdı.

Günün birinde kızdı. “Ne söylesem yazıyorsunuz!” diye bağırdı. “Bırakın not tutmayı. Not tutup ne yapacaksınız? Dinleyin, yeter.”

Beş dakika sonra bir fıkra anlatacağı tuttu onun da. İki-üç cümleden sonra sustu, bize baktı. Yine başladı bağırmaya:

“Yazsanıza! Sonra unutacaksınız!”

Keyifli bir sınıftı. Yalçın Manav'ı hatırlıyorum arkadaşlardan. Haksızlıklara başkaldıran, kıpkırmızı kesilip hocalara bile ağzına geleni söyleyen Yalçın'ı. Delikanlı çocuktu. İstanbul'da turizm bölge müdürlüğü yaptı.

Erhan'la Tulga'yı da hatırlıyorum. "Mütevazi" bir devdi Erhan. Tulga'ysa cep radyosu kadar bir kız. Birbirlerini sevdiler. Okuldan sonra evlendiler. Bir de çocukları oldu.

Yıllar sonra İnönü stadında rastladım Erhan'a. Maç başladı başlayacaktı. Yeni geldiği için ayakta kalmıştı. Seslendim, yer açtık, oturdu. Oturur oturmaz da tepemizden geçen bir uçağı gösterdi.

"Görüyor musun şunu?" dedi. "Tulga'nın uçağı. Londra'ya gidiyor. Çocukla birlikte. Biraz önce yolcu ettim. Bir hafta kalıp dönecekler."

Ama dönemediler. O gün havacılık tarihinin en büyük kazalarından biri olacak, "Tulga'nın uçağı" Londra'ya inmeden yere çakılacaktı.

KİLİS'TEN ANTEP'E BİR GECE YOLCULUĞU

Antep. 1950'lerin sonları. Onat Kutlar, Cevat Özer, Fevzi Güneş, Uğur Cankocak, Mehmet Baz, Oğuz Atalay, Yurder Tek'er, Dinçer Oktay'dan oluşan arkadaş topluluğumuza Atılay Arsan da katıldı.

Atılay sırım gibi. İncecik. Ama bir sesi var, duyan irkiliyor. "Bas"lıkta Paul Robeson'la yarışır. O kalın sesiyle ince ince dalgasını geçiyor, sonra da kıs kıs gülüyor.

Hemen kaynaştık. Can dostlarımdan biri oldu. Şiir de yazıyordu. Yazmayı bıraktığına üzüldüğüm insanlardan biri olmuştur.

Günün birinde, artık nereden estiyse, kalkıp Kilis'e, Seyfettin Başçılar'ı görmeye gidelim dedik Atılay'la. Otobüse atlayıp gittik. Lahmacunlarla, oruk kebablarıyla akşam uzadı. Bir de baktık, gecenin biri olmuş.

O saatte otobüs ne gezer! "Kalın" diye üsteledi Seyfettin. Ertesi sabah erkenden Antep'te işimiz var. Gitmemiz gerek. Seyfettin, "O zaman dolmuş arayalım," dedi.

Dolmuş, bildiğimiz otomobillerden değil. Ufacık cip. Önde şoför. Yanında bir kişi. Arkada koltuk yok. U biçiminde düzenlenmiş bir tahta sıra. Üç yolcu da oraya oturuyor.

Bir dolmuş bulduk. Şoför, belki de dünyanın en genç şoförü. Yanında kimse yok. Atılay'la geçtik arkaya. Biri daha oturuyor. Cipun loş ışığında seçebildik: Kasketli, sakolu, şalvarlı, orta yaşlarda karayağzı bir adam. Bir kilo da bıyığı var.

Şoför, dördüncü yolcuyu beklemedi. Bastı gaza.

Yanımızdaki adam, "Ben bu şoförü tanırım," dedi bize. "Yaşına kulak asmayın. Babayiğittir. Şimdi jandarma karakolunun önünde bize dur diye işaret verirler. Bu durmaz. Jandarmalar da ardımızdan silah sıkırlar."

Atılay'la birbirimize baktık.

Neyse, dur diyen filan olmadı. Tıngır tıngır Antep yoluna vurduk.

Ama Şahin Beyin mezarının yakınlarında bir jandarma cipi kesti yolumuzu. Bizim şoför ister istemez durdu o zaman. Tarlalara sapacak hali yok ya!

Bir binbaşı geldi yanımıza. El fenerini şoförün yüzüne tuttu. "Ooo," dedi gülererek, "sen miydin?" Yanındaki jandarmalara döndü: "İyice arayın." Bize baktı. "Siz de aşağıya."

Bizim şoför ünlüymüş anlaşılan. İndik. Tepeden tırnağa, hani donumuza kadar derler ya, donumuza kadar arandık. Cip de alan-taran edildi. Kapak açılıp motorun çevresi bile incelendi.

Bir jandarma, "Binbaşım," dedi, "istersen motoru da söküp bakalım."

Binbaşından zılgıtı yiyince daha da öfkelendi jandarma. Bizi bir daha aradı.

Baktılar, kaçak yok, sakıncalı bir şey yok, koyverdiler bizi; yola koyulduk.

Koyulur koyulmaz da yanımızdaki adamın çenesi açıldı. Başladı konuşmaya:

"Bunlar bizi arayıp da ne olacak! Asıl aranacaklar, evlerinde paşa paşa oturuyor. Kaçakçılık onlarda. Ben kaçırısam kaçırısam ne kaçıracağım? Bir tabanca, iki kol saati, bir takım elbise. Aha işte, saat kolumda, elbiseyi sırtıma giymişim. Yarın pazara çıkar, onları satıp çoluk çocuğa nafaka ederim. Sen git de asıl aranacakları ara."

Tanıdığı iki kaçakçının öyküsünü anlattı. İki Antepli, Halep'e gidip yüz çift kundura almış. Sınırdan geçiremeyeceklerini, yakalanacaklarını bi-

liyorlar. Biri yüz çiftin sağ tekleriyle Tibil'den yurda girmiş. Gिरerken de yüz sağ teki gümrüğe bırakmış. Öteki bir başka kapıdan girerken yüz sol teki teslim etmiş. Bir süre sonra gümrükteki mallar satışa çıkarılmış. Biri Tibil'e, arkadaşı öteki gümrük kapısına gitmiş. Yüz tek kundurayı kim ne yapacak! Alıcı çıkmamış. Bizimkiler, üç otuz paraya almışlar kunduraları, Antep'e getirip birleştirmişler. Al sana yüz çift pırıl pırıl iskarpin!

"Bunlar gariban," dedi kaçakçı. "Artlarına düşüp de ne olacak! Kundura, saat, bir tek tabanca arayacağına, git de oturduğu yerden kaçakçılığın Allahını yapanları ara. Hem bunlar aramayı da bilmiyorlar."

Elini bir yerlere atıp yarı karanlıkta bir tabanca çıkardı. Dizinin üstüne koydu. Şöyle bir baktı bize.

"Arasınlar bakalım. Bulurlar, bulurlar..."

NASIL REJİ ASİSTANI OLAMADIM

1960'ların başı. Yeşilçam'ın en "çalışkan" olduğu zamanlar. Bir filmin çekimi, sürse sürse iki hafta sürüyor. Bazen bir haftada aynı ekiple iç içe iki film birden çekiliyor. Yönetmenden, yapımcıdan başka kimsenin haberi olmuyor bundan. Öyle ki, Yılmaz Güney bile tek filmde oynadığını sanıyor. Bir süre sonra ikinci film gösterime girince de, "Ben bunda ne zaman oynamıştım?" diye düşünüyor.

Ortada değıl öykü, konu bile yokken "motor" deniliyor. Öykü de çekimlerle birlikte beliriyor. Oyuncular ise gün boyunca koşuşturuyorlar. Bazen bir günde üç sete bile giden var.

Rivayet ederler ki, bir filmin çekiminde yönetmen, Filiz Akın'a, "Yere bak, bağır," demiş.

Filiz Akın yere bakmış, bağırmış. Çekim tamamlandıktan sonra aklına gelmiş. "Ben neden bağırdım?" diye sormuş.

"Neden olacak," demiş yönetmen, "yerde babanın ölüsünü gördün de ondan."

İşte o dönemde, sinemayı ne kadar sevdiğimi bilen Halit Refiğ, "Yapacağım filmde asistanım olur musun?" dedi.

Reji asistanlığı! Üstelik Halit Refiğ'in asistanlığı! Hemen üstüne atladım.

Sevgili Halit o zamanlarda bile ciddi çalışırdı. Öyküsü hazır. Bir korku filmi olacak. Adı *Şeytanın Sarayı*. Efe Film, yani Ertem Eğilmez için çekecek.

"Gel, gidip Ertem'le konuşalım," dedi. "1500 lira iste."

1500 lira! Olacak iş değil, ama bir deneyelim bakalım.

Ertem Eğilmez, Dolapdere'deymiş. Eşref Vural'ın kahvesinde *İki Gemi Yanyana* filmini çekiyorlarmış.

Kalkıp Halit'le kahveye gittik. Ertem Eğilmez orada. Ayaküstü konuştuk, anlaştık. Tamam! 1500 lira alacağım.

"İstersen sen kal, çekimi seyret," dedi Halit.

Kaldım. Yönetmen Atıf Yılmaz. Oyuncular Orhan Günşiray, Filiz Akın. Dostlar da var: Altan Erbulak, reji asistanı Atillâ Tokatlı.

İyi de, neden bir şey yapılmıyor, herkes neden bekliyor? Atillâ'ya sordum.

"Kemal ağabeyi bekliyoruz," dedi Atillâ.

Biraz sonra Kemal ağabey geldi. Kemal Tahir! Filmin senaristi olmuş. Hemen bir masa açtılar. Kemal ağabey, portatif daktilosuna bir kâğıt taktı, çekilecek sahneyi yazdı hemen. Atillâ kâğıdı aldı. İki dakika önce yazılan sahne bir çırpıda çekildi.

Arkasından, bir sonraki sahnenin yazılması beklenmeye başlandı.

Öykünün nasıl gelişeceğini, değil oyuncular, Atıf ağabeyle Kemal ağabey bile bilmiyordu.

Benim asistanlık mı? *İki Gemi Yanyana* iş yapmadı, battı. Efe Film de battı. *Şeytanın Sarayı* çekilemedi. Sinema serüvenim de başlamadan sona erdi.

EDEBİYAT MATİNELERİ

1950'lerin sonunda edebiyat matinelerinin yıldızı Özdemir Asaf'tı. Sahneye adımını attığı anda kıyamet kopardı, salon alkıştan inlerdi. Özdemir ağabey, mikrofonun başına geçer, sessizce dinleyicileri süzmeye baş-

lardı. Kahkahalar, alkışlar. Konuşacakmış gibi ağzını açardı Özdemir ağabey, bir şey söylemez, susardı. Kahkahalar, alkışlar. Sonra başlardı şiir: “Sana gitme demiyoğum / Ama gitme Lavinia...” Ya da: “Bütün ğenkleğ aynı hızla kiğleniyoğdu...”

Özdemir ağabey, Eminönü Halkevi salonunda bir edebiyat matinesinde umulmadık bir şey yapmıştı. Bir İskandinav öyküsünün çevirisini okumaya başlamıştı. Dinleyiciler, bunun ardından bir “komiklik” geleceğini sanıp gülmeye başladılar. Gelmedi. Özdemir ağabey, uzun mu uzun öyküyü okumayı sürdürdü. Mırıltılar homurtulara, homurtular yuhalamaya dönüştü. Ama *Lavinia* şairi yılmadı, öyküyü sonuna kadar okudu.

Bir başka yıldız daha vardı: Attilâ İlhan. Boyun atkısını arkaya atar, gözlerini kısarak son derece “dramatik” bir biçimde, kollarını sallayarak *Pia*’yı, *Sisler Bulvarı*’nı, *Üçüncü Şahsın Şiiri*’ni okurdu.

Öykülerle sıkılanlar, Attilâ İlhan’ın adı söylendiğinde hemen dirilirlerdi.

İlgi uyandıran bir başka şair, Âsaf Halet Çelebi, mikrofonu bırakır, sahnede bir aşağı bir yukarı dolaşarak *Mariyya*’sını mırıldanırdı. Arada bir durur, fotoğrafını çeken gazetecilere, “Çekmeyiiiin, kendimi sirkte vahşi aslan gibi hissediyoruuum,” der, sonra şiirini okumayı sürdürürdü.

Öyküler sıkıcı gelirdi dinleyicilere. Sait Faik bile, utangaç utangaç okuduğu o kısacık, o vurucu öyküleriyle hakettiği alkışı alamazdı.

Neredeyse her hafta bir yerde edebiyat matinesi düzenlenirdi. Behçet Necatigil yakınırdı: “Yahu, her gün bir yerde okuyoruz. Müzeyyen Senar’ı geçtik.”

Biz de çiçeği burnunda yazarlar olarak kuyruğun sonunda yerimizi alırdık.

Günün birinde Üsküdar Amerikan Kız Koleji’nde okullar arası bir edebiyat matinesi düzenlenmişti. Robert Kolej, Galatasaray Lisesi, Kabataş Lisesi genç şairleri katılıyordu matineye.

O sıralarda Galatasaray’da bir ayak meyhanesine, Diamandi’ye dandanmıştık. Matineden önce, “Okuyacağımız şiirlerde hepimiz Diamandi’den söz edelim,” dedik. Galatasaray’dan Ege Ernart, Erdoğan Güçbilmez, Kolej-

den Anıl Meriçelli, ben, şimdi hatırlamadığım arkadaşlar, bir “Diamandi” sözcüğü iliştiirdik dizelerin bir yerine. Ben, herhalde bir başyapıt sandığım şirimi bozmaya “kıyamadığım” için, onu “Diamandi’ye ithaf”la yetindim.

Matineden sonra nereye gidilir? Elbet Diamandi’ye. Bir baktık, meyhane adam almıyor! Dinleyiciler bile oraya akmış.

Diamandi, kafasını kaşıyarak, yanındakine, “Anlamadım gitti,” di-yordu. “Bu yeni müşteriler de nereden çıktı?”

AGA KRİSTİNA

Çevirmenliğe yeni başladığım zamanlardı. Fakülte kantininde ede-biyat sohbetlerinden kalan zamanımda Ezra Pound’lar, T.S. Eliot’lar çeviri-yordum. Ama bu çeviriler para getirmiyordu. Bana üç-beş kuruş kazandı-racak birşeyler yapmalıydım. *Vatan* gazetesine bir öneri götürdüm. Gaze-tenin o zamanki yöneticisi Naim Tiralı’ye Agatha Christie’nin *Üç Perdelik Cinayet* romanını çevirmek istediğimi söyledim. Naim Tiralı, “Yarın başla-yalım,” dedi. Roman, gazetede “tefrika” edilecekti. O gün gazetede bir ma-saya ilişip kitabın ilk iki sayfasını çevirdim. *Üç Perdelik Cinayet* ertesi gün *Vatan*’da yayınlanmaya başladı.

Her gün kitaptan birkaç sayfa çevirip gazeteye götürüyordum artık. “Tefrika” sürüyordu. Bir gün Naim Tiralı gazetede beni yakaladı. “Aman,” dedi, “romanı dört günde bitir.”

“Nasıl olur?” dedim.

“Gazeteyi kapatıyoruz. Daha doğrusu, Ankara’ya taşıyacağız. Roma-nın dört gün içinde bitmesi gerek.”

Daha kitabın yarısına bile gelmemiştik. Üstelik polisiye bir roman-dı bu. Ölecek kimseler vardı. Katilin bulunması vardı.

“Birşeyler yap,” dedi Naim Tiralı.

Çaresiz, “Peki,” dedim. “Ama bundan sonraki bölümlere adımı koymayın.”

Oturdum. Kitabın ikinci yarısını bir güzel özetledim. “Filanca öldü-rüldü... Katil de meğer falancaymış” gibilerden...

Bir süre sonra bir yayıncıyla tanıştım. Kaldırımlarda satılan ucuz “piyasa kitapları” yayınlıyordu. Çeviri yaptığımı öğrenince, “Sende bize ya-

rar bir şey var mı?" diye sordu.

Üç Perdelik Cinayet geldi aklıma.

"Agatha Christie'nin bir romanı var," dedim.

"Kim o?" dedi.

Raftaki bir kitabı gösterdim:

"Siz onun bir kitabını yayınladınız ya."

"Haa," dedi. "Aga Kristina. İyi yazardır. 300 lira veririm."

Güzel para! Romanın *Vatan*'daki serüvenini anlattım. "İkinci bölüm özetlenmiştir," dedim.

"Mühim değil," dedi.

"Kendi adımları da koymam. Çeviren İsmail Orgun diyelim."

"Mühim değil. Yalnız kitabın adını değiştirelim. Sen bir ad söyle."

Romandaki kişiler, içkiye katılan zehirle öldürülüyorlardı. *Kadehteki Ölüm* adını önerdim. "Peki," dedi. Tokalaştık. Paramı aldım. Kapıdan çıkarken, "Bir dakika," diye seslendi. Döndüm.

"Yahu," dedi, "ölüm, kadehin içine girer mi! Biz şuna *Kadehteki Zehir* diyelim."

"Ne isterseniz yapın," dedim.

Birkaç ay sonra bir kaldırım sergisinde Aga Kristina'nın *Kadehteki Zehir*'i ilişti gözüme. Hemen bir tane aldım. Yalnız kitap beklediğimden kalındı. Pek olacak şey değildi bu. Öyle ya, ikinci yarısı özetlenmişti.

Sayfaları çevirdim. Roman, kitabın yarısında sona eriyor, yeni bir yapıt başlıyordu:

Helen Keller'in Meraklı Hayat Hikâyesi.

ŞEBEKEMİ APOLLINAIRE İMZALADI

1958 güzü. Hukuk Fakültesi'ne gidiyordum. Daha doğrusu, Hukuk Fakültesi kantinine. Girdiğim ilk dersi on beş dakika kadar izledikten sonra aklım başıma gelmiş, kendi kendime, "Hukukçu olmayacaksın; burada ne işin var?" diye sormuş, amfinin arka kapısından sıvışarak kapağı kantine atmıştım.

Onat Kutlar, "İnsan önce Hukuk Fakültesi kantininden mezun olur, sonra da Hukuk Fakültesi'nden mezun olur," derdi.

Ben de kantine devam edenler arasında yerimi almıştım. Sabahları Onat, Ferit Öngören, Raif Ertem, Demir Özlü, Ergin Ertem, koca bir masanın çevresinde toplanır, edebiyat sohbetlerine daldık. Zaman zaman Edebiyat Fakültesi kantininden Adnan Özyalçın, Kemal Özer, Doğan Hızlan da ziyaretimize gelirdi.

İlk yarıyılı böyle geçirdim. Ocak ayında tatil vardı. Antep'e gidecektim. Tren bileti almadan önce şebekemi, öğrenci kimliğimi, imzalatmam gerekiyordu. Yoksa tam bilet almak zorunda kalacaktım. Sekreterliğe çıkıp şebekemi uzattım.

Görevli, "Önümüzdeki hafta gelin," dedi. Şebekeye imza mühürünü basacak kişi hastaymış.

"Nasıl olsa mühür," dedim. "Siz basın."

Görevli, "Olmaz," dedi.

İki gün sonra tatile gireceğimizi, Antep'e gideceğimi söyledim.

"Ben karışmam," dedi görevli.

Kim karışacaktı peki? Görevlinin hastalığı yüzünden öğrenci bileti alamayacak mıydım? Suç bende değildi ki!

O gün öğleden sonra *Yeditepe*'ye gittim. Hüsamettin Bozok, yeni yayınlayacağı bir kitabın, *Çağdaş Fransız Şiiri Antolojisi*'nin sayfa düzenini yapıyordu. Masasının üstü ufacık klişelerle doluydu.

"Nedir bunlar?" diye sordum.

"Şairlerin imzaları. Fotoğraflarının yanına koyacağım."

Klişeleri önüme yaydım. Prévert, Eluard, Rimbaud, Jacob... Guillaume Apollinaire'in imzasını beğendim. Şebekemi çıkardım. Apollinaire klişesini istampada mürekkepledim.

"Ne yapıyorsun?" dedi Hüsamettin bey.

"Şebekemi Apollinaire'e imzalatıyorum."

Klişeyi şebekeme bastırdım. Apollinaire'in imzası pırl pırl çıktı.

Ertesi gün Haydarpasha'ya gidip biletimi aldım. Gişe memuru şebekemi inceledi. Tamam! Antep'e gidip gelirken trende de kimbilir kaç konduktörün denetiminden geçti Apollinaire imzası!

O yıl hiç zahmet edip sekreterliğe çıkmadım. Öteki dönemlerde de Apollinaire imzaladı şebekemi.

Garip bir şey yoktu ki bunda. Bir Fransız şair, kendisini pek seven genç bir Türk şaire imza veriyordu.

TEK KULAKLI MİDAS

Üniversite yılları. 1959'un sonu, 60'ın başı. Öğrencilerin oluşturduğu Gençlik Tiyatrosu, Eminönü Halkevi'nde temsiller veriyor. Wolfgang Borchert'in *Kapıların Dışında*'sında Okay Sağtürk inanılmaz bir oyun seriliyor. *Pabuççu Ahmet*'in Paşa'sı Ersun Kazançel bir güldürü ustası olarak beliriyor. Tuncel Kurtiz, Şemsi İnkaya, Tunca Yönder, Güneş Uğurlu, Yurdaer Erşan, Gürdal Onur, tiyatronun ağır topları.

Yeni bir yazarın ilk oyunu sahnelenecek. Güngör Dilmen'in *Midas'ın Kulakları*. Bir yarışmada ödül almış. Yurdaer okumuş, çok sevmiş. Sahneye o koyacak.

Midas rolüne kimi seçiyor dersiniz? Beni. O güne kadar sadece Kolej'deki oyunlarda oynamışım. Gençlik Tiyatrosu'nda sahneye adımımı atacağım ilk oyun olacak bu.

Berber'i Tunca, Pan'ı Gürdal oynayacak. Apollo? Apollo yok. Yurdaer kimseyi yakıştıramıyor bu role. Okuma provalarına da Apollo'suz başlıyoruz.

Üç-beş gün sonra daha önce hiç görmediğimiz biriyle çıkıp geldi Yurdaer. "İşte Apollo," dedi.

Apollo'muzun adı Erdoğan Seren'di. Güçlü kaslarıyla bir Yunan Tanrısına benziyordu gerçekten. Ama o, Apollo olmaktan pek hoşnut değildi. "Bu Apollo biraz tuhafmış. Kadın mı, erkek mi, belli değil," diyordu. "Hercules diye biri varmış. Ben onu oynasaydım keşke."

Oyunda Hercules'in olmadığını söyledik. Erdoğan da ister istemez Apollo'ya razı oldu.

Sonraları Yeşilçam'a geçecekti Erdoğan, Cüneyt Arkın'dan İzzet Günay'a kadar ne kadar yakışıklı varsa, hepsinden dayak yiyecekti. Görünüşünün aksine, yumuşak yürekli, alçakgönüllü bir insandı. Bu özelliğini hep koruyacaktı. Oyuncululuğunu da geliştirecekti.

Oyunun en “vurucu” sahnelerinden biri, Apollon’un Midas’a eşek kulakları taktığı bölümdü. Bunun için keçeden bir çift eşek kulağı yapılmıştı. Kulaklar, şimdiki “walkman” kulaklığı gibi kavisli bir demir parçasının iki ucuna takılmıştı. Erdoğan, “Benim de bir armağanım var sana, Midas,” diyecek, demiri kafamın üstüne yerleştirecekti. Saçlarım demirin görünmesine engel olacaktı tabii. Seyirciler eşek kulaklarını görecekti sadece.

Sahne arkasında Erdoğan’la birkaç prova yaptık. Her şey tamam!

Kulaklar tamam da, giysiler, takılar bir tuhaf. Yerlere kadar uzanan bir etek giyiyorum. Düşme konulmamış. Çengelli iğneyle tutturacağız.

“Aman,” dedim, “oyunda eğilip kalkıyorum; çengelli iğne bir koparsa yandık! Çırılçıplak kalırım.”

Bir de kollara takılan bilezikler... Bol mu bol. Kollarımı kırırdatsam hepsi fırlayıp uçacak!

“Bir şey olmaz,” dediler. Ziller verildi. Yaradana sığınıp attık kendimizi sahneye.

İlk temsil. Memet ağabeyle (Memet Fuat) Behçet Hoca (Necatigil) ilk sırada oturuyor. Beni izlemeye gelmişler. Seyirciler arasında daha bir sürü ünlü var.

Oyun iyi-kötü yürüdü. Sıra önemli sahneye, eşek kulaklarının takılmasına geldi. Erdoğan, “Benim de bir armağanım var sana, Midas,” dedi. Elini arkasına atıp kulakları çıkardı.

Daha doğrusu, kulağı.

Birini sahne arkasında düşürmüş çünkü.

Bir kulağa baktı, bir bana. Yaklaştı. Tek kulağı tutan demiri kafama geçirdi. Demirin kulaklı ucu iyi de, öteki ucu berbat. Sipsivri. Erdoğan o şaşkınlıkla ittikçe itiyor. Kafatasımı delecek. “Yavaş,” diye fısıldadım. Merhamete geldi. Tek kulağı usulca yerleştirdi yerine.

Bu, felaketler dizisinin başlangıcıydı. Ay Tanrıça’ya yakarmak için diz çöktüğüm sahnede çengelli iğne yerinden çıktı. Sahne arkasındakiler, bacaklarımın seyirciye gösterilmesinde bir yarar olmadığını düşündüler herhalde, ışıkları ben ayağa kalkmadan önce kararttılar. Oyunun sonunda ise kolumda ne kadar bilezik varsa havada uçuştı.

Neyse, ertesi gün 28 Nisan olayları patlak verecek, Sıkıyönetim, bütün etkinlikleri olduğu gibi, bizim oyunu da durduracak, seyirciyi de, beni de bu zulümden kurtaracaktı.

KÖR KEMAL

Çocukluktan ilkgençliğe adım atıyordum. Antep'te büyük avlulu evimizden babamın yaptırdığı üç katlı apartmana taşınmıştık. Binanın giriş katı koca bir salondur. Bodrumu ise dev bir depo. İki katı da Kör Kemal kiralamıştı.

Sadece dostları değil, meyan şerbetçileri, posta dağıtıcıları bile yüzüne karşı Kör Kemal derlerdi ona. Bundan hiç gocunmazdı.

Kör değildi gözü. O zamanki deyimimle, "tersine şaşı"ydı. Sağ gözü sağa, sol gözü sola bakardı. Belinde silahla dolaşırdı hep. Damarına basıldığında yapmayacağı yoktu. İçti mi dünyayı içerdi. Ama sarhoşluğuna kimse tanık olmadı.

Dünyanın en saygılı adamlarından biri idi. Babamı görünce ceketinin düğmelerini ilikler, gözlerini yere dikip konuşurdu. Sadece babamla değil, herkesle öyleydi. Benimle bile.

Kör Kemal, giriş katını Nil Kiraathanesi, bodrumu da Nil Sazı yaptı. Beni her gördüğünde takılırdı: "Ülkü Bey, hele bu akşam saza gel. Mısır ol. Sana bir loca açayım."

Utanır, kıpkırmızı kesilir, kaçacak delik arardım.

Yıllar sonra İstanbul'a taşındı Kör Kemal. Aksaray'da kebabçılığa başladı. "Dükkân"ı şanına yaraşır bir yerdi doğrusu. Büyüktü, temizdi, nitelikliydi. Kebapları, lahmacunu, çiğköftesi tam Antep işiydi.

Orada birtakım "baba"larla başı derde girdi. Aksaray meydanında geceyarısı silahlı kovalamacalardan birinde vuruldu. Ölmedi. Kısa sürede iyileşti, işinin başına döndü.

Sık sık giderdim yanına. Basbayağı delikanlıydım artık. Eski günleri, Antep'i konuşurduk. Özel yapılmış lahmacunumu, patlıcan kebabımı yerdim.

Bir ara yolum hiç düşmedi Aksaray'a. Belki iki ay Kör Kemal'e gide-medim. Gittiğimde de, kapıdan girer girmez olduğum yerde kalakaldım.

Başka bir yere gelmişim sanki. Duvarların fıstık yeşili plastik boya-sının yerinde yelller esiyordu. Dört yan inanılmaz güzellikte bir İstanbul pa-noramasıyla donanmıştı. Duvarlarda usta bir sanatçının fırçası gezinmiş, pastel renklerle Sarayburnu'ndan Kavaklar'a kadar İstanbul "resmedil-miş"ti.

"Nedir bu, Kemal Bey?" dedim.

"Sorma," dedi. "Geçenlerde Fransız turistler geldi. Hepsi genç. Resim tahsil ediyorlarmış. Paraları yoktu. Karınları açtı. Sevabına iki hafta onları besledik, burada yatırdık. Onlar da duvarları boydan boya resim-lediler. Biz de yiyip içtiklerinin altında ezilmesinler diye ses etmedik."

Yiyip içtiklerinin altında ezilmesinler diye... Dünyanın parasını dökse yaptıramazdı bunu. Ama farkında değildi.

Birkaç hafta sonra yine gittim Kör Kemal'e. Duvarlar yine fıstık yeşiline boyanmıştı.

"Ne yaptınız?" dedim.

"Ne yapacağız," dedi, "eski haline getirdik. Durup dururken bir sürü masraf çıktı ama resimlerin üstüne tertemiz boyayı çekip dükkânı yine adam etik."

Birkaç yıl sonra hacca gitti Kör Kemal. Kör Kemal olarak gitti, Hacı Kemal olarak döndü. İçkiyi bıraktı, silahını sandığa kaldırdı, beş vakit namaza durdu, cuma günleri dükkânını açmadı.

Eski günlerden, Antep'ten konuşmayı sürdürdük.

Günün birinde, artık ne olduysa, silahını beline taktı Hacı Kemal. Pavyondan bir kadına sevdalanıp evine kapattı onu. Kimseye kulak asmadı.

Aksaray meydanı Kör Kemal'ine yeniden kavuştu.

GENÇ ŞAIR DERGİLERDE

YEDİTEPE BİR BAYRAM YERİ GİBİYDİ

Rivayet edilir ki, günün birinde Can Yücel'le Metin Eloğlu, Hüsamet-tin Bozok'a gitmişler, "Yahu, Hüsam," demişler, "izin ver de şu Yeditepe'de bir sanat sayfası yapalım."

Yeditepe o yılların en etkili iki sanat dergisinden biriydi (öteki, Yaşar Nabi'nin *Varlık*'ydı). Biz çiçeği burnunda yazarlar için *Yeditepe*'de bir yapının yayınlanması, doçentlik tezinin kabul edilmesi gibi bir şeydi. Hele bir kitabının *Yeditepe* Yayınları arasında çıkması... Düpedüz düştü bu.

Şiire başladığım zaman, yazdıklarımı Hüsamet-tin Bozok'a göndermeye cesaret edememiş, *Kaynak*'ı, *Şairler Yaprığı*'nı denemiştım önce.

İlk şiirim *Kaynak*'ta yayınlandı. Nedret Gürcan bir mektup yazarak şiirimi *Şairler Yaprığı*'nda yayınlacağını bildirdi, ama dergisinin ömrü yetmedi buna.

Azıcık palazlanınca Yaşar Nabi'ye gittim. Daha doğrusu, Anıl'la gittik. Anıl Meriçelli'yle. Şiirlerimizi verdik. Yaşar Nabi, aldı şiirleri, masasına bıraktı. Sonra hiçbir şey söylemeden, gülümseyerek, yüzümüze baktı. Belki altmış saniye kadar bakiştık. Sonra selam verip ayrıldık. Bir süre sonra yayınlandı şiirlerimiz. *Varlık* sayfalarında adımın görünmesi benim için önemli bir adımdı. İnanılmaz bir aşama. Düpedüz yazar olmuştım artık!

Daha sonra Muzaffer Erdost'a, *Pazar Postası*'na gönderdim yazdıklarımı. İlk yolladığım, bir çeviriydi: T.S. Eliot'ın *Marina* şiiri. Muzaffer, şiirin ilk dizelerini okuyunca, "Bir şair keşfettim!" diye cığlığı basmış. Sonra altında bilinmedik bir Türk şairinin değil de, T.S. Eliot'ın adını görünce düş kırıklığına uğramış biraz. Çevirimi hemen yayınladı. Arkasından kendi şiirlerimi yolladım, *Pazar Postası* takımına katıldım.

Yeditepe'yi deneyebilirdim artık.

Nuruosmaniye Caddesi'nde Yeni Han'ın ikinci katındaki büyük odaya ilk girişimi hatırlıyorum. Sağdaki masada Hüsamet-tin Bozok oturuyordu. Masanın önündeki iskemlede, sırtı pencereye dönük, yaşlı, ufakte-

fek bir adam. Soldaki masada da gözlüklü, babacan, iki lafının birini kahkahayla noktlayan bir başkası.

Yaşlı adamın *Doğmayan Hürriyet* yazarı Hasan Amca, gözlüklünün de yaptığı kitap kapaklarından tanıdığım Agop Arad olduğunu öğrenecektim.

Hüsamettin Bey, sonradan hep tanığı olduğum büyük inceliğiyle karşıladı beni. Adımı bir yerlerden hatırlıyor gibiydi. Şiirime bir göz attı, yayınlayacağını söyledi. O anda mitologyada ne kadar esin perisi varsa, hepsi Çağaloğlu'na inip kanat taktı bana.

Yeditepe'de yıllarım geçti. Coşkusunu yitirmemiş "öfkeli ihtiyar"dan, Hasan Amca'dan İttihatçıları, Enver Paşa'yı, Cemal Paşa'yı dinledim her gün..

Ressam Agop Arad, *Cumhuriyet*'te çalışıyordu. Onu tanıyınca, Sait Faik'in kendisi için döşendiği bütün övgüleri hak ettiğini anladım. Her zaman keyifli, neşeli, hiç yakmadığı sigarayı dudaklarından eksik etmeyen, altın yürekli bir adamdı. *Yeditepe* Yayınları'nda çıkan bütün kitapların kapaklarını o yapıyordu. Bazen sıkılır, "Ülkü, ben gidip iki kadeh atayım," derdi. "Sen şu kapağın yazılarını yazar mısın? Yazarın adını şu harflerle yazıver. Kitabın adını da şu harflerle..."

O sıralarda *letraset* hak getire. Çini mürekkebinin önüne çekip yazmaya başladım: "Orhan Kemal... 72. Koğuş..."

Hani, bakırcı ustasının yanına bir çırak girmiş. Çırak bir gün işe gelmiş, ertesi günü yok! Ustası merak edip evine gitmiş, kapıyı çalmış. Çocuğun annesi görünmüş pencerede. "Oğlum artık gelmeyecek, mesleği öğrendi, kendisi dükkân açacak," demiş. Sonra anlatmış: "Nasıl olsa kolay! Bakır alıyorsun, döve döve biçim veriyorsun!" Usta dayanamamış: "Vay kerata! Sadece kendisi öğrenmekle kalmamış, annesine de öğretmiş!"

Benimkisi de o hesap! Agop Arad'dan öğrendiklerimle Kemal Özer'in ilk kitabı *Gül Yordamı*'nın kapağını yapacaktım.

Bir yayınevi gibi değildi *Yeditepe*. Yazarların buluştuğu cümbüşlü bir bayram yerini andırıyordu. Fikret Âdil, Eflâtun Cem Güney, İlhan Ta-

rus, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Samim Kocagöz, Muzaffer Buyrukçu, Nevzat Üstün, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, Salâh Birsell, Edip Cansever, Cemal Süreya, Kemal Özer, Adnan Özyalçınır ilk aklıma gelenler.

Herkes çayını içip çene çalarken, Hüsâmettin Bey bir yandan bize laf yetiştirmeye çalışır, bir yandan da Anadolu'ya gönderilecek kitap paketlerinin etiketlerini, "alındı listeleri"ni hazırlardı.

Arada bir kavga da çıkardı yayınevinde. Günün birinde o uysal, o se-rinkanlı Hüsâmettin Bey bile iskemlesini kapıldığı gibi bir ziyaretçinin kafa-sına indirmeye kalkışmıştı. Bir keresinde de Yaşar Kemal, yine bir yazarı pencereden atmak için hamle etmiş, ama bu satırların yazarı Anteplinin onu tutmasıyla katil olmaktan yakayı sıyırmıştı.

Cemal'in ilk kitabının, *Üvercinka*'nın yayınlanmasını hatırlıyorum. Hüsâmettin Bey, kitabın giderlerini yazardan alırdı: 850 lira. Elbette bu pa-rayı vermek yetmezdi. Hüsâmettin Beyin yazara, kitaba inanması gereki-yordu. Yoksa ne 850'si, binlerce lirayı gözden çıkarabilecek yazarların sü-rüsüne bereketli!

Hüsâmettin Bey, kitabın satışlarından gelen ilk 850 lirayı yazara ge-ri verir, ayrıca 200 lira da telif ücreti öderdi.

O sıralarda Ercüment Uçarı, bir başka yayınevine 850 lira vererek kitabının yayınlanmasını sağlamıştı. Yayıncı 1 lira satış fiyatı koymuştu ki-taba. Yayınlanınca da, Ercüment'e 850 kitap göndererek, "Ödeş-tik. Alacak verecek kalmadı," demişti.

Cemal'in kitabı büyük ilgi gördü. Kısa sürede tükendi.

Bir gün *Yeditepe*'de oturuyorduk. Cemal Süreya da vardı. Kapı açıl-dı, Eflâtun Cem Güney girdi. Hüsâmettin Bey bizi tanıştırdı; *Üvercinka* ki-tabını yeni yayınladığı Cemal'i, "Şair Cemal Süreya," diye "takdim etti".

Eflâtun Cem, "Oooo!" dedi Cemal'e. "Memnun oldum. Sizin şiirle-rinizi pek severim. Döner döner okurum!"

Bir Varmış Bir Yokmuş kitabından bir tane aldı raftan. Cemal'e im-zalamak için kalemini çıkardı. Yazmaya başladı: "Şiirlerini severek okudu-ğum..."

Durdu. Cemal'e döndü. "Affedersiniz," dedi, "isminiz neydi?"

Yeditepe Yayınları, o yılların en "şık" kitaplarıydı. Sabri Berkel'lerin, Haşmet Akal'ların desenleriyle süslenen sayfaları, okumaya başlamadan önce kimbilir kaç kere çevirirdim. Melih Cevdet'in *Telgrafhane'si*, Oktay Rifat'ın *Karga ile Tilki'si*, Samim Kocagöz'ün *Sam Amca'sı*, Garip üçlünün *Batıdan Şiirler'i* sadece bu yanlarıyla bile elimden bırakmadığım kitaplardı. Memet Fuat'ın çevirileri, Caldwell'in *Kuyudaki Zenci*, Hemingway'in *Denizin Değiştirdiği*, Steinbeck'in *Kasımpatları* da başucu kitaplarım arasına girmişti.

Bir de Tefvik Kent'in *Çelik Yıldırım'ı*nı hatırlıyorum. Serigraf baskılı bir kapak. Hüsamettin Bey, kitabın satmadığından yakınır, haftada en az on kere söylenirdi.

1960'dan sonra uzunca bir tatile çıktı Hüsamettin Bey. Derginin geçici sorumluluğunu da Adnan'a, Kemal'e, bana bıraktı. Tatilden döner dönmez de canımıza okudu. Salâh Birsell'in yazısının "Oyuncu" olan başlığı, koca koca harflerle "Koyuncu" olarak çıkmıştı çünkü.

Kocamustafapaşa'da bir turşucu dükkânı vardı Hüsamettin Beyin. Oradan kazandığı parayı yayınevine yatırır, hep içeri girerdi. İşini severek, içi titreyerek, titizlikle, coşkuyla yapardı. Tanıdığım en büyük "sanatsever"lerden biriydi. Yalnız edebiyat değil, müzik, tiyatro, sinema, plastik sanatlar dallarında da sadece engin bilgi değil, kişisel görüş sahibiydi. Güzel bir oyun seyrettiği gecenin sabahında gözleri ışı ışı gelirdi yayınevine.

Yayıncılık, amatörce sevgilerin, tutkuların çok ötesine uzandığında, *Yeditepe'yi* sürdüremedi artık. Sanat dünyasında kişilikli bir izleyici, bir okur olarak yerini aldı.

YAŞAR NABİ'NİN VARLIK'I

Antep. 1950'lerin başları. Ergenliğe adım attığım yıllar. En sıkı dostum yaşlı bir adamdı. Bir kitapçı. Arif Güzel.

Maarif Kahvesi'nin yanında küçücük bir dükkânı vardı. Arif Bey Amca, ilkokuldan "arkadaşım"dı. Eve dönerken ona uğrar, *Doğan Kardeş*, *Çocuk Haftası*, 1001 *Roman* dergilerini, Naki Tezeli'nin, Kemalettin Tuğ-

cu'nun kitaplarını, *Dünya Çocuk Masalları*'nı hep ondan alırdım. Arif Bey Amca tezgâhın arkasında kitap ciltlerdi boyuna. Cilt yapmayı bana da öğretmiş, ben de evde küçük tezgâhımı kurmuştum. Pekâlâ beceriyordum bu işi. Tek sorun, iplik dikişten sonra kitapların yanlarının düzgün biçimde kesilmesi idi. Onda da Gaziyurt Matbaası imdadıma yetişti. On kuruşu tosladım mı, elle çevrilen koca bıçak, kenarları kaymak gibi yapıyordu.

Varlık Yayınları'yla Arif Güzel'in kitabevinde tanıştım. İlk hangi kitabı almıştım, hatırlamıyorum. Cahit Sıtkı'nın, Ziya Osman'ın, Sait Faik'in, Orhan Kemal'in, Dağlarca'nın kitapları, daha sonra Orhan Hançerlioğlu'nun kısa romanları, Haldun Taner'in öyküleri elimden uzun süre düşmedi. Necati Cumalı'nın *Güzel Aydınlık*, Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*, Cahit Külebi'nin *Yeşeren Otlar*, *Rüzgâr*, İlhan Demiraslan'ın *İncir Ağacı* kitaplarını nasıl unutabilirim! Ya çeviriler? *Baragan'ın Dikenleri*'ni, *Kodin'i*, *İnci'yi*, *Fareler ve İnsanlar*'ı, *Bir Garip Adam*'ı, *Afrika'nın Yeşil Tepeleri*'ni yutarcasına okumuştum. Kitap kokusu derler ya, o kitapların kokuları bugün bile burnumda.

Ayın 1'i oldu muydu, yüreğim pır pır etmeye başladı. Varlık Yayınları'nın bu ayki kitapları çıktı! Acaba neler var? Caldwell var mı? Hemingway? Steinbeck? Bir hafta sonra öğrenirdim bunu. Günlük gazete bile iki günde gelirdi İstanbul'dan. Posta treniyle. Kitapların, aylık dergilerin gelmesi ise ortalama bir hafta alırdı. Bunu bilir, yine de dayanamaz, ayın 4'ünde erkenden Arif Güzel'e giderdim. Posta saatini beklerdik. Gülerdi Arif Bey Amca. "Bugün gelmez," derdi. Hep haklı çıkardı.

Sonunda, ayın 6'sında ya da 7'sinde, ciltlediği kitabı bırakır, "Ben gidip bir bakayım postaneye," der, fötr şapkasını giyer, çıkardı. Dükkânı beklerdim. Biraz sonra elinde paketlerle gelirdi. Evet! *Varlık* dergisi, Varlık Yayınları!

Artık üç gün uğramazdım Arif Güzel'e. Evde kitaplarımı okurdum. Dergimi. Bir yandan da, "Yazdıklarım acaba bir gün bu dergide yayınlanır mı" diye düşünürdüm. Gerçekleşmesi neredeyse olanaksız düşler. Boş hayaller.

Yaşar Nabi'yi Robert Kolej'de gördüm ilk. Sanırım 1954'dü. Bir toplantıya gelmişti. Edebiyattan söz etti bize. Sorularımızı yanıtladı.

Bir süre sonra şiirlerimi postayla gönderdim ona. Hiçbiri yayınlanmadı. Aradan iki yıl geçti; sınıf arkadaşım Anıl'la (Meriçelli) ikişer üçer şiirimizi aldık elimize, cesaretimizi toplayıp *Varlık*'a gittik. Yaşar Nabi'nin kapısını tıklattık. "Buyrun." İçeri girdik. Gözlüklerinin üstünden bize baktı Yaşar Nabi. Bu kere sonunda soru işaretiyle bir "Buyrun?" daha.

Şiir yazdığımızı söyledik. "Bırakın," dedi. O kadar. Yer göstereceğini, bizimle konuşacağını, ilgileneceğini sanıyorduk. Öyle olmadı. Sadece sessizce baktı bize. Biz de ona baktık. Sonunda başımızla selam verip çıktık.

O şiirler de yayınlanmadı. Ama yılmadık. Kendi şiirlerimizi, çevirilerimizi götürdük Yaşar Nabi'ye. Dergideki açılışımızı da çevirilerle yaptık. Öyle ya, her gün onlarca şiir geliyordu dergiye, ama çeviri gönderenlerin sayısı azdı. Çevirilerimizi şiirlerimiz izledi. *Varlık* sınavını verdiğimizize göre, basbayağı şair sayılırdık artık.

Varlık Yayınları'yla "ciddi" ilişkim 1958'de başladı. Eminönü Halkevi'nde bir "edebiyat matinesi"ne katılmıştım. Dinleyiciler arasında Memet Fuat da vardı. Matineden sonra Çemberlitaş'a doğru yürüyen küçük toplulukta yanyana düştük onunla. Çeviri yapmak istediğimden söz ettim. "Yaşar Nabi'yle bir konuşayım," dedi. Bu gibi sözlere öylesine alışmıştım ki, önemsemedim bile. Memet Fuat'ın "sözünün arkasında" bir adam olduğunu bilmiyordum ki. Birkaç gün sonra telefon etti. "Yaşar Nabi seni bekliyor," dedi.

Durulur mu! Doğru *Varlık* Yayınları'na. Kapıyı tıklattım. Yine "Buyrun". İçeri girdim. "Buyrun?"

"Ben Ülkü Tamer," dedim. "Memet Fuat sizinle konuşmuş..."

"Buyrun."

Bu kere masasının karşısındaki koltuğu gösterdi. Şaşkınlıkla oturdum. Yanındaki küçük kitaplıktan bir kitap çekti. "Bunu çevirir misiniz?" dedi.

Oscar Wilde'ın kitabı. *Mutlu Prens*.

En sevdiğim yapıtlardan biri. "Çeviririm," dedim.

Yaşar Nabi sessizce bana bakmaya başladı yine. Görüşme sona ermişti. Kitabı alıp çıktım. Kısa sürede çevirip Yaşar Nabi'ye götürdüm.

Yine koltuğu gösterdi. Oturdum. Çevirimi aldı. Masasının üstüne koydu. Sonra eski daktilosunu önüne çekti. Ortadan kesilmiş bir dosya kâğıdı takıp birşeyler yazmaya başladı.

Üç-beş satır yazıp kâğıdı çıkardı daktilodan. Altına bir pul yapıştırdı, imzalamam için bana uzattı. Duvardaki telefonu açıp, "300 lira gönderin," dedi.

Aldığım ilk telif/çeviri ücreti. Tam 300 lira!

Mutlu Prens'le başlayan yayıncı-yazar ilişkisi, Yaşar Nabi'nin ölümüne kadar sürdü. Yirmiye yakın kitabım çıktı Varlık Yayınları'nda. Hiçbirinde ufakık bir sorun bile yaşanmadı.

Üniversite yıllarımda yaz tatili için Antep'e gideceğim. Yazın çevirmek için bir kitap istedim Yaşar Nabi'den. *Büyük Sözler*'i uzattı. "Vecizeler" derlemesi. Faydalı Kitaplar dizisinde çıkacak.

Varlık'tan sonra Aksaray'daki kahveye gittim. Kemal (Özer) orada. Kitabı gösterdim.

"Ne zaman gidiyorsun Antep'e?" diye sordu.

"Haftaya," dedim.

"Ben olsam," dedi, "sıkı çalışır, bir haftada bitiririm bunu. Fena mı, yaz harçlığın çıkar."

Doğru mu doğru. Kapandım eve, bir haftada kitabı bitirdim. Zaten kolay bir çeviriydi, beni zorlamadı.

Antep trenine binmeden bir gün önce Yaşar Nabi'nin karşısındaydım yine. Kitabı aldı. Şaşkınlıkla bana baktı. Daktilosunu önüne çekip yarım kâğıdı taktı. Telefonu açıp üst katı, muhasebeyi aradı.

Yayınevinden çıkarken cebimde 1500 lira, elimde o yaz çevireceğim bir başka kitap vardı.

Birtakım yazarlar Yaşar Nabi'nin sanatçıları sömürdüğünü, kitaplara çok az para verdiğini söylüyor. Düpedüz haksızlık bu. 1 liralık kitaba 300, 2 liralık kitaba 600, 5 liralık kitaba 1500 lira telif ya da çeviri ücreti ve-

rirdi Yaşar Nabi. İlk baskıya, 3000 kitaba karşılık. Yüzde 10. Bugün hangi yayınevi hangi çeviriye yüzde 10 ödüyor? Çoğu, forma başına bir ödeme yapıyor. Adınız iyi çevirmene çıkmışsa, yüzde 7 alıyorsunuz. Üstelik çeviriyi verir vermez değil. Kitabın yayınlanmasını bekleyeceksiniz.

Varlık'ta kitabınızın yeni baskısı yapılırsa, satış fiyatı ilk baskıdan yüksekse, alacağınız para da aynı oranda yüksek olurdu.

Kim ne derse desin, yazarın emeğine saygı duyan bir yayıncıydı Yaşar Nabi.

İlk kitaplarımı başka çeviriler izledi. Sanırım yirmi kadar kitabım çıktı *Varlık*'ta. Artık ben kitap öneriyordum. Yaşar Nabi, yaptığım çevirileri hiç okumadan baskıya gönderiyordu.

Arada eğlenceli şeyler de oluyordu. Günün birinde bir kitap uzattı: *Türk Edebiyatında Sosyal Konular*. “Bunu çevirir misin?” dedi. Yazarına baktım: Kemal Karpat. İngilizce yazmış. Bir Türkün kitabını Türkçeye çevireceğim! “Peki,” dedim, “ama adımı koymayın. Yazar: Kemal Karpat. Çeviren: Ülkü Tamer. Garip olacak.”

Kabul etti. Çeviri imzasız yayınlandı.

Bir gün de, “Polisiye kitaplar yayınlayacağım,” dedi. “Bana bir liste hazırlar mısın? Bu alandaki ünlü yazarların adlarını istiyorum.”

Araştırdım, soruşturdum. Yirmi yazarlık bir liste yapıp Yaşar Nabi'ye götürdüm.

Bir süre sonra, Ellery Queen'den bir kitap çevirmek istediğimi söyledim. “Polisiye dizi için,” dedim.

Yaşar Nabi çekmecesini açıp bir kâğıt çıkardı. Benim listel! “Dur bakalım, burada Ellery Queen var mı?” dedi.

“Aman, Yaşar bey,” dedim. “O listeyi hazırlayan benim.”

Güldü. “Olsun,” dedi. “Biz yine de bir bakalım.”

Neyse ki, Ellery Queen'in adını koymuştum listeye.

Ses tellerinden bir ameliyat geçirmişti. Kısık sesle konuşuyordu. Ben de tiyatroda oynuyordum o sıralarda. Oyunun galası için davetiye götürdüm kendisine. Üşütmüştüm. Benim de sesim kısıktı.

Fısıltıyla, “Nasılsın?” diye sordu.

Ben de fısıldadım: “Teşekkür ederim, iyiyim...”

“Benimle dalga mı geçiyorsun?” gibilerden yüzüme baktı. O bakışını hiç unutamam.

“Üşütmüşüm,” dedim, “sesim kısıldı.”

Güldü. “Aman,” dedi, “üç gün sonra açılır sesin. Bakalım biz ne olacağız?”

Kısa bir süre sonra telefon etti. “Ülkü,” dedi, “galiba böbreklerimde bir şey var. Yatıyorum. Bana hep sözünü ettiğin o doktoru getirir misin?”

Hep sözünü ettiğim doktoru. Gürbüz Barlas’ı. Gürbüz ağabeyi buldum hemen. Kalkıp Yaşar Nabi’nin evine gittik. Yataktaydı.

Yarım saat sonra evden çıkarken, Gürbüz ağabey, “Böbrek sorunu önemsiz,” dedi. “Benim alanıma girmez ama galiba gırtlığında tatsız birşeyler var. Söyle de asıl onu inceletsin.”

Onda gırtlak kanserini ilk farkedken Gürbüz ağabey olmuştu.

Yaşar Nabi hastalığıyla yıllarca savaştı. Savaşı sırasında da gemisini hiç terketmedi.

Gemisinin iki “mürettebat”ı vardı sadece. Üsküplü akrabalarından iki delikanlı. Satışa da, muhasebeye de onlar bakarlardı. Eski, küçük bir hanın ikinci katında. İlk kattaki odalardan biri Yaşar Nabi’nindi. Dergiyi de, yayınları da tek başına yönetirdi. Yazıları, kitapları o seçer, dizgiye o verir, bazen kapaklarını bile kendi yapardı.

Laurence Olivier’nin bir sözü var: “Marilyn Monroe profesyonel bir amatördü.”

Yaşar Nabi de profesyonel bir amatördü. Yaşamı boyunca profesyonelliğin bütün gereklerini titizlikle yerine getirdi, ama bunu yaparken amatörlüğünü, o coşkusunu hiç yitirmedi. Uzun bir dönem Türk edebiyatını o coşkusuyla, o çabasıyla yönlendirdi.

YENİ DERGİ BİR OKULDU

Memet Fuat’ın imzasını ilk gördüğümde Robert Kolej’de öğrenciydim. Behçet Kemal Çağlar’ın, sonra Zahir Güvemli’nin öğrencisi. Ama

Anıl (Meriçelli), Spiro (Kostof), Günel (Orgun), ben, edebiyatı hocalarımızın gösterdiği yolların biraz dışlarında arıyorduk. Hiçbir sayısını kaçırmadığımız dergiler arasında *Yeditepe*'nin de bulunması bu yüzdendi.

Yeditepe'de okuduğum ilk yazısından sonra en sevdiğim yazarlar arasına girdi Memet Fuat. Öyle ki, yıl sonu edebiyat sınavında Mehmet Rauf'u anlatmamız istendiğinde, kafamda Mehmet Memet oluverdi, Rauf da Fuat. Oturdum, uzun uzun Memet Fuat'ı yazdım.

Edebiyat tutkumdan ötürü bu yanlışlık hoşgörüyle mi karşılandı, yoksa sınav kâğıdım hiç mi okunmadı, orasını bilmiyorum, sınavdan tam not aldım. 10 üzerinden 10.

Yazılarını okurken gözlerimin önünde bir Memet Fuat fotoğrafı belirliyordu: Kara saçlarını Attilâ İlhan gibi rüzgâra savurmuş, kara bir balıkçı kazağı giymiş, kara gözleriyle ateş saçan bir savaşçı.

Bu yüzden, üniversite yıllarımda, sarışın, mavi gözlü, dünyanın en uysal insanı izlenimini veren, eşsiz hoşgörlü bir Memet Fuat'la karşılaşınca şaşırardım.

Bir gün Memet Fuat'la konuşurken kısa oyunlardan söz açıldı. Tek perdelik dört oyun çevirmiştim. Memet Fuat da altı oyun çevirmişti. Bunları tek kitapta birleştirip Yaşar Nabi'ye önerelim dedik. Varlık Yayınları'na gittik. Yaşar Nabi, kitabı hemen yayınlamayacağını söyledi.

On oyun elimizde, Cağaloğlu yokuşunu tırmanmaya başladık. Nuruosmaniye Caddesi'nin başına gelince, "Metin'e bir uğrayalım," dedi Memet Fuat.

Metin Yasavul, eniştesiydi. İstanbul Matbaası'nın yöneticisi. Basımevinin sahibi Asaf Ertekin'di; ama Metin Yasavul her şeyiydi. (Bir de alçakgönüllü diktatörü vardı: Dizgici Erdoğan.) On kısa oyun onlara verildi. "Bunlar tek tek kitap olacak," dedi Memet Fuat.

De Yayınevi, o oyunlarla "start aldı". Yarış başlatan, Memet Fuat'ın Charles Goren'den çevirdiği *Briç*'ti aslında. Kitap sürekli satıyor, neredeyse her yıl yeni baskısı yapıyordu. Ama kapağında herhangi bir yayınevinin

adını taşımıyordu. Kitapçılar arasındaki “itibar”ı, tek perdelik oyunların dağıtımına yardımcı olacaktı.

Neden “De”? “Harfleri yan yana koyunca güzel göründü,” demişti Memet Fuat.

Cağaloğlu’nda, Vilayet Han’ın ikinci katında bir oda tuttu. Sait Maden’in kapaklarıyla, ilk kitapları, Lorca’ları, Çehov’ları, Ionesco’ları yayınladı.

Sarı kapaklı kitaplar geldi sonra. Eleştiriler, denemeler. Neden “sarı”? “Sarı kapak hemen dikkati çeker de ondan.”

Arkasından anlatı dizisi. Rulfo, Faulkner, Morris...

Dergisiz yayınevi olur mu?

Yeni Dergi doğdu.

Öyle her şairin şiirleri yayınlanmayacaktı dergide. Birkaç şair, o kadar. Onlar da sadece *Yeni Dergi*’ye vereceklerdi yazdıklarını. Üç ayda bir şiirleri, yılda bir kere de kitapları yayınlanacaktı.

O şairler arasında değildim. Dergiye çeviriler yapıyordum; ama Memet Fuat şiir istemiyordu benden. Ben de, “Şiirlerimi yayınlar mısınız?” diyemiyordum. Bir de kitabımı hazırlamıştım, *Virgölün Başından Geçenler*’i. Kendim bastırıp dağıtacağtım. Kitap dizgi için İstanbul Matbaası’ndaydı. Yaşar Nabi’ye yapacağım çeviriyle giderleri karşılayacaktım.

O günlerde *Varlık*’ta bir şiirim yayınlandı: “Hançer”. Memet Fuat okumuş. Sevdiğini söyledi. Sonra, pat diye, “Seni de bizim derginin şairleri arasına alalım mı artık?” dedi.

Heyecandan dilim tutuldu.

“Getir yeni şiirlerini. Onlarla birlikte ‘Hançer’i de yeniden yayınlayalım.”

O kadarla kalsa iyi. *Virgölün Başından Geçenler*’i de yayınlamayı önerdi.

Keyiften günlerce ıslık çaldım sokaklarda.

Benim için önemli olan, şiirlerimin ya da kitabımın yayınlanıp yayınlanmaması değildi; Memet Fuat’ın değerlendirmesiydi.

Virgölün Başından Geçenler'i İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür ile *Şeytanın Altınları* izleyecekti. Tek perdelik oyunların yanı sıra, *Şişkolarla Siskalar*, *Vietnam'a Sevgiler* gibi çevirilerim de De Yayınları arasında çıkacaktı.

Yeni Dergi ilk sayısı ile birlikte edebiyatımızı etkileyen, şimdiki yaygın deyimle, “gündemi belirleyen” bir yayın organı olarak çıktı ortaya. Özel sayıları aylarca konuşuldu, kitaplıklarda saklandı.

Vilayet Han'ın ikinci katındaki oda bir buluşma yeri olmuştu. Bir tanışma yeri de. Sözgelimi, Murat Belge'yi orada tanıdım. Başka gençlerle birlikte. Memet Fuat, gençleri o güne kadar hiçbir yayıncının önemsemediği kadar önemsiyordu. Sabırla dinliyor, yol gösteriyor, aydınlatıyordu.

Arada öfkeli gençler de çıkmıyor değildi. Dergiyi yeteri kadar solda, yeteri kadar atak bulmayanlar. Sık sık geliyorlardı yayınevine. “O yazı yayınlanır mı?” “Filancanın yazdıklarını neden basmıyorsunuz?” “Şu konuda bir özel sayı neden hazırlamıyorsunuz?”

Memet Fuat kolayını buldu. “Peki,” dedi. “Siz bir sayı hazırlayıp getirin. Hiçbir yerine dokunmadan olduğu gibi yayınlayacağım.”

Öfkeli gençler, üstlerine büyücü çubuğuyla dokunulmuş gibi, ortadan yokoldular. Bir daha da Vilayet Han'ın kapısının önünden bile geçmediler.

Memet Fuat'tan öğrendiğim bu yöntemi yıllar sonra Milliyet Yayınları'nda ben de uygulayacaktım.

Dergi, yayıneviyle birlikte, tek kişinin bütün olanaklarını zorlayarak yarattığı ekonomik koşullarla yaşadı. Dayanabileceği kadar dayandı. Sonra kapandı.

Yeni Dergi bir okuldu. Memet Fuat bir öğretmendi. Öğrenmemiz gerekenleri “dikte” etmiyordu. Kendi kendimize sorular sormamızı sağlıyordu. Bir duvarın arkasındaki yolları gösteriyordu. O yollardan dağlara vurmak bize kalmıştı artık.

Kimimiz dağlara vurduk, kimimiz ovalara, ormanlara. Kentlerin, kalabalıkların ortasına. Ama *Yeni Dergi*'den bu yana nereye gittimse, ne zaman iki satır karaladımsa dönüp arkama baktım hep. “Memet Fuat, geldiğim bu yer için ne der? Şu yazdığımı beğenir mi acaba?” diye düşündüm.

KİTAP SERGİSİ

Neredeyse kırk yıl oluyor. Edebiyatçılar Birliği bir kitap sergisi açmayı kararlaştırdı. “Fuar”lık halimiz yok, üye yazarların yapıtları sergilenecek, bir köşede de meraklısına kitap satışı yapılacak. Belediye’yle görüşüldü, Harbiye’de, şimdi İstanbul Şehir Tiyatrosu Muhsin Ertuğrul Sahnesi’nin bulunduğu yerdeki Sergi Salonu bir haftalığına kiralandı.

Birliğin en genç üyeleri olduğumuz için, bütün yük Kemal’in (Özer), Adnan’ın (Özyalçiner), bir de benim üstümüzde. Ne yapacağız peki? Sergiyi hazırlayacağız. Ara’dan (Güler) yazarların büyük boy fotoğraflarını alacağız, yayınevlerinden kitap toplayacağız, onları sergi salonuna götürüp birşeyler yapacağız işte.

İşin hamallık yanı kolay. Asıl sorun Ara’dan fotoğrafları koparabilmek. Ne zaman evine gitsek, “Yarına hazır,” diyor Ara, gönlümüzü almak için de boyuna fotoğraflarımızı çekiyor. Sonunda, Hüsamettin (Bozok) Beyin de yardımıyla, “yarınlardan bir gün” o iş tamamlandı. Kaptık fotoğrafları, doğru sergi salonuna. Kitapları zaten taşımıştık. Kolları sıvayıp düzenlemeye giriştik.

Yanyana panolar vardı. Her panoya bir yazarın fotoğrafını asıyor, altına da kitaplarını sıralıyorduk.

Sıra Eflâtun Cem Güney’in fotoğrafına gelince yanımızda yazarın kendisi beliriverdi. Köşesinin nasıl düzenleneceğini merak ediyordu sanırım. Eflâtun Bey dünyanın en yakışıklı insanı sayılmazdı doğrusu. Ayrıca, Ara da onu Robert Taylor gibi göstermek için hiç mi hiç çaba harcamamıştı.

Fotoğrafı asarken tepemizde bir kahkaha patladı ansızın. Baktık, bir delikanlı. Parmağıyla fotoğrafı göstererek katıla katıla gülüyor. Bir ara gülmeyi kesti, “Surata bak!” diye bağırdı. “Drakula mı desem, Frankenştayn mı... Karanlıkta görsem kalpten giderim.”

Daha da uzatacak. Eflâtun Beye döndüm hemen. “İyi oldu mu?” diye sordum.

Delikanlı, bir fotoğrafa, bir Eflâtun Beye baktı, sonra ansızın ortadan yokoluverdi. Eflâtun Bey de kayıplara karıştı, hafta boyunca bir daha da görünmedi.

Sonunda sergi açıldı. Pek görkemli bir açılış oldu. Kitapları sergilenen yazarların en aşağı onda biri katıldı törene! Başka kimse çağrılmamıştı zaten. Birliğin nice fedakârlıklarla satın aldığı üç-beş şişe şarap da tekkeyi bekleyen bizlere kaldı.

Kemal, Adnan, ben keyifli bir hafta geçirdik. Okurun ilgisi de keyfimize keyif katıyordu. Her gün onlarca kişi geziyordu sergiyi. O hafta belki 500 ziyaretçimiz oldu.

Bir ara, dönemin ünlü politikacılarından Kasım Gülek geldi. Kapaklara şöyle bir göz attıktan sonra bir kitabı gösterdi. “Haa,” dedi. “Bakın, bu benim ilgimi çeker. Arabistan hakkında bir kitap.”

Parasını verip kitabı aldı, çıktı gitti.

Kitap, Turgut’un (Uyar) yeni şiir kitabıydı: *Dünyanın En Güzel Arabistanı!*

Bizim derginin, *a dergisi*’nin yazarları sürekli oradaydı. Saraçhanе’deki kahveyi bir haftalığına kapatmış, köprünün öteki yanına, Harbiye’ye taşınmıştık.

Orhan Kemal de sık sık uğruyordu. Yaz sıcağından bunalmış, ceke-tini koluna asmış, fötr şapkasıyla damlıyordu. “Hayırlı işler!”

“Daha siftahımız yok, Orhan Ağabey.”

“Benim ayağım uğurludur.”

✱

Gerçekten de onu tanıyan birkaç ziyaretçi hemen kitaplarını alıp imzalaması için uzatıyordu ona.

Bir gün ziyaretçilerden biri, tezgâh başında bizimle çene çalan Edip’e (Cansever) baktı uzun uzun. Sanırım “bir yerlerden gözüm ısırıyor” diye düşündü. Döndü, sergiyi dolaştı bir daha. Edip’in fotoğrafının önünde durdu. Fotoğrafa baktı. Başını çevirdi, Edip’e baktı. Bir daha fotoğrafa baktı. Sonra Edip’in son şiir kitabını, *Petrol*’ü aldı. Yanımıza geldi. Edip’e kitabını imzalattı. Gitti. Bir süre sonra, alı al moru mor, döndü. Kitabı bize uzattı.

“Affedersiniz,” dedi. “bu kitabı değiştirebilir miyim? Ben bunu petrol hakkında bir kitap sanmıştım. Meğer hikâyeymiş!”

SON UMUT

Artık “genç şair” sayıldığım yıllar. Beyoğlu’nda yürüyorum. Galatasaray Postanesi’nin önünde Tarık’a (Dursun K) rastladım. Yanında bir adam.

Tarık bizi tanıştırdı.

Adam “Ülkü Tamer”i duyar duymaz sırtını döndü bana, başını postanenin duvarına vurmaya başladı.

Kalakaldım. Adam bu kere de duvarı yumrukluyor. Hem yumrukluyor, hem “Olamaz!” diye bağıyor.

İlk gördüğüm biri. Tek söz söyleyecek halim yok. Şaşkınlıkla Tarık’a baktım. Tarık, “Ben de bir şey anlamadım” gibilerden dudak büktü. Sonra kolundan yakaladı adamı, “Ne oldu?” diye sordu.

Şöyle bir kendine geldi adam. “Ne olacak?” dedi. “Ege Ernar’tı kız sanıyordum, erkekmiş. Ece Ayhan’ı kız sanıyordum, o da erkekmiş. Son umudum Ülkü Tamer’di, karşıma böyle bir herif çıktı! Ben kafamı duvara vurmayayım da ne halt edeyim!”

BAYLAN’DA BİR GÜN...

Cağaloğlu’nda, Beyazıt’ta, Saraçhane’de toplanırdık. Bir kahvede. Beyoğlu’nun, Baylan Pastanesi’nin “müdavim”leri başkaydı. Günün birinde Demirtaş Ceyhun’a bir mektup yollamamız gerekiyordu. Zarfın üstüne “Demirtaş Ceyhun, Baylan Pastanesi’nde müşteri, Galatasaray” yazıp postaladık. Mektup ertesi sabah Demirtaş’ın eline geçti.

Koleji bitirdikten sonra bir ara ben de dadanmıştım Baylan’a. Şiirlerim yayınlanmaya başlamıştı. En sıcak ilgiyi de Muzaffer Erdost gösteriyor, ne yollarsam *Pazar Postası*’nda basıyordu.

Salim Şengil’in *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*’ne de şiir yollamıştım. Attilâ İlhan seçiyormuş yayınlanacak şiirleri. Bir gün onunla karşılaştım Baylan’da. Elini cebine attı. Dergiye yolladığım şiirleri çıkarıp masanın üstüne koydu. “Bunları sevdim,” dedi. “Dergide yayınlamak istiyoruz. Özel bir yer vererek...”

Offf be! Keyfe bak! Çiçeği burnunda bir şair için bulunmaz nimet!

“Ama,” dedi Attilâ, “bir seçim yapman gerek. Ya *Pazar Postası* ya *Seçilmiş Hikâyeler*...”

Elimi uzatıp şiirlerimi çektim.

“*Pazar Postası*,” dedim sadece.

Attilâyla dost olduk sonradan. Yeşilçam’a Ali Kaptaoğlu takma adıyla senaryolar yazdığında beni filmlerde bile oynatmaya kalkıştı. Yıllar sonra bazı kitaplarını, bu arada *Fena Halde Leman*’ı ben yayınlıyaktım.

KAHVELERDE HAZIRLANAN DERGİ

Garson Zekeriya, “Ne içeceksin?” diye sordu.

“Gazoz,” dedim.

Ocağa doğru “Gazoz biiir!” diye bağırdı Zekeriya. Sonra gitti, tezgâhın altından bir gazoz alıp getirdi.

O arada Kemal de geldi kahveye. Kemal Özer.

“Bana da bir çay.”

“Çay biiir! Demli olsun!” diye bağırdı Zekeriya. Çayı doldurmak için ocağa yöneldi.

Kahvede kendisinden başka çalışan yoktu. Ama garson dediğin ocağa doğru bağırır ya, o da buna özeniyordu.

Adnan Özyalçiner, Feridun Metin Aksın, Ferit Öngören, Doğan Hızlan, Demir Özlü, Ergin Ertem, Onat Kutlar, Asım Bezirci... Herkes hızdı. Dizgiye verilmeden önce, derginin çıkacak sayısı son kere gözden geçirilebilirdi artık.

A’nın ilk döneminde yoktum. Kısa bir süre yayınlandıktan sonra kapanmıştı. Ama ikinci döneminde, A’nın *a dergisi* olarak yayınlandığı sürede hep içindeydim. Gündüzleri üniversite kantininde çene çalar, oradan çıkınca da Şehzadebaşı’nda bir kahveye giderdik. Konumuz hep edebiyattı. Arada sırada da sinema. Dergiye yeniden canlandırmak istedik. Ama öyle tek yapraklı bir dergi olmayacaktı bu. Yarım gazete boyutunda, tamı tamına sekiz sayfa! Giderler nasıl karşılanacaktı peki? Hesaplar yapıldı. Herkes ayda onar lira verirse, bu iş kotarılırdı. Erdal Öz de Ankara’dan ayda on lira gönderebilirdi. Azıcık açık kalıyordu geride. O da eşten dosttan toplanan parayla kapatılırdı.

Edip yetiştirdi imdadımıza. Edip Cansever. En paralıımız, daha doğru-
su tek paralıımız oydu. Kapalıçarşı'da, Sandal Bedesteni'nin yanında dükkâ-
nı vardı. Ortağı Jak'la antikacılık, halıcılık yapıyordu. Ayda yirmi beş lirayı
garantiledi. Yirmi beş lira! Artık yola çıkılabilirdi.

Derginin adı konuşuldu önce. A'nın *a dergisi* olarak değiştirilmesi-
ne karar verildi. Küçük harflerle "a dergisi". Ortadaki iki sayfayı bir yaban-
cı yazara ayıracaktık. Düşündüğümüz yazarları paylaştık. Benim kısmeti-
me Edgar Allan Poe düştü; o gece *Kuzgun*'u çevirmeye koyuldum.

Basım işlerini Adnan, Kemal, ben yürütüyorduk. Karaköy'de küçük
bir basımevi bulduk. Sahibi Ertuğrul Bey aydın biriydi, nazımızı çekiyor, ti-
tizliğimize boyun eğiyordu.

Titizdik gerçekten. İlk sayıyı görünce Memet Fuat bile kabullenmiş-
ti bunu. İlk sayfada iki yazı. İkisi de sona ermiyor. Birinin altında "Arkası
ikinci sayfada", ötekinin altında "Sonu sekizinci sayfada" yazıyor. İlk bakış-
ta, titizliğin tam tersi. "Ben de öyle sanmıştım," dedi Memet Fuat. "Ama
baktım ki, ikinci sayfadaki yazı bir başka sayfada sürüp gidiyor, sekizinci
sayfadaki yazı sona eriyor, titiz davrandığımızı anladım."

Bu arada kahve değiştirmiştik. Aksaray-Saraçhane arasında küçük
bir kahveye taşınmıştık. Zekeriya'nın bizden başka müşterisi yok gibiydi.
Edebiyat konuşmaktan sıkıldığımızda, langırt masasının başına geçiyor,
masa futbolu oynuyorduk.

Övünmenin tam sırası. En iyi oynayanlar Kemal'le bendim. Günün
birinde artık nereden yolu düştüyse Sezai Karakoç uğradı kahveye. Galiba
Cemal'le buluşacaktı. Cemal Süreya'yla. Dayanamadı. Langırtın başına
geçti. Bildiğim bütün spor dalları, seyrettiğim bütün sporcular dahil, o gü-
ne kadar gördüğüm en hırslı oyuncuydu.

O günlerde bir de sivil polis fobisi vardı bizde. Tanımadığımız biri
bizimle azıcık ilgilenirse, "Mutlaka sivil polistir bu," diyorduk. Demokrat
Parti'nin son yıllarıydı.

Bir gün, daha önce hiç görmediğimiz, saçları biraz dökülmüş, ma-
vi gözlü, kısaca boylu, bizden daha yaşlı biri geldi kahveye. Yanımızdaki
masaya oturup bizi dinlemeye koyuldu. Kaşları hep çatık. "Tamam," dedik,
"sivil polis!"

Akşamüstü birer ikişer ayrıldık. Kimimiz eve, kimimiz bir buçuk liraya karın doyurduğumuz Bahçeli Şar Lokantası'na gitti. En son Adnan çıkmış. Adam da peşinden. Rami otobüsüne binmiş Adnan. Adam da binmiş. Adnan inince o da inmiş. Adnan tam evinin kapısına gelince, omuzuna dokunmuş adam. "Benim adım Adnan Işık," demiş. "Malatya'dan geldim. Öykü yazarım. Sizlerle tanışmak istedim. Sora sora kahveyi buldum."

"Söylesene be birader!" diye patlamış bizim Adnan. "Biz de bütün gün seni sivil polis sandık!"

Adnan Işık o günden sonra sık sık uğradı kahveye. Ama bizim masamızda oturuyordu artık.

Malatya'nın yanı sıra Eskişehir'den gelenler de vardı. İstanbul'da dişçilik öğrenimi yapan Cengiz Çelikten'le doktor adayı Fahrettin Cüreklî batur. Cengiz şiir, Fahrettin öykü yazıyordu. İkisinin de yapıtları yayınlandı *a dergisi*'nde.

Fahrettin sinemayı seçti sonra. Cüneyt Arkın oldu.

Sinemayı seçen bir başka arkadaşımız Yılmaz Pütün'dü. Adana'dan tanıyordum onu. İstanbul'a gelince beni bulmuştu. Kahveye götürdüm. Kısa sürede herkesle dost oldu. Bir kusuru vardı. Yazdığı öyküleri okumak isterdi bize. Dinlemezdik. Bazen, "Birinden yirmi lira aldım, kafa çekmeye götüreyim sizi," derdi. Anlardık hemen. Cebinde bir öykü vardı mutlaka. İki kadeh içki hatırına meyhanede öyküsünü dinlerdik.

Günün birinde, "Atıf Yılmaz beni bir filminde oynatacak," dedi.

"Şaşırmış," dedik. "Senden oyuncu mu olur!"

Bu Vatanın Çocukları'nın Şan Sineması'ndaki galasına gittik topluca. Bizim Yılmaz, Yılmaz Güney olmuştu. Sinema çıkışında arkasından bağırıp dalga geçtik. O da bizi taş a tuttu.

Cağaloğlu'nda bir başka kahveye taşındık daha sonra. İkbâl'e. Derginin yönetim yeri olarak cam kenarında güzel bir masayı seçtik. Komşu masada Orhan Kemal, Muzaffer Buyrukçu, Matbaacı İhsan, Bıyık Talât otururdu hep. Arada birbirimize laf atar, pişpiriğe otururduk.

O günlerde bir kitap çıkarayım dedim. Tek formalık, minicik bir kitap. Kısacık, eğlenceli çeviri şiirler. Adını *Şiiristan* koydum. Kimden geldi-

ğini unuttum şimdi, arkadaşlardan biri bir öneri getirdi. “Kapağına *a dergisi yayınları* yazalım,” dedi. Yazdık da.

Hiçbirimiz kitap yayınlamamıştı daha. Ama hepimizin ilk kitapları hazırды. Benim *Soğuk Otların Altında*, Onat’ın *İshak*, Adnan’ın *Panayır*. Kitap yayını yapmayı kararlaştırdık. Herkes kendi kitabının giderini cebinden karşılayacaktı. Ninem imdadıma yetişti. Eskişehir’deki bir tarla satışından eline geçen paranın 850 lirasını verdi. Onat’ın da parası hazırды. *a dergisi yayınları*’nın ilk iki kitabı çıktı. Ama kitapları koymak için bir depo gerekiyordu. Biraz para denkleştirip bir handa ufacık, kapkaranlık bir oda tuttuk, dergiyi oraya taşıdık.

Daha doğrusu, taşıyamadık. Günlerimiz İkbâl’de geçiyordu yine. Her şey orada kotarılıyordu.

O sıralarda gazetelerin başlıklarının yanında ilanlar yayınlanırdı. Çerçeve içinde küçücük ilanlar. Yirmi beş lirayı bastırıp *Vatan* gazetesine *Soğuk Otların Altında*’nın ilanını verdik. On gün sonra Anadolu’dan bir mektup: “*Vatan* gazetesinin başmakalesinde methedilen *Soğuk Otların Altında*’dan bir adet adresime ödemeli...”

Yusuf Atılgan’ın *Bodur Minarenden Öte*’sini, Teo’nun, Teoman Aktürel’in *Devinek*’ini yayınladık. Kitabı çıkacağı sırada Teo geldi. “Teo,” dedik, “felaket bir şey oldu.”

“Ne oldu?” dedi Teo.

“Matbaacı *Devinek*’ten bir şey anlamamış. Yanlıştır diye düşünmüş. Senin kitabı *Dev İnek* olarak basmış.”

Teo’yu nasıl yatıştırdık, şimdi hatırlamıyorum.

Derginin de, yayınevinin de hamallığını Adnan, Kemal, ben yapıyorduk. 1960’da bir bahar sabahı handaki odada buluştuk Adnan’la. Anadolu’ya kitap postalanacaktı. Saatlerce uğraştık, paketleri yaptık, adresleri yazdık. Sonra aldık paketleri, aşağıya indik, gün ışığına çıktık.

Bir de baktık, Çağaloğlu’ndan tanklar geçiyor! Ortalık bir tuhaf. Adnan’la şöyle bir bakiştık. “Biz bugün paket postalayamayız,” dedi Adnan. Hana çıkıp paketleri bıraktık. Yine indik aşağıya. Sorup soruşturduk. “Üniversitede öğrenciler ayaklanmış,” dedi biri.

Üniversiteye gittik.

28 Nisan'dı. 1960.

O karmaşık günlerde dergi yayınlanamadı. 27 Mayıs'tan sonra bir sayı daha yayınladık. Son sayı.

Dergicilik, yayıncılık serüvenimiz böylece bitti. Zaten kimsede para kalmamıştı. Adnan, Kemal, ben, koşuşturmaktan yorulmuştuk. Bir de züğürt tesellisi icat ettik: "Devrim oldu, görevimizi tamamladık, artık dergiyi gönül rahatlığıyla kapatabiliriz."

Kapattık da.

İkbal bizim için bir işyeri değildi artık. Orhan Kemal'le Buyrukçu'nun takışmalarını keyifle izleyeceğimiz sıradan bir kahveydi.

SAÇI SAKALI KESİLMİŞTİ

Üniversite yıllarım. 27 Mayıs sonrası. Sağ-sol çatışması hızla tırmanıyor. Kan gövdeyi götürmüyor daha; ama hırğür de eksik olmuyor.

Dağlarca için, Kitap Kitabevi'nin camekânına astığı şiirlerden ötürü, soruşturma açılıyor. Savcılık, yazarların buluşma yeri olmuş. Artık kibrit kutularının üstünde Lenin'in, Marx'ın resimleri aranmıyor belki, ama dergilerden, kitaplardan cımbızla çekilen sözcükler, Komünizm propagandasının etkili silahları olarak nitelendiriliyor. Nâzım'ın şiirlerinin yıllar sonra ülkemizde yayınlanması, inanılmaz bir olay.

28 Nisan'ın "Tuna nehri akmam diyor"unu unutmuşuz. Şimdi herkes "Arkasından baltasını biledi"yi söylüyor.

Âşık İhsani'nin türküsünü.

O dönemde İstanbul'u kasıp kavuruyordu Âşık İhsani. Kısa boylu, uzun saçlı, sakallı, posbıyıklı bir halk ozanıydı. Sırtında sazı, öğrenci derneklerinin kongrelerinde, işçi sendikaları toplantılarında, daha çok da bizlerin gittiği alçakgönüllü meyhanelerde devrimci türküler söylüyordu. Gözlerini kısarak "Arkasından baltasını biledi... bileediii"yi patlatmaya görsün, herkes özlemini çektiği devrimi bir çırpıda gerçekleştirmiş, halkı o anda kurtarmış gibi haz duyuyordu.

Aramızda ona kanı pek ısınamayanlar da vardı. Sözgelimi, Adnan (Özyalçiner). Bir gece Tosun'un meyhanesinde İhsani için ileri geri laflar edip de, "Böyle şaklabanlık mı olur?" deyince, devrimciliğiyle birlikte ayrı-

nı da kabaran Aydemir (Akbaş) dayanamamış, Adnan'ın suratının ortasına yumruğu patlatmıştı.

Günün birinde haber bomba gibi düştü: İhsani tutuklanmış, Sultannahmet Cezaevi'ne konulmuş!

Seveyim sevmeyeyim, kim olursa olsun bir insanın düşünceleri yüzünden özgürlüğünün kısıtlanmasına her zaman karşıydım elbet. İhsani de "baltasını bile di" diye bir türkü söylemişti, baltasını kapıp ortalığı kan gölüne çevirmemişti ki.

Haberi aldığımda Çağaloğlu'ndaydım. Doğru olup olmadığını öğrenmek için o sıralarda "devrimci"lerin egemenliğindeki MTTB'ye (Milli Türk Talebe Birliği) koştum hemen. MTTB adam almıyor. Giriş katında sağdaki salon kapıya kadar dolu. Kafamı uzatıp baktım. Salonun tam ortasında bir iskemle. Bir adam, başını öne eğmiş, oturuyor. Çevresinde gençler halka olmuş, sessizce duruyorlar. Çıt çıkmıyor. Yanımdaki bir delikanlıya, "Kim bu?" diye sordum fısıltıyla. "İhsani'nin avukatı," dedi. "Sultannahmet'e gidip onu görebilmiş."

Bir süre öylece bekledik.

Sessizliği bir delikanlı bozdu:

"Hocam, saçını kesmişler mi?"

Avukat, başı önünde, belli belirsiz bir sesle, "Kesmişler," dedi.

Bir an sessizlik.

Sonra bir başkası sordu:

"Hocam, sakalını... sakalını da kesmişler mi?"

Avukat, büyük acılar içinde, "Kesmişler," diye inledi.

Cenaze namazına durmuş gibi, ellerimizi önümüzde kavuşturmuş, bir süre daha bekledik.

Sonra bir genç kızın sorusu:

"Hocam, bıyığını... bıyığını da kesmişler mi?"

Avukata can geldi birden. Şöyle bir doğruldu. Gözlerinde bir zafer ışıltısıyla, çevresini saran bizleri süzdü.

Sonra kollarını havaya kaldırarak haykırdı:

"Bıyığı duruyor!"

Ansızın bir alkış koptu salonda. “Bıyığı duruyor!” Devrimcilerin bir golü daha!

Bir ağızdan türkü başladı:

“Arkasından baltasını bile di...”

Kendimi dışarıya zor attım. Cağaloğlu’nun gri uğultusuna. Kime güleyim, kime ağlayayım, kime söyleyim, bilemiyordum.

SAHNE TOZU

ELHAMRA

Elhamra da kül oldu. Bir zamanların sineması, sonradan tiyatrosu, derken yine sineması, yandı.

1940'ların sonunda, 50'lerin başında zaman zaman gittiğim sinemalardan biriydi Elhamra. Gözde sinemam Lâle'ydi. Errol Flynn'in, Gary Cooper'ın, Alan Ladd'in filmleri orada oynatılırdı çünkü. İpek'le Melek'i (şimdiki Emek) de severdim. "Kara film"ler yüzünden. Humphrey Bogart yüzünden.

Elhamra, İstanbul'un en seçkin salonlarından biriydi. Başka sinemalarda film gösterilirken yüksek sesle konuşanlar, Elhamra'nın kadife koltuklara yayılmış sessiz büyüsunü fısıltıyla bile bozmak istemezlerdi.

Film ilanları dışında sinemanın adı bir kere geçti gazetelere. *Çıplak Ayaklı Kontes* gösterilirken. Filmde Ava Gardner, Rossano Brazzi'yle evleniyordu. Düğünden sonra yatak odasında Brazzi dokunaklı bir konuşma yapıyor, askerliği sırasında erkekliğini yitirmiş olduğunu açıklıyordu karısına.

Bir gün o sahnede kadın seyircilerden biri fenalık geçirmiş, koltuğunda ölüvermişti. Olay gazetelerde yer aldı. Biz de ortaokul sıralarında haftalarca konuştuk bunu. Sonra unuttuk, yine Esther Williams'ın bacaklarından söz etmeye koyulduk.

Derken sinema kapandı. Elhamra, tiyatro oldu. Toto Karaca'ların, Celâl Sururi'lerin, Muzaffer Hepgüler'lerin İstanbul Tiyatrosu orada temsil veriyordu. Yusuf Sururi'nin yazdığı ya da uyarladığı oyunlar kapalı gişe oynuyordu hep. Ama salon eskisi kadar bakımlı değildi. *Direkler Arasında* oyunuyla Elhamra'ya "taşınacağımız" zaman, İstanbul Tiyatrosu, fuayeye Marley döşetti. Gazetelere de ilan verdi: "İstanbul'un en lüks salonu haline getirilen..."

Marley dışında her şey aynıydı. Tavanı bile akıyordu salonun. Yağmurlu bir gün *Teneke*'yi oynuyorduk. Oyunun son dönemleriydi. Seyirci

iyice azalmıştı. İçlerinden biri şemsiyesini açtı. Yerini değiştirebileceği söylendi kendisine. Ama seyirci inat etti, bizi aynı koltukta, açık şemsiyeyle izlemeyi sürdürdü.

Fareler cirit atıyordu tiyatrodaki. Bir de kedi vardı. Oyun sırasında koltukların arasında dolaşüyor, canı isteyince sahneye fırlayıp oyunculuk hevesini gideriyordu.

Zaman zaman da sahnedeki şarkılara fuayede kavga eden büfecilerin küfürleri karışıyordu.

Ama sıcacık ortam. Gösteriş yoktu. Kibir belirtileri yoktu. Yalınlık, içtenlik vardı.

Bu ortamı sağlayanlar, kişilerdi. Salonu İstanbul Tiyatrosu'yla paylaşıyorduk. Suarelerde onlar oynuyordu, matinelere biz. Gündüzleri ana kapıdan girip pasajı geçince, fuayedeki koltuğuna oturmuş Yusuf Sururi'yle karşılaşıyorduk önce.

Gülümseyerek, "Nasılsın?" diyordu.

"Sağolun. İyiyim. Siz de iyisiniz..."

Kazara, "Siz nasılsınız?" diye sorarsanız yandınız! "Küçüklerin hatırı sorulur," diye başlıyordu Yusuf Bey. "Büyüklerin hatırı sorulmaz. Onların nasıl oldukları bilinir. Bilinmese de, bilinir gibi yapılır."

O arada, pasajdaki Karadenizli kürkçünün altı yaşındaki oğlu Ulvi de katılıyordu aramıza. Kendisine Tiyatronun Müdürü diyorduk. Kepçe kulakları vardı. Bir gün oyun sırasında salona daldı, koltukların arasında bir aşağı bir yukarı koştu durdu.

Ertesi gün, "Ne yaptın, Müdür Bey?" dedik. "Oyun oynanırken salonda koşulur mu?"

"Koşan ben değildim ki," dedi Ulvi. "İtfaiyeci Ali'ydi. Siz ben sanın diye kulaklarını iki yana çekip kepece gibi yaptı."

Üç yıl sonra bir başka salona geçtik. Bir yıl sonra da oyunculuğu bıraktım. Ama sık sık gittim Elhamra'ya. İstanbul Tiyatrosu iki uyarlamamı oynadı. Kuliste o ustalarla dostluğumu hep sürdürdüm.

Elhamra deyince, yalnız “tarihî bir yapı” gelmiyor aklıma. O kişilerle, o deneyimlerle yaratılan bir ortam geliyor.

Bina yandı. Ama Elhamra çoktan küllere karışmıştı.

İKİ HAYRANIM

Beş yıl kadar süren bir tiyatro oyunculuğu dönemim oldu. 1960’ların ortalarında kendimi sahnede, Refik Erduran’ın *Direkler Arasında*’sının Hüsmen Pehlivan’ı olarak buluverdim. Haldun Taner’in *Keşanlı Ali Destanı*’nda, Zilli Zariife’inde, Yaşar Kemal’in *Teneke*’inde, Aydın Engin’in *Aykırı*’sında, Güngör Dilmen’in *Kurban*’ında, Gogol’un *Palto*’sunda oynadım.

Kötü bir oyuncuydum. Ama benim gibi oyuncuların sayısı az değildi. Bu yüzden pek dikkati çekmiyordum. Sonunda, kendi kendime, “Bu işi başaramıyorsun. Zaten başarmak için de bir çaban yok,” dedim, oyunculuğu bıraktım.

Hani, oyuncuların “hayran”ları olur ya, beş yıl içinde benim de topu topu iki hayranım oldu.

Biri bir kasaptı. Tiyatroya mektup yazarak imzalı fotoğrafımı bile istedi! Gönderdim. Günün birinde sahne arkasına geldi; kendini tanıttı. Edebiyattan söz etmeye başladı. Şiir yazıyormuş. Beni de şair olarak tanıyor-muş. O zaman, hayranlığının oyunculuğumla ilgisi olmadığını anladım.

İkinci hayranım İzmir’de bir köfteciydi. Fuar bahçesinde derme çatma bir yerde “üçüncü sınıf” köftencilik yapıyordu. Biz de yanındaki Manolya Bahçesi’nde *Keşanlı Ali Destanı*’nı oynuyorduk.

Oyunun sonlarına doğru, ben (Manyak Cafer), nara atarak seyircilerin arasından geçiyor, Keşanlı Ali’yi öldürmek için sahneye fırlıyordum.

Bir gece yine naramı patlattım, tabancamı havaya sıktım. Bağırarak sahneye doğru ilerlerken, yarı karanlıkta bir adam, “Abim! Abim!” diyerek ayaklarıma kapandı. Kendimi sahneye zor attım.

Yandaki köfteciymiş bu. Artık her gece oyuna geliyor, önde yer bulmuşsa ayaklarıma kapanıyor, arkalarda kalmışsa, ben nara atınca o da bir nara patlatıyordu!

Bana hayran değildi aslında, Manyak Cafer’e hayrandı!

Ertesi yaz yine İzmir’de oynuyorduk. Haldun Taner’in *Zilli Zarife* oyununda Zarife’nin kocasıydım. Ölüyordum. Vasiyetim okunuyordu sahnede. Daha doğrusu, sahne arkasında bir mikrofonla vasiyetimi ben okuyordum. Sahnedekiler de sesimi dinliyordu.

Bir akşam oyuna gelirken bizim köfteciyle karşılaştım Fuar Bahçesi’nde! Yanında bir arkadaşı vardı. Koşarak yanıma geldi. “Abim! Abim!” diye bağırarak ellerime sarıldı.

Sonra arkadaşına döndü.

“Bak,” dedi. “Abimi iyi tanı. Görünmez hoparlörle temsile mevzu veriyor!”

KARANLIKTA BİR BEKÇİ

Bizimkiler dizisinin yaratıcısı Umur Bugay’la bir süre aynı sahneyi paylaştık. Oyunculuk ettik. O birkaç yıl içinde benden çektiğini herhalde ömrü boyunca kimseden çekmemiştir.

Umur’un bir özelliği var. Korkar. Yanlış anlaşılmasın, büyük sorunlardan, zorbalıklardan korkmaz. Ufak tefek, önemsiz şeylerden korkar. Elimize bir tesbih alıp yüzüne doğru sallayın, onun tesbih olduğunu bile bile korkudan bağırmaya başlar.

Bu özelliğini keşfedince bana gün doğmuştu. Her gün sahnede bir şey yapıyordum ona. Oyun sırasında yapamazsam, seyirciyi selamlarken bir sosis tutuşturuyordum eline. Bir yandan zangır zangır titriyor, bir yandan, “Allah belanı versin,” diye homurdanıyordu.

Sahneye çıkarken, tepede asılı spotlardan birini gösteriyordum. “Şu spot sallanıyor, kafamıza düşecek,” diyordum.

Sonra seyret Umur’u! Oyun mu oynasın, tepedeki spotu mu kolasın!

Turneye çıktığımızda, otellerde aynı odayı paylaşıyorduk hep. Bir keresinde, “Ben artık senden bıktım, tek başıma bir odada kalacağım,” dedi. O gün bir başka odaya taşındı.

Rastlantı işte. Odasının yanından asansör geçiyormuş. Sabaha kadar bir uğultudur gitmiş. Uyku tutmamış. Gün ağarırken de, kapı güm diye açılmış. Maşlahlı bir Arap dalmış içeri. Arapça bağırmaya başlamış. Adam oda-

ları karıştırmış meğer. “Uçağı kaçıracağız” korkusuyla arkadaşını uyandırmaya giderken, yanlışlıkla Umur’un odasına dalmış. Umur bir çığlık atıp battaniyesini kafasına çekmiş, bildiği bütün duaları sıralamaya başlamış.

Biraz sonra, elinde eşyaları, odama geldi. “Yahu,” dedi, “ben ettim, sen etme, yine yanında kalayım.”

Günün birinde, iki oyun arasında Aydemir Akbaş kuliste dışlerini fırçalıyordu. Köpük içindeydi ağzı. Elinden tutup Umur’un yanına götürdüm. “Bak, Umur,” dedim. “Aydemir kudurmuş.” Ondan bile ödü koptu. Hemen yokoldu. Oyun başlayınca kadar da ortaya çıkmadı.

Refik Erduran’ın *Direkler Arasında*’sını oynuyoruz. Umur, mahalle bekçisi rolünde. Yüzüne korkunç bir makyaj yapıyor. Bir de bıyık takıyor. Elinde bekçi sopası.

Oyunun bir yerinde sahne karanlık. Gece. Umur giriyor tek başına. Bir elinde sopa, bir elinde fener, mahalleyi denetliyor. Sahnenin önüne, arkasına, sonra iki yanına, kulise doğru bakıyor.

Bir gece, yine o sahnede, Umur girdi. Mahalleyi denetleyecek. Öne, arkaya baktı. Sonra yana, kulise yöneldi. Fenerini uzattı.

Tam o sırada, gündüzden hazırladığım koca bir boy aynasını tuttum Umur’a.

Umur, bir de baktı ki, yarım metre ötesinde, palabıyıklı, eli sopalı korkunç bir adam!

“Aaah!” diye bir çığlık attı. Sopa bir yana, fener bir yana, sahneyi bırakıp kaçtı.

Perde kapanınca ise kaçma sırası bendeydi.

“SAHNEYE ÇIKMAK ZOR DEĞİLMİŞ...”

Gazanfer Özcan, Şişli’de tiyatro yaptığı zamanlarda peşpeşe iki uyarlamamı oynadı: *Beş Milyona Kim Ölmez* ile *Karım Yine Doğurdu*. İki oyun da ilgi uyandırdı, uzun süre afişte kaldı.

Sık sık gittim provalara. Oyunlar oynanırken de neredeyse her gece sahne arkasıydım. Kuliste attığımız kahkahalar, dinleyicilerin kahkahalarından az değildi.

Biz taa o zaman “televolecilik” yapmışız meğer. *Karım Yine Doğurdu* oynanırken, büyük bir gazetenin muhabiriyle anlaştım, bir arkadaşın bebek bekleyen eşini getirdim tiyatroya, ilk sıraya oturttum. Muhabir onun fotoğraflarını çekti. Oyundan sonra da karnı burnunda hanımı taksiye bindirirken fotoğraflar çekildi.

Bizim arkadaşın eşi bir hafta sonra doğum yaptı. Biz muhabirle doğru hastaneye. Orada da fotoğraflar...

Ertesi gün gazetenin ilk sayfasında yanyana üç fotoğraf. Anne adayı oyunu izlerken, taksiye bindirilirken ve mutlu anne kucağında bebeğiyle hastane yatağında. Fotoğrafların üstünde kocaman bir başlık: “*Karım Yine Doğurdu*’yu seyrederken doğurdu!”

Bir yaz günü Eskişehir’deyim. Baktım, *Karım Yine Doğurdu* o gece Kılıçoğlu sinemasında oynanıyor. Bekledim. Oyun başladıktan sonra doğru sahne arkasına... Gazanfer Bey sahnede. Kuliste öteki arkadaşlarla kucaklaştık. Adile Naşit sahneye girmek üzere. Elinde bavulla dağ başında otele giden bir müşteriyi oynuyor. “Adile abla, bir dakika,” dedim, kaptım bavulu. Ben de sahneye gireceğim, müşterinin bavulunu taşıyan taksi şoförü gibi. Bakalım, Gazanfer Bey beni Eskişehir’de, sahnede görünce ne yapacak?

Daldık sahneye. Gazanfer Bey beni görür görmez, “Oooo, Ülkü!” diye bağırdı. “Yahu, nerelerdesin? Artık arabanla bize müşteri de getirmez oldun...”

Soru soruyor. Birşeyler söylemeye çalışıyorum. Her yanıma ter bastı. Sen misin yılların tiyatro kurduna oyun etmeye kalkan? Kendimi sahneden atıncaya kadar akla karayı seçtim.

Oyunculuğum sırasında da uslu durmazdım. *Keşanlı Ali Destanı*’nda, *Teneke*’de, *Direkler Arasında*’da, *Zilli Zarife*’de, özellikle Umur Bugay, Şükrü Üstün, Ege Erhart az çekmemişlerdi benden.

Oyunların son temsillerinde “sululuk”lar yapılır. Neredeyse bir gelenek olmuştur bu. *Keşanlı Ali Destanı*’nın son temsilini oynuyoruz. Keşan’da. Ben Manyak Cafer’im. Aydemir Akbaş, yordakçım Sipsi Selim.

Oyunun sonuna doğru zengin bir işadımı, Arif Erkin, beni çağırıyor. Keşanlı Ali'yi öldürtecek.

Aydemir'le sahneye girdik. Arif'le pazarlık tamam. Keşanlı Ali temizlenecek. Avans istedim Arif'ten. Şaşırdı. Çıkarıp para verdi. "Cüzdanın dibini görelim," dedim. Oyunda yok böyle bir şey. Arif, "son temsil sululuğu" diye düşündü. Cüzdanını uzattı. Tabancamı çektim. "Sen git de cennette biraz çiçek topla," deyip bastım tetiğe. Ne yapsın Arif! Kendini yere attı. Yanımda Aydemir kıkırdıyor. Çıktık. Işıklar karardı, sahne sona erdi. Erer ermez de Arif, "Ne yaptın ulan!" diye koştu yanıma. "Ne yapacağım, vurdum." "İyi de, benim bundan sonra rolüm var, ne halledeceğiz?"

Eyvah! Ben unutmuşum bunu. Neyse, Arif'in kolunu askıya aldık, Antepli dostumu ahretin kapısından döndürdük.

Bir de *Zilli Zarife*'de yaptıklarımı anlatıp keseyim; yoksa bunlar başlı başına bir kitap olacak.

Ege Ernart, salonda, seyircilerin arasında oturan bir sivil polisi canlandırıyor. Oyunun bir yerinde sahneye fırlıyor, randevu evini basıyordu. Açtığı kapılardan "müşteriler" çıkıyordu: Ben, Ahmet Üstün, Şükrü Üstün, Zeki Dinçoy...

Ege'ye bu oyunu hazırlamak için bir hafta uğraştım. Zavallı Ege, başına geleceklerden habersiz, salonda oturuyor. O sahne geldi, Zarife'nin evini basarak ilk kapıyı açtı.

Benim yerime Hakan Karakaş çıktı kapıdan. Sözlerimi o söyledi. Ege de, "Ülkü kendi yerine bir başkasını çıkardı," diye düşünerek ikinci kapıya yöneldi.

Kapıdan İlhan Daner çıktı. Don gömlek. "Ben manyak bir adamım, ağabey," diye başladı söze. Ege şaşırdı. Başladı gülmeye. Üçüncü kapıya gitti. Karşısında Haldun Taner! Arap şeyhi kılığında. Haldun Bey bir de "tirad" yazmış kendine, onu söyledi.

Dördüncü kapıdan ahçı kılığında Muzaffer Hepgüler, beşinci kapıdan da geceliğiyle, takkesiyle Celal Sururi çıktı.

Son kapıyı açmasıyla kapatması bir oluyordu Ege'nin. "Eyvah, müsteşar!" diyordu. Kimse çıkmıyordu içeriden.

Ama o gece çıktı. Yusuf Sururi, “Huzurumu ihlâl ettin bre nâbe-kâr!” diyerek uzun yaşamında ilk kere adım attı sahneye. Oyun yazarıydı. Kardeşleri sahnede idi her gece. Ama o, bir tek kere, o gece seyirciyle karşı karşıya geldi.

Oyundan sonra da ağladı. “Sahneye çıkmak o kadar zor değilmiş meğer. Keşke daha önce de çıksaymışım,” diye.

ŞÜKRÜ ÜSTÜN

Nâzım Hikmet’in *Ferhat ile Şirin* oyununun provalarına başlayacağız. Bir sonraki oyunumuz Yaşar Kemal’in *Teneke*’si. Bu yüzden, Yaşar sık sık uğruyor tiyatroya. Günün birinde bir delikanlıyla geldi. “Alın,” dedi, “eti sizin, kemiği benim.”

Şükrü Üstün’ü delikanlı. Çok önceden tanışıyorduk. Adana’dan. Çok, gerçekten çok sevdiğim bir insandı. Kötülük nedir, bilmezdi. Doğup büyüdüğü Toroslar’daki pınarlar gibi duruydu yüreği. Şiir yazardı. İstanbul’a taşınmış. Yaşar’ı bulmuş. Yaşar da elinden tutup tiyatroya getirmiş.

O gün işe başladı. *Ferhat ile Şirin*’de kısa bir rol verildi kendisine. Okuma provasından sonra arkadaşlarla tanıştırdım onu. Biraz hoşbeşten sonra, “Bakin,” dedi, “ben sahnede gülmem. Onun için, sakın güldürmeye çalışmayın beni.”

Tamam! Bir define bulmuştuk! İnsan durup dururken, “Sahnede gülmem,” der mi!

Gerçekten de kendini tutamıyordu. Oyun sırasında gözlerine değil, kaşlarına baksan bir gülümseme yayılıyordu yüzüne. Omuzuna dokunsan basıyordu kahrkabayı.

Bu yüzden, benden çok çekti sevgili Şükrü.

Aramıza katıldığı hafta Elhamra Tiyatrosu’nun karşısındaki sokakta tek odalı bir “daire” tuttuk kendisine. Aldığı üç kuruş maaş ancak ona yetiyordu. Sobası bile yoktu. Ama yakındığını hiç görmedim. Arada bir, tiyatronun müdiresi Şükran Hanıma gider, ellerini iki yana açarak, “Allahtan bir umut!” der, iki buçuk lira avans alırdı.

Günün birinde oyundan önce geldi. “Yahu,” dedi, “benim eve hırsız girmiş.”

“Bana bak,” dedim, “doğru söyle... Ne bırakmış?”

Güldü. “Vallahi o da benim gibi zilmiş anlaşılan. Bırakacak bir şeyi yokmuş garibin.”

Haftada bir İskender kebabı yerd. Tiyatroya gelirken yandaki kebabçıya uğrar, siparişini verir, oyunun başında kısacık rolünü oynadıktan sonra çırağı beklemeye başlardı. İskenderini yedikten sonra da oturduğu koltukta kestirmeye koyulurdu.

Bir gece kebab erken geldi. Çırak tepsiyle kulise girdiğinde Şükrü sahnede idi. Şöyle bir çevresine bakındı çocuk; “Ağabey nerede?” dedi.

Sahne arkasına inen merdiveni gösterdim. “İn aşağıya, ışıklar altında oturuyor, göreceksin,” dedim.

Çırak, elinde tepsiyle merdivenin başında kayboldu. Kebabı gerçekten sahneye götürüyor! Bir gümbürtü koptu aşağıda. Sahne amirimiz Muh-sin Kurtaran, bir de bakmış ki, beyaz önlüklü biri, elindeki tepside İskender kebabı, sanat dünyasına adımını atmak üzere... “Manyak mısın sen?” diye bağırarak ensesine yapışmış hemen. Tepsi bir yana, çocuk bir yana!

Teneke’de sahnenin kenarına gelirdi Şükrü. Kulise doğru bağırarak uzun uzun konuşurdu. O sahnede merdivenlerden inip karşısına dikilirdim. Seyirci beni görmezdi. Ama Şükrü sahnede idi. Bir metre ötesinden bin türlü şaklabanlık ederdim ona. Gülmemek için ne yapacağını bilemezdi. Bıyıklarını kemirir, mosmor kesilirdi. Ama kendini tutamaz, gülerdi.

Sonunda merdivenleri inmeye üşenir oldum. Kuliste, “Bir dakika,” derdim arkadaşlara. “Şükrü’nün sahnesi. Güldüreyim.”

Oturduğum yerde ayaklanmı yere vururdum. Şükrü, aşağıda, sahnede, “Ülkü beni güldürmeye geliyor,” diye düşünür, her keresinde basardı kahkahayı.

Palto’da, *Kurban*’da, *Zilli Zarife*’de de birlikte oynadık. *Zilli Zarife*’nin bir sahnesinde, sivil polis rolündeki Ege Ernart, randevu evini basıyor, odaların kapısını açıp müşterileri yaka paça dışarı çıkarıyordu.

O müşterilerden biri de Şükrü'ydü. Odadan çıkınca, "Ben erkek bir adamım, ağabey. Geldim, bir kadınla içeri kapandım," diye söze başlıyor, uzun bir tirad atıyordu.

Elhamra Tiyatrosu'nun tuvaletlerine bakan bir kadın vardı. 3000 yaşlarında, kambur bir kadın. Bir gece Ege'ye de, Şükrü'ye de belli etmeden aldım onu, kadın oyuncuların makyaj odasına götürdüm. "Bunu bir güzel giydirin," dedim. "Makyaj da yapın."

Bir süre sonra o sahne geldi. Ege randevu evini basıp kapıyı açtı. Odadan Şükrü çıktı. Söze başladı. "Geldim, bir kadınla içeri kapandım"a sıra gelince, kapıyı aralayıp bizim tuvaletçi madamı sahneye ittim.

Şükrü'nün birlikte "içeri kapandığı" kadın!.. Ege de, Şükrü de kalamadılar. Sonra madamı tanıdılar!

Madam da ne oyuncuymuş meğer! Şükrü'nün koluna girdi, yanğından makas almaya başladı. Bizim iki oyuncu sahneyi güç tamamladı.

Oyunculuk serüveninden yıllar sonra yolda yürüyordum bir gün. Arkadan omuzuma bir el yapıştı. Başımı bile çevirmeden, "Şükrü!" diye bağırdım. Döndüm. Şükrü. Kucaklaştık. Devlet Tiyatrosu'na girdiğini, evlendiğini, baba olduğunu söyledi. Mutluydu. Gözlerinin ışıltısı daha diriye.

"Haberin olsun," dedi gülerek, "eve hırsız girerse çalacak birşeyler bulur artık."

GİTTİ 300 KÂĞIT!

Elhamra'da oynuyoruz. Meteliğe kurşun attığımız günler. Şükrü (Üstün), müdiremiz Şükran Hanıma yapıyor her akşam: "Şükran Hanım, Allahtan bir umut..." Şükran Hanım iki buçuk lira avans verirse yaşadık! "Yaşadık" diyorum, çünkü Şükrü'nün avans alması, bizim için de umut kapılarının ardına kadar açılması demek. Sıra bize geliyor: "Şükran Hanım, Allahtan bir umut..."

Günün birinde, artık nereden vurduysa, Şükrü'yle bana plyango vurdu. Radar Reklam'dan geldiler. Bazı tiyatro oyuncularını radyoda bir reklam programında kullanacaklarmış. Bizi de istiyorlarmış. Para? Orası belli değil. Başarılı olursak 300'er lira alacakmışız.

Nasıl başarılı olursak?

Anlattılar.

Reklam şirketine gideceğiz. Noter de bulunacak orada. Telefon rehberini açıp rasgele bir numaraya parmağını basacak. O numarayı çevireceğiz. Artık karşımıza kim çıkarsa, telefonla üç dakika oyalamaya bakacağız. Kimliğimizi söylemek yok, radyodan, reklamı yapılan üründen (neydi, unutmuşum) söz etmek yok. Bambaşka şeylerden konuşacağız. Düpedüz karşımızdakini üç dakika işleteceğiz. O süre içinde telefon kapanmazsa yaşadık. Biz de, karşımızdaki de 300'er lira kazanacağız. Kapatırsa zırnık yok.

Şükrü'yle Radar Reklam'a yollandık heyecanla. Bir de karar verdik. İkimiz de kazanırsak harika! Ama birimiz kazanır, birimiz kaybedersek, önce Çiçek Pasajı'na gideceğiz, masayı donatıp yiyip içtikten sonra kalan parayı yarı yarıya bölüşeceğiz. Tamam mı? Tamam.

Geldik Radar Reklam'a. Bir baktık, bizden başka Altan'la (Erbulak) İsmail Dümbüllü de var. Bir gün önce başka tiyatrocular programa katılmış. Reklamcılar moral veriyor. "Dün dörtte dört oldu. Herkes 300'er lira kazandı. Bugün de öyle olacak."

Önce Altan'ı aldılar. Noter telefon rehberinden bir sayfa açtı. Parmağını bastırdı. Altan numarayı çevirdi. Kayıt başladı.

Neler söyledi Altan, hatırlamıyorum. Ama karşısındakini üç dakika işletti. 300 lirayı gözümüzün önünde sayıp eline verdiler. "Hadi size kolay gelsin," dedi Altan, çıktı gitti.

Sıra Şükrü'de. Noterin söylediği numarayı çevirdi Şükrü. Bir adam çıktı karşısına. "Buyur! Sen kimsin?" Şükrü'de ses yok. "Sen kimsin? Kimi istedin?" Şükrü'de yine ses yok. Dürtüyorum konuşsun diye. Şükrü mosmor olmuş. Bıyıkları titriyor. Ama ağzından Allah rızası için tek kelime çıkmıyor. "Eee be!" dedi adam, çat diye kapadı telefonu.

Gitti 300 kâğıt!

"Üzülme," dedim, "şimdi ben toparlarım. 150'sere razı olacağız."

Noter bana da bir numara söyledi. Çevirdim. Yaşlı bir kadın. Tam İstanbul hanımefendisi.

Bir gazete yayınlanacağını, o gazete için ön araştırma yaptığımızı, halkın görüşlerine başvurduğumuzu, sorularına yanıt verirse memnun olacağımızı söyledim. Birşeyler saçmaladım işte. Şükrü'nünkü gibi biri çıkardı karşıma, yanmışım. Soruları uzata uzata sordum. Yanıtlardan yeni sorular çıkardım. Gözüm saatte. Üç dakika dolunca Tarık Gürcan aldı telefonu, kadına durumu anlattı. 300 lira kazandığını söyledi.

Kadın pek keyiflendi. "Bir ricam var," dedi, "o parayı benim adıma bir hayır kurumuna verin lütfen."

Şükrü böğrüne bir dirsek attı. "Sakin sen bağışlama."

Bağışlayacak halimiz mi var! 300 lirayı toka ettiler. Şükrü'ye kalsa, değil merdivenlerden koşa koşa inmek, pencereden kuş gibi uçup gitmeyi deneyeceğiz.

"Dur hele," dedim, "Dümbüllü'yü de seyredelim."

Dümbüllü de noterin söylediği numarayı çevirdi. Ona da bir kadın çıktı. Dümbüllü başladı makineli tüfek gibi konuşmaya. Beş saniye havadan söz ediyor, sonra politikaya geçiyor, oradan çiçeklere, çiçeklerden Arnavutluk'a, Arnavutluk'tan yaz nezlesine. Sıra tam kuduza gelmişti ki, kadının sözünü kesti onun.

"Sen deli misin be adam?" dedi.

"Deli olmasam seninle konuşur muyum!" dedi Dümbüllü, telefonu fırlattı attı. Sonra da kimseye selam bile vermeden çıktı gitti.

O akşam Çiçek Pasajı'nda Şükrü'yle ilk kadehlerimizi İstanbul hanımefendisinin şerefine kaldırdık.

BARİ BOĞULARAK ÖLEYİM DEDİM

Keşanlı Ali Destanı'nda otuz beş yıl önce ben de oynamıştım. Keşanlı Ali'yi öldürmeye soyunan, ama onun kurşunuyla öteki dünyayı boylayan Manyak Cafer'dim.

Kimbilir kaç kere oynadık Haldun Beyin oyununu. Haldun Taner'le Yalçın Tura'nın. Haldun Beyin sözcüklerini Yalçın'ın notalarından ayırabilir miyiz? Ya da Refik Erduran'ın *Direkler Arasında*'sını Arif Erkin'in şarkıları olmadan düşünebilir miyiz? (Arife takıldım: "Biriniz Kompozitör Yalçın Bey, biriniz Bestekâr Arif Efendi" diye.)

Yine oyuna döneyim. *Keşanlı*'yı sadece İstanbul'da, Anadolu'da değil, Almanya'da da oynadık.

O sıralarda, 1960'ların ilk yarısında, pek Türk tiyatrosu gitmiyordu yurtdışına. Şarkıcılar da Almanya'yı ikinci vatan bellememişlerdi henüz. İşçilerimiz yurt özlemi içindeydi. Türkiye'den gelecek bir ses, bir görüntü, onları inanılmaz ölçüde duygulandırıyor. Köln'deki temsili unutamam. Koca bir salon. Tıklım tıklım dolu. Alkışlardan ortalık yıkılıyor. Hele Şişman Polis'i oynayan Hüseyin Salıcı sahneye adım atınca kıyamet koptu. Hüseyin Bey pek sevinmişti buna. Kurumundan yanına yaklaşılmıyordu. "Yahu," diyordu, "beni burada bile tanıyorlar." Hiçbirimiz, "Onlar seni değil, sırtındaki Türk polisi üniformasını alkışladı" deyip keyfini kaçırmadık Hüseyin Beyin.

Almanya'dan sonra yine İstanbul. Yine Anadolu turneleri. Son temsili *Keşanlı*'da verip oyunu noktalamıştık. O kadar çok oynayınca, sahnede olsun, sahne dışında olsun, nelerle karşılaşılıyor insan.

Keşanlı serüvenleri küçük bir kitap olur.

Oyunun sonlarına doğru Arif Erkin beni, Manyak Cafer'i çağırıyordu. Aydemir Akbaş'la birlikte evine gidiyorduk. Aydemir, "Aman ağabeyciğim," diyordu bana, "dikkat et. Burası zengin evi."

Günün birinde sahneye girerken kuliste transistörli kocaman bir radyo ilişti gözüme. O sıralarda Almanya'dan izne gelen işçilerimiz sokaklarda radyolarıyla dolaşıyorlardı. Kaptım radyoyu, sahneye daldık.

Aydemir, "Aman ağabeyciğim, dikkat et. Burası zengin evi," dedi.

"İyi ya ulan!" dedim. "İlacivertlerimizi çektik, radyomuzu aldık, geldik."

Hiç ummadığımız bir şey oldu. Ansızın bir alkış koptu seyirciden. Sahne bitti. Baktım, Haldun Bey kuliste. Ben ne diyeceğimi düşünürken, geldi yanıma, yanaklarımdan öptü.

"Aman, Ülkü," dedi. "Bu lafları sakın çıkarma. Kalsın. Her gece söylersin."

Bir gün öğleden sonra tiyatrodan otuyordum. Orta yaşın biraz üstünde bir ziyaretçi geldi.

“Siz Manyak Cafer’i oynuyorsunuz, değil mi?” dedi.

“Evet.”

“Dün gece oyunu seyrettim. Radyoyla sahneye giriyor, ‘Aldık radyo-
muz, geldik,’ diyorsunuz.”

Bakalım sonu ne çıkacak?

“ yle,” dedim.

“Ben Philips’in y neticilerindenim,” dedi adam. “Size bir önerim
var. Bu sözü değiştirip, ‘Aldık Philips’imizi, geldik,’ derseniz, size güzel bir
radyo armağan ederiz.”

 neri dehşet! O sıralarda külüstür bir radyom olsun diye can atıyo-
rum. Ama hiç düşünmeden “Olmaz”ı yap  tırdım.

Adam tiyatrodan ayrılırken, “Bunların  ağda  reklamcılıktan haber-
leri bile yok,” diye söyleniyordu.

Manyak .Cafer, Ke anlı Ali’yi öldürmek için konduları basıyordu.
Elinde tabancayla. Ke anlı Ali karşısına dikilince de bir el ateş ediyor, ama
ıskalıyordu. Sonra bir el daha ateş ediyordu. Kurşun bacağına saplanıyordu
Ke anlı Ali’nin. Ke anlı Ali yere düşünce de Manyak Cafer onun öldüğünü
sanıyor, yanına gidiyordu. Ke anlı ansızın doğrulup Manyak Cafer’in ta-
bancasını kapıyor, gaddar herife basıyordu kur unu.

Sahneye çıkmadan önce belki on kere yokluyordum tabancayı. Kap-
s ller, yani kur unlar yerinde mi diye.

Eskişehir’de oynuyoruz. Sıra son sahneye geldi. Tabancayı bir daha
yokladım. Tamam. Kapsüller yerinde. Yanımda yordak ım Sipsi Selim (Ay-
demir Akba ), nara atarak daldım sahneye. Sözlerimi söyledim. Ke anlı Ali
(Engin Cezzar) kar ıma dikildi.

Tetiğe bastım. Tabanca değil, Ramazan topu patladı sanki. Ayde-
mir’le benim suratıma barut fi kırdı. Sonra anlayacaktık: Artık nasıl olduysa
bütün kapsüller bir kerede patlamış.

Ke anlı karşımda. Tetiğe bastım yine. Çıt diye bir ses. Bir daha bas-
tım. Çıt. Ne olacak  imdi? Ateş edeceğim. Ke anlı yere yığılacak. Yanına gi-
deceğim. Tabancayı elimden kapıp o bana ateş edecek,  leceğim.

Bunları bir an içinde düşünüyör insan. Yapacak başka bir şey yok, “Bari üstüne saldırayım, beni boğarak öldürsün,” dedim kendi kendime.

Fırlatıp attım tabancayı. Bir de nara patlattım. Saldırdım Keşanlı'nın üstüne. Ama ne saldırma! Kaptırmışım kendimi, sanki oyun oynamıyorum da, Hayber Kalesi'nde cenk ediyorum.

Keşanlı'yla bir kapıştık ki, artık o kadar olur.

Engin Cezzar'ın inlemesiyle kendime geldim: “Ölüyorum ulan...”

Bir de baktım, Keşanlı'yı altıma almışım, sarılmışım gırtlığına, resmen boğuyorum. Hemen gevşettim parmaklarımı, yere uzandım, Keşanlı da Manyak Cafer'i boğarak öldürdü.

Ama Engin Cezzar bir hafta boğazı sarılı gezdi, fısıltıyla konuştu.

Birkaç anı da başka oyunlardan:

Zilli Zarişe'yi oynuyoruz. Zarişe'nin evinde kızlarla odalara kapanan müşterilerden biriyim. Ege Ernart da sivil polis. Oyunun sonunda evi basıyor, odalara doğru, “Çıkın dışarı!” diye bağırıyor. Kızlar çıkıyor. “Siz de çıkın!” diyor Ege. Biz dört erkek müşteri de çıkıyoruz. Ege, “Seni ona, seni ona, seni de ona verdim!” diyor. Dört çifti oracıkta evlendiriyor.

O sıralarda Şehir Tiyatrosu'nda *Scapin'in Dolapları* oynuyordu. Kulliste Feridun Karakaya'nın taklidini yapıyordum. “Bana bir şey kalmadı!” diye bağırıyordum. Ege sinirleniyordu. “Allahaşkına, söyleme bunu,” diyordu. O sinirlendikçe ben tekrarlıyordum: “Bana bir şey kalmadı!”

Bir gün matinede, oyunun sonunda, “Çıkın dışarı!” diye seslendi Ege. Kızlar çıktı. Biz erkekler kapıların arkasında sıramızı bekliyoruz. “Siz de çıkın!”

Biz de çıktık. Ege, “Seni ona, seni ona, seni ona verdim,” dedi. Yanımdaki kıza baktı. “Gel, kızım, seni de ben aldım.” Bana döndü sonra: “Sana bir şey kalmadı!”

Oyundan sonra, “Nasıl,” dedi, “damarıma basar mısınız! Böyle olursun işte!”

Bir şey demedim. Suareyi bekledim.

Oyunun sonunda yine kızları çağırdı Ege. Kızlar çıktılar. Sonra bize seslendi. Üç müşteri çıktı. Ben çıkmadım. Kapının arkasında bekleme-yeye koyuldum.

Ege'nin sesini duydum: "Seni ona, seni ona, seni ona verdim." Kısa, çaresiz bir sessizlik. "Gel, kızım, seni de ben aldım."

Hızla kapıyı açıp sahneye fırladım, çılgılığı bastım:
"Bana bir şey kalmadı!"

Bu olayı hatırladıkça gülüyorum. Refik Erduran'ın yazdığı, müziğini Arif Erkin'in bestelediği *Direkler Arasında* oyununda başımdan geçmişti.

Oyunda Hüsmen Pehlivan'ı oynuyordum. Umur Bugay, mahalle bekçisiydi. Bir sahnede ikimiz yere çöküyor, dertleşiyorduk. Sonra ansızın kızıyordum Umur'a. Pehlivanlığını depreşiyor, bir kündeyle onu altıma alıp ensesine çöküyor, "Karşıma senin baban gibi yirmi eşşek çıksa hepsini tepelerim!" diye bağırıyordum.

Bir akşam yine sahnemizi oynadık. Başlarda her şey yolunda gitti. Umur'u altıma alıp ensesine çöktüm yine. Naramı attım:

"Heeeeyt! Karşıma senin baban gibi yirmi eşşek çıksa..."

Cümlemin sonunu getiremedim. Salonda, ilk sıranın tam ortasında, karşımda oturan bir seyirciyle göz göze gelmişim çünkü. Umur'un babasıyla.

Ters ters bakıyordu bana. Sanki sahneye fırlayıp o beni ayağının altına alacaktı.

Oyundan sonra Umur'la babası Karaköy'e inip Kadıköy vapuruna birlikte binmişler. Hiç konuşmamışlar yolda. Umur'un babası Haydarpaşa açıklarında artık dayanamamış, sessizliği bozmuş:

"Ne saçma sapan oyunmuş o öyle!"

"FALLAR KARIŞTIIII!"

Beş yıl süren tiyatro oyunculuğu dönemimin en aşağı on iki ayı turnelerde, yollarda geçti. Bazen her gün ayrı bir kentte oynardık. Sabahleyin erkenden yola çıkar, varacağımız yere varınca dekorumuzu kurar, matine-

mizi, suaremizi oynar, gece yarısından sonra iki lokma bir şey yiyip yatar, ertesi sabah yine minibüse doluşurduk.

Bazen büyük kentlerde oynardık. Sözgelimi İzmir’de. Sıcak yaz günlerinde Basmane’de Atlantik Palas’a postu serer, üç hafta boyunca orayı evimiz bellerdik. Erkenden kalkmak yok, yol yorgunluğu yok. İkinciüsti Kemeraltı’nda Sefer Usta’da tavukgöğsümüzü yer, serinlemek için kendimizi Kordonboyu’nun imbatına bırakırdık.

Ama günlük turneler yok mu, canımızı çıkarırdı.

O turnelerden birinde Kırklareli’nde oynayacaktık. Erken varmıştık kente. Dekorumuzu kurduk. Baktık, vaktimiz var, Umur (Bugay), Şevket (Altuğ), Arif (Erkin), Arif’in yıllar sonra evleneceği Aylin (Çobanoğlu), bir de ben, biraz dolaşalım dedik. Panayır kurulmuş, oraya uzandık.

Panayırda bir çadır. Kapısında afişler. Hindistan’dan gelmiş Büyük Sihirbaz Akuramata gösteri yapıyor. Çadırın kapısında Akuramata’nın kendisi. Bir yandan çingirak çalarak yetenekleri konusunda milleti aydınlatıyor, bir yandan da bilet kesiyor. ✓

Biletlerimizi alıp daldık içeri. Tahta iskemlelere kurulduk. Önde sahnenin yanında bir gazocağı. Ocakta bir tencere. Başında bir delikanlı yemek yapıyor.

Bir ara Akuramata girdi çadıra. Bize şöyle bir göz attı. “Bunlar da nereden çıktı” gibilerden. Numaralarını yutmayacağımızdan mı endişeleniyordu? Yemek yapan delikanlının yanına gidip kulağına yapıştı, başladı bağırmaya. Sonra çadırın kapısına döndü.

Delikanlı ortalarda dolaşan bir çocuğu, sanırım kardeşini, çağırdı yanına. Tek kelime söylemeden suratına bir tokat patlattı. Çocuk da gidip en küçük kardeşini gözümüzün önünde bir güzel dövdü. Böylece, en küçük çocuk dışında herkes hırsını almış oldu.

İçeride 20-25 seyirciyiz. Başörtülü kadınlar çoğunlukta. Birkaç da asker var. Akuramata arada bir kapıdan kafasını uzatıp içeriye bakıyor. Kuşkulu kuşkulu bizi süzüyor. Sonra çingırağını sallayarak bağırmayı sürdürüyor:

“Sayın Kırklarelililer... Müjde, müjde! Hindistan’ın en büyük sihirbazları yanında sihirbazlık sanatını öğrenerek emsalsiz sihirbaz olan Bü-

yük Sihirbaz Akuramata ayağınıza kadar gelmiş bulunmakla şeref duymaktadır...”

Bir süre sonra çadırın kapısını kapayıp geldi. Gösteri başlayacak! Sırtına sırmalı bir ceket, kafasına bir kaptan şapkası geçirdi. Gramafona bir marş koydu. Arkasından da arkaya geçti, “Şimdi karşınızda Büyük Sihirbaz Akuramataaaa!” diye bağırarak kendini sahneye fırlattı!

Başladık alkışlamaya. Akuramata alkışladığımızı görünce biraz rahatlar gibi oldu. Bu rahatlığı, bizden bir hinlik gelmediğini gördükçe, gösteri boyunca daha da artacaktı.

Turnelerde otel odalarında yaptığımız birkaç iskambil numarasından sonra, “Şimdi falınıza bakacağım,” dedi Akuramata. Yemek yapan delikanlıya işaret etti. Delikanlı tencerenin başından ayrılıp hepimize ufacak kâğıtlar dağıtmaya başladı. “Bu kâğıtlara geleceğinize dair soracağınızı sorun. Altına adınızı yazın. Ben onları gözünüzün önünde yakıp geleceğinizi söyleyeceğim. Büyük Sihirbaz Akuramata falcıların falcısıdır!”

Alkışladık.

Bizim heyet adına Aylin birşeyler yazdı, delikanlıya verdi. Delikanlı, topladığı öteki kâğıtlarla birlikte sahne arkasına geçti. Kâğıtları sahneye götürecekti. Ama ortalarda yok. Bekle bekle, sonunda görüldü. Elinde üstüne kâğıtlar ilıştırılmış bir tahta. Bir kova. Kovanın içinde de birtakım kâğıtlar. Tahtayı Akuramata’nın önüne özenle yerleştirdi.

Akuramata, “Şimdi yazdıklarınızı yakacağım,” dedi, kovadaki kâğıtları yaktı. Tahtanın başına geçti. Üstündeki kâğıtlara, çaktırmadan değil, belki iyi göremediğinden çaktıra çaktıra bir göz attı. Bir ad söyledi. “Terhiste sonra İstanbul’a yerleşeceksin,” dedi. Askerlerden biri, artık geleceğinden emin, keyifle gülümsedi.

Birkaç kişinin daha geleceğini okudu Akuramata. Sonra Aylin’in adını söyledi. “Merak etme,” dedi, “yakında çocuğun olacak.”

“Ben öyle bir şey sormadım,” diye bağırdı Aylin.

Başörtülü kadınlardan biri kendini tutamadı:

“Onu ben sordum, ben sordum!”

Akuramata iki adım geriledi, kollarını havaya kaldırdı, gözlerini yumarak başını geriye attı. Bir an Hindistan’daki ustalarıyla iletişim kurdu.

Hepimiz soluklarımızı tutarak beklemeye koyulduk.

Uzun bir sessizlikten sonra titreyerek kendine geldi Akuramata. Gözlerini açtı. Çadırın çok ötelere, gökyüzündeki bilinmez gezegenlere bakarak, “Aahh!” diye inledi. “Fallar karıştı!”

BALIKESİR-SAMSUN

Tiyatro oyunculuğu yaptığım dönemde turneye mi çıkacağız, herkes gibi beni de bir sıkıntı basardı. Her gün ayrı bir yerde oynamak kolay değildi pek. Katlanır, “Anadolu’ya sanat götürüyoruz” diye kendi kendimize avuntular icat ederdik. Turnenin son gününde herkes keyiflenir, ertesi akşam İstanbul’da neler yapacağını anlatmaya koyulurdu coşkuyla.

Uzun, yaklaşık kırk günlük bir turne. Son durak Balıkesir.

Herkesin yüreği kıpır kıpır. Balıkesir’de oynayacağız. O gece orada yatacağız. Ertesi gün ver elini İstanbul. Birkaç ay ne oyun var, ne turne.

Oyundan önce makyajlarımızı yaparken müjde geldi! Gözümüz aydın! Samsun’a da oyun bağlanmış! Balıkesir’den sonra İstanbul’a gideceğiz, gideceğiz ama önce Samsun’a şöyle bir uğrayacağız!

Balıkesir nere, Samsun nere, İstanbul nere! Bir otobüs tutulmuş. Oyun bitince dinlenmek yok, geceyarısından sonra binip Samsun’a yollanacağız. Eh, ertesi gün Samsun’a varınca dinleniriz.

Herkesin süngüsü düştü. O keyifsizlikle bir oyun oynadık ki, felaket! Perde kapandı, tiyatronun önündeki otobüse doluştuk. Şoför daha gaza basmadan çoğumuz uykuya daldık.

Gözümü açtığımda alacakaranlıktı. Otobüs durmuş. Yanımdaki Umur’a (Bugay) döndüm. “Ne oldu?”

“Bilmem,” dedi Umur. “Bir çatırtıyla durduk.”

Şevket (Altuğ), “Şaft çıkmış,” dedi.

“Tehlikeli bir şey mi?” diye sordu Umur.

Aklım ermez öyle şeylere. “Bilmem,” dedim.

“Direksiyona hâkim olamazsın,” dedi Şevket.

Umur’un beti benzi attı ansızın. “Ulan!” diye inledi. “İyi ki dönemeçli bir yerden, uçurum kenarından geçmiyoruz!”

Biraz bekledik. Şoför, artık nasıl onardıysa, şaftı onardı. Direksiyon başına geçti. Beş kilometre gittik gitmedik, küüü! Şaft yine çıkmış!

Otobüsün şaftı çıka çıka Kızılcahamam'ı bulduk. Bir başka sorun da bizi buldu. Yine durdu otobüs. Fren balataları yanmış!

Şoför almışmış böyle şeylere. Durup dururken otobüsün koltukları havada uçuşmaya başlasa olağan karşılayacak. Kılı kıpırdamıyor. Mırıltyla, "Şaft çıktı," diyor, "fren balataları yandı," diyor. Kolları sıvayıp onarıma girişiyor.

Fren balataları da onarıldı. Tıngır mıngır yola koyulduk yine. Samsun'da yataklarımızda olmamız gereken saatte Ankara'yı ancak geçmiştiz. Herkes, en başta Güzin (Özipek) ağzına geleni söylüyor. "Otobüsünün de, oyununun da, turnesinin de..."

Bu "sevgi sözcükleri" bir çatırtıyla kesildi. Zınk! Yine durduk. Şimdi ne oldu bakalım? Arka sağ jant parçalanmış!

İki saatimiz de orada geçti. Şoförümüzün şoförlüğünü bilemem, şöyle kesintisiz bir saat gitmedik ki ölçeyim, ama onarımda Dolapdereli ustalar eline su dökemez. Jantı da tek başına halletti. Sonra kimbilir kaçınıcı kere geçti direksiyon başına, bastı gaze.

Umur'a döndüm. "Artık bu yolculuğu unutmazsın," dedim, "başımıza gelmeyen kalmadı."

"Allah beterinden korusun," dedi Umur.

"Daha ne olacak ki?" dedim.

"Motor yanar. Dağ başında dımdızlak kalırsınız."

İçine doğmuş. Balıkesir'den hareket ettikten yirmi yedi saat sonra, gecenin sabaha dönüşmesine yakın bir saatte, şoförümüz Merzifon dağlarında durdu. Arkasına dönüp bize baktı bir an.

Biz de sessizce ona baktık.

"Buraya kadar," dedi şoför. "Motor yandı."

Ne yapılır? Ne yapılacak! İndik aşağıya, dağ başında koca bir ateş yaktık. Şarkılar söyleyerek çevresinde kızılderililer gibi tepinmeye koyulduk. Kimimiz tepiniyor, kimimiz güreşiyor, kimimiz tek başına saklambaç oynuyor! Herkes çıldırdı.

Sonra, alacakaranlıkta, Samsun'a giden otobüslere atladık birer ikişer. İstanbul'dan önceki son durağımıza sağ salım vardık.

O gece yarı uykulu oynadık oyunumuzu. Hele Şerafettin diye bir arkadaşımız vardı, neredeyse horlaya horlaya oynayacak. Bir ara dikkatimizi çekti, sahnenin önüne ne zaman ilerlese, ön koltuktakiler yüzlerini kapatıyorlar. Perde arasında seyircilerden biri sahne arkasına geldi. Şerafettin'in yanına yaklaştı usulca. "Beyefendi," dedi, "pantolonunuzu ilikleseniz iyi olacak. Biz buraya oyun seyretmeye geldik, bilmemneyinizi değil."

İZMİR TURNELERİ

1960'ların ikinci yarısı. İzmir'de turnedeyiz. Fuar'da Manolya Bahçesi'nde Refik Erduran'ın *Direkler Arasında*'sını oynuyoruz. Şarkılı, danslı, şen şakrak bir oyun. Müzik, hemşehrim Arif Erkin'in. Daha doğrusu, ona taktığım adla, Bestekâr Arif Efendi'nin.

Basmane'de Atlantik Otel'de kalıyoruz. Öğleye doğru kalkıp çayımızı içiyoruz. Kaldığımız kadın koridorunda "mini futbol" ya da Zeki Dinçoy'la "koymington" oynuyoruz. Zeki Beyle birer su bardağı alıyoruz elimize. Atılan ping pong toplarını bardaklarla yakalayacağız. Sonra genellikle ver elini Konak. Çarşıda öğle yemeği. Sefer Usta'da tavukgöğsü. Sonra Pasaport'ta ya da Kordon'da çay. Akşamüstü Fuar'da yine çay. Tiyatro. Oyundan sonra da mutlaka çöp kebabı.

Üç hafta her gün böyle geçiyor.

Turnenin sonlarına doğru bir gün uyanınca koridordan tanıdık sesler geldi kulağımıza. Zeki Alasya'yla Metin Akpınar! Yaban ellerde karşılaşmış askerlik arkadaşları gibi sarıldık birbirimize. Tiyatroyla gelmişler. Aynı otelde kalıyorlarmış. Oturup çaylarımızı içtik.

Metin, "Bu sabah İzmir Radyosu'ndaydık," dedi. "Radyo oyunu istiyorlar. Ama elimizde oyun yok. Olsa yarın stüdyoya girerdik."

Bizden biri, "Ohooo," dedi, "paramızı kimbilir ne zaman alırdık!"

"Onu da konuştuk," dedi Metin. "Turnede olduğumuz için, kayıttan sonra hemen paramızı vereceklerdi."

Doğrusu, "yevmiye"ye talim ettiğimiz o günlerde pek güzel olurdu bu. Zeki bana döndü. "Yahu," dedi, "sende birşeyler vardır."

Evet, "birşeyler" vardı bende. Çevirilerini yaptığım iki oyun: *Anastasia* ile *Albay ve Ben*. Ama ikisi de radyo oyunu değil, tiyatro oyunuydu.

Üstüme atladılar. “Şunları radyo oyunu olarak uyarla. Akşama kadar da bitir. Yarın gidip kaydını yapalım.”

Olur mu olur! Biri İzmir Radyosu’na “müjde”yi vermeye koştu. Ben odama kapandım. Millet Pasaport’ta imbata karşı çayını yudumlarken, iki oyunu da küçük değişikliklerle “mikrofona uyarladım”.

Geceleyin çöp kebartan vazgeçildi. Otelde toplanılıp rol bölümü yapıldı. Ertesi sabah erkenden stüdyoya girdik. Akşama kadar da iki oyunu çıkardık. Herkes pek güzel oynadı. Metin’in ağzıyla yaptığı motor sesi, kapı gıcirtısı gibi “efekt”ler de kusursuzdu.

O gece, cepleri para görmüş kişilerin özgüveniyle, daldık Fuar Bahçesi’nde bir lokantaya, dünyanın içkisini tükettik.

Bir de balıkçı keşfetmiştik İzmir’de: Rıza İriz. Küçücük, bahçeli bir balık lokantası vardı. Balıkçı değil, sanatçıydı sanki. Buzhane’de arkadaşı Ömer Denizüstü, ona kaç balığı “lâyık” görürse, o gün sadece o kadar balık yapıyordu. Beş balık mı? Beş müşteriden fazlasına bir şey yok! İki balık mı? O gün Rıza İriz’de demek sadece iki kişi karın doyurabilecek!

Oyun için davetiyeler verdik. Rıza İriz gelemedi. Ömer Denizüstü geldi. Perde açılmadan sahne arkasına süzülüp başarı diledi bize. Cebinden çıkardığı balık yumurtalarını dağıttı.

Ertesi gün Rıza İriz’deydik yine. Ömer Denizüstü, “Aferin size!” dedi. “Her şey fevkaladeydi. Balık yumurtalarını beğendiniz mi? Şarkılar da güzeldi. Balık yumurtaları hoşunuza gitti mi? Fatih’in torunlarını çok güzel canlandırdınız! Balık yumurtaları nasıldı?”

Ters bir adamdı Rıza İriz. Herkesi haşlıyordu. Balık çorbasının nasıl yapıldığını mı anlatıyor, lafın ortasında durup Mehmet Akan’a dönüyordu sözgelimi, “Seni hiç sevmedim. Çıkıp gitsene şuradan!” diyordu.

Benimle ahabap oldu. İstanbul’a dönünce mektup yazdım ona. O da bana yazdı. Bir süre mektuplaştık. İlkbaharda gelen bir mektubunda, “Ül-kü evladım, sana kötü bir haberim var. Ben kanser oldum,” diyordu.

Ertesi yaz İzmir turnesini Rıza İriz’siz geçirecektik.

PÜSKÜLLÜ MORUK

İstanbul Tiyatrosu, Elhamra'da iki uyarlamamı oynadı: *Zıpçıktı* ile *Yatıp Durma Bir Şey Söyle*. Müthiş bir kadrosu vardı *Zıpçıktı*'nın. Metin Se-rezli'nin yönettiği güldürüde Toto Karaca, Celâl Sururi, Ali Sururi, Alev Sururi, Erdinç Üstün, Şemsi İnkaya oynuyordu. Dördüzleri ise Müjdat Ge-zen canlandırıyordu. Müjdat, zaten korkunç yetenekli bir oyuncu olarak be-lirmişti; ama onu yıldızlığa yükselten sanırım *Zıpçıktı* oldu. O sıralarda "taklit" yapmada üstüne yoktu Müjdat'ın. "Sahaya çıkıp Metin Oktay'ın tak-lidini yapsan gol kralı olursun," derdim kendisine.

Zıpçıktı büyük ilgi gördü. Uzun süre kapalı gişe oynadı. *Yatıp Dur-ma Bir Şey Söyle* ise... eh işte, idare etti.

Bir ara Elhamra'nın matinelерini Ulvi Uraz aldı. Gençlerden oluşan yepyeni bir kadro kurmuştu Ulvi Hoca. Erdal Özyağcılar, Kutay Köktürk, Celile Toyon, Tunca Aykut, Yavuz Şeker, Haşmet Zeybek...

Günün birinde beni çağırdı. *Volpone*'yi okuyup okumadığımı sor-du. Ben Jonson'un oyununu biliyordum. "Gel bunu bize uyarlayıp müzikal yapalım," dedi. Uzun uzun konuştuk. Sonunda *Volpone*'yi "Osmanlı Pop Müzikali" yapmaya karar verdik. Hoca'nın bir tek koşulu vardı sadece: Oyunun adı *Püsküllü Moruk* olacaktı.

Gençlik coşkusuna Ulvi Hoca'yla çalışma keyfi de karışınca, beni tutabilene aşkolsun! Bir haftada çıkardım oyunu.

Müzik? Müzik ne olacaktı peki? Cem'i önerdim Hoca'ya. Cem Ka-raca'yı. Hemen kabul etti. O gün Cem'i yakaladım. Masa başına çöktük.

Cem'i yıllardır tanıyordum. Delidolu değil, resmen zincirlik deliy-di. Bir türlü denetleyemediği, zaten denetlemek de istemediği coşkusu, onu uçlardan uçlara fırlatıyordu. Durup durup parlamasının, ağzına geleni söylemesinin altında pırıl pırıl bir yürek yatıyordu. Ama deliydi işte. Dün-yanın en sevimli delilerinden biri.

Bir çırpıda müzikleri hazırladı. İnanılmaz güzellikte şarkılar çıkar-dı. Topluluğun oyun sırasında canlı müzik yapma olanağı yoktu. Bir or-kestra gerekiyordu bunun için. Dünyanın parası!.. Tek çare, müziğin ban-

da alınması, oyun sırasında “playback” olarak verilmesi, oyuncuların da sözleri müzik üstüne söylemesi idi. Cem, orkestrasını alıp bir stüdyoya kapandı, müzikleri banda aldı.

O gün ben de gittim stüdyoya. Kayıt bitti. Dinledik. Gerçekten çok güzel olmuştu.

Ama birdenbire kafamdan aşağı kaynar sular döküldü.

“Yahu, Cem,” dedim, “biz bir şey unuttuk.”

“Ne unuttuk?”

“Bu müzikal bir oyun değil mi?”

“Evet.”

“Müzikal oyunda uvertür olmaz mı?”

Evet, şarkılar tamamı da, uvertürü unutmuştuk.

“Sıkma canını,” dedi Cem. Bir odaya girdi. On dakika sonra da nefis bir uvertürle çıktı. Hemen onun da kaydı yapıldı.

Birkaç hafta sonra perde açıldı. Fiyasko! Başta benim metin, her şey felaketti. Müzikten başka.

En kötü, en sıkıntılı dönemiydi Ulvi Hoca’nın. Çalışanlara aylık ödemede güçlük çekiyordu. Bazı oyuncular “ne kadar para, o kadar eklemek” ilkesini pek benimsemişti. Kadı’yı oynayan delikanlı bile sahneye çıkarken sakal takmaya üşeniyordu. “Püsküllü Moruk”, her temsilde 10-12 seyirciye oynanıyordu.

“Hoca,” dedim, “hemen bir başka oyunun provasına girseniz...”

“Neden?” diye sordu.

“Baksanıza,” dedim, “oyun tutmadı.”

Ulvi Hoca güldü. “Yoo... Oyun tutmadı diyemeyiz. Bir oyuna seyirci gelir. Beğenmez. Oyunun kötü reklamını yapar. Bunun üstüne başka seyirci gelmez, oyun tutmaz. Bu oyuna hiç seyirci gelmedi ki, kötü reklamını yapsın. Onun için, oyun tutmadı diyemeyiz.”

Bu mantığa pek aklım ermedi doğrusu. Tanıdığım kadarıyla, dünyanın en kötümser insanıydı Ulvi Hoca. Ama o anda karşımda duran sanatçının iyimserliğiyle de kimse yarışamazdı.

KULİSLERDEN MAÇLARA

Tiyatroculuk serüvenim sırasında en sıkı dost olduğum kimseler sahne arkasında çalışanlardı. Sarı İlhan, Stelyo, Tekin, Hikmet, Emrullah. Nejat Usta'yı unutamam sözgelimi. Elhamra'da "dekor teknisyenliği" yapan Necati Köse'yi. Doğuluydu. Adlarımızı bir türlü doğru söyleyemiyordu. Hülki Bey diyordu bana. Süreyya Berfe, tiyatromuzun müdürlüğünü yapmıştı bir ara. Ona da Suriye Bey diyordu. Süreyya'nın adı Suriye kalmıştı.

Süreyya'nın müdürlüğünden söz edeyim. Benim önerimle tiyatrodan müdür olarak çalışmaya başlamıştı Süreyya. Turnedeydik. Ankara. Sonra İzmir. Bir ay dayanamadı. İstifayı basıp İstanbul'a döndü. Basmane'de yolcu etmeye gittim onu. Otobüsün en önünde yer almıştı. "İstanbul'a bir an önce gireyim diye." Bir şişe de kolonya. "Sevindikçe üstüme başıma serperim."

Tanıdığım teknisyenler arasında, ölümün erken vurduğu Emrullah Uzun'un ayrı bir yeri vardı. Kent Oyuncuları'nın temel direklerinden biriydi Emrullah. Tiyatronun her şeyine koşardı. Karadenizliydi. Su katılmamış bir Karadenizli ağzıyla konuşurdu. "Cızbız" diyemezdi. "Cizbiz" derdi. Günün birinde Müşfik, o zamanın parasıyla 100 lira koydu masanın üstüne: "Cızbız de, 100 kâğıdı al."

Emrullah, gözü 100'lükte, başladı ter dökmeye. "Cızzz..." Durdu, biraz daha zorladı kendini... "Cızzz... biz." Gitti 100 kâğıt.

Kuliste "duk" oynardık. Açık poker. Sahnede sırasını savan gelir katılırdı bize. Müşfik, Pekcan Koşar, Bülent Koral, Kâmrân Yüce, Zeki Ökten. Emrullah oynamaz, tepemize dikilip bizi seyrederek, hepimizle ince ince dalgasını geçirdi.

Galiba Türkiye'de tanımadığı yoktu Emrullah'ın. Bir pazar öğleden sonra Kenter'lere uğramıştım. Dolmabahçe'de Galatasaray-Fenerbahçe maçı vardı o gün. Radyo açıldı. Yirmi dakika sonra maç başlayacak.

"Hadi siz oyun oynayacaksınız," dedim. "Benim ne işim var burada? Keşke maça gitseydim."

Emrullah şöyle bir baktı bana:

“Sen maça mi gitmek isteysun?”

“İstesem ne çıkar,” dedim. “Biraz sonra maç başlıyor. Ortalık ana-baba günü. Kapılar kapanmış.”

“Gel benimle,” dedi Emrullah.

On dakika sonra kendimi Şeref Tribünü’nde buldum.

Bir maç öyküsü daha. Bir gün de Müşfik’le Pekcan’ın canı maça gitmek istedi. Galatasaray oynuyordu Ali Sami Yen’de. “Yürüyün,” dedim. “Bilet nereden bulacağız?” dedi Pekcan. “Siz karışmayın orasına,” dedim. Atladık arabaya, doğru Mecidiyeköy. L Tribünü’nün kapısında duran Ejder Beyi tanıyordum. Bir selam, içeri aldı bizi. Oturduk. Müşfik’in gözü yandaki Şeref Tribünü’ne ilişti. “Yahu,” dedi, “orası daha güzelmış.”

Şımarıklık işte. “Gelin,” dedim, “oraya gidelim.” L Tribünü’nden çıktık. Şeref Tribünü’nün kapısındaki görevli, “Ooo, buyrun Müşfik Bey, buyrun Pekcan Bey,” dedi, içeri buyur etti bizi.

Koltuklarımıza kurulunca, Müşfik, “Kim bu adam?” dedi. “Bizi tanıyor.”

Başladım gülmeye.

Adam, Kent Oyuncuları’nın kapısında da görevliydi çünkü. Müşfik, kendi tiyatrolarındaki Belediye memurunu tanımamıştı. Haksız da sayılmazdı. Tiyatroya girip çıkarken arka kapıyı kullanıyorlardı çünkü, adamlar hiç karşılaşmamıştı ki.

BİR AKŞAM YEMEĞİ

O akşam yemeğinde yer alanları başka adlarla anayım. Sanatçı hanım Feriha, kocası Zeynel, benim dışındaki dört konuk da, Ayşe, Ali, Selim, Nuri olsun.

1960’ların sonlarında, Feriha Hanım, bir akşam beş kişiyi evinde akşam yemeğine çağırdı. Biri kadın, dördü erkek. Aralarında ben de vardım. Neden vardım, bilmiyorum. Belki ötekileri çağırırken yanlarındaydım, ondan. Herhalde yanlış zamanda yanlış yerdeydim.

Beşimizden de oldukça yaşlıydı Feriha Hanım. Kimilerimizin anası olacak yaşıydı. Ayşe'yle kocası Ali'yi sanırım bir iş ilişkisinden ötürü çağırmıştı. Nuri'ye özel bir düşkünlüğü vardı. Selim'le benim ise adlarımızı bile bildiği kuşkuluydu.

Çiçeklerimizi yaptırdık, zili çaldık. Kapıyı Feriha Hanım açtı. İçeri girdik.

Girer girmez de birbirimizin yüzüne baktık. Selim'e, "Yandık," diye fısıldadım. "Bu evden sağ çıkar mıyız acaba?"

Selim o anda titremeye başlamıştı. "Korku filminin göbeğine düştük, arkadaş."

Korku filmini bilmem ama, kasvetin tam göbeğine düştüğümüz kesindi. Küçük bir abajurun cılız ışığıyla aydınlatılmış bir salon. Her yan ufak sehpalarla, masalarla dolu. Hepsinin üstünde onlarca biblo. Duvarlar yerden tavana kadar dev tablolarla kaplı. Hepsinde, sanatın bir başka dalında ünlenen Feriha Hanımın imzası var. Yeşil, mor, kırmızı çizgilerle korkunç insan yüzleri. Kulaklardan girip burun deliklerinden çıkan yılanlar.

Biz sehpaların arasında yol bularak bir yerlere ilerlemeye çalışırken Feriha Hanım bir fotoğraf uzattı.

"Bakın," dedi bağırarak.

Baktık. Feriha Hanım, üstünde gecelikte tuvalet arası siyah bir giysi, yüzükoyun toprağa uzanmış.

"Nedir bu?" diye sorduk.

Bir şairimizin adını söyledi. "Yurt dışında öldüğü zaman ben Diyarbakır'daydım. Ölümünü duyar duymaz hemen mezarlığa koştum. Bir mezara kapanıp uzun uzun ağladım."

Giderken bir de fotoğrafçı götürmeyi unutmamış anlaşılan.

Ne edelim, yas tutar gibi başlarımızı yana eğdik. Sessizce öyle durduk bir süre.

Feriha Hanım yine bağırdı: "Buyrun masaya."

Nuri'yi sağına aldı. Oturduk. Yemekler geldi. Selim'le yan yanayız. Başladık atıştırmaya. Selim yemiyor. Gözü tabağında.

"Yesene," diye fısıldadım.

"Zehirlenir miyiz acaba?"

“Olmaz bir şey.”

“Ulan, Azrail’in soluğunu duyuyorum ensemde.”

Fısıldaşmayı bıraktık, yüksek sesle konuşuyoruz. Selim Azrail’in soluğunu duyuyor da Feriha Hanımın bizi duyacağı yok. Bağıra bağıra bir-şeyler anlatıyor ötekilere.

Derken bir gölge süzüldü yanımızdan. Yandaki karanlık odaya geçti.

“Kim o?” diye sordu Ayşe.

“O mu?” diye bağırdı Feriha Hanım. “Kocam!”

Sessizlik çöktü masaya.

Ayşe, “Bize katılmaz mı?” dedi.

“O yemek yemez,” dedi Feriha Hanım. Sonra ekledi: “Piyano çalar.”

Yine sessizce bakiştık.

“Bize birşeyler çalar mı acaba?”

İçeriden, sanki toprağın derinliklerinden bir inilti geldi:

“Bileklerim kırık.”

Yanımda Selim çatalı da bıçağı da bıraktı. “Benden bu kadar, arkadaş.”

Zeynel Bey bileğini kırmış bir süre önce. Şimdi iyiymiş, ama istediği gibi çalamıyormuş. Neyse, yemekten sonra piyanonun başına geçmeye razı oldu. O çaldı, Feriha Hanım söyledi. Beşinci parçadan sonra, Nuri’nin gözlerinin içine bakarak, “Bu,” dedi Feriha Hanım, “olgun bir kadının genç bir sanatçıya umutsuz aşkını anlatan bir Alman şarkısı...”

Küüü! Piyanonun kapağını kapattı Zeynel Bey. “Onu da ben çalmam!” diye bağırdı, sonra yine gölge gibi süzülüp ortadan yokoldu.

Evden ayrıldığımızda, “Arkadaş,” diyordu Selim, “adakadadım. Sağ çıktık ya, yarın ilk iş bir horoz kestireceğim.”

ZIPÇIKTI’NIN STEPNESİ

1960’lar. İstanbul Tiyatrosu’nun en parlak dönemi. Toto Karaca, Celâl Sururi, Ali Sururi, Alev Sururi, Muzaffer Hepgüler beşlisi, Ekrem Dümer’in, İlhan Daner’in, Selim Naşit’in desteğiyle Elhamra salonunda “döktürüyorlar”. Kadroya genç bir sanatçı, Müjdat Gezen de katıldı.

Müjdat'ın Elhamra'daki ilk oyunu benim bir uyarlamam: Zıppıktı. Dördüzleri oynuyor Müjdat, yaşamı boyunca pişirerek sürdüreceği güldürü ustalığının temellerini atıyor. Toto Abla zengin bir kadın, Celâl Bey ona âşık bir avukat, Ali ağabey evin uşağı, Alev abla da Toto'nun kardeşi.

Ben de zaman zaman tiyatroya uğruyor, kuliste onlarla çene çalıyorum.

Bir gün, oyunun başlamasına yirmi dakika kala, yolum yine Elhamra'ya düştü. Alev abla, beni görür görmez, "Hah! Geldi!" diye bağırdı.

Hiç böyle heyecanla karşılanmamıştım. Hemen tiyatroya gelmem için her yere not bırakmışlar meğer. Benimse hiçbir şeyden haberim yok.

"Ne oldu?" dedim.

"Ali Bey hasta," dediler. "Onun rolünü sen oynayacaksın!"

Nasıl olur! Koskoca rol. Ne mizansenı biliyorum, ne ezberim var!

"Zararı yok," dediler. "Biz idare ederiz."

Biri makyajımı yapıyor, biri uşak elbisesini giydiriyor. Ben Ali ağabeyin sözlerini aklımdan geçiriyorum.

Derken ziller çaldı, perde açıldı. Kendimi sahneye attım. Atar atmaz da rahatladım. Toto abla, Alev abla, Celâl Bey, yılların kurdu... En ufak bir falso bile yapmama izin vermediler. Ben de onlarla aynı sahneyi paylaşmanın keyfini yaşadım.

Aradan on gün geçti. Evdeyim. Kapı çalındı. Açtım: Müjdat. Oyunun başlamasına yarım saat kalmış.

"Bu saatte ne işin var burada?" dedim.

"Taksi bekliyor," dedi Müjdat. "Seni götürmeye geldim. Yine sahneye çıkacaksın."

Apar topar taksiye attı beni. Ali ağabeyin rolünü bir kere oynamıştım ya, rahatım. "Dur," dedim, "sözleri hatırlayayım."

"Zahmet etme," dedi Müjdat. "Bu kere Celâl Bey hasta. Onun rolünü oynayacaksın!"

Celâl Beyin hastalığı bir gün değil, bir hafta sürdü. Tam yedi gün Toto ablanın âşığını oynadım Elhamra'da.

Celâl Bey iyileşti, geldi. Kuliste çene çalarken, arada bir, "Ülkü,"

derdi, “hem matine, hem suare... Yoruldum... Allahını seversen bu akşam sen oyna şu rolü... Sözüm söz... Sana güzel bir gömlek alacağım...”

ADİLE ABLA

Adile Naşit, tanımaktan mutluluk duyduğum insanlardan biriydi. O kısacık boyuna dünyanın en büyük yüreklerinden birini sığdırmıştı. Öğlunun umarsız hastalığını öğrendiği zaman bile o yüreğini korudu, başkalarının derdine ortak oldu; yaşamının en büyük rolünü oynadı, dudaklarından gülümsemesini hiç eksik etmedi. Bunda eşi Ziya (Keskiner) Beyin de büyük payı olduğunu belirtmem gerek.

Tiyatroda tanışmıştım onunla. Dostluğumuz sadece kulislerde değil, evlerindeki sohbetlerle de sürdü.

Günün birinde İlhan Hemşeri, “Yahu, siz kaç yıldır tanıyorsunuz birbirinizi?” diye sormuştu Ziya Beye.

Adile Abla atılmıştı: “Oooo... Bizim dostluğumuz milattan önceye dayanır.”

Herkesle dostluğu milattan önceye dayanıyordu.

Onunla ilgili çok keyifli bir olayı unutamam. Önce ne kadar öfkelenmişti Adile Abla; ama sonra kahkahayı basmış, hepimizden çok gülmüştü.

Gönül Ülkü - Gazanfer Özcan Tiyatrosu, Zincirlikuyu’da benim bir uyarlamamı oynuyordu: *Beş Milyona Kim Ölmez?* (Beş milyon da ne ulaşmaz bir paraymış o zamanlar!) Oyunda Gazanfer Beyin, Gönül Hanımın yanı sıra Adile Abla da oynuyordu. Sümer (Tilmaç) da. Yönetmen Çetin’di (İpekkaya). Neredeyse her akşam uğrardım tiyatroya. Bazen oyunu seyrederek, bazen kuliste arkadaşlarla çene çalardım.

Bir özelliği vardı Adile Ablanın. Kendi makyajını yapamazdı. Gazanfer Beyin önüne oturur, ona yaptırırdı. Pek de tezcanlı olurdu hep. Perde açılmadan çok önce başlardı sızlanmaya: “Gazanfer Bey, makyajım...”

Bir gece Gazanfer Beyin odasında oturmuş, çene çalıyorduk. Adile Abla kapıdan başını uzatıp, “Saat kaç?” diye sordu. Saat yediyi çeyrek geçiyordu. Gönül Hanım, yanlışlıkla, “Sekizi çeyrek geçiyor,” dedi.

Adile Ablâ'da bir telaş!

"Eyvah!" diye bağırdı. "Oyuna 45 dakika kalmış. Daha makyaja oturmadım!"

Fırsat kaçırlır mı! Herkes kaş göz işaretiyle saatini bir saat ileri aldı. Oyuna sanki gerçekten 45 dakika varmış gibi makyajını yapmaya koyuldu.

Artık iki dakikada bir odaya damlıyordu Adile Ablâ: "Gazanfer Bey, makyajım..."

"Kendi makyajımı bitireyim, yaparım," diyordu Gazanfer Bey.

Sonunda karşısına oturttu onu. Ağır ağır makyajını yapmaya başladı.

"Gazanfer Bey, biraz çabuk olun... Perde açılacak."

Birinci zil verildiğinde makyaj bitmemişti. İkinci, üçüncü ziller verildiğinde de...

Perde açıldı sonunda. Boş salona oyun başladı. Herkes seyirci varmış gibi ciddi ciddi oynuyordu.

Biraz sonra sahneye girmesi gereken Adile Ablâ, "Şimdi ne yapacağım? Makyajım bitmedi," diye inledi.

Gerçekten bitmemişti. Yüzünün sadece bir yanı makyajlıydı.

"Sen de profilden oynarsın," dedi Gazanfer Bey.

Çaresiz, Adile Ablâ kendini sahneye öyle attı. Başladı oynamaya. Spotlar yandığı için salonu göremiyordu tabii.

Bir süre oynadı. Sonunda salondan Sümer'in sesi yükseldi: "Aaa, şuna bak! Yüzünün yarısı başka!"

Adile Ablâ dondu kaldı. Sahnedekiler başladılar gülmeye. Önce ne olduğunu çıkaramadı Adile Ablâ, kekeleyerek oyununu sürdürmeye çalıştı. Gerçeği ancak salonun ışıkları yanıp da Gazanfer Bey ona sarılınca anladı.

Öfkeyle bağırıp çağırdı bir süre. On saniye kadar. Sonra "baygın vaziyette" kuliste bir koltuğa yığıldı. İki dakika sonra ise hepimizden çok gülüyordu.

Yanına gittim. "Adile Ablâ," dedim, "oyuna az kaldı, makyajını yaptırmayacak mısın?"

Bir kahkaha attı. “Aman Ülkü,” dedi, “alıştım artık, böyle de oynarım.”

SEVGİLİ YEŞİLÇAM

Yokluktan varetmeyi becerebilen Musa’ların sokağıdır Yeşilçam. Boyuna mucizeler yaratır. Bana sorarsanız, dünyanın sekizinci harikası olmasa bile, “ilk yırtnı”ye mutlaka girer.

Dostlukların en hasını, düşmanlıkların en amansızını orada bulabilirsiniz. Oturup Kierkegaard’dan söz edebileceğiniz kişiler de vardır Yeşilçam’da, Yahya Kemal deyince boş gözlerle yüzünüze bakanlar da.

Kimi çalışkandır, boyuna üretir, kimi kahvede çanak oynarken gökten zembille proje ve devlet yardımı inmesini bekler.

Gününü iskambil oynayarak geçiren bir yapımcıyla çene çalıyorduk. Söz, sanatlardan açıldı.

“Senin en yabancı olmadığın sanat, resim,” dedim.

Şaşkınlıkla yüzüme baktı:

“Niyeymiş o?”

“Niye olacak!” dedim. “Günde hiç değilse en az bin kere kız, oğlan, papaz görüyorsun.”

Bu yapımcılardan biri (yurt dışından film de alıyordu), günün birinde beni yakaladı:

“Yahu, gel seninle gidelim şu festivale... Bütün masraflar benden. Sen sadece bana tercümanlık yapacaksın...”

“Ne festivali?” diye sordum.

“Cannes Film Festivali.” Sonra ekledi: “Paris’te yapılıyor, değil mi?”

Yine bir başkası, yana yakıla anlatıyordu:

“Moskova Film Festivali’ne gittim. Bir Capon filmi gördüm orada. Ah, ah... 1000 dolara alırdım namussuzum.”

“Niye almadın?” dedim.

“Gözü körolsun! Bende lisan yok ki, derdimi anlatayım...”

“Seks filmleri”yle köşeyi dönmüş biri, öfkeyle bağırıyordu:

"Millete bak! Daha önce yaptıkları filmlerin senaryolarını kırpıp kırıp, dizi yapalım diye televizyon kanallarına götürüyorlar. Ben böyle bir şey yapmaya utanırım!"

"Doğru," dedim. "Senin yerinde ben olsam, ben de utanırım."

Bir filmciyle de Londra'da, sinemada karşılaştım.

"Nasıl, beğendin mi filmi?" diye sordu.

"Eğlenceli," dedim.

"Türkiye haklarını alsam mı acaba?"

"Al," dedim. "Bence iş yapar."

"Yalnız kafamı kurcalayan bir şey var," dedi.

"Nedir?" diye sordum.

"Bizim halk bu filmi anlar mı?"

"Sen anladın mı?"

"Anladım tabii," dedi.

"Hiç korkma öyleyse," dedim. "İçin rahat etsin. Sen anladınsa herkes haydi haydi anlar."

YOLCULUKLARDAN

Yirmi yıl kadar oluyor. Gündüz otobüsüyle İzmir'e gidiyorum. Şoförün arkasındaki koltuktaaym. Elimde bir kitap. Agatha Christie'nin bir romanı. Okumaya çalışıyorum. Karnım aç. "Artık dursak da birşeyler yesek," diye düşünüyorum.

Sonunda, bir lokantanın önünde durduk. Kendimi aşağı attım. Atar atmaz da omuzuma bir el yapıştı. Döndüm. Yaşlı bir adam.

"Beyefendi, ben en arka koltukta oturuyorum. Dikkat ettim, kitap okuyorsunuz. Demek ki, edebiyata meraklısınız. Müsaade buyurun, size şiirlerimi okuyayım."

Elini cebine atıp bir tomar kâğıt çıkardı. Koluma girdi. Beni "edebiyata meraklı olmayan öteki yolcular"ın yanından uzaklaştırarak başladı şiirlerini okumaya.

Hem okuyor, hem açıklamalar yapıyor:

"Beyefendi, dikkat buyurun. İstanbul'un iki yakası... Avrupa yakası

ile Asya yakası... Boğaz Köprüsü'nü bu iki yakayı birleştiren bir kolyeye benzetmişim. Nasıl buldunuz?"

Nasıl bulduğumu söyleme olanak vermiyor ki... Geçiyor bir başka şiiire.

"Ataköy'e aslında Atakent denilmeliydi. Ata'mızın adına köy değil, kent yakışır. Ne dersiniz, beyefendi?"

Okudu, okudu... "Yolcuların otobüste yerlerini almaları rica edilmeye" kadar... Ne sözünü kesebildim, ne bir lokma ekmek yiyebildim.

Ondan sonra da bir daha otobüste elime kitap almadım.

Belki otuz yıl oldu. Trendeyim. Yolculuktan sıkılmışım. "Bari restorana gidip bir çay içeyim," dedim. İngilizce bir şiir antolojisi vardı yanımda. Onu alıp "Yemekli Vagon"a geçtim. Masalar boş. Çayımı söyleyip kitabımı okumaya koyuldum.

Biraz sonra orta yaşlarda bir adam geldi yanıma. Masaya oturmak için izin istedi. Bir çay da o söyledi.

Ben kitabımı okuyorum, adam çaktırmadan beni izliyor. Bir süre sonra dayanamadı, "Beyefendi," dedi, "bir şiir kitabı okuyorsunuz galiba..."

"Evet," dedim.

"Siz de şiir yazar mısınız?" diye sordu.

Kazara, "Yazarım," desem yandık!

"Hayır," dedim. "Ben sadece okurum."

Bir Türk gencinin, hele kitap okuyan bir Türk gencinin şiir yazmasına pek akıl erdiremedi. Daha önce hiç işitmediğim, bugün de hatırlamadığım bir ad söyledi. "Ahmet Filanca'yı nasıl bulursunuz?" diye sordu.

"Bilmem," dedim. "Hiç şiirini okumadım."

"Peki, Mehmet Falanca'yı?"

"Onu da bilmiyorum," dedim.

Sınama sürüyordu: "Ali Bilmemkim'e ne dersiniz?"

Benim için telefon rehberinden rasgele seçilmiş adlar gibiydi bunlar. Acaba gerçekten Türk şiirinin bu kadar dışında mı kalmıştım?

Onu da bilmediğimi söyleyince dayanamadı adam. "Nasıl olur, beyefendi!" dedi. "Geçen hafta dört yıldız aldı!"

Durumu nice sonra kavrayacaktım. Bir gazetenin pazar ekinde okurların şiirlerine yarın sayfa ayrılıyor, gönderilen şiirler, üç yıldız, dört yıldız gibi değerlendirmelerle yayınlanıyordu.

Masa komşum, bunun üzerine beni sınamayı kesti. Bir daha da ağzını açmadı. Öyle ya, dört yıldızlı bir şairi bile bilmeyen biriyle ne konuşabilirdi ki!

Bu da otuz yıl kadar önceki bir olay. Yine otobüsteyim. Ama bu ke-re gece otobüsüyle, Varan’la, İzmir’den İstanbul’a dönüyorum.

Varan deyip geçmeyin. O sıralarda Varan bir “düzey göstergesi”ydi. Öyle her önüne gelen binemezdi Varan’a.

Ben bindim. Sırtımda T-shirt, bacaklarımda kot pantolon. Sakalım bir karış uzamış. Öteki yolcular şık mı şık. Bana bakıp, “Bu herif nereden bindi bu otobüse!” diye düşünüyorlar. Hele yanımdaki adam! “Merhaba,” bile demedi. Nefretle bakıyor bana. Neredeyse ayağa kalkıp benim adıma öteki yolculardan özür dileyecek. Hostes, herkese “ikram ettiği” kolonyadan bana birkaç damla “lûtfen” damlatıyor.

Gece saat bir sularında otobüs Balıkesir’de, büyük bir otelin önündeki lokantada durdu. Yemek molası.

Uyku sersemi otobüsten inerken adımın söylendiğini duydum. “Aaa, Ülkü!” Birileri yanaklarımdan öpüyor! Baktım: Gazanfer Özcan, Gönül Ülkü, Adile Naşit!

Balıkesir’de turnedelermiş. Oyundan sonra yemek yiyorlar. Kucaklayıp masalarına götürdüler beni. Otobüse çağrılıncaya kadar çene çaldık.

Adile abla, penceremin önüne kadar gelip el salladı.

Yola koyulduk yine. Herkes bana bakıyor! Yanımdaki yolcu, gülümseyerek, “Beyefendi, siz de sanatçı mısınız?” diye sordu.

“Hayır,” dedim.

“Gazanfer Beylerle pek samimiydiniz de...”

“Tanışırız,” dedim.

Hostes kolonyayla geldi. Bol bol döktü elime. Teşekkür ettim. Şişeyi çekmiyor. “Rica ederim, biraz daha buyurun,” diyor.

Pek mutluydu. Varan’ın şerefi kurtulmuştu çünkü.

BİR GARİP ÖĞRETMEN

ÖĞRETMENLİK SERÜVENİ BAŞLIYOR

Askerliğimi Yedek Subay Öğretmen olarak yaptım. İstanbul'da, Okmeydanı'nda İstiklal İlkokulu'na verdiler beni. 1960'ların ikinci yarısı. Okmeydanı şimdiki Okmeydanı değildi o zamanlar. Ne çevre yolu, ne koca koca yapılar... Darülaceze'yi geçince bir-iki gecekondu. Şark Kahvesi. İki katlı İstiklal İlkokulu.

Okula gidip Müdüre "teslim oldum". "Seni dördüncü sınıfa verelim," dedi Hikmet Bey. Aldı beni, sınıfıma götürdü. 44 çocuğa, "İşte öğretmeniniz," dedi. Bana döndü, güldü. "Hepsinin eti de senin, kemiği de senin." Çıktı gitti.

Bir süre öğrencilerimle bakiştık. Nasıl biri olduğumu anlamaya çalışıyorlardı. Adımı söyledim. Onların da kendilerini tanıtmalarını istedim. Hepsini sırayla adını söyledi. Sonra yine sessizlik.

Sonunda sessizliği Azmi bozdu: "Bugün küme çalışması yapacak mıyız, öğretmenim? Ünitemiz..."

Küme, ünite... Ne ola ki bunlar? Bizim zamanımızda böyle şeyler ne gezer! Kurs falan da görmedik. Askerlik Şubesi'ne, oradan Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, oradan da okula! Öğretmenliğin ABC'sini değil, A'sını bile bilmiyoruz!

"Bugün ders yok," dedim. "Birbirimizi tanıyacağız."

Öğrencilerden önce yoksulluğu görmüştüm sınıfta. Çocuklardan çoğunun defteri bile yoktu. Kurşunkalemlerini yonta yonta, iki santim kalıncaya kadar kullanıyorlardı. Kimi geceleri Kasımpaşa'da bir sinemada gazoz satıyor, kimi kahvede çıraklık ediyor, kimi dikiş dikiyordu. Muharrem adlı bir öğrencim vardı. İlk derste neredeyse karatahtaya adını bile yazamıyor, ancak ikinci derste açılıyordu. Nedenini araştırdım. Erkenden kalkıyor, okula gelmeden önce bir kaynakçının yanında çalışıyormuş. Bu yüzden, gözleri bir süre hiçbir şeyi doğru dürüst seçemiyordu.

O kadar yoksul bir çevreydi ki, çocuklardan birinin annesi yirmi beş kuruş için sınıfı bastı. Bir gün dersin ortasında kapı güm diye açıldı. Bir kadın daldı içeri. Çocuklardan birini sille tokat dövmeye başladı. Kadını zor çıkardım dışarı. Oğlu o sabah okula gelirken masanın üstündeki yirmi beş kuruşu yürütmüş meğer. Kadın o parayı kimbilir ne için ayırmış, saklamış! Onlar için yirmi beş kuruş okul basacak kadar önemliydi.

Yazılarının nasıl olduğunu görmek istedim. “Okulun adını yazın,” dedim. Yazdılar. 44 kişiden sadece 6’sı “İstiklal İlkokulu”nu doğru yazabilirdi. Ben de kalkmış, yazıları güzel mi diye bakacağım! Dördüncü sınıf öğrencisi bunlar. İkinci sınıfta bile bu yanlışlar yapılmaz.

İşim hiç de kolay olmayacaktı. Her şeyden önce çocukların güvenini kazanmalıydım. Bana güvenmeleri için hiçbir neden yoktu şimdilik. Öyle ya, “ünite” deyince, “küme” deyince boş boş bakıyordum. Bu güveni “ders dışı” bir yolla sağlamalıydım.

“Söyleyin bakalım,” dedim. “En sevdiğiniz sinema oyuncusu kim? Artist?”

Sınıfın yarısı Cüneyt Arkın, yarısı Yılmaz Güney dedi.

Yaşasın! Güvenlerini kazanacak bir yol bulmuştum. Cüneyt de, Yılmaz da arkadaşım. Onları getirecektim okula.

Getirdim de.

MALKOÇOĞLU OKMEYDANI’NDA

Cüneyt Arkın’ı Fahrettin Cüreklibatur olduğu, öykü yazdığı günlerden tanıyordum. Annemin memleketlisiydi. Eskişehirliydi. Tıp Fakültesi’ne gidiyordu o sıralarda. Şiir yazmayı bırakmasına üzüldüğüm, üzülmekten öte içerlediğim, Cengiz Çelikten’le dolaşırlardı hep. (Sahi, Cengiz acaba nerelerde şimdi?)

O gün okuldan çıkar çıkmaz Cüneyt’i buldum. “Yarın çekimin var mı?” diye sordum.

“Hayır,” dedi.

“Hazırlan öyleyse, benim okula gidiyoruz.”

“Peki,” dedi hemen.

“Ama önce Cağaloğlu'na gidip kırk dört öğrenciye birşeyler alacak-sın,” dedim. Herkese üçer defter, üçer kalem, birer cetvel, birer suluboya takımı, vb.

Ertesi gün nerede buluşacağımızı kararlaştırdık.

Buluştuğumuzda Noel Baba gibiydi Cüneyt. Arabasının bagajını armağanlarla doldurmuştu.

Okula vardığımızda ilk ders başlamış, öğrenciler sınıflarına girmiş-ti. Müdürün odasına gittik. Hikmet Bey, Cüneyt'i görünce gözlerine inana-madı.

Benim çocuklar da.

Sınıfın kapısını açıp da içeri girdiğimizde önce bir sessizlik kapladı ortalığı. Sonra çığlıklar yükseldi: “Cüneyt Arkın! Cüneyt Arkın!”

Herkese armağanları dağıtıldı. Sonra yine sessizlik.

“Hadi,” dedim çocuklara. “Cüneyt Beye birşeyler sorun bakalım.”

Nihat adlı bir öğrencim vardı. Parmağını kaldırdı. Ayağa kalktı. So-rusunu patlattı:

“Dünyamızın güneşten uzaklığı kaç kilometredir?”

Cüneyt şaşkınlıkla bana baktı. Sanki tahtaya kaldırmışım onu, bile-mezse sıfır vereceğim.

Neyse, Azmi yetiştirdi imdada:

“İlk filminizi ne zaman çevirdiniz?”

Bu arada kapı açıldı. Öğretmenlerden biri. Başka bir sınıfta okuyan oğlunu içeri itiyor:

“Hocam, bu da istifade etsin...”

Ders arasında okul birbirine girdi. Cüneyt'i müdürün odasına zor attım. Bütün öğretmenler orada toplanmış. Çaylar içildi. Sonra ünlü oyun-cumuzu alkışlar arasında yolcu ettik.

Kadın öğretmenlerden biri yanıma yaklaştı. “Aşkolsun, hocam,” de-di. “İnsan bir gün önceden söyler... Saçımızı yaptırırdık.”

Sınıfa girmek üzere koridordan geçerken benim öğrencilerden biri-nin sesini duydum. Bir başka çocuğa caka satıyordu:

“Sen ne diyorsun be! Bizim öğretmen Cüneyt Arkın'ın arkadaşı!”

Tamam! Öğrencilerin güvenlerini ders dışı yollarla sağlamak yolunda önemli bir adım atılmış, “operasyon”un ilk bölümü başarıyla tamamlanmıştı!

Sıra Yılmaz Güney'deydi.

SINIFA YILMAZ GÜNEY GELDİ

Yılmaz Güney'i aradım. Epeydir birbirimizi görmemiştik. En yoğun çalışma dönemini yaşıyordu. Setten sete koşturuyordu.

“Bir gününü bana ayıracaksın,” dedim.

“Yarın buluşalım,” dedi.

“Yarın işin yok mu?”

“Var ama boş ver. Ne yapacağız?”

“Seni Okmeydanı'na götüreceğim,” dedim.

“Hayrola...”

“Benim sınıfa geleceksin.”

Ertesi gün Yılmaz'la okula gittik. Kıyamet koptu. Değil sınıf, değil okul, mahalle birbirine girdi. Yılmaz Güney'in geldiği duyulmuş. Biz sınıfta öğrencilerle sohbet ediyoruz, bütün Okmeydanı okulun bahçesine toplanmış, “Ya ya ya, şa şa şa, Yılmaz Güney çok yaşa!” diye bağırıyor. Yılmaz pencereden halkı selamlıyor.

Dersler tatil edildi. Öğretmenler bizim sınıfa doluştu. Benim çocukların keyiflerinden yanlarına varılmıyor. Öyle ya, bir efsane ayaklarına kadar gelmiş, kendileriyle tek tek ilgileniyor, konuşuyor.

Yılmaz gittikten sonra ortalık biraz yatıştı. Sınıfta benim öğrencilerle başbaşa kaldık. Artık hepsi bir başka bakıyordu bana. Karşılarında “küme”yi, “ünite”yi bilmeyen bir öğretmen değil, Cüneyt Arkın'ın, Yılmaz Güney'in arkadaşı vardı. Kafalarında, yüreklerinde beni de o kata yerleştirmişlerdi.

Güvenlerini, “ders dışı” bir yolla da olsa, kazanmıştım. Öğrenciyken bile yaşamadığım yoğun bir çalışmaya girdim hemen. Önce “küme” nedir, “ünite” nedir, öğrendim. Şiiri, çeviriyi bir yana bıraktım, ders kitaplarını, yardımcı kitapları “hatmetmeye” koyuldum.

Yılmaz'ın gelişinden yaklaşık bir hafta sonra, dersin ortasında kapı vuruldu. "Girin," dedim. Gireni görünce de şaşkınlıktan donakaldım.

Münir ağabey! Münir Özkul! Beni arıyormuş. Kâmran Yüce'ye sormuş. Kâmran, "Okmeydanı'nda öğretmen," demiş. Münir ağabey de kalkıp okulu bulmuş, gelmiş.

Benden çok öğrenciler şaşırdılar tabii. Cüneyt Arkin'dan, Yılmaz Güney'den sonra Münir Özkul! Öğretmenlerini ziyarete geliyor!

Münir ağabeyin geldiğini Müdüre de haber vermişler. Kapı güm diye açıldı. Hikmet Bey, bir süre sessizce baktı Münir Ağabaya. Sonra yanına koştı.

"Allah Allah?" dedi. "Şu sanatkârlar da ne kadar mütevazi oluyorlar. Kalkıp kalkıp okulumuza geliyorlar!"

"Sanatkâr"ların ziyaretleri daha sonraki aylarda da kesilmeyecekti. Edita Morris bile gelecekti sınıfa. Bazı müzik derslerini ise "konuk öğretmen" olarak Cenan Akın'la Cem Karaca verecekti.

ÇITIR'IN ŞİİRLERİ

Çocuklarla hemen kaynaştık. Sabahları sınıfa girdiğimde gözlerinin içi gülüyordu. Azmi, Necati, Ebubekir, Şemsettin, Erhan, Kıymet, Zeytin, Huriye Çıtır...

Çıtır'ı anlatmalıyım. Hiç de dördüncü sınıf öğrencisi gibi değildi. Gören, ana okuluna gidiyor sanırdı onu. O kadar ufacık tefecikti. Bir cep radyosu kadardı neredeyse. Ama pili bitmiş bir cep radyosu. Sınıfın en sessiziydi.

Günün birinde, sanırım Orhan Veli'den, bir şiir okudum çocuklara. Pek sevdiler. "Siz de yazsanıza," dedim. Ertesi gün, yazdıkları şiirleri getirdiler. Çıtır'ın şiirlerine bir göz attım. Hepsisi vezinli kafiyeli. Yanıma çağırdım onu.

"Bunları sen mi yazdın?" dedim.

"Ben yazdım, öğretmenim."

"Nasıl yazdın?"

"Baka baka yazdım."

“Nereye baka baka yazdın?” diye sordum.

“Bir kitap buldum,” dedi. “Ona baka baka yazdım.”

“Öyle yapmayacaksın,” dedim. “Baka baka yazmayacaksın. Sen kendin düşünüp yazacaksın.”

“Yani ben kendim düşünüp yazsam olur mu?” dedi.

“Olur tabii. Ben de onu istiyorum.”

Sırasına oturdu. Bir kâğıt çıkardı. Birşeyler yazdı. Kâğıdı katladı, katladı, katladı. Ufacık bir muska gibi yapıp getirdi, masama bıraktı.

Sonra sırasına döndü. Yine birşeyler yazdı. Kâğıdı katladı, katladı, masama bıraktı.

Bir şiir, bir şiir, bir şiir daha. Bir düzine kadar şiir yazdı o gün. Kâğıtları çantama attım.

Akşam eve dönünce Çıtır'ın “muska”larını açtım. Kargacık burgacık harfleri sökmeye çalışarak okumaya başladım. Okumaya başlar başlamaz da “feleğimi şaşırdım”.

Şiirin daniskasıydı bunlar.

Biri şöyle başlıyordu sözgelimi:

“Sabah olunca Kasımpaşa'dan

Serin serin sesler geliyor.”

Ertesi gün Çıtır'ı çağırdım yanıma. Şiirlerini çok sevdiğimi söyledim. “Yazacaksın,” dedim.

“Ne hakkında yazayım?” diye sordu. “Bana konu ver.”

“Evini yaz.”

Hemen sırasına çekildi. İki sayfalık bir Evimiz şiiri yazdı.

“Şimdi ne hakkında yazayım?”

“Pazar yerini yaz.”

İki sayfalık bir Pazar Yeri şiiri.

Çıtır'a konu yetiştiremiyordum artık.

“Terziler hakkında yaz.”

Tam dört sayfalık harika bir Terziler şiiri çıkardı.

O şiirleri yıllarca sakladım. Ama bir taşınma sırasında hepsi yokoldu. Çıtır'ın şiirlerini yitirdiğime hâlâ üzülürüm.

Çıtır ne mi oldu? Çoktan evlendi. Şimdi anne. Ve gizli şair.

KARADENİZLİ KIBRİTÇİ KIZ

Sınıfın en çalışkanı Ebubekir'di. Sessiz, kendi halinde, etliye sütlüye karışmayan, zil çalınca oyun oynamak için bahçeye bile fırlamayan biri. Bütün derslerde başarılıydı. Özellikle matematikte.

Günün birinde, "Büyüyünce ne olacaksın?" diye sordum.

"Hoca," dedi.

Herhalde matematik öğretmeni olmak istiyor.

"Ne hocası?" dedim.

"Cami hocası."

"Nasıl yani?" dedim.

"Cami hocası olacağım." Önüne baktı. "Babam öyle istiyor."

"Yapma, Bekir," dedim. "Aydın bir hoca olmak da güzel, ama müthiş bir matematik kafan var. Yeteneğini harcama."

"Babam öyle istiyor, öğretmenim."

"Söyle babana," dedim, "yarın gelsin, beni görsün."

Kuşkuyla, biraz da umutla, gözlerime baktı.

"Gelsin," dedim.

Babası ertesi gün geldi. O da Ebubekir gibi kendi halinde, yaşlıca bir adam. Uzun uzun konuştuk. Oğlunun ne kadar başarılı olduğunu anlattım ona. Dinlemiyor bile. "Bekir hoca olacak," diyor, başka bir şey demiyor.

"Haftaya yine gel," dedim.

Yine geldi. Yine konuştuk. Yine direndi.

Bir hafta sonra aynı şey.

Artık biz her hafta görüşmeye başladık. Okulu bıraktık, karşıdaki Şark Kahvesi'nde çay içiyoruz.

Dört ay kadar sonra, "Tamam, hoca," dedi. "Teslim bayrağını çekiyorum. İyi bir şey olmasa bu kadar üstelemezsin. Sana söz... Bekir'i üniversiteye yollayacağım."

Ebubekir ertesı gün ders arasında, herhalde hayatında ilk kere, Azmi'yle, Erdem'le, Şemsettin'le birlikte bahçede top peşinde koştı.

Öğretmenliğe başladığımda, bir de baktım, ufak-tefek armağanlar beliriyor. Takvim, dolmakalem, not defteri... Hiçbirini almadım. "Sakin bana bir Şey getirmeye kalkmayın," dedim. Bunun lafta kalmadığı, ne kadar kararlı olduğum anlaşılınca armağan verme "teşebbüs"leri kesildi.

Bu ilkemi sadece bir kere bozdum...

Karadenizli bir kız vardı sınıfta. Andersen'in Kibritçi Kız'ı. Yoksullar arasında en yoksulu. Ama inanılmaz derecede onurluydu. Kimseye göstermek istemezdi yoksulluğunu. Hüzünlü, acılı yüzüne her bakışında yüreğimin ortasına incecik bir bıçak saplanırdı.

Bir kış günü ders arasında sınıftan çıkmadım. Pencereye gidip dışarıyı seyretmeye koyuldum. Yağmur  iseliyor. Kapının önünde bir simit iyle bir tatlıcı çene  alıyor. Karadenizli kızı gördüm birden. Koşarak simit iye gitti, bir simit aldı, yine koşarak okula döndü. Koridorlarda oynayan öteki öğrencilerin yanına.

O güne kadar bir kerecik bile simit g rmemiştım elinde.

Kapı vuruldu. Açıldı. Döndüm. Karadenizli kız.

Simiti uzattı.

"Al,  ğretmenim," dedi.

"Biliyorsun," dedim, "ben..."

Sözümü kesti.

"Yiyeceksin!" diye bağırdı. "Sana aldım! Sen bizim için neler yapıyorsun!"

Simiti elime tutuşturdu. Koşarak  ıktı.

O simiti yedim. Dünyanın en acı, ama en lezzetli simitiydi.

İyi ki ders arasındaydık. İyi ki çocuklar koridordaydı. İyi ki hiçbiri onu nasıl boğazım düğümlenerek yediğimi görmüyordu.

"RAMAZANDA GAZETE OKUMAK GÜNAHTIR!"

Tanıdığım ne kadar yayıncı varsa hepsine gittim. Birkaç gün içinde dünyanın kitabını topladım. Sadece bizim sınıfın değıl, bütün okulun ya-

rarlanabileceği bir kitaplık çıktı ortaya.

O sıralarda Milliyet Yayınları'nı Tarık Dursun K yönetiyordu. Bir ziyaretimde *Çocuklara Şiirler* adlı bir antoloji yayınlamak üzere olduğunu öğrendim. "Şu kitabı bizim öğrenciler resimlesin," dedim. "Tamam," dedi Tarık. Kitap, bizim sınıftan çocukların yaptıkları renkli resimlerle yayınlandı.

Günün birinde, hiç tiyatroya gidip gitmediklerini sordum öğrencilere. Aslında bunu sormam o kadar anlamsızdı ki! Çoğu, Okmeydanı'ndan çıkmamış, Şişli'yi bile görmemişti. Hemen Şehir Tiyatrosu'na koşup Ergun Köknar'ı yakaladım. Ergun, tiyatronun yöneticilerindendi o sırada. *Allice Harikalar Diyarında*'ya 44 davetiye verdi. O cumartesi bizim çocuklar oyunu izlediler. Pazartesi günü de Türkçe dersinde eleştirisini yazdılar. İsteyen inansın, bazıları, bugün okuduğum çoğu eleştiriden daha güzel, daha çarpıcı, daha anlaşılırdı.

İtalyan sirkine bile gittik.

Bir sabah gazeteyi açtım: Dolmabahçe'ye İtalyan sirki gelmiş! Çocukları götürmek istedim hemen. Nerede! Bir bilet 10 lira. 44 çocuk 440 lira eder! Benim maaş 550 lira.

Aklıma bir şey geldi. *Hürriyet* gazetesine gidip Baha Pir'i buldum. "Hiç sirke gitmemiş çocukları şu İtalyan sirkine götürsem bir röportaj yapar mısın?" diye sordum.

"Yaparın," dedi.

Doğru sirke... İtalyan müdürün kapısına dayandım. "Size *Hürriyet* gazetesinde yarın sayfa röportaj!"

Müdür keyiflendi.

"44 davetiye istiyorum," dedim.

Davetiyeler geldi. "Bir de otobüs... Çocukları getirip götürecek..."

O da kabul! Artık şımarıldım ya, beni kimseler tutamıyor.

"Bir de palyaço," dedim. "Gelip öğrencileri okuldan alsın."

"Yarın otobüsle gönderirim," dedi müdür.

Ertesi gün bir otobüs dayandı okulun kapısına. İtalyan palyaço da gelmiş. Eyvah! Ben ne yaptım! Müfettiş okulda! Karadenizli müfettiş.

Benim öğrencilerden Azmi geldi yanıma. "Gel bak, öğretmenim,"

dedi. Düştüm peşine, arka bahçeye çıktık. Bir de baktım ki, müfettiş palyaçonun koluna girmiş, fotoğraf çektiriyor!

Sirk, inanılmaz bir serüven oldu çocuklar için. Ama bir şey ilgimi çekti. Palyaçolara herkes gülüyordu. Benim öğrenciler dışında. Onlar şaşkın şaşkın bakıyorlardı. Tel cambazları çıkınca da kahkahayı basıyorlardı.

Palyaço nedir bilmiyorlardı. Garip giysiler içindeki bu suratları boyalı adamları ilk görüyorlardı. Cambazlar görününce de, daha önce köylelerinde izledikleri, tel üstünde kurban kesecekken ansızın vazgeçip yanaklarına şiş saplamaya kalkan, şaklabanlık yaparak milleti kırıp geçiren adamları anımsıyorlardı herhalde.

Bu arada bir de yenilik yapmıştık sınıfta. Artık sabahları herkes okula gelmeden önce mutlaka bir gazeteye göz atıyordu. Neredeyse hiçbirinin evine gazete girmiyordu. Ama Okmeydanı'ndaki tek gazeteciyle konuşmuştum; ona gidiyorlar, gazetelerden herhangi birini karıştırıp okula öyle geliyorlardı. İsteyen, sınıfa daha önce gelebilir, masamın üstündeki gazeteleri okuyabilirdi.

İlk dersin başında soruyordum:

“Bugün kimler gazete okudu?”

Parmaklar kalkıyordu. Herkes okuduğu bir haberi anlatıyordu sırayla:

“Hindistan'da deprem olmuş. 300 kişi ölmüş.”

“Baş ağrısına yeni bir ilaç bulunmuş.”

“İngiltere Dışişleri Bakanı Türkiye'ye gelmiş.”

Bazıları da okudukları başlıkları aktarıyordu sadece:

“Canavar adam yeğenini doğradı!”

“Böyle şey olur mu?”

“Böyle şey” neydi acaba? Ne olmuştu? Kim ne yapmıştı? Onu bilmiyorduk. Olsun! Gazete okuma yolunda, minicik de olsa, bir adım atılmıştı.

Bir sabah yine sordum:

“Bugün kimler gazete okudu?”

Hiç parmak kalkmadı.

“Ne o?” dedim. “Gazete okumadınız mı?”

Çocuklardan biri ayağa kalktı. “Öğretmenim,” dedi, “Ramazanda gazete okumak günahmış. Dün akşam camide hoca söyledi.”

“Peki,” dedim. “Siz küme çalışması yapın.”

Gazetemi açtım. Bütün ders boyunca aynı haberleri belki yüz kere okudum.

Ertesi sabah, yüreğim gümbür gümbür, sordum:

“Bugün gazete okudunuz mu?”

Bütün parmaklar havaya kalktı.

O anda hangi ressam olsa, yüzüme bakarak mutluluğun resmini yapabilirdi.

ŞEMSETTİN ŞARLO OLDU

Zaman zaman dersi bir yana bırakıyorduk çocuklarla, sınıfta basba-yağı çene çalıyorduk. Havadan sudan, Şark Kahvesi’nden, minibüslerden, dikiş dikmeden, pencere silmeden, çöp kokularından, kaynakçılıktan, aya-ğa giyilen tokyolardan söz ediyorduk. Edebiyattan. Şiirler okuyorduk. Tiyat-rodan. İkişer üçer dakikalık oyunlar yazıp oynuyorduk. Sinemadan. Gördü-ğümüz filmleri anlatıyorduk.

1960’larda televizyonu ara ki bulasın. Videonun ise adını bile duy-mamışız.

Günün birinde, artık laf nereden döndü dolaştıysa, Şarlo’dan söz et-tim. Birkaç filmini anlattım. Çocuklarda bir merak... “Öğretmenim, filmi oynuyor mu?.. Kasımpaşa’ya da gelir mi?.. Gelse de gitsek...”

Azmi kızdı: “Öğretmen ne diyor, dinlesenize! Eski filmlermiş. Oy-namış bitmiş. Nereden göreceğiz!”

“Nereden göreceğiz!”

O gün okuldan sonra Ali Dilber’e gittim. 8 milimetrelilik bir film oy-natma makinesi vardı. Onu ödünç aldım. Sonra doğru Sirkeci’ye. Hemşeh-rim Cemil Cevizli’nin dükkânına. Fotoğraf malzemeleri satıyordu Cemil. 8 milimetrelilik sessiz filmler de kiraliyordu. Elindekileri taradım, 7-8 tane kı-sa Şarlo filmi buldum. Hemen çantaya.

Ertesi sabah sınıfta makineyi kurdum. Filmlerden birini taktım. Pencereleri kâğıtlarla, örtülerle kapayıp odayı kararttık. Sonra gelsin Şarlo'lar.

Kıyamet koptu. O gün dersleri bir yana bıraktık, akşama kadar Şarlo seyrettik. Kimbilir kaç kere. En çok da Şarlo'nun itilip kakılmasını, horlanmasını, ezilmesini konuştuk.

Daha sonra Ali'nin makinesini birkaç kere daha alacak, çocuklara Laurel-Hardy'yi, Harold Lloyd'u, Buster Keaton'ı da tanıtacaktım.

İlk Şarlo gösteriminin ertesi günü derse başlayacağız. Zil çaldı çalacak. Kapı açıldı, Şemsettin girdi. Kısacık boyuyla sınıfın en azgınlarından biri. Dudağının üstüne yanık mantarla Şarlo bıyığı yapmış. Kafasına, nereden bulduysa, bir fötr şapka geçirmiş. Eline de bir sopa almış. Yalpalaya yalpalaya yürüyerek, alkışlar arasında sırasına oturdu.

Oturur oturmaz da kalktı. "Öğretmenim," dedi. "Ders başlayacak. Gidip yüzümü yıkayabilir miyim?"

Dersle eğlenceyi ayırmayı hepsi, ama hepsi biliyorlardı.

Şarlo olarak çıktı, zil çalarken Şemsettin olarak girdi.

Ama o günden sonra adı Şarlo Şemsettin kaldı.

Aradan birkaç hafta geçti. Müfettiş geldi bizim sınıfa. Karadenizliydi. Çocuklara bağırmasıyla ünlüydü. Dünya tatlısı bir adamdı aslında. Şemsettin'i tahtaya kaldırdı. Sorduklarını yanıtlamaya başladı Şemsettin. Doğru da yanıtlıyor. Ama bizim müfettişin huyu böyle. Doğru yanıt alsa da bağıyor. Bağırırken çaktırmadan bana göz kırpmıyor, kıs kıs gülüyor. Şemsettin sınıfın azgınlarından ya... Siniri bozuldu. Kıpırmızı kesildi bir ara. Parladı parlayacak.

Ön sıradan Tülây yüreklendirmek istedi onu. "Aferin, Şarlo," diye fısıldadı.

Fısıltıyı bizim müfettiş duymaz mı!

"Şarlo da kim oluyor?" diye güreledi.

"Efendim," dedi Şemsettin, "Şarlo... sizin karşınızda biz oluyoruz."

AYA İLK AYAK BASAN KİMDİ?

Aya ilk ayak basan kimdi? Collins mi, Armstrong mu, yoksa adını şimdi hatırlamadığım üçüncü astronot mu?

Çocuklara bunu öğretmem gerekiyordu. 1960'larda, Okmeydanı'nda, geceleri sinemada gazoz satarak, sabahları okula gelmeden kaynakçada çalışarak evlerine ekmek parası götüren, beş dakika uzaklıktaki Şişli'yi bile görmemiş öğrencilerime.

Protein almaları için her gün et yemeklerini söyleyecektim. Yirmi beş kuruş için sınıf basan kadınların çocuklarına.

Programı da, üniteyi de bir yana bıraktım, kendi bildiğim gibi ders vermeye başladım.

İki müfettişimiz oldu. İlki Karadenizliydi. Sevimli, babacan biri. Bir gün beni yakaladı koridorda. "Şimdi seni teftişe geliyorum," dedi.

Sınıfa girdim. Çocuklara, "Bakın," dedim, "birazdan müfettiş gelecek. Soru sorarsa gürlütlü etmeden parmak kaldırın."

Arka sıralardan Nihat ayağa kalktı. "Öğretmenim," dedi, "kendisi Lazdır. Biz onun konuşmasından bir şey anlamıyoruz. Nasıl cevap verelim?"

İkinci müfettişimiz Abdullah Ön'dü. Değil okula, mahalleye adımını atar atmaz, bütün öğretmenler titremeye başladılar. Sert, acımasız biri olduğu söylenirdi.

Günün birinde ilk dersin ortasında kapı açıldı. Müfettiş girdi. Teftiş!

Masama oturdu. "Dersinize devam edin," dedi.

Ettik. Bir süre sonra kesti. "Üniteye bağlı kalmıyorsunuz." Neden çekineceğim! Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir öğretmen değilim ki! Yedek Subayım. Ne "terfi"yle ilgim var, ne "sicil"le!

"Dün akşam ne yediklerini sorar mısınız?" dedim. "Ben bunlara her gün et yemeklerini mi söyleyeceğim?"

"Ama ünite..."

"Üniteye bağlı kalırsam, her şeyi bir yana bırakıp aya ilk kimin ayak

bastığını öğretmem gerekecek. Bu çocuklar dördüncü sınıfta. Daha okullarının adını bile doğru yazamıyorlar.”

Duvara asılı küçük kartonlardan birini indirdi. “Bu ne?” diye sordu. “Haftanın Öğrencisi listesi.”

“Ne demek yani?”

“Her hafta çocuklardan birini Haftanın Öğrencisi seçiyor, ona bir armağan veriyorum.”

“Bu, en çalışanları yüreklendirir; biraz geride kalmış olanları iyice yıkar.”

“Amacım o değil,” dedim. “Geride kalmış bile olsa, kendine göre en büyük aşamayı yapmış çocuğu Haftanın Öğrencisi seçiyorum. Bakın, listedeki adlar her hafta değişiyor.”

Müfettiş biraz daha sıkıştırdı beni. “Sınıfa Cüneyt Arkın’ları, Yılmaz Güney’leri getirmişsiniz,” dedi.

“Evet,” dedim. “Başlangıçta çocukların güvenlerini kazanmak istedim.”

“Biraz gelir misiniz,” dedi.

Koridora çıktık. Zılgıtı yiyeceğim!

Beklediğim olmadı. “Sizi kutlarım,” dedi Abdullah Bey. “Ben Köy Enstitüleri mezunuyum. Keşke şu bölgede sizin gibi çevreye göre eğitim yapan birkaç öğretmen daha olsa...”

Karşımda acımasız, aksi bir müfettiş değil, değerli bir eğitim adamı vardı. İçimi mutluluk kapladı.

Bir süre sonra yine bir dersin ortasında kapı açıldı. Müdür daldı içeri. “Müjde, Ülkü!” dedi.

“Ne oldu, Müdür Bey?”

“Teşekkür aldın.”

“Ne teşekkürü?”

“Milli Eğitim Müdürlüğü’nden. Müfettiş rapor vermiş. İstersen öğretmen olarak meslekte kalabileceğin de bildiriliyor.”

Aklım ermiyordu böyle şeylere. “Bu teşekkür o kadar önemli mi?” dedim.

Omuzuma bir şaplak indirdi Müdür. “Yahu,” dedi, “okul açıldı açılalı ilk teşekkürü alıyoruz.”

İlk teşekkür... Gördüğüm kadarıyla, Zeki öğretmeni de, Âdem öğretmeni de, öteki öğretmenler de kırk bin kere teşekkür alabilirlerdi. Ama bu mesleği seçtiklerine göre, ellerini kollarını bağlayan o eğitim düzeninin dışına çıkamazlardı ki... Okmeydanı'ndaki çocuklara bol bol et yemelerini öğütlemek, Armstrong'ı, Collins'i ezberletmek zorundaydılar.

ÇOCUK KAÇIRAN ÖĞRETMEN

Azmi'yi anlatmam gerek. Azmi Karamustafa'yı. En ön sırada otururdu. Altın gibi, aslanlar gibi bir yüreği vardı. Haksızlıklara başkaldırır, zayıflara kol kanat gererdi. Bu yüzden bir gece Okmeydanı'nda koca koca adamlar tarafından tabancayla bile kovalanmıştı.

Okulda ilk kışım. Kar yağıyor. Çocuklar geliyorlar. Kiminin sırtında incecik, kolsuz bir kazak, kiminin ayağında plastik terlik.

Bende onları giydirecek para ne gezer! 550 lira aylık alıyorum. Gidip bir yerlerden dört çuval dolusu çocuk giysisi topladım, okula getirdim. Azmi'yi aldım karşıma.

“Sen hepsini tanıyorsun,” dedim. “Kime ne verelim, söyle bakalım.”

Teker teker ayırdı giysileri. “Bu Şemsettin'in olsun. Kardeşinin ceketini giyip geliyor. Şu kazak Zeytin'e göre. Şu paltoyu da Nurgül'e verelim. O çok zayıf, öğretmenim, üşüyor...”

Giysileri öğrencilere dağıttık. Ertesi gün bir geldiler sınıfa, hepsi pırıl pırıl. Bir baktım, Azmi'nin sırtında incecik bir hırka. Kafama dank etti.

“Yahu,” dedim, “sana bir şey vermedik.”

“Ben üşümem, öğretmenim,” dedi. “Onların daha çok ihtiyacı var.”

Öğleden sonra gidip fiyakalı bir trençkot aldım Azmi'ye. Ertesi gün de zorla sırtına giydirdim.

Bir cumartesi son dersin ortasında kapı açıldı. Bir adam başını uzattı. Çıktım.

“Ben Azmi'nin babasıyım,” dedi. “Samsun'dan geldim. Akşama gideceğim. İzin verirseniz Azmi'yi alıp biraz gezdireyim.”

"Tabii," dedim. "Siz burada bekleyin; ben şimdi yollarım onu."

Sınıfa girip Azmi'nin yanına gittim. "Gözün aydın. Hadi, toparlan da çık. Baban gelmiş..."

Cümlemi yarıda kesti. Bağırmaya başladı:

"Ben o adamla gitmem! Yine beni kaçırmaya geldi! Ben burada çalışıp anneme bakıyorum! Beni Samsun'a kaçırarak!..."

"Peki, peki," dedim. "Heyecanlanma. Seni bırakmam."

Koridora çıktım. Azmi'nin babasına, "Yazılı yapıyorum," dedim. "Siz bahçede bekleyin. Biraz sonra ders bitecek. Bahçede İstiklal Marşı söylenecek. Marştan sonra Azmi'yi alıp gidersiniz."

"Peki," dedi adam.

Sınıfa girdim yine. Azmi'yi, Şemsettin'i, Erdem'i, Hüseyin'i yanıma çağırdım. Masa başında hemen bir plan yaptık.

Ders bitti. Bahçeye çıkıldı. İstiklal Marşı söylemek için toplanılıyor. Şemsettin, Erdem, Hüseyin başladılar bağırmaya:

"Öğretmenim, öğretmenim, Azmi arka kapıdan kaçıyor!"

Öyle güzel oynuyorlar ki, neredeyse ben bile inanacağım! Azmi'nin babası arka kapıya koştu hemen. Ben de koridorda bekleyen Azmi'yi kolundan yakaladığım gibi ön kapıya götürdüm, Kasımpaşa minibusüne attım.

Beş lira tutuşturdum eline.

"Bana bak," dedim, "gir bir sinemaya, akşama kadar da çıkayım deme."

"Sağol, öğretmenim."

Öğretmen-öğrenci değildik artık. İki dosttuk. Bu dostluk Azmi okulu bitirdikten, ben öğretmenlikten ayrıldıktan sonra da sürdü. Azmi'yi Tarık Dursun'un yanına çırak olarak verdim. Galatasaray'daki kitabevini kısa sürede o yönetir oldu. Daha sonra da kendi işini kurdu.

HASTANEYE NASIL GİRDİK

Okuldaki öteki öğretmenler de, benim gibi, 550 lira dolaylarında maaş alıyorlardı. Sürekli geçim sıkıntısı içindeydiler.

Bu yüzden, günün birinde bir öğretmen çıldırdı.

Dersin ortasındaayım. Ansızın kapı açıldı. Öğretmen daldı içeri. Bir garip bakıyor.

Ben, “Ne işi var burada?” diye düşünürken Müdür belirdi arkasından. Hikmet Bey. Kaş göz işaretleri yapıyor. “İdare et” gibilerden.

Öğretmen yanıma geldi. Bana baktı bir süre. Sonra çocuklara döndü:

“Söyleyin bakalım, Atatürk’ün akrabasının adı nedir?”

Durumu kavradım. “Daha o konuya gelmedik, hocam,” dedim. Koluma girdim. “Hadi, bir çay içelim seninle.”

Aldık öğretmeni, Müdürün odasına götürdük. O arada öteki öğretmenler de geldi. Müdür bir yerlere telefon etti. Cankurtaran istedi. Biraz sonra öğretmeni Bakırköy’e kaldırdık.

Birinci sınıfa ders veriyordu sanırım. Ayağa kalkmış birdenbire. Çocuklara, “Siz de kalkın, tek sıra olun,” demiş.

Çocuklar tek sıra olmuşlar. Öğretmen, hepsinin önlüklerindeki düğmeleri koparmaya başlamış. Birer düğme bırakıyor, bir yandan da söyleniyormuş: “Adam olana tek düğme yeter!”

Öğrencilerin ağlamalarını Müdür duymuş. Sınıfa koşup öğretmeni çıkarmış. Koridorda öğretmen, Hikmet Beyin elinden kurtulup benim sınıfa dalmış.

Aylarca hastanede kaldı.

Öğretmenlerden biri de, geçim sıkıntısı yüzünden, geceleri taksi şoförlüğü yapıyordu. Sessiz, dünya güzeli bir adamdı.

Bir sabah evde gazeteyi açtım. İlk sayfada onun fotoğrafı. Gece, müşteri olarak binen iki sarhoş tarafından vurulmuş. Kurşun ensesinden girip yanağından çıkmış. Komada. (Hemen belirteyim: Bir mucize oldu, arkadaşımız iyileşti.)

Okula koştum. Öğretmenlerin çoğu gelmiş. Herkes bu olayı konuşuyor. Müdür, “Hastaneye gidelim,” dedi.

Aşağı inip iki taksi çevirdik. On öğretmen iki arabaya dolduk. Önde Müdürün bulunduğu araba, arkada biz, Taksim’e, İlyayardı Hastanesi’ne yollandık.

Yol bir ara tılandı. Bizim araba, ilk arabadan beş dakika sonra vardı hastaneye. İndik. Müdürün suratı dört karış.

“İçeri almıyorlar,” dedi. “Yasakmış.”

Hastayı görmeyeceğiz ki! Doktorla konuşup çıkacağız.

Olsun. Almıyorlarmış!

“Gelin peşimden,” dedim. Önde ben, arkada dokuz öğretmen, kapiya yöneldik.

Hiçbir şey düşünmüyorum o anda. Aklımdan bir şey geçmiyor. Ne yapacağım, bilmiyorum.

Kapiya geldik. Dev gibi bir hademe bizi durdurdu:

“Giremezsiniz. Yasak.”

Elimi cebime attım. Bir kart çıkarıp hademenin burnuna uzattım.

Hademe karta baktı, bana bir göz attı. Hemen hazırola geçti.

“Buyrun.”

On kişi içeri daldık. Koridorda Zeki öğretmen, “Yahu, Ülkü,” dedi. “Ne kartıydı o?”

Gösterdim. Bir kahkaha attı. Ötekiler de başladılar gülmeye. Sanki komadaki bir arkadaşı görmeye değil de, İstanbul Tiyatrosu’na gelmişiz, Toto Karaca’yı seyrediyoruz!

Gülmekte haksız da değildik hani. Gösterdiğim kart, Sinematek Derneği Üyelik Kartı’ydı çünkü.

GÜN IŞIĞINI EŞİT PAYLAŞTIRMAK!

Öğrencilerin güvenini, ders dışı yollarla olsa da, sağlamıştım ya, her şey yoluna girmişti artık. Keyif içinde sürdürüyorduk dersleri. “Öğretmen korkusu”nun yerini “öğretmen sevgisi” almıştı. Çocuklardaki değişiklik, elle tutulurcasına somuttu neredeyse.

Ders araları da keyifliydi. Hava güzelse, sınıflar arası futbol maçları yapılıyordu. Maçlar da ne maçlar ya! Top nerede, herkes orada! Bizim sınıf hep yeniliyordu. Daha doğrusu yeniliyormuş. Benden önce.

Eric Batty’nin *Modern Futbol* kitabını çevirmiştim. Buldum ya 10-11 yaşında çocukları, antrenörlük yapacağım tuttu. Bir ders arasında topladım öğrencileri, maç sırasında yapmaları gereken şeyleri en basit biçimde anlattım.

Benim taktik dersinden sonra ilk maçımız, okulun en güçlü sınıfıydı. “Korkmayın,” dedim, “öğrendiklerinizi uygulayın, yeter.”

Maç başladı. İnanılmaz şey! Ben ne söyledimse yapıyorlar. Artık topa koşmuyorlar, boş alanlara kaçıyorlar. Pas veriyorlar birbirlerine. Karşı takımı 5-0 yendik. Ben de çocukların gözünde “milli takımın başında bulunması gerekirken Okmeydanı’nda heder olan bir teknik direktör” olup çıktım.

Okulda bir yedek subay öğretmen daha vardı: Mehmet Taneri. Günün ünlü pop şarkıcılarından biriydi. Ne yalan söyleyeyim, önceleri uzak durmuştum ondan. Ama kısa sürede kendisine kanım ısındı. Dost olduk.

Başlangıçta, “Canım, ne olacak işte,” diyordu. “Arada bir gider geliriz, askerliği tamamlarız.” Çocukları tanıdıkça, öğretmenliğe daha sıkı sarıldı, kendini öğrencilerine adadı. Şarkıcılığı bile bir yana bıraktı. Mehmet’in ne kadar değiştiğini, ne kadar başarılı olduğunu düşünüyorum da, “yedek subay öğretmenlik” kurumunun neden kaldırıldığına akıl erdiremiyorum.

Günün birinde, iki ders arasında bir yazarla karşılaştım koridorda. Tanışırđık. Öykü yazıyordu. Bir ara dergi bile çıkarmıştı. Elinde fotoğraf makinesi, gazetecilik yapıyordu şimdi.

Beni görünce şaşırdı. “Sen ne arıyorsun burada?” diye sordu.

“Ders veriyorum,” dedim. “Asıl sen ne arıyorsun?”

Mehmet Taneri’yle röportaj yapmaya geldiğini söyledi. “Senin de çocuklarla bir fotoğrafını çekeyim,” dedi.

Sınıfa girdik. Bir-iki fotoğraf çekti. Sonra çıkıp gitti.

İki gün sonra gazeteyi bir açtım ki... Benimle yarım sayfa röportaj!

Hey Yarabbim! Ben neler yapmamışım, neler söylememişim!

Sınıfta öğrencileri sıralara oturtmuyormuşum. Yeni bir yöntem bulmuşum! Çocuklar beş-altı masanın çevresine kümelenmişler. Böylece, pencereden giren gün ışığı herkese eşit dağıtılıyormuş! Sınıfta eşitlik sağlanıyormuş! Milli Eğitim Bakanlığı benim bu yöntemimi inceletmeli, bütün okullarda uygulanmasını sağlamalıymış!

Bunları okudukça her yanıma soğuk ter bastı. Sınıflarda bizim zamanımızdaki düzen ne gezer! Öğrenciler, küme çalışması yapmak için ma-

saların çevrelerine oturuyorlardı. Öğretmenliğe başlayınca kadar bundan haberim bile yoktu benim.

Sorsaydı söyledim. “Benim icadım değil bu. Bütün sınıflarda böyle artık,” derdim. Sormadı ki. Merhaba, merhaba, o kadar. İki-üç kare de fotoğraf.

Hemen Çağaloğlu'na fırladım. O yazarı arıyorum öfkeyle. Yılmaz Güney'in cezaeviyle tanışmasında, Ernesto Casalini adlı İtalyan şarkıcının yurt dışı edilmesinde de eşsiz katkıları vardı. Onların da ödünü alacağım! Bizim Antep usulü bir kötek çekeceğim ki, feleğini şaşıracak! Ertesi gün gazetelerde fotoğrafımız çıkar... Ama hakkıyla, doğrusuyla çıkar hiç olmazsa.

Bulamadım kendisini. O günden bu yana da görmedim. Kimsenin pek rastladığı yokmuş zaten. Son görüldüğünde, hapisteki solcu gençlere verilmek üzere yayınevlerinden topladığı kitapları satıyormuş.

ÜÇ KİŞİLİK ÖRGÜT

Dördüncü sınıfı okutuyordum. Ders yılı sonunda bir gün koridor-da beşinci sınıf öğretmenlerinden birine rastladım. Ağlamaklıydı. “Ne oldu, hoca?” diye sordum.

“Benim öğrencilerden biri kaza geçirmiş. Hastanede.”

“Kötü mü durumu?”

“Yok. Yakında iyileşecek.”

“Üzülme öyleyse,” dedim.

“Üzülme olur mu?” dedi. “Gitti kızın bir yılı. İki gün sonra sınavlar başlıyor; giremeyecek. Bütün dersleri ‘Pekiyi’. Sınıfın en çalışkan, en zeki öğrencisiydi. Sınavlara giremeyince de sınıfta kalacak. Yazık. Önümüzdeki yıl sen okutursun artık.”

Sen beş yıl çalış, o yokluklar, yoksulluklar içinde pırl pırl bir öğrenci ol, sonra durup dururken bir kaza geçir, tam diplomanı alacakken gitsin bir yılın! Olacak iş değildi.

“Kız diplomasını alacak,” dedim. “Sen bana bırak.”

İki gün sonra benim çocuklardan birini yakaladım, beşinci sınıf yıl sonu sınavlarının yapıldığı odanın kapısına götürdüm. “Bekle burada,” dedim.

İçeri girdim. Bizim öğretmen orada. Öğrenciler de. Bir başka öğretmen de, “mümeyyiz” olarak gelmiş. Yanına gittim. “Hoca,” dedim, “benim işim yok. Sen git istersen. Yerine bakarım.”

“Hay sen çok yaşa,” dedi hoca. Çekti gitti.

Benim öğrenciyi sınıfa aldım. Arka sıralardan birine oturttum. Sınav kâğıtları dağıtıldı. Kâğıda kaza geçiren kızın adını yazdırdım. Sonra yanıtları.

Yaptığım düpedüz sahtekârlıktı. Ama küçük bir kızın yaşamından pisi pisine, göz göre göre bir yıl çalınmasına da yüreğim elvermiyordu.

Benim öğrenci bütün sınavlara girdi. Kaza geçiren kız da sınıfı geçti, mezun oldu.

Beşinci sınıf öğretmeninden, benden, bir de benim öğrencimden oluşan “üç kişilik örgüt”ün “operasyon”u başarıyla tamamlanmıştı.

On gün kadar sonra Müdürün, Hikmet Beyin odasında oturdum. Üstü başı perişan bir adam girdi içeri. “Müdür Bey,” dedi, “bizim kızın durumu ne olacak. Şimdi ne yapacağız?”

“Nedir kızının adı?” dedi Hikmet Bey.

Adam söyledi. Kaza geçiren kız!

Müdür birtakım kâğıtlar çıkardı, baktı. “Tamam,” dedi. “Sınıfı geçmiş. Diplomasını alacak.”

“Nasıl olur?” dedi adam. Şaşırmıştı.

“Nasıl olur var mı? Mezun olmuş işte.”

“Ama imtihanlara giremedi ki...”

“Girmiş. Kâğıtları burada.”

“Hastanedeydi...”

Hikmet Bey kızdı. “Sen manyak mısın be adam? Hepsinden pekiyi almış!”

“Ama...”

Ayağa fırladım. Koluna yapıştım adamın. “Gel biraz,” dedim; dışarı çıkardım onu.

Koridorda her şeyi anlattım. O kasketli, pantolonu yamalı adam birdenbire boşandı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bir yandan da ellerimi öpmeye çalışıyor, “Allah senden razı olsun, hocam,” diye hıçkırıyordu.

ÖDÜLLERİN EN BÜYÜĞÜ

Bir buçuk yıllık öğretmenlik serüvenimin sonuna gelmiştim. Terhis olacaktım. (Bizim dönem yedek subay öğretmenleri, askerlik eğitimi yapmadan okuldan terhis oldu.) İşin kötüsü, aylardan marttı. Okulun kapanmasına iki ay vardı daha. Dördüncü sınıftan aldığım öğrencilerimi beşinci sınıfa getirmiştim. Mezun edecektim onları. Daha doğrusu, edemeyecektim. Tezkere gelmişti.

Müdüre, “Yeni bir öğretmen atayacaklar mı yerime?” diye sordum. Hikmet Bey yanıt vermedi.

“Bu çocuklar ne olacak peki?”

“Bilmem” gibilerden boyun büktü.

“Peki,” dedim, “ben öğretmenliği sürdüreyim. Para mara istemiyorum. Yeter ki, çocukları mezun edeyim.”

Bildiniz! “Mevzuat hazretleri” çıktı karşımıza.

Aklıma bir şey geldi, Milli Eğitim Müdürlüğü’ne koştum. “Müfettiş raporu var,” dedim. “Dilersem bu meslekte kalabilirmişim. Öğretmenliği sürdürmek istiyorum.”

Dosyama açıp incelediler. “Doğru,” dediler. “Meslekte kalabilirsiniz. Ama bunun işlemleri birkaç ay sürer. Yaz sonuna doğru öğretmen olabilirsiniz.”

Yaz sonuna doğru! Benim derdim sınıfımı öğretmensiz bırakmamak.

Okula geldim. Müdürle konuştuk. Tamam! Hiç olmazsa arada bir “çaktırmadan” geleceğim, çocuklar yalnız kalmayacak.

Ayrılık günü. Öğrencilerimle vedalaşacağım. Ne mümkün! Hepsi hüngür hüngür ağlıyor.

“Yapmayın,” diyorum. “Bakın, sık sık geleceğim buraya.”

Dinleyen kim! Kapının önüne yatılar. Üst üste. Bir tepecik oluşturdular. Hem ağlıyorlar, hem dövünüyorlar. Beni bırakmıyorlar.

Çantamı, paltomu masaya koydum. “Bunlar kalsın. Birazdan döneceğim,” dedim.

Sınıftan çıktım. Doğru Müdürün odasına.

“Ağlıyorlar. Bırakmıyorlar beni,” dedim. “Ne yapayım?”

Hikmet Bey celâllendi. “Ben şimdi sustururum onları!”

“Aman” dememe kalmadı, öfkeyle odadan fırladı. Ben de peşinden seğirttim. Ya şimdi iki tokat patlatırsa bir öğrenciye?

Müdür sınıfın kapısını açıp içeri daldı. Ağlayan çocuklara baktı bir süre. Bir şey diyecekti, diyemedi. Yutkundu. Yutkundu. “Ulan...” diye mırıldandı. Sonra birdenbire boşandı, o da başladı hüngür hüngür ağlamaya.

Yıllar sonra Milliyet Yayınları'ndaki odamda oturuyordum. Üç genç girdi içeri. Benim öğrenciler! Okmeydanı'nda kısa pantolonla dolaşan, kendilerini tanıdığımda “hayallerindeki meslek” sınırı ancak Şark Kahvesi'nde garsonluğa kadar uzanabilen çocuklar. Pırıl pırıl birer delikanlı şimdi.

Teknik Üniversite'de okuyorlarmış. Mühendis olacakmış üçü de. Eski günleri andık, şakalaştık.

Ayrılırken boynuma sarıldılar.

Biri, “Hocam,” dedi, “siz olmasaydınız biz bugün çok başka yerlerdedik.”

Yaşamım boyunca aldığım en büyük ödül bu.

BİR BODRUM VARDI

BODRUM'DA "MİNİ FİLM ŞENLİĞİ"

Bodrum'a ilk 1960'larda gitmiştim. Şimdiki Bodrum'u düşümde görsen hayra yormazdım. Bir lokantası vardı: Körfez. İki köftecisi: Sakallı ile Nasip. Bir de aşevi: Şişman Lâtif.

Nasip'le dost olduk. Tanıdığım insanların en zekilerinden biriydi. Hani, "nüktedanlık" derler ya, ben bunun ne olduğunu onda gördüm. Ama Nasip ayrı bir yazının konusu.

Şişman Lâtif rahatına pek düşküncü. Bir sabah 9 otobüsüyle İzmir'e gideceğim. Baktım, Lâtif de bir masada otobüsü bekliyor. Beni görür görmez başladı yakınmaya: "Yandım! Perişan oldum!"

"Hayrola?" dedim.

"6:30 otobüsüyle gitmem gerekiyordu. Yetişemedim. Uyuyakalmışım. İzmir'de çok önemli bir işim var. Bugün mutlaka bitirmeliyim. Bitiremezsem intihar edeyim, daha iyi!"

O zaman İzmir otobüsle 6-7 saat sürüyor.

"Neyse," dedi. "4'te İzmir'de olur, işimi bitiririm. Bitiremezsem ben biterim."

Kafasını masaya dayayıp kestirmeye koyuldu.

Otobüs geldi. Bindim. Hareket edeceğiz, baktım, Lâtif yok. Masada uyukluyor. "Aman," dedim şoföre, "Lâtif de gelecekti."

Şoför kafasını uzatıp, "Lâtif! Lâtif!" diye bağırdı.

Şöyle bir silkindi Lâtif. Kafasını kaldırdı.

"Hadisene!" dedi şoför.

Lâtif "boş ver" gibilerden elini salladı. "Gidin siz!" diye homurdandı. Üsteledik. Boşuna! Uyku tatlı gelmişti. Kafasını yine koydu masaya, kestirmeyi sürdürdü.

O küçücük Bodrum'da üç de yazlık sinema vardı. Nereye gideceksin? Dört ay boyunca her gece bir sinemaya. Gözen'de Belgin Doruk'la, Palmiye'de Clint Eastwood'la, Yeni Sinema'da Belmondo'yla akrabadan da yakın olmuştuk.

1980'lerin başında Kütüphaneye uğramıştım bir gün. Yönetici Ali'yi dertli gördüm. "Baksana duvarlara," dedi. "Her yan dökülüyor. Bir boya yaptırmak için bile ödenek alamıyoruz."

Aklıma bir şey geldi. "Hadi, seninle Yeni Sinema'ya bir uzanalım," dedim. Biraz sonra sinema sahibinin karşısındaydık.

"Sinemayı üç gece Kütüphaneye verin," dedim. "Filmleri ben getireceğim. Para almayın. Bütün geliri Kütüphaneye bırakalım."

Razı oldu. "Ama," dedi, "askeriyeden izin gerek."

Gittik "askeriye"ye. Albayın karşısına çıktık. Üç film getirtceğimi, Kütüphane yararına Yeni Sinema'da oynatmak istediğimizi uzun uzun anlattım. Albay yüzümüze bakıyor, ama kimbilir neler düşünüyor? Bizi dinlemiyor bile. Baktım, izin tehlikede, "Atatürk'ün çocukları olarak okuma yazma seferberliğine katkıda bulunmak istiyoruz," dedim.

Albay, "Atatürk"ü duyunca bir doğruldu, "okuma yazma seferberliği"nde gülümsedi. Evren Paşa "yurt çapında okuma yazma seferberliği" başlatmıştı o günlerde. İzin belgesinin altına imzayı bastı.

İstanbul'a, sevgili İsmet Kurtuluş'a telefon açtım. İsmet Bey, getirdiğim üç filmin, *Amarcord*'un, *Macarlar*'ın, *Kan Dâvâsı*'nın işletmeciliğini yapıyordu. Filmleri hemen otobüse vermesini rica ettim.

İki gün sonra geldi filmler. Sokakları afişlerle donattık. Kombine biletleri satışa çıkardık.

Bodrum, 1960'ların Bodrum'u değildi artık. Ünlenmeye, kalabalıklaşmaya başlamıştı. Mendirek'te garip giysilerle dolaşanlara uzaylı gözüyle bakılmıyor, kafayı çekip geceleri nara atanlara gülünüp geçiliyordu. Emniyet Âmiri Yeşilova bile kafasında kovboy şapkasıyla Azmakbaşı'nda okey oynuyordu.

Sinema üç gece de doldu. "Mini film şenliği" hem Kütüphanenin duvarlarının boyanmasını sağladı, hem de Oktay'ın meyhanesinde aynı şeyleri konuşmaktan usananlara taze söyleşi olanakları yarattı.

SAATÇİ MINİBÜŞÇÜ

1970'ler. Elimde ufacık bir çanta, Bodrum'a gideceğim. İzmir'e bir otobüs bileti buldum, oradan nasıl olsa bir çaresine bakarım.

Öğleden sonra İzmir’de inince Bodrum otobüsünü sordum. Son otobüs gitmiş. Ne yapacağız peki? Atladım bir minibüse, ver elini Selçuk. Oradan bir minibüs daha. Söke.

Söke’de durağa gittim. Minibüsler sıralanmış. Hepsı boş. Küçük bir kulübecik. Kapısına bir masa atılmış. Adamın biri çay içiyor.

Beni görünce, “Buyur beyim,” dedi.

“Bodrum’a minibüs var mı buradan?” diye sordum.

“Milas’a var,” dedi. Saatine baktı. “On sekiz dakika sonra. Oradan Bodrum’a geçersin.”

Bir aktarma daha yapacağız demek.

“Otur,” dedi adam. Oturdum. Bağırды: “Hilmiiii, bir çay!”

Hilmi çayımı getirdi.

“Minibüsler sizin mi?” diye sordum.

“Burası kooperatif,” dedi. “Ben buranın yöneticisiyim. Aslına barksan, asıl mesleğim saatçilik. Minibüslerin başındaydım. Baktım, kimse kalkış saatine uymuyor, bırakıp gittim. Yapamadılar. Her şey karıştı. Gelip yalvardılar. ‘Başımıza geç’ diye. ‘Geçerim ama bir şartım var,’ dedim. ‘Herkes kalkış saatine saniyesi saniyesine uyacak.’ Kabul ettiler. Geldim, yine başlarına geçtim. Bak, şimdi düzen intizam var. İsterse bir tek müşteri olmasın, minibüs tam zamanında kalkar. Yarım saatte bir. Saniye şaşmaz.”

Saatine baktı. “On dört dakika kaldı. On dört dakika sonra Söke minibüsün hareket eder. Herkes ne zaman gidecek, saniyesi saniyesine bilmeli. Her şeyin başı düzen. Düzen dedin mi, saat. Değil dakika, saniye bile önemli. On üç dakika kaldı.”

Nereden geldiğimi, ne iş yaptığımı sordu. Anlattım. Dinliyor, bir yandan da saatine bakıp rapor veriyor.

“On bir dakika kaldı... Dokuz dakika kaldı...”

Neredeyse bir de kronometre tutacak.

“Bodrum’a niye gidiyorsun?”

Onu da anlatıyorum. Gözü saatte.

“Hilmiiii, birer çay daha!”

Çaylar tazeleniyor.

“Tam beş buçuk dakika kaldı. Bunlara böyle yapacaksın. Başka türlü adam olmazlar. Önce herkes saate uyacak. Disiplinin başı bu. Ucunu bir kaçırdın mı, yandın! Bizim burası meşhurdur. Aydın’da, Muğla’da bile söylerler. Söke’de her şey dakik diye. Eee, serde saatçilik de var. Başka türlü olmaz... Dört dakika sonra hareket.”

Nerede doğduğumu sordu. Anamı, babamı. Ben bitirdim, o başladı. Saatçiliğin incelikleri anlattı. Birer sigara daha yaktık. Havalardan, Bodrum’un denizinden, Söke’nin pamuğundan, Giresun’un fındığından, Japonya’nın depremlerinden söz ettik. Saatçinin gözü saatinde.

Sıra tam Alamanların ne kadar çalışkan bir millet olduğuna gelmişti ki, bizim saatçi nezle görmemiş bir sesle gürledi:

“Ulan Turaaaaan! Hadisene be! On iki dakika geçti!”

Milas’a vardığımda hava kararmak üzereydi. Şimdiki yol neredel! Bodrum bir buçuk saat sürüyor. O saatten sonra minibüs ara ki bulasın! İncin top oynuyor. Yolun ortasında, elimde çantam, arpacı kumrusu gibi düşünürken bir ses duydum:

“Ükü!”

Baktım, bir araba. Kral el sallıyor. Kral Nalbantoğlu. Bodrumlu dostlarımdan.

İndi. Öpüştük. “Allah gönderdi seni,” dedim. Bindim arabaya. Mumcular yoluna vurduk. Söke’deki saatçi minibüsçüyü anlattım.

Kral bu. O daracık dönemeçleri savrularak geçerken ayağının gücünü gaz pedalında sınıyor. Çamlar arasında alçaktan uçuyoruz.

“Bana bak,” dedim. “Torba’ya benzemesin.”

Bir süre önce arabayı Torba yolunda devirmiş, hastanelik olmuştu.

“Merak etme, abem,” dedi. “Bir şey olmaz. Saatçinin kaybettirdiği dakikaları kazandırıyorum sana.”

YATAĞAN’DA BİR ÇAY MOLASI

Yine 1970’lerin başları. Marmaris’ten Bodrum’a dönüyorum minibüsle. Sakal bırakmışım. Saçlarım uzun. Bacaklarımda eski püskü bir kot pantolon.

Şoför Yatağan yakınlarında bir kır kahvesinde çay molası verdi. İndik. Kahvede dört adam var sadece. Dördü de yaşlıca. Bir ağacın gölgesindeki masada çay içiyorlar.

Adamlardan biri beni görünce ayağa fırladı, yanıma koştu. Kollarını sallayarak bağırmaya başladı:

“Seen... Neredeeen... Nereyeee?”

Belli ki, yabancı sanmış beni.

Gülümsedim.

“Marmaris’ten geliyorum, Bodrum’a gidiyorum,” dedim.

Adam şaşırıldı.

“Allah Allah?” diye bağırdı. Arkadaşlarına döndü. “Bizim gibi konuşuyor yahu!”

“Tabii,” dedim. “Ben Türküm.”

“Seen... Çok var mı Türkiyeee?”

“Ben zaten Türküm,” dedim yine. “Türkiye’de yaşıyorum.”

Adam yabancı olduğuma inanmış bir kere. Ne desem boşuna!

“Allah Allah? Ne desem anlıyor. Bizim gibi de konuşuyor.”

Arkadaşları gülerек gelip koluna girdiler adamın.

“Gel, Osman Dayı,” dediler. “Gel, otur.”

“Ne desem anlıyor.”

“Anlarım elbet. Ben Türküm, Osman Dayı,” dedim.

Osman Dayı çığlığı bastı:

“Allaaaah!”

Gözlerini kısarak bana baktı.

“Sen kimsin?” dedi. “Ne desem anlıyorsun. Bizim gibi konuşuyorsun. Adımı da biliyorsun. Cebimde yüz lira var. O yüz lirayı sana vereceğim!”

Cebine davrandı. Arkadaşları masaya sürüklemeye çalışıyorlar onu; Osman Dayı’ya Zaloğlu Rüstem gücü gelmiş, direniyor.

Bir yandan da, “Adımı bile biliyor. Kim bu herif be?” diye bağılıyor. Minibüstekiler çayı filan unuttular. Çevremizde çember olup bizi seyretmeye koyuldular. Sanki Kavuklu’yla Pişekâr’ız.

On dakika boyunca, “Ne desem anlıyor!” diye bağırdı Osman Dayı.

“Anlarım elbet, ben Türküm,” dedim.

“Kim bu herif be? Cebimde yüz lira var, ona vereceğim!”

Minibüse bindik. Biz uzaklaşırken Osman Dayı arkamızdan hâlâ “Allah Allah” çekiyordu.

Bir de aynı yıllarda bir otobüs şoförüyle kapışmam var.

Sabahleyin erkenden Bodrum’dan İzmir’e gidiyoruz. Yolcular hâzır. Şoför bekleniyor.

Derken geldi. Geldi ama nasıl geldi! Direksiyon başına öyle bir hışım ile çöktü, kapıyı çarparak öyle bir kapadı ki, yaşlı yolcular hemen dua etmeye başladılar.

Fırladık. Gerçekten fırladık. Yokuşbaşı’nı saatte kimbilir kaç kilometre hızla geçip dönemeçlere daldık. Raflardaki paketler kafamıza iniyor. Koltuk aralarındaki testiler devriliyor. Dualar yerini çığlıklara bıraktı.

“Biraz yavaş olsana,” diye seslendim şoföre.

Aldırdığı yok. Baktım, tam önümdeki koltukta otobüsün sahibi oturuyor. Bodrum’dan tanıdığım bir manifaturacı. “Bir şey söylesene şuna,” dedim.

“Aman!” dedi otobüsün sahibi. “Ona bir şey söylenmez şimdi. Akşam karısıyla kavga etti. Sabaha kadar kafayı çekti!”

Yandık! Adam bir de zilzurna sarhoş!

O arada birkaç kadın kusmaya başladı.

“Yavaş ol!” diye bağırdım yine.

Ben bağırdıkça inadına gaza basıyor. Altımız uçurum. Yirmi metrede bir dönemeçler! Kesin uçacağız.

Antepli damarım kabardı. “Öyle de öleceğiz, böyle de... Bari şerefimizle ölelim,” dedim; yerimden fırlayıp Şehit Şahin Beyin torunlarına yakışır biçimde şoförün üstüne hamle ettim. Tam gırtlığına yapışırken ön koltuktaki yolcular beni tuttular.

O anda kuzuya döndü şoför. Ayağını gazdan çekti. Hızı saatte yirmi kilometreye düşürdü. Sağ salım Milas’ı geçtik, Selimiye’de mola verdik.

Çaylarımızı içerken şoförle dost olduk. Daha sonra da Bodrum’da sık sık karşılaştık. Ne zaman beni görse, koşarak yanıma geliyor, gülererek, “Abem be!” diyordu. “O gün kadınları nasıl ağlatmıştım ha!”

ŞOFÖRÜMÜZ SELİMİYE'DE VURULDU

Yaz sonu bir Pazar ikindisi. İstanbul'a dönüş. Bodrum'un eski garajında tek otobüsün muavini bağıyor: "Yolcular yerlerine!"

Biniyoruz. On sekiz saatlik çile başlamak üzere. Uyuyabilirsen sorun yok. Ama benim gibi otobüste geceleri uyku tutmuyorsa yandın.

Barış'ı (Pirhasan) nasıl da kıskanmıştım bir keresinde. Bodrum'dan otobüse bindik. Beş yüz metre gittik gitmedik, Barış başladı uymaya. İstanbul'a kadar da uyanmadı. "Topkapı'ya geldik" diye dürterek zorla uyandırdım onu. "Yahu," dedim, "ben senin gibi uyuyabilsem her gece otobüse binerim."

Bu kere Barış yok.

Şoför gaza bastı. Yokuşbaşı'nda şöyle bir arkaya bakıp "Hayırlı yolculuklar" diye homurdandı. Sonra muavini çağırdı yanına. "Sigara paketim nerede?" diye sordu. "Bilmem," dedi muavin. "Ulan, senin içtiğin ne?" "Bafra." "Benim Bafra nerede?"

Mırıl mırıl tartışılar biraz.

Sonra muavin arka basamağa oturup sigarasını tütürmeyi sürdürdü.

Milas'ı geçtik. Selimiye yakınlarında bir benzin istasyonuna yanaştı otobüs. Benzin alınacak. Şoförle muavin aşağı indiler. Biz yolcular yerlerimizde bekliyoruz.

Derken bir çığlık koptu aşağıdan: "Yandım anam!"

Pencerelere dayadık kafalarımızı. Baktık, bizim şoför yerde yatıyor. Yüzü kan içinde. İki metre ötesinde muavin. Elinde kocaman bagaj anahtarı.

İndik hemen. İki yolcu şoförü doğrultmaya çalışıyor. Herkes şaşkın. Çıt çıkmıyor. Sinek uça sesi duyulacak. Benzin istasyonundan bir iskemle çıkarıldı. Şoför üstüne oturtuldu. Adamın yanağı delinmiş. Kan içinde. Beyaz gömleği kıpkırmızı.

Muavin hâlâ olduğu yerde duruyor. Besbelli, o da şoka girmiş.

Neden sonra, "Binin otobüse," diye mırıldandı, "sizi ben götüreyim."

Şöyle beş saniye kadar yine sessizlik çöktü ortalığa.

Sessizliği yolculardan yaşlı bir kadının çığlığı bozdu: "Katil!"

Onun bağırmasıyla birlikte muavin de kendine geldi. Elindeki bagaj anahtarını atıp başladı kaçmaya. Bir dakika içinde yoklara karıştı.

Şoförün başına üşüştük yine. Başladık doktorculuk oynamaya. Biraz önceki sessizliğin acısını çıkarmaya koyulduk. Herkes bağırıyor: “Sargı bezi bulun! Hastaneye telefon edin! Buz koyalım, buz! Sedye getirin! Muavini yakalayın!”

Muavin gitti gider. İstasyondaki telefon çalışmıyor. Günlerden pazar. Ortalıkta in cin top oynuyor. Ne yapasın? Kimden yardım isteyesin?

Biz öyle bağırıp çağırırken bir Volkswagen yanaştı yanımıza. Arabayı kullanan adam indi. Benzin almaya gelmiş. Doktormuş. Operatör. Çantası da yanında.

Ayaküstü küçük bir “operasyon” yaptı. Yarayı temizledi; dikiş attı. Bir de iğne. “İzmir’e kadar idare eder,” dedi. Çekti gitti.

İzmir’e kadar idare eder de, İzmir’e kadar nasıl gideceğiz? Şoför biraz kendine gelmiş. “Sizi götürürüm,” diyor. Yolculardan biri bagajdaki bavulundan beyaz bir gömlek çıkarıp adama giydirdi. Morali düzelsin diye.

Bir saat kuzu kuzu bekledik orada. Sonra şoför direksiyona geçti. Bir eli direksiyonda, bir eli yanağında, ağır ağır İzmir’e kadar götürdü bizi. Orada şirketin bir başka şoförü “devraldı” otobüsü.

Yaralı şoföre, “Hastaneye git,” dedik.

“Yok,” dedi, “Balıkesir’e kadar dayanırım. Bizim memleket. Orada giderim.”

Geçti, arka koltuğa uzandı. Yeni şoförümüzle Balıkesir yoluna vurduk.

Kimsede uyku durak yok elbet. Herkes olayı konuşuyor. Yanındaki görmemiş gibi, yeniden, yeniden anlatıyor. Arada bir arka koltuktan yaralı şoförün iniltisi yükseliyor: “Yandım anam! Acıyor...”

Bir ara kalktı, otobüsün ortasına geldi. Hepimizi teker teker süzdü. “Şimdi o muavin kaçtı ya,” dedi. “Varsın kaçtım sansın. Yerin yedi kat dibine girse bulurum onu. Zaten yeni çıktım. İki leşim var... Alnımıza yazılmış, üçleyeceğiz.”

“BODRUM BOMBALANACAK!”

Kıbrıs’a çıkarma yapıldığında, 1974 Temmuz’unda Bodrum’daydım. Bodrum, “ufak sahil kasabası”ydı hâlâ; “patlama”nın ipuçları yeni yeni belirliyordu. İncik boncuk satan birkaç dükkân, pansiyona çevrilmeye başlanan evler, Karadeveci’yle gelen turistler.

Yerliler “uyanıyordu” artık. Unutmuyorum, bir gün öğle üstü Sakallı’da köfte yiyordum. Dışarıda pazar kurulmuş. Satıcıların sesleri duyuluyor: “Domates bir lira!” Radyoda haberler okunuyor. Spiker, “Bugün gazete kâğıdına yüzde yirmi beş zam yapıldı,” dedi. O anda sanki biri bir düğmeye bastı, satıcılar aynı anda, bir ağızdan bağırmağa başladılar: “Domates yüz yirmi beş kuruş!”

Kıbrıs çıkarması pek bir şey değiştirmedi. Tek eğlencemizden, yazlık sinemalardan yoksun kaldık. Geceleri karartma vardı çünkü. Karşıda İstanköy ışıl ışıl. Sirtaki sesi bizim kıylara vuruyor, biz ise karanlıkla boğuşuyoruz.

Gündüzleri balıkçılarla, Hataylı’yla, Allaha yan bakan Yaşar’la Azmakbaşı’nda oturup siyah-beyaz televizyonda Ecevit’i dinliyoruz. Akşamları perdeleri çekip mum ışığında kâğıt oynuyoruz.

Bir gece sabaha karşı dörtte yataklarımızdan fırladık. Sokaklarda bir koşuşturmadır gidiyor. Biri, zangır zangır titreyen sesiyle hoparlörlerden bağıyor: “Bodrumlular, sayın Bodrumlu misafirler... Yani Bodrum’a gelen misafirler... Herkes dağlara!.. Sayın Bodrumlular ve misafir turistler... Dağlara çıkmanız gerekmektedir... Saat yedide Bodrum’un bombalanacağı haberi alınmıştır!”

Hoppala! “Saat yedide sizi bombalayacağız” diye haber mi göndermişler? Bodrum’u niye bombalasınlar? Dağlara niye kaçalım? İstanköy’den uçakların kalktığını görür görmez Artemis’in önünden dalarız denize, olur biter!

Çıktım sokağa. Bodrum’da değilim de, bir Amerikan “felaket filmi”nin göbeğindeyim sanki. Kaçan kaçana! Arabası olan, direksiyona geçmiş, gazlıyor! Arabası olmayan otobüs garajına koşuyor.

O hengâmede Bodrumlu bir genç kız, eniştesinin ayaklarına kapanmış, göz yaşları içinde bağıyor: “Enişte! Enişte! Yalvarıyorum! Beni sen vur! Rumlara bırakma!”

Gözen Sineması'nın bekçisi, palabıyıklı bir ihtiyar, artık nereden eline geçirdiyse, koca bir kılıç bulmuş, havada sallayarak, "Gidin siz!" diye kükrüyor. "Gözünüz arkada kalmasın! Bodrum'u ben korurum!"

Hoparlörlerdeki ses sürüyor: "Dikkat! Dikkat! Saat yedide Bodrum bombalanacağından..."

Saat yedi oldu. Sekiz, dokuz, on... İstanköy'den uçaklar kalkmadı. Bodrum bombalanmadı.

Ama boşaldı. Öğle olduğunda "yabancı"lardan sadece Sadun Aren kalmıştı kasabada. Yerlilerden bazıları bile ortalarda yoktu. Herkes Bodrum'un ileri gelenlerinden birini anlatıyordu. Adam, "Bodrum bombalanacak" sözünü duyar duymaz, karısını, çocuklarını bırakmış, motosikletine atlayıp kaçmıştı. Ama Mazı yakınlarında bir ağaca toslayıp yaralanmıştı.

"Yahu," diyordu Hataylı, "herif şimdi şu cemaate hangi suratla bakacak?"

O yıl تنها bir ağustos geçirdi Bodrum. Ama ertesi yıl bunun acısını çıkaracaktı. Başka kentlerden gelenlerin getirdiği "eski köye yeni âdet"lerle rengini yitirmeye başlayacaktı. O renkten sadece evlerin beyazlığı kalacaktı galiba.

Bodrum'u bilmek, Bodrum'u tanımak bir ayrıcalık olmuştu.

Günün birinde Pamili'yle sokakta yürürken bir dükkânın önünde birikmiş üç-beş kişi gördük. Yerli turistler. Dükkânın sahibi bir kadın, onlara söylev çekiyordu:

"Efendim, Bodrum hep böyledir. Bu mevsimde mutlaka iki gün yağmur yağar. Bulutlar Karaada'nın üstünde belirirse..."

Bodrum balıkçısının hası sanki.

"Kim bu kadın?" dedim.

Pamili güldü. "Bırak yahu. Geçen ay geldi Bodrum'a. Bu dükkânı da dün açtı. Üç güne kalmaz, 'Çökertme'den çıktım da yola'yı söylemeye başlar, anadan doğma Bodrumlu oldum sanır."

Anadan doğma Bodrumlu olduğunu sananların sayısı hızla arttı. Kasabanın eski tadının kalmadığını düşünüyorduk artık. İstanbul'da, "Ar-

tık oraya gidilmez,” diyor, ertesi gün otobüse atlayıp Bodrum’ın yolunu tutuyorduk.

DİPLOMALI TERZİ

Bodrumlu dostlarımdan biri de Ali Barka’ydı. Terziydi Ali Barka. Bilardoya pek meraklıydı. Terziliği tartışılabilirdi, ama bilardoculuğu tartışılmazdı. Dünyanın en kötü bilardo oyuncularından biriydi. Istakayla topa vurmaya görsün, kahve birbirine girerdi. Masada ne kadar top varsa sokağa fırlardı.

Ali Barka, bilardoyu gücünü kanıtlamak için bir araç olarak görürdü. Bunu kanıtlarken de, boyuna, “Şatırlı bir sayı çekeyim! Şimdi boruyu döşerim! Hey yavrum!” diye çığlıklar atardı.

Çok iyi bir oyuncu olduğu kanısındaydı. “Hepinize bunun dersini veririm,” derdi.

Dükkanı kahvenin tam karşısındaydı. Sabahleyin beş dakika kadar çalışır, sonra kahveye girip bilardo masasının başına geçerdi.

Ali Barka’ya şort mu diktirecektiniz, bir ayda ancak alırdınız. pantolon mu? Üç ay. Takım elbise? Umut yok.

Çırağı, hazır şortlar dikerdi. Yazları turistlere satarlardı onları.

Günün birinde bir pantolon diktireceğim tuttu Ali Barka’ya. “Bana bak,” dedim, “pantolonu bitirmeden kahveye adım attırmam sana.”

Saat 9’du. “Peki,” dedi Ali Barka.

9’u 5 geçe kahveye damladı. Kapıdan içeri sokmadım. “Önce pantolon,” dedim. On dakika sonra yine geldi. Yine almadım kahveye. On dakika sonra bir daha. Saat 11’de dükkanından seslendi: “Ülkü, pantolon hazır!”

Bir yaz Bodrum’a gideceğim sırada, yayınevindeki dizgi makinesini kullanarak bir diploma hazırladım. İngilizce. “Büyük Britanya Bilardocular ve Boru Döşeyiciler Derneği, Majesteleri Kraliçe’nin izniyle Ali Barka’ya Profesörlük unvanı vermiştir.”

Kurdelesı, yaldızı, soğuk damgası, çift imzasıyla gerçek bir diploma sanki.

Ali Barka havalara uçu. Hemen çerçeveletip aynanın üstüne astı onu. Gelen geçeni kapıdan çevirip fiyakasını yaptı.

Bir gün, “Allah senden razı olsun,” dedi.

“Hayrola?” dedim.

“Eskiden Bodrumlular provaya gelip de aynanın karşısına geçtikleri zaman hep bir kusur bulurlardı. Şimdi tam ağızlarını açacakken, gözleri diplomaya takılıyor. Bir şey sanıyorlar bunu. ‘Eline sağlık, çok güzel olmuş,’ diyorlar.”

Günün birinde asık suratla geldi kahveye. “Ne oldu?” dedik. Anlattı.

Bir turist gelmiş dükkâna. “Ali Barka siz misiniz?” diye sormuş. “Benim,” demiş Ali Barka. Adam, “Siz İngiltere’den diplomalı bilardocuymuşsunuz. Ben de Türkiye ikincisiyim. Sizinle bir maç yapalım,” demiş. Ali Barka, “Bugün çok işim var, öbürgün yapalım,” demiş. “Ben yarın akşam gidiyorum. Yarın oynayalım,” demiş adam. Ali Barka da çaresiz kabul etmiş.

Ertesi gün dükkânını açmadı Ali Barka. Sabahleyin erkenden Karatoprak’a gitti. Geceyi de orada geçirdi. Arayanlar onu bulamadılar.

Bir yaz da Fransız *Pif* dergisinin okurlarına verdiği plastik oyuncaklardan birini, dev bir akrebi götürdüm Ali Barka’ya. Hemen vitrine koydu.

Bir anda kalabalık birikti dükkânın önüne. Sokakta ne kadar esnaf varsa, akrebi görmeye koştu. Gelip geçen turistler de uzun uzun akrebi seyretmeye koyuldular.

İki gün sonra, “Yahu, Ülkü,” dedi Ali Barka, “ne akrepmiş bu! Dünyanın parasını veriyorlar. Satayım diye.”

“Satsana,” dedim.

“Deli miyim ben!” dedi Ali Barka. “Turistler akrebi görmek için dükkânın önünde duruyorlar, sonra da içeri girip şort alıyorlar. Parayı oradan götürüyorum. Bunun gibi iki hayvan daha getirsen bir haftada köşeyi dönerim!”

“HEY YAVRUM HEY!”

Yine o eski Bodrum. 60'ların sonları, 70'lerin başları. Her yerden denize giriliyor. Yaz sıcağında bunalan, Azmakbaşı'nda pırıl pırıl suya atıyor kendini. Artemis'in önü doğal plaj. Kırk yılda bir toplanılıp Müskebi'ye, Farilya'ya gidiliyor Mehmet'in “cip-taksi”siyle. Bazen balıkçı motoruna atlayıp Bağla'ya, Yalıçiftlik'e.

Haftada bir Pazar kuruluyor. Yazlık sinemalar dışında tek eğlence pazaryeri.

Bodrum zenginlerinden birinin karısı tutturmuş “Kürk isterim, otomobil isterim” diye. Bodrum'da kürkü, otomobili ne edeceksin? Sonunda direnci kırılmış kocasının, kürkü de, arabayı da almış. Ağustos sıcağında Bodrum'lular bir de bakmışlar ki, pazaryerinde bir otomobil. Şoför inip kapıyı açmış. Arka koltuktaki kürklü kadın arabadan inip başlamış satıcılarla pazarlığa. “Domates elli kuruşa olmaz mı?”

Pazaryerinin hemen altında Şişman Lâtif'in aşevi vardı. Karşısında Sakallı. Onun yanında Nasip. Körfez'i saymazsak, karın doyurulacak tek yerlerdi bunlar.

Nasip'i tanıdım. Kısa sürede kanımız kaynadı, dost olduk. Gördüğüm en keyifli insanlardan biriydi. İnce ince sataşırdı adama. Sözelimi, okey oynuyoruz. Ben edebiyatla uğraşıyorum, anı Türkçeden yanayım ya, okey atarak oyunu bitirirsem, “Çok görkemli oldu!” diye bağırırdı. Omuzuma vururdu sonra. “İleride bugünleri anımsanz, değil mi?”

Sabahları gün ağarırken açardı dükkânını. Çorbayı, köfteleri hazırlamaya koyulurdu. Ben yandaki kahvede çayımı içer, Recep Cingöz'e gazetelerin gelmesini beklerdim. Abdi Beyin başyazısına göz atarken Nasip bitirirdi işini. Birlikte Azmakbaşı'na doğru yürümeye başladık. Nereid Panسیون'un önüne gelince, “Hey yavrum hey!” diye bağırırdı Nasip.

Yandaki evden karşılığı gelirdi: “Hey yavruum hey!”

Hey Yavrum, Mustafa Hoca, görünürdü kapıda. Gider, deniz kıyısındaki kahveye oturur, başladık çene çalmaya.

Hey Yavrum Fransızca öğretmeni idi. Kentler görmüş, sergiler gez-

miş, kitaplar devirmiş, sonunda kendi düzeyinde bulmadığı bu yere kapağı atmıştı. Açık açık söylemezdi bunu, ama arada bir ipuçları verirdi. Balıkçıların bağırımlarına sinirlendiğinde, kahvesi gönlünce yapılmadığında, Allah'a yan bakan Yaşar'ın yüzünü gördüğünde, okey oynarken Sabahattin Hoca taşları doğru dürüst karıştırmadığında.

Güzel yemek yapardı. Yıllar sonra evinin önünü küçük bir lokantaya bile çevirdi. Ama müşterilerle, haftada bir değiştirdiği garsonlarıyla uğraşmaktan kısa sürede bıktı. Gidip Gümüşlük'e yerleşti.

Hey Yavrum'un hem en kızdığı, hem en sevdiği kişilerden biri Hurşit'ti. Doğuluydu Hurşit. Liseye coğrafya öğretmenini olarak gelmiş, Bodrum'a yerleşmişti. Yüzü ne kadar sertse, yüreği o kadar yumuşaktı. Hani, "iyilikten başka bir şey düşünmez" derler ya, somut bir örneğiymişti bunun. Arada bir Nasip'le mobiletlerine atlar, Mumcular yolunda bir ağacın gölgesine uzanıp azıcık kestirirlerdi.

Bir başka öğretmen arkadaşımız da Pamili'ydi. Süleyman Pamili. Doğma büyüme Bodrumluydu. İnanılmaz bir matematik kafası, iki de oğlu vardı. Vurgun ilkokula gidiyordu. Sürekli utangaç bir çocuk.

Ama küçük kardeşi Erdener dört kol çengiydi. Bir Kurban Bayramı sabahı çarşının ortasında yakaladı beni. Karmına vurarak, "Ülkü Amca!" diye bağırdı. "Bu göbeği görüyor musun? Bu göbek kurban etiyle doldu!"

*Milliyet Çocuk Dergisi'*ne hazırladığım *Bodrum Takımı* fotoromanında baş rolü oynadı.

Sessiz Bodrum'un sesleriydi bunlar. Renkleriydi.

Pamili bir gece derin bir uykuya daldı. Ertesi sabah uyanmadı. Hurşit kalbine yenik düştü. Hey Yavrum da öyle. Nasip'in kalbi ise biraz daha sağlama alınmıştı. Pille çalışıyordu. Ama o da mobiletiyle Mumcular yolunda uçacak, kimse de, üzülürüm diye, İstanbul'a telefon açıp ölümünü bana bildirmeyi göze alamayacaktı.

"HEM DERSİNİ BİLMİYOR..."

Hayatımın en büyük "iltifat"ını beni hiç tanımayan, benim de hiç tanımadığım bir adamdan aldım. Yıllar önce Bodrum'da Hurşit, Pamili,

ben, Yalıkahve’de oturmuş, politikadan söz ediyorduk. Hurşit’in bir tanıdığı geldi masamıza. Oturdu, sohbet katıldı. Bir politikacıyı eleştiriyordum. Adam, “Beyefendi,” dedi, “siz bilmezsiniz, ünlü bir söz vardır: ‘Hem dersini bilmiyor, hem de şişman herkesten’. O da öyle. Hem dersini bilmiyor, hem de şişman herkesten.”

Hurşit gülmeye başladı. “Sen o sözü nereden duydun?” dedi adama.

“Gazetede okudum,” dedi adam. (Bunu Fethi Naci’nin bir yazısına başlık yaptığını anlayacaktık sonradan.)

“Allah iyiliğini versin,” dedi Hurşit. “Tereciye tere satıyorsun. Yahu, o sözün yaratıcısı Ülkü’nün kendisi. Bir şiirinde var.”

Aynı Hurşit aylar sonra çarşıda koluma yapışacak, “Gel,” diyecekti. “Livaneli’nin yeni kaseti geldi. Sana bir şarkı dinleteceğim. İlk benden dinle. Çok seveceksin.”

Sesimi çıkarmadan *Güneş Topla Benim İçin*’i dinledim. Kimbilir kaçınıcı kere. Stüdyoda kaydı yapılırken de Zülfü’nün yanındaydım. Sözleri benimdi çünkü.

“N’EDİYON BİZİM OĞLEN?”

Milliyet Yayınları’nı yönetiyorum. Birkaç günlüğüne Bodrum’a gideceğim. Gazetenin İzmir Bürosu Şefi sevgili İsmail’e telefon ettim. İsmail Sivri’ye. Gerçekten kanatsız bir melektir İsmail. Yüreği o kadar sevgi dolu bir insan az gördüm. İşini gücünü bırakıp başkalarının sorunlarını çözmeye çalışır. Bunu yaparken de dudaklarındaki gülümseme hiç silinmez.

“Yarın uçakla İzmir’e geliyorum,” dedim. “Bodrum otobüsüne bilet ayırtır mısın bana?”

İsmail “Hemen!”i yapıştırdı.

Ertesi gün Çiğli’ye indiğimde bir baktım, havaalanında İsmail. Yanında İrfan. Gazetenin şoförü. Araba da orada.

Sarıldık, öpüştük. “Yahu,” dedim, “ben kendim gelirdim büroya. Bu sıcakta ne işiniz var?”

“Fazla konuşma,” dedi İsmail. “Bodrum’a da bu arabayla gidiyorsun. İrfan götürülecek.”

“Olmaz,” dedim.

İsmail’de bahane hazır: “Arabanın zaten Bodrum’a gitmesi gerekiyordu.”

Eklledi: “İki de yol arkadaşın var. Bedri’yle Örsan.”

Bedri Koraman’la Örsan Öymen.

“Şimdi otelden alacağız onları. Dün gideceklerdi Bodrum’a. ‘Yarın Ülkü geliyor. Bir gece beklerseniz sizi de onunla yollarım,’ dedim. Canlarına minnet. Bütün gece kafa çektiler.”

Biraz sonra otelin önündeydik. Bedri’yle Örsan kapıda bekliyorlar.

Onlarla da sarılıp öpüştük.

İsmail şöyle bir baktı bize. “Şimdi büroya gidip çay içelim desem nasıl olsa gelmezsiniz. Hadi, yolunuz açık olsun.” İrfan’la bana döndü. “Allah kolaylık versin.”

Bedri’yle Örsan arkaya oturdular. Ben öne, İrfan’ın yanına. Yola koyulduk. Azıcık hoşbeş. Üçüncü dakikada Örsan bir türküyü başladı:

“N’ediyon bizim oğlen / Eyi min Alla’sen / Keşkek gibiyim / Elleşmen bene...”

Durdu. Kısa bir açıklama yaptı: “Ne yapıyorsun bizim oğlan / İyi misin Allahını seversen...” Başa döndü. “*N’ediyon bizim oğleeeen / Eyi min Alla’seeen / Keşkek gibiyiim / Elleşmen beneee...*”

Hadi, bir daha!

“Yeter be!” dedi Bedri.

Örsan’ın aldıracağı yok. Hep aynı dörtlüğü söylüyor. Bitiriyor, al baştan!

Belevi’ne kadar söyledi. Orada mola verdik. Çöp kebabı yiyeceğiz. Oturduk bir masaya.

Örsan, “Buranın çöpü iyidir,” dedi. “*N’ediyon bizim oğleeeen / Eyi min Alla’seeen...*”

“Alla’sen hiç olmazsa şurada biraz sus,” dedim.

Örsan’ın sustuğu yok. Yalnız ayran içerken ara veriyor. Sonra yeni baştan.

Kebaplar bitti. Arabaya bindik. “*N’ediyon bizim oğlen*” yine başladı. Bedri, “Sus, ulan!” diye Örsan’ı yumrukluyor. İrfan bu işkence bir an önce

bitsin diye gaza basıyor. Bodrum'a, üstelik eski yoldan, üç saatte girdik. Çarşıda ayrıldık. Bedri'ye, "Sen yandın," dedim. "Doğru," dedi Bedri, "yanmışım da ağlayanım yok."

Köfteci Nasip'in evine yöneldim. Elimde çanta, hem yürüyorum, hem mırıldanıyorum: "*N'ediyon bizim oğleeeen...*"

Üç gün boyunca ne dilimden düştü bu dörtlük, ne kulağımdan sildi. Fırından simit alıyorum, "*N'ediyon bizim oğlen*", İflâs Mehmet'e peynir tarttırıyorum, "*N'ediyon sizin oğlen*", Yalıkahve'de masaya çöküyorum, "*N'ediyon bizim oğlen*"...

Bir ara Örsan'la Bedri'yi gördüm Sakallı'nın önünde.

"Tatilimi zehir ettin," dedim Örsan'a.

"Sen yine üç saatle sıyırdın," dedi Bedri. "Ben o gece sabaha kadar bu herifin türküsünü çektim."

Örsan güldü. Boynuma sarıldı. "Gelecek sefere bir başka türkü söylerim artık," dedi.

Ama "gelecek sefer" olmayacaktı.

YAŞAR KEMAL'LE BODRUM YOLUNDA

"Senden bir şey istiyoruz," dedi Pamili.

Bodrum'daydık. 70'lerin sonu. Şubat'tı. Kışın keyfi bir başkaydı o zamanlar. "Yabancı" yok, gürültü yok. Gürültü dediğim, şimdiki disko şamatası değil. Yazları çarşıdaki kasetçiden yükselen müzik, bir de üç-beş satıcının bağırması. Onlar bile gürültü gibi geliyordu bize. Sessizlikte boş sokakların, beyaz duvarlardan sarkmış kaymakam çiçeklerinin, gri denizin, balıkçıların dönüşünde Bardakçı'dan yankılanan motor "taka-taka"larının keyfi bir başkaydı.

"Hayrola?" dedim.

"Bodrum'da ana-babalar çocuklarının kitap okumasından pek hoşlanmıyor," dedi Pamili. "Bir toplantı yapalım, ana-babalarla konuşalım; çocuklarını kitap okumaya özendirsinler."

İyi de, bir konuşmayla olacak şey miydi bu?

Pamili, "Sen bir konuşma yaparsın," dedi.

"Yahu," dedim, "beni kim dinler!"

Pamili Nuh diyor, Peygamber demiyor. Diretiyor.

“Dinler, dinler...”

Baktım olmayacak, “En iyisi adı sanı olan birini getirelim,” dedim.

“Yaşar’ı getirelim. Yaşar Kemal’i.”

“Koskoca Yaşar Kemal gelir mi hiç?” dedi Pamili.

“Gelir,” dedim. “Sen bana bırak.”

İstanbul’a dönünce Yaşar’a telefon ettim. Ne yalan söyleyeyim, yüreğim güm güm atıyordu. Öyle ya, Yaşar bugün İstanbul’da, yarın Fransa’da, öbürgün İsveç’te!

“Buyur, ağam,” dedi.

“Seni Bodrum’a götüreceğim.”

“Gideriz.”

O kadar. Sorgu sual yok.

Aslan Yaşar!

Sonra anlattım neden gideceğimizi. “Konuşmasak olmaz mı?” dedi. “Gideriz, iki gün kalır, geliriz.”

“Olmaz,” dedim. “Gitmemizin nedeni bu.”

“Peki, ağam, konuşuruz öyleyse.”

Pamili’yi aradım hemen. Haberi verdim. Sevgili Pamili, nur içinde yatsın, uzun süre inanamadı. Kendisini işletiyorum sandı.

Toplantıdan bir gün önce Yaşar’la uçağa atlayıp İzmir’e gittik, oradan Bodrum otobüsüne bindik. Karadeveci’ye.

İlkbahar yüzünü göstermiş. Hava basbayağı sıcak. On dakika geçti geçmedi, Yaşar, “Daha ne kadar var?” diye sormaya başladı. “Dur yahu, hele bir İzmir’den çıkalım.” On dakika sonra yine: “Daha ne kadar var?”

Dört kilometrede bir sızlanıyor. “Karnım acıktı. Bu namussuz mola vermeyecek mi?”

Neyse, sonunda Ortaklar’da mola verildi. İndik. Çifter porsiyon çöp kebab söyledik. Çöpleri beklerken üç şişe soda içti Yaşar. Çöpler geldi, iki şişe daha.

Çifter porsiyonu bitirmiştik ki, baktım çifter porsiyon daha geldi.

“Nedir bunlar?” dedim garsona.

Yaşar atıldı: “Ben söyledim.”

“Yiyecek halim kalmadı.”

Yaşar’a söz geçer mi! Tabağı daha yarılamadan, hoppala... Birer tane de kocaman peynirli pide.

Yaşar utangaç utangaç gülümsüyor.

“Çıldırдың mı sen?” dedim.

“Yersin, yersin,” dedi Yaşar. Sırtıma bir şaplak attı. “Antepli değil misin, ulan! Kavaklık’a gidip cartlak kebabı yiyenlerden...”

Benim diyen Antepli bile, Her Yanı Mamet bile o kadarını yiyemez. Ama gel de Yaşar’a anlat bakalım.

Yedik, içtik, ağaçların altında Yaşar’ın fotoğraflarını çektim. İçlerinden birini sonradan aylık “Milliyet Sanat Dergisi”ne kapak yapacaktık.

Aslında o fotoğraf Yaşar Kemal’in değil, dört porsiyon çöp kebabının üstüne kocaman bir peynirli pide yenilip on şişe kadar da soda içildikten sonra duyulan hazzın suretidir.

LJUBLJANA’DA ÜÇ KIZKARDEŞ

Sanırım otuz yıl oluyor, Yaşar Nabi Nayır, beni Türkiye Şubesi delegesi olarak Uluslararası PEN Klüp kongresine yollamıştı. Uçak büyük lüks! Tren nemize yetmez! Atladım Sirkeci’den trene, ver elini Ljubljana. Slovenya’nın başkentinden otobüsle güneye, Adriyatik kıyısına indim. Piran. Portoroz.

Kongrede üç kişiyle dost oldum: Heinrich Böll, Georges Astalos, Alasdair MacKinnon.

Alasdair İskoçyalı bir şairdi. Ljubljana’ya yerleşmişti; orada bir okulda İngilizce öğretmenliği yapıyordu. Bir ara tiyatrodan konuştuk. O sıralarda Çehov’dan çevirdiğim *Üç Kızkardeş*’i oynuyordu Kenterler. Bunu öğrenince, “Biliyor musun,” dedi, “Ljubljana’da da *Üç Kızkardeş* oynanıyor. Dönüşte Ljubljana’da kalacak mısınız?”

“Bir gece kalacağım,” dedim.

“Dur bakalım,” dedi. “O gece oynuyorlarsa görürsün. Bir karşılaş-tırma yaparsın. İlginç olur.”

Telefona gitti. Dönünce, “Yazık,” dedi. “Senin kalacağın gece başka bir oyun varmış.”

Kongreden sonra Ljubljana’ya döndüm. Neredeyse sıfır yıldızlı bir otele kapağı attım. Ertesi sabah bavulumu istasyondaki emanetçiye bıraktım. Günü sokaklarda geçirecek, gece treniyle de Münih’e, Halil Dayımın kızı Handan’lara gidecektim iki günlüğüne.

Öğleye kadar avare avare dolaştım. Bir sinemanın önündeki afişlere bakarken, “Ulku!” diye bir ses duydum arkamda. Ülkü değil, Ulku!

Döndüm. Alasdair! Sanki bir gün önce ayrılmamış iki tanıdık gibi değil, kırk yıldır birbirini görememiş iki candan dost gibi kucaklaştık.

“Ne zaman gidiyorsun?” dedi.

“Gece yarısından sonra.”

“Sana bir haberim var. Üç Kızkardeş’i oynuyorlar bu gece. Git gör. Trene rahat rahat yetişirsin.”

Tiyatronun yerini tarif etti. Birer kahve içip ayrıldık.

Tiyatroyu buldum. On dinarı bastırıp biletimi aldım. Sonra sokaklara vurdum yine.

Oyunun başlamasına yarım saat kala gittim tiyatroya. Kapının önü tıklım tıklım. Herkes tertemiz giyimli. Benim sırtımda yol kılığı. Kot pantolon, kot gömlek, spor ceket. Kapıda bir adam biletlere bakıyor. Yanında kır saçlı, yaşlıca, lacivert takım elbiseli bir başkası. Sıra bana geldi. Biletimi uzattım. Kır saçlı adam, “Türk müsünüz?” dedi.

Şaşkınlıkla yüzüne baktım. “Evet.”

“Benimle gelir misiniz lütfen.”

Hadi hayırlısı. Adam önde, ben arkada, kulise, oyuncuların bulunduğu yere yöneldik. Orada oyunculardan biri karşıladı beni. Kendini tanıttı: “Ali Raner.” Sonra bir masaya buyur etti.

Oturduk. O zaman anladım işin aslını. Alasdair, benimle karşılaştıktan sonra tiyatroya gitmiş. “Oyunu Türkçeye çeviren yazar bu gece sizi seyredecek,” demiş. Beni kapıda karşılayan da tiyatronun müdürüymüş.

Ali Raner'le başladık sohbete. Adı Ali ama Türklükle ilgisi yok. Çehov'dan, Üç Kızkardeş'ten söz ettik biraz. Kent Oyuncuları'nın başarısını anlattım. Laf döndü dolaştı, tiyatronun sorunlarına geldi.

"Bizim en önemli sorunumuz çok çalışmak," dedi. "Geçen yıl tam 41 kere oynamışım!"

Anlamadım. "Nasıl 41 kere?" dedim. 41 ayrı oyunda mı oynamış yoksa?

Hayır. 41 kere sahneye çıkmış.

İnanamadım. "41 kere mi?" diye sordum.

Güldü. "Elbet inanamazsınız," dedi. Kalkıp bir broşür getirdi. Gösterdi. Orada da yazıyor. 41 kere sahneye çıkmış.

Ne diyeyim, bilemedim. Aynı tarihte Kenterler ayda 41 kere sahneye çıkıyorlardı!

Ali Raner yakınmayı sürdürdü: "İnsan dilediği gibi verimli olamıyor. Bir oyuncu ayda en fazla 3 kere sahneye çıkmalı."

Sustum. Neyse, ziller çaldı. Başarılar dileyip kalktım. Müdür belir-di yine. Beni aldı, tiyatronun şeref locasına götürdü. Loca başlıbaşına tiyatro! Kadife perdeler içinde on koltuklu bir salon sanki. Seyirciler dönüp bana bakmaya başladı. "Acaba kim bu önemli adam?"

O kot pantolonlu Antepli, locada tek başına, en arkadaki koltuklardan birine büzüldü, perde bir an önce açılsın diye dua etmeye koyuldu.

VAGON MASMAVİ OLDU

Otuz yıl oluyor. Slovenya'daki Uluslararası PEN Klüp kongresine katılmıştım. Kongreden sonra Münih'e gittim. Halil Dayının kızı Handan'lara. İki gün kaldım orada. Sonra trenle Paris'e. İki gün de Paris. İstanbul'a tren biletimi aldım. Bir de sandviç aldım. Cebimde kala kala 10 *centimes* kaldı. Frankın onda biri. Bir şişe su bile içemem bu parayla. Yol iki gün. Ama 200 Yugoslav dinarım var. Tren Belgrad'a gelince istasyonda yiyecek içecek birşeyler alabilirim.

İkinci mevki vagonda kompartmana kuruldum. Değil kompartmanda, vagonda bile benden başka yolcu yok. Trenin padişahı gibi uzandım koltuğa. Yatmaktan sıkılınca kalktım, koridorda volta attım. Ortalık-

ta benden başka bir tek kondoktör var. Çat pat biraz çene çaldık. Geceyi ettim.

Bir gürültüyle uyandım. O da nesi? Vagon masmavi olmuş. Kompartmanları, koridorları mavi kot pantolonlu, mavi kot ceketli insanlar doldurmuş. Herkes alt alta üstüste. Bizim kompartmanda sekiz kişiyiz şimdi.

Trieste'deyiz. Açık pazar. Yugoslavlar trene atlayıp Trieste'ye geliyor, kot takım alıp ülkelerine götürüyor, onları satıyormuş. Millet bağıra bağıra konuşuyor, ama kimsenin dediği anlaşılmıyor. Bir uğultudur gidiyor.

Bizim kompartmana gelenler arasında iki kadın vardı. Yugoslav Romanı. Necmiye'yle Cevriye. Cevriye genç. Necmiye ise 3000 yaşlarında. Kafasını gözünü yara yara Türkçe konuşuyor. Kot ticaretini anlattı. Tir tir titiriyor. Sekiz takım almışlar. Gümrükten nasıl geçireceklerini düşünüyorlar. Büyük sorunmuş bu. Gümrükçüler ya dünyanın parasını alırlarmış, ya da kotlara el koyarlarmış.

"Eh, veresin bana bi cıgara," diyor. Kalbini gösteriyor. Güm güm attığını belirtiyor.

"Nerede bu kotlar?" dedim.

Dünyanın en şişman filine dönmüş bavulunu gösterdi.

Benimki bomboş.

"Verin kotları," dedim. "Benim bavula koyayım. Belki aramazlar."

"Ararlar. Gaddardır bunlar."

Sonunda, o minicik olasılığı göz önüne aldı. Sekiz takım kotu benim bavula tıkaştırdık.

Tren hareket edince gümrükçüler bastı vagonu. Gerçekten de her biri bir Gestapo şefi. Bağırıyorlar. Yumruk atıyorlar. Kotlara el koyuyorlar. Parası olandan da birşeyler tırtıklıyorlar.

Sıra bizim kompartmana geldi. Necmiye'yle Cevriye'nin bavulları arandı. Boş. Pasaportumu, biletimi istediler. Baktılar. "Eşya?" dediler. Bavulu gösterdim. Transit yolcuym diye açmaya gerek görmediler. Çekip gittiler.

Uzun süre çıt bile çıkmadı bizim kompartmanda. Ama gümrükçüler vagondan ayrılır ayrılmaz Necmiye'yle Cevriye fırladılar koltukların üstüne, başladılar şarkı söyleyerek göbek atmaya.

Necmiye arada bir şarkıyı kesip bana bakıyor, “Yaşayasın sen!” diye bağınyordu.

Belgrad'a geldik. İstasyonda tren boşaldı. Necmiye'yle Cevriye de indiler. Kompartmanın penceresini açtım. Karnım aklıktan zil çalıyor. Yiyecek birşeyler arıyorum. Ama istasyonda maç kalabalığı var. Satıcı görsem bile çağırmam olanaksız. 200 dinarım elimde.

Bir baktım, Cevriye kalabalığı yara yara geliyor. Bir yandan da bana sesleniyor. Tren ağır ağır hareket etti. Cevriye son bir hamleyle yaklaştı pencereye. Elindeki koca paketi uzattı. Şaşkınlıkla aldım paketi. “Nedir bu?” gibilerden elimi salladım. Cevriye de elini salladı. “Güle güle.”

Tren istasyondan çıkınca paketi açtım. İki ekmek. Köfte. Salam. Tavuk. Peynir. Çikolata. Beş paket sigara. Bir şişe su. Bir şişe de şarap.

Yaşayasın sen Necmiye! Yaşayasın sen Cevriye!

Koltuğa uzandım. “Eh, Ülkü,” dedim, “yakasın şimdi bi cıgara.”

ONK

Osman Necmi (Nuri değil!) Karaca'yı 1960'da tanıdım. Yoksa 1961 miydi? Cağaloğlu Türkocağı Caddesi'ndeki iki odalı ufaklık yazıhaneye Kara Ünal götürmüştü beni. Çaylarımızı içip çene çalacaktık. Osman Beyin odası yandaydı. O sıralarda ülkemiz için yeni bir kavramı, telif hakları denilen ne idüğü belirsiz şeyi herkese anlatmaya, kabul ettirmeye çalışıyordu Osman Bey. Bazı yabancı dergilerin, yayınevlerinin, ajansların temsilciliğini yapıyor, onların Türkiye haklarını, kendi deyimiyle, “plase” ediyordu.

“Ne idüğü belirsiz” dedim. Gerçekten öyleydi. Bir örnek: ONK, *Tintin* dergisinin Türkiye temsilcisiydi. İstanbul'da bir yayınevi, haklarını almadan, beş para ödemedi habire yayınlıyordu *Tintin*'i.. Konu mahkemeye “intikal” etmişti. Fransızcada, İngilizcede büyük i harfinin üstüne nokta konulmaz ya, yargıç da düşünmüş taşınmış, “Bunlardan birisi *Tintin*, öbürü *Tıntın*. İkisi aynı şey değil” deyip çıkmıştı işin içinden.

Kara Ünal beni yan odaya götürüp Osman Beyle tanıştırdı. Osman Bey, Robert Kolej mezunu olduğumu, çeviri yaptığımı öğrenince hemen bir öneri getirdi. “Bize de birşeyler yapar mısınız?” Niye yapmayayım? Ama

çevrilecek bir şey yoktu ortada. Haftalık bir İngiliz dergisinden “illustasyon”lar geliyor, onların Türk dergilerine satılması isteniyordu. Siyah-beyaz resimler. Delikanlılar, genç kızlar, güller...

Tabii durup dururken hiçbir dergi yöneticisi para verip de almazdı onları. Nerede kullanacaklardı ki!

Aklıma bir şey geldi. Resimleri çantama doldurdum. Doğru eve. Geçtim benimle yaşıt daktilomun, sevgili Erika’nın başına. Resimlerden birini çıkardım. Bir delikanlıyla bir kız öpüşüyor. Arkada ay.

Başladım yazmaya: *Mehtapta Orkideler*. Tam bir magazin öyküsü. Kişiler hep yabancı... John, Richard, Mary, Liz... Öykü bitti. Yazan: William Flynn.

Arkadan bir başka resim. Bir başka öykü.

Ertesi gün Osman Beye götürdüm yazdıklarımı. Öyküleri *Yeni Sabah* gazetesinin yayınladığı *Pazar* dergisine sattı. Resimleriyle birlikte. Tanesi 40 lira. 15 lirası yabancı derginin, 15 lirası benim, 10 lirası da ONK’un.

Takma yabancı adlarla dünya kadar öyküm yayınlandı *Pazar*’da.

Zamanla büyüdü ONK. Çağaloğlu’nda bir başka yere, Vilayet’in yanına taşındı. Ben de, nasıl olduğunu bilmiyorum, kendimi ONK’da çalışır buldum.

Büyük bir odada, karşılıklı iki masada oturuyorduk Osman Beyle. Yabancı yayınevleriyle, ajanslarla yazışmaları yürütüyordum. Telif hakları kavramı berraklaşmaya başlamıştı artık. Bu arada Orhan Kemal, Haldun Taner, Aziz Nesin gibi yazarlarımızın temsilciliğini de üstlenmiştik.

Günün birinde televizyonculuk serüvenimiz başladı.

Amerikan televizyonlarında gösterilen *Tatlı Cadı* (*Bewitched*) dizisini tiyatro için oyunlaştırmaya iznini almak istedik. Dizinin yapımcısı Columbia şirketine başvurduk. Kısa süre sonra yanıt geldi Columbia’dan. “Böyle bir izin veremeyiz; ama isterseniz diziyi bizim adımıza Türk televizyonuna satın,” deniliyordu.

İlgilendik. Columbia’nın İtalya temsilcisi Jimmy Manca geldi İstanbul’a. Birlikte Ankara’ya gittik. *Tatlı Cadı*’nın yanı sıra *Tatlı Kahramanlar*’ı

da sattık. Bunları *İhtiyar Delikanlı, Kadın Polis, Polis Dosyası*, birçok da sinema filmi izledi.

Arkasından Granada'nın, Thames'in, başka şirketlerin temsilciliğini de aldık.

Thames temsilci istemiyordu Türkiye'de. "Ne diye komisyon verelim! Biz filmlerimizi kendimiz satarız," diyorlardı. Ama bir de açık kapı bırakmışlardı. Yöneticilerinden Charles Butler ülkemize gelecek, TRT'yi ziyaret edecek, kesin kararı verecekti.

Butler'la birlikte biz de gittik Ankara'ya. Üç uçak bileti almış, büyük bir otelde de üç oda ayırtmıştık. Akşam uçağa bindik. Herkes oturdu. Osman Bey ayakta kaldı. Hostes, "Fazla bilet satılmış, sizi yandaki uçakla gönderelim," dedi Osman Bey'e. Osman Beyle birlikte Butler'la ben de indik. Nerede yandaki uçak? Uçak yok! İki saat sonra kalkacaktı. Bekleme salonuna aldılar bizi. Ne söylesek boş. Olan olmuş!

Ankara'da üç odanın anahtarlarını verdiler. Ben odama girdim. Osman Bey odasına girdi. Butler odasına girdi. Girmesiyle çılgılık atarak çıkması bir oldu. Adamın biri uzanmış yatağa, horul horul uyuyormuş.

Oracıkta, "Ben bu ülkede iş yapamam," dedi Butler. "N'olursunuz, temsilciliğimizi kabul edin!"

Boynuz kulağı geçti, televizyonculuk öne çıktı. ONK'un yanısıra bir başka şirket kurduk. ONK, Osman Necmi Karaca'nın baş harflerinden oluşmuştu; yeni şirket, MAG TV de, Osman Beyin oğullarının, Mehmet'le Ali Şevket'in ve eşi Güler Hanımın adlarının baş harflerinden oluşuyordu.

Abdi İpekçi'nin önerisiyle Milliyet Yayınları'na geçtim. Oradaki serüvenim noktalanınca ONK'a döndüm yine. Taksim'e, çok daha güzel bir büroya taşındık. Çalışanların sayısı arttı.

O arada okulu bitiren Mehmet de katıldı bize. İşe yardımcılığımıyla başladı. Kısa sürede yetişti, usta oldu. ONK'dan ayrılırken içim rahattı artık.

Osman Necmi (Nuri değil!) Karaca, Bâbüâlî denilen gayya kuyusun-da tanıdığım en olgun, en sevecen, en alçakgönüllü, en anlayışlı insanlardan biri. Onu tanımasaydım yaşamımda birşeyler eksik kalırdı herhalde.

OLUR BÖYLE VAKALAR

1970'ler. ONK Ajans'da çalışıyorum. Osman Necmi Karaca'nın yanında. Çağaloğlu'nda eski bir hanın ikinci katındayız. Tek odada, karşılıklı iki masadayız. Bir de üç metrekairelik arşiv odamız var. Yerli yabancı birçok yazarın, yayınevinin temsilciliğini yapıyoruz. Onların kitaplarının, oyunlarının yayınlanmasını, sahnelenmesini sağlıyoruz. Temsilcisi olduğumuz yerli yazarlar arasında Aziz Nesin, Orhan Kemal, Haldun Taner gibi ünlüler var.

ONK'daki anılarım bitip tükenecek gibi değil. Sözgelimi, Fareci... Fare avcısı. Büyük bir uzman. Ajansda fare olduğunu anlayınca sorup soruşturmuş, bir fare avcısı bulmuştuk. Telefonlaştık. Kalktı, geldi. Büyük bir ciddiyetle arşiv odasındaki pislikleri inceledi. Oturdu, bir sigara yaktı. "Burada tam 21 fare var," dedi. "8'i dışı. Merak etmeyin, iki günde hepsinin kökünü kazırım."

Yere zamlı kâğıtlar yerleştirdi. Orada kaldığımız sürece fareler iki şehitle yakayı sıyrıldı. Yıllar sonra Taksim'e taşınırken ötekiler hâlâ arşivde cirit atıyorlardı.

Bir gün yaşlıca bir adam geldi Ajansa. Dosdoğru Osman Beyin yanına gitti. "İyi günler, Ülkü Bey," dedi.

Osman Bey beni gösterdi. Adam masama yöneldi. Kendini tanıttı. "Antepli dostlarınızın tavsiyesiyle geliyorum," dedi. "Sizden bir ricam var."

Yıllardır yerel gazetelerde yazılar yazıyormuş. Çoğu Belediyelerle ilgiliymiş. Sözgelimi, Urfa'da Kebapçı Mahmut'un dükkânından yayılan dummanların çevreyi rahatsız ettiği, Diyarbakır'da çöpçü Reşit'in çöpleri toplarken sokağı kirlettiği, Antep'te meyhan şerbetçisi Ökkeş'in taslarını boyuna çingirdatmasının doğru olmadığı gibi konularda zehir zemberek yazıları yayınlanmış.

"Bunları kitap olarak bastırmak istiyorum," dedi. "Sizin tanıdığınız yayınevleri varmış."

Umutsuz bir durum. Ama kırmak olmaz. "Siz bırakın yazılarınızı, yayınevlerine gösterelim," dedim.

Sözümü bitirir bitirmez yerinden fırladı adam. Çıktı gitti. Osman Beyle şaşkınlıkla baktık birbirimize.

“Onu kıracak bir şey mi söyledim?” dedim.

Osman Bey daha ağzını açmadan adam yine daldı odaya. Elinde koca bir bavul. Kapının önüne bırakmış meğer. Bavulu kaldırdı, masamın üstüne koydu.

“Nedir bu?” dedim.

“Eserim.”

“Ne eseri?”

Adam bavulu açtı. İçi silme dosya dolu. Dosyaların içinde gazete kesikleri. yayınlanmış yazıları.

“Aman,” dedim. “Burada yüz kitap var.”

Adam gururla gülümsedi.

“Bunlar seçtiklerim.”

“Hepsini gösterirsek yayınevlerinin gözü korkar,” dedim. “Siz bir tek dosya bırakın. Örnek diye. Onu gösterelim.”

Uzun pazarlıklardan sonra adam beş dosya bırakmaya razı oldu.

Yazık... Yayıncılar hiçbirinin değerini anlayamadı.

Bir ara “toplumcu” tiyatrolar enflasyonu vardı. Onlarca topluluk Anadolu’yu dolaşıyordu.

Günün birinde Aziz Nesin geldi. Öfkeliydi. Bir afiş çıkardı. “Şuna bakın,” dedi. “Benim oyunu oynuyorlar. Siz izin verdiniz mi?”

“Yoo,” dedi Osman Bey. “Haberimiz bile yok.”

Topluluğa noter kanalıyla bir protesto çekildi. Oyunu durdurmaları istendi.

Üç gün sonra tiyatronun yöneticisi damladı Ajansa. Parkalı bir genç.

Osman Bey, “Yazarından izin almadan oyununu oynamak devrimciliğe sığar mı?” diye sordu.

“Olmaz öyle şey!” diye bağırdı genç. “Devrimci, emeğe saygılıdır. Biz Anadolu’da dolaşırken bazı tiyatrolara rastlıyoruz. Yazarından izin almadan oynadıklarını öğrenirsek, toplulukta kim varsa hepsinin ağzını bur-

nunu dağıtıyoruz. Böyle bir şeye izin verilemez. Emek kutsaldır. Yazarın emeğini sömürmek devrimciye yakışmaz.”

“Peki ama,” dedi Osman Bey, “sizin yaptığınız da aynı şey değil mi?”

Gencin yanıtı kısıydı:

“Sosyalist mücadele döneminde böyle karışıklıklar olur bazen.”

“YES... YES... YES... OK!”

Bende Osman Necmi Karaca'nın büyük emeği, ONK Ajans'ın da büyük yeri var. Yıllarım dünyanın en güzel ortamlarından birinde geçti. Osman Beyi hep bir ağabey, ONK'u da yuvam bildim.

Cağaloğlu'ndaki eski han odasının da, sonradan taşındığımız Tak-sim'deki apartman dairesinin de kapısını sabahları erkenden inanılmaz bir keyifle açardım. Osman Bey gelince Galatasaray'dan söz ederdik önce. Fık-ralar anlatırdık. Dostların katılmasıyla derin sohbetlere dalaridik. O arada her nasılsa işleri yürütmeyi de başarırdık.

Birçok yazarın, yabancı yayınevinin temsilciliğini yapıyorduk. Tele-vizyonculuğa da el attık sonradan. Bazı yabancı şirketlerin Türkiye temsil-ciliğini üstlendik.

Bu şirketler arasında Columbia da vardı. Aslında ilk şirketimizdi Columbia. Ağır topumuzdu. Filmlerini TRT'ye veriyorduk.

Columbia'da bizimle ilişki kuran, İtalyan Jimmy Manca'ydı. Yerini Pascale Petit'nin eski kocası Jacques Porteret aldı. Onları TRT'cilerle karşı karşıya getiriyorduk zaman zaman.

Cannes'da bir televizyon fuarı. TRT de katılacak. Bu fuarlara biz de giderdik hep. Ya Osman Beyle, ya sonradan bu işin ustası olan oğlu Mehmet'le ya da ben tek başıma. Ama bu kere gidemeyeceğiz. Fuarda Colum-bia'cılarla TRT'cileri görüştürmek gerekiyor. Jacques'a teleks çektik, bir randevu istedik.

Jacques, “Salı günü öğleyin saat birde Hotel Grey Dalbion'un barın-da buluşalım,” diye yanıt verdi. “Birer içki içeriz, sonra yemekte konuşum olurlar.”

TRT'ye öneriyi bildirdik. Onayı aldık. Jacques'a bir teleks daha. Her şey tamam. Cim-Bom sohbetlerimize daldık yine.

Fuar sona erdi. TRT'ciler Ankara'ya döndüler. Açtık telefonu, görüşmenin nasıl geçtiğini sorduk.

"Bekledik bekledik, herif gelmedi," yanıtını aldık.

Nasıl olur?

"Nereye gittiniz?"

"Hotel Gray Dalbion'a."

"Ne zaman?"

"Salı günü. Öğleyin saat birde."

Akl alacak iş değil. Jacques'ın böyle bir şey yapması olanaksız.

Yine yapıştık telefona. Jacques'a sorduk.

"Ne oldu?"

"Bekledim bekledim, gelmediler."

İşin aslını sonradan öğrenecektik. Pazartesi akşamı, Jacques, TRT ekip başkanının nerede kaldığını öğrenmiş, oteline telefon açmış.

Kendini tanıtmış.

İngilizce, "Ben Jacques Porteret," demiş.

"Yes," demiş ekip başkanı.

"Yarın saat birde buluşacaktık."

"Yes."

"Ama çok önemli bir işim çıktı."

"Yes."

"İsterseniz o işimi erteleyebilirim. Ama sizin için bir sakıncası yoksa, öğleyin saat bir yerine akşam saat yedide buluşalım."

"Yes."

"Akşam yemeğinde konuğum olursunuz."

"OK."

Jacques, gönül rahatlığıyla ertesi akşam yedide Hotel Gray Dalbion'a gitmiş. Beklemiş beklemiş, gelen giden yok.

Kendisine boyuna “Yes, yes” diyen, sonunda “OK”yi bastıran ekip başkanının hiçbir yabancı dille uzaktan yakından ilgisi olmadığını, sözlerini tek kelime anlamadan dinlediğini, TRT’cilerin altı saat önce aynı yerde beklediklerini nereden bilsin?

YAYIN AKIŞI BOZULMADI

Yıllar sonra TRT’de danışmanlık, daha doğrusu danışmamanlık yaptığım dönem. Cem Duna Genel Müdür, Nuri Çolakoğlu onun sağ kolu, Serpil Akilloğlu da Televizyon Daire Başkanı. Ben güya Serpil’e danışmanlık yapıyorum. Kimsenin bir şey danıştığı yok. Danışılacak şeyler icat ediyorum boyuna.

Günün birinde TV’de Sinema kuşağında Alan Parker’ın *Birdy* filmi yayınlanacak. Sabahleyin gazeteleri bir açtık ki, felaket! Filmde ahlaksızlığın yetmiş iki çeşidi varmış! TRT düpedüz vatan hainliği yapıyormuş. Bazı milletvekilleri tehditler savuruyor. Bir bakan, “Bu film gösterilirse TRT’yi yakarım!” diye kükrüyor.

Yönetimde filmi yayından kaldırmak eğilimi belirdi. “Ne olur ne olmaz...” Nuri’yle oturup konuştuk. “Bu film TRT denetiminden geçmedi mi?” dedim. Geçmiş elbet. “Yeryüzünde TRT denetiminden daha sıkı bir denetim var mı?” Değil ahlaksızlık, ahlaksızlığın “a”sını kırk kilometre öteden çağırıştıran bir ipucu bile olsa, film depoda hakettiği yeri çoktan bulurdu.

Nuri de başka türlü düşünmüyor zaten. Ağırlığını koydu. *Birdy* gösterildi. Gazeteciler kükreyen bakanı bulmuşlar yayından sonra, filmi seyredip seyretmediğini sormuşlar. Bakanın yanıtı: “Seyrettim. Çok güzel bir filmmiş. Nereden bileyim, meğer beni de kandırıp gaza getirmişler.”

Bir süre sonra Oscar ödülleri verilecekti. TRT ödül töreninin yurdu-muzda yayın hakkını satın aldı. İlk kere oluyordu bu. Sözleşmeye göre canlı yayın da yapılabilecekti. Tören, bizim saatimizle sabahleyin beş sularında başlayacaktı.

Beni doğrudan ilgilendiren bir iş değildi bu; ama sinema sevgim beni törenden bir saat önce stüdyoya sürükledi. Bir iskemleye iliştim. Bağ-

lantılar hazır. Görüntüler pırl pırl geliyor. Bir düğmeye basıp yayına vermek yeterli.

Biraz sonra yukarıdaki stüdyoda sabah programı başladı. O da canlı yayın. Kısa haberler, hava durumu, röportajlar, konuşmalar, müzik. Haber gönderdim. "Oscar törenini alıyoruz. Bağlanalım, hiç olmazsa önemli ödülleri anında, canlı verin." Yanıt geldi. "Bizim belirli bir yayın akışımız var. Bozamayız. Ancak haber olarak verebiliriz."

Çıldırma işten değil. Böyle bir olanak neden kullanılmıyor? TRT etek dolusu parayı niye verdi öyleyse? Sonuçlar daha sonra zaten her yerde yayınlanacak. Adayların heyecanını, ödül alanın coşkusunu onlarla birlikte aynı anda yaşamak varken...

Ama TRT bu. Yıllar önce canlı yayın hakkını aldığı bir Avrupa Kupası futbol maçını kırkıncı dakikasında yayınlamaya başlamıştı. O kırk dakika içinde biz yerli pop şarkıcılarının banttan bir programını izlemiştik. Yayın akışı öyleydi çünkü. Demek hamam da, tas da pek değişmemiş.

Karşımızdaki ekranda harika bir ödül töreni akıp gidiyor, TRT seyircileri bir tarımcının mırıltılarını dinliyor. Dinliyorsa tabii.

En İyi Kadın Oyuncu ödülü açıklandı açıklanacak. Yukarıya bir telefon daha. "Şimdi bağlanalım bari."

Yanıt: "Olmaz, konuşmacının sözlerini kesemeyiz."

Yahu, insan, "Efendim, şimdi En İyi Kadın Oyuncu ödülü verilecek. Konuşmamızı biraz sonra sürdüreceğiz," der, bir ara verir, canlı yayına geçer. Hayır, akış bozulurmuş.

Bu kadar üstelemeye akıl da erdiremiyorlar. "Canım, yayın hakkını aldık ya... Akşamüstü nasıl olsa banttan özet olarak yayınlayacağız. İsteyen o zaman seyredir."

Ödül verildi. Tarımcı noktasını koyduktan sonra da sunucu ödülü kimin aldığını açıkladı.

En İyi Erkek Oyuncu, En İyi Yönetmen, En İyi Film ödülleri de öyle oldu. Hiçbirinde canlı yayın bağlantısı kurulmadı. Biz, üç-dört kişi bodrum katında bütün töreni anında izledik, seyirciler her sabah dinlediklerini bir daha dinlediler, arada sonuçları öğrendiler.

İlkelere sapına kadar bağlı kalınmış, kutsal yayın akışı bozulmamıştı.

Avşa adasının ününü duyduğumda 60'lar yarılanmamıştı. Daktilomla çantamı alıp Erdek'e gittim. Avşa'ya nereden motor kalktığını sordum. Uzaklarda, denizde nokta gibi kalmış bir tekne gösterdiler. "Biraz önce gitti," dediler. "Bir sonraki motor saat kaçta?" diye sordum. "Öbürgün," yanıtını aldım.

Biri bir akıl verdi. "Şu motor Araplar köyüne gidecek," dedi. "Adanın öteki yanındadır. Yürüye yürüye 45 dakikada Avşa'ya varırsın."

Araplar motoruna bindim. Avşa'ya vardığımda akşam oluyordu. Bir oda bulup dört gün kaldım.

İstanbul'a dönünce Orhan Kemal'e söz ettim Avşa'dan. "Hadi gidelim," dedi. Orhan Ağabey, Matbaacı İhsan, Bıyık Talât, bir de ben, Sirkeci'den Avşa gemisine bindik.

İnanılmaz güzellikte bir hafta geçirdik Avşa'da. Orhan Ağabey, "Bir hafta daha kalalım," dedi. İstanbul'a gitmem gerektiğini söyledim. Yaşar Nabi'ye bir çeviri teslim edecektim. Orhan Ağabey, "Yarın git, çevirini teslim et, paramı al, öbürgün yine gel," dedi. "Buyrukçu'yu da getir gelirken!"

Ertesi gün İstanbul'a gittim. Çevirimi verip paramı aldım, İkbâl Kahvesi'nde Muzaffer Buyrukçu'yu buldum.

"Yarın sabah şu saatte Sirkeci'de ol," dedim.

"Nereye gidiyoruz?"

"Avşa'ya."

"Ne işim var benim Avşa'da?" dedi.

"Orhan Ağabey çağırıyor. Gelmezsen karışmam," dedim.

Direndikçe direndi.. Son kozumu oynadım:

"Pırl pırl bir hava. Akşam oldu mu, deniz kenarına bir masa atıyorsun. Güneş karşında denize gömülürken rakını içiyorsun."

"Peki," dedi Buyrukçu.

Ertesi sabah Sirkeci'de buluştuk. Benim üstümde kısa kollu bir gömlekle kot pantolon. Buyrukçu ise sanki tatile değil, düğüne gidiyor! lacivertlerini çekmiş. Beyaz kolalı gömlek. İpek kravat!

"Bu ne hal?" dedim.

“Yahu, yabancı yere gidiyoruz,” dedi. “Ayıp olur.”

Yarı yolda, Marmara’nın ortasında hava ansızın değişti. Gök simsiyah oldu. Bir yağmur başladı. Dalgalar gemiyi beşik gibi sallamaya başladı. Buyrukçu’nun beti benzi attı.

Avşa’da rıhtım yoktu o zamanlar. Gemi açığa demirler, yolcular motorlarla karaya çıkarılırdı. Bin güçlükle kapağı bir motora attık. Ama motor, dalgalardan, kıyıya yanaşamıyor ki! Kaptan, “Kıyıya yaklaşıncaya denize atlayıp karaya öyle çıkacaksınız,” dedi.

Ne yapalım! Attık kendimizi denize. Buyrukçu, lâciler içinde, yüzüyor! Yağmurda evi zor bulduk.

“Ulan, ne uğursuz herifsin!” dedi Orhan Ağabey. “Gelir gelmez mis gibi havayı perişan ettin.”

Buyrukçu ters ters baktı bana:

“Güneş denize gömülürken rakı içiyormuşsunuz!”

“Yarına düzelir,” dedi Orhan Ağabey.

Ne düzelmesi! Bir hafta evden çıkamadık. Buyrukçu’nun keyfi, ancak İstanbul’a dönüp kapağı İkbâl Kahvesi’ne attığımızda geldi.

“AŞKTA VE REJİMDE BAŞARILAR”

Muzaffer İlhan Erdost en sevdiğim dostlarımdan. Beni hiç yanıltmamış, içimdeki yerini sürekli korumuştur. Bilirim, o da beni sever. Çoğu kere aylarca, yıllarca karşılaşmayız. Karşılaştığımızda da sanki bir gün önce ayrılmış gibiyizdir. O sıcaklık hiç eksilmez.

Mahpusluk yıllarında da görememiştim onu. *Fevzipaşa* şiirimle ziyaret etmiştim sadece.

Neyse, bir yanda kalsın mahpusluk şimdi. Muzaffer’in her günü onurla dokunmuş yaşamından söz etmeyeyim. Günlerime renk katmış bir-iki anı şimdilik yeter.

Lise yılları. Harıl harıl şiir yazıyorum, çeviri yapıyorum. Muzaffer *Pazar Postası*’nı çıkarıyor. Tanışmıyoruz. T.S. Eliot’tan çevirdiğim *Marina* şiirini koydum bir zarfa, Muzaffer’e postaladım.

Hiç unutmuyorum. Günlerden çarşamba'ydı. Pazar günü dergide benim çeviri çıkmaz mı! Keyfe bak sen! Çevirinin yayınlanmaya değer bulunması bir yana, yıldırım hızıyla *Pazar Postası*'nda yer alması sevinçten çılgına çevirmişti beni. Anıl'la (Meriçelli) hemen Bebek'e inip Nazmi'de bunu ıslatmıştık.

Sonradan anlattılar. Muzaffer zarfı açmış. Başlamış *Marina*'yı okumaya. Üç-beş dize okuduktan sonra, "Bir şair keşfettim!" diye bağırmış. Sayfayı çevirip de imzayı görünce anlamış şiirin Eliot'ın olduğunu.

Ertesi hafta kendi şiirlerimden yollamaya başladım. Hepsini hiç beklemeden yayınlandı. *Pazar Postası* yazarları arasında yerimi aldım. Daha sonra da ne zaman şiir yazdımsa, Muzaffer'in katkısını, yüreklendirmesini sevgiyle andım.

Onunla uzun zaman sonra karşı karşıya gelebildik. En sık da *Pazar Postası* kapandıktan sonra görüştük. Tiyatro oyunculuğu yapıyordum. Ankara turnesinde her gece *Ulus* gazetesine damlardım oyundan sonra. Muzaffer, gazetenin "Müessese Müdürü"ydü. Oturur, çene çalar, sonra bir karpuz alıp Ahmet Arifi ziyarete giderdik.

O yıllarda Türk Dil Kurumu bir ödül verdi bana. Çeviri ödülü. Tam 2000 lira! Törene Muzaffer'le gittik. Önce bir odaya aldılar bizi. Parayı verdiler. Öyle çek değil. Nakit. Kâğıt 2.5 liralıklar, 5 liralıklar. Say say bitmez. Ceplerimi doldurdum. Sığmadı. Muzaffer'in de cepleri doldu. İki şişman adam olarak tören salonuna geçtik.

Yıllar sonra Muzaffer hatırlattı bu olayı. Yunus Nadi Ödülleri töreninde. *Alleben Öyküleri* kitabım için bir çek uzattılar. Muzaffer güldü. "Neyse," dedi, "cepleri şişirmeyeceğiz bugün."

Onun en sevdiğim öyküsü askerliğiyle ilgili. Yedek Subaylığında tayini Ege'ye çıkmış. Ama Muzaffer'in gönlü Ankara'da. Çalıştığı *Ulus* gazetesi devreye giriyor. Bir süre sonra Muzaffer'e haber gönderiliyor: Her şey tamam, iş imzaya kaldı, sen izin al, Ankara'ya gel.

Muzaffer, komutanından izin alıp Ankara'ya gidiyor. Yedek Subaylığını orada tamamlayacak. Derken komutanından bir telgraf..

Komutanın bir ricası var. Telgrafla onu bildiriyor. Genç Yedek Subayın âşık olduğunu, bu yüzden de kendini kıza beğendirmek için zayıflama rejimi yaptığını bildiğinden, telgrafı bir esriyle bitiriyor: “Âşkta ve rejimde başarılar.”

Olanlar o zaman oluyor işte. “Rejimde başarılar” ne demek? Muzaffer derdini anlatamıyor bir türlü, kendini Şemdinli’de sürgünde buluyor. Askerliğini orada tamamlıyor.

O zaman sormayı unutmuştum Muzaffer’e: Sahi, komutan ne oldu acaba?

“HÜSAMETTİN MUAZZAM ŞİİR YAZAR”

Edebiyatçılar Birliği, 60’larda Açık Hava Tiyatrosu’nda bir edebiyat gecesi düzenlemişti.

Bugün bile şaşıyorum, koca tiyatro tıklım tıklım doluydu. Geceyi Haldun Taner sunuyordu. Orhan Kemal’den başlayarak kimler, kimler geçmedi mikrofon önüne.

Geceye yazdıklarıyla katılan bizler, kuliste bir yandan büyük bir coşkuyla yaşıyor, bir yandan da sahnede okunan şiirlere, öykülere kulak kabartıyorduk.

Bir ara çakırkeyif bir adam daldı içeriye. Dosdoğru Haldun Beyin yanına gitti.

“Abicim,” dedi, “fevkalade bir gece tertip etmişsin.”

“Sağolun,” dedi Haldun Bey.

“Senden bir ricam olacak. Arkadaşlar adına...”

“Buyrun?”

“Biz Hüsamettin’e ısrar ediyoruz ama dinlemiyor. Sen çağırır mısın?”

Haldun Bey, “Hüsamettin kim?” diye sordu. “Nereye çağırayım?”

“Bizim karoserci arkadaş,” dedi adam. “Muazzam şiir yazar. Ama utangaçtır. Kendi kendine çıkıp okumaz. En iyisi sen mikrofona davet et de emrivaki olsun.”

“BALYOZ” DAN SONRA

12 Mart döneminin ünlü “Balyoz harekâtı” sırasında Yugoslav-ya’daydım. Uluslararası PEN Klüp Kongresi’nde Türkiye Şubesi’ni temsil ediyordum.

Başkanımız Yaşar Nabi Nayır beni çağırmış, hemen hazırlanmamı, iki gün sonra trenle Yugoslavya’ya gideceğimi söylemişti.

Sirkeci’den trene bindim. Bitişik kompartmanda altı kaçak işçi adayı. Birlikle anlaşıp para vermişler. Yurt dışına, çalışmaya gidiyorlar. Belli, köylerinden atlamışlar otobüse, Sirkeci’ye gelmişler. İstanbul’u bile görmeden doğru trene. Onları götüren adam Sofya’da kayıplara karışacaktı.

Koridorda Almanya’dan tatil için gelmiş bir işçiyle konuşuyoruz. “Ağabey,” dedi, “ben hep karayoluyla gelip giderdim. Bu, trenle ilk gidişim. Hangi sınırlardan geçeceğiz?”

Bildiğim kadarıyla, geçeceğimiz sınırları sıraladım.

Bir el dokundu omuzuma. Baktım, kaçak işçi adaylarından biri.

“Beyim,” dedi, “sen bu sınırları iyi biliyorsun. Trende helâ nerede?”

İki gün süren yolculuktan sonra kendimi Heinrich Böll’ler, Pierre Emmanuel’ler, Alain Robbe-Grillet’ler arasında buluverdim. Kongreye katılanların en genci bendim. Böyle bir toplantıya ilk katılışımdı. Bir yanda sessiz sessiz oturuyor, konuşmaları dinliyordum.

Herkes çeşitli konularda uzun uzun konuştu. Öğle yemeği için mola verildi. Bir saatlik mola, üç saat sürdü.

Öğleden sonra, gündemdeki maddelerden biri, “yazarların düşünce suçundan cezaevine atılmalarının kınanması”ydı. Sıra o maddeye gelince, Kongre Başkanı Pierre Emmanuel, “Vaktimiz kalmadı. Bu maddeyi gelecek kongrede görüşelim,” dedi. Oylamaya başvurdu. “Kabul edenler,” dedi. Eller havaya kalktı.

Artık dayanamadım. Ayağa fırladım. Kendimi tanıttım. O sırada Türkiye’de Yaşar Kemal gibi birçok sanatçının cezaevinde olduğunu söyleyerek söze başladım. PEN Klüp’ün ne işe yaradığını sordum. Öfkeli bir konuşma yaptım. (Bu arada, Heinrich Böll, baş ve el hareketleriyle sürekli

destekledi beni. Bu, *Kazablanka* filminin ünlü cümlesiyle, “güzel bir dostluğun başlangıcı” olacaktı.)

Konuşmamın sonunda, “Şimdi herkes beni yuhalayacak,” diye düşünürken bir alkış koptu. Madde görüşüldü ve kabul edildi.

Türkiye’ye döndüğümün ertesi günü uçakla Ankara’ya gidecektim. Kent Oyuncuları *Üç Kızkardeş* çevirimi oynuyordu turnede. Beni çağırmışlardı.

Havaalanında Oktay Akbal’la Ali Taygun’a rastladım. Çene çalarken üç sivil polis koşarak geldi yanımıza. Beni apar topar bir odaya götürdüler. Bir güzel aradılar. Ahret soruları sordular. Sonra da, “Hadi, git bakalım!” diye bıraktılar. Uçağın kapısında herkesin üstü aranıyordu. Sivil polislerden biri de oradaydı. Sıra bana gelince, “O zaten arandı, geçsin,” dedi.

Üç ay kadar sonra da Dublin’deki PEN Klüp kongresine katılacaktım. Uçakla Paris’e, oradan trenle, gemiyle. Yeşilköy’de pasaport denetiminden geçip bekleme salonuna indim. İner inmez de biriyle göz göze geldim. Beni arayan üç sivil polisten biriydi bu. Uzun uzun bakiştık. Sonra kalktı; salondan çıktı.

“Ülkü,” dedim kendi kendime, “hazırlıklı ol. Bir yere gidemeyeceksin.”

Derken uçağa çağrıldık. Kapıda biniş kartlarını toplayan görevlinin yanında daha önce hiç görmediğim bir “sivil” vardı.

Sıra bana geldi. Biniş kartımı görevliye verdim.

O anda “sivil” önümü kesti. “Ülkü Bey,” dedi, “bir dakika.”

“Tamam,” dedim. “Dönüyoruz.”

“Sivil”, elini cebine atıp bir tomar piyango bileti çıkardı. Biletleri açarak bana uzattı:

“Bir Vefa Klübü eşya piyangosu almaz mıydınız?”

On lira toslayıp bir bilet aldım.

Uçak havalanırken hâlâ gülüyordum.

PROF’UN YORUMU

Bir tarihçi, Kristof Kolomb’u anlatırken, “İspanya Kralı, Kolomb’u

çok severdi. Onu saray entrikalarının dışında tutmak için denize gönderdi,” diyebilir.

Bunu ciddiye alırsınız, almazsınız. O sizin bileceğiniz iş. Ama bu bir yorumdur.

Bir başkası, “Kolomb, Antalya Altın Portakal Seçiciler Kurulu’nda üyeydi. Erman Şener, Woody Allen’in *New York Üçlemesi*’nden söz edince, ‘Yahu, gidip şu Amerika’yı bir göreyim,’ dedi. İspanya’ya döner dönmez Yeni Dünya’ya doğru yola çıktı” da diyebilir.

Bu, yorum olmaz. Olsa olsa zırva olur.

Memet Fuat’la Abdi İpekçi’nin “rahle-i tedris”lerinden geçmiş biri olarak, yoruma her zaman saygı duydum. Kafamda soru işaretleri uyandıran yorumları tartıştım. Beni eleştirenleri ciddiye aldım.

Prof. Mehmet Kaplan, *Düello* şiirimden yola çıkarak benim için uzun bir yazı yazmıştı. *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri* kitabında yer alan yazı elbette ilgimi uyandıracaktı. Yalnız sağ kesimin değil, aydınların büyük çoğunluğunun, düşüncelerine katılmasa bile, ciddiye aldığı, “bilim adamı” sıfatına saygı duyduğu bir eleştirmendi Prof. Kaplan.

Okumaya başladım. Okudukça, “Ne yapalım, Kaplan da böyle düşünüyor,” diyordum.

Derken, *Yazın Bittiği* şiirimin “açıklama”sına geldi sıra.

“Gökyüzünü görünce gecenin dev

Çıkarıp şapkasından yıldızlar saçar”

dizelerim üstüne şunlar yazılmıştı:

“Şiirin son mısralarında geçen ‘dev’ ve ‘cüce’ kelimeleri arasındaki kontrastla bu kelimelerin kullanılış tarzı dikkati çekicidir... ‘Gecenin dev gökyüzünü görünce’ şapkasını çıkarır, ‘şapkasından yıldızlar dökülür’. Burada bir fikri gizlemek için sembolik bir ifadeye başvurulmuştur. Öyle sanıyorum ki, burada bahis konusu olan ‘gecenin dev’ kelimesi ile kastolunan Dev-Genç’tir. Cüceler ise onları küçümseyen insanlardır... Bu nevi şiirleri tahlil ederken, adeta suçluları ihbar ve teşhir eden bir insanın durumuna düşmek endişesi taşıdığımı itiraf edeyim. Metinleri anlamaya çalışırken bir zorlama yapmadığımı sanıyorum... Bir milliyetçi olarak Türkiye’yi

bölmek isteyen anarşist ile komünistleri, bir insan olarak kan dökmeyi yüceltenleri tenkit hakkımdır. Fakat burada benim vazifem, metinleri doğru olarak tahlil etmektir. Tahlil esnasında bu nevi fikirlerle karşılaşır ve onları ortaya koyarsam, acaba ilmi araştırmanın dışına mı çıkmış olurum?”

Kitabı kapattım. Profesörün “yorum”u yorum değildi artık. Kaplan’ın bilim adamlığı, benim için, sona ermişti.

Neden mi?

Dev-Genç, 1968’de kurulmuştu çünkü. Şiirim ise, o tarihten sekiz yıl önce, 1960’da yayınlanan *Altın Portakal...* özür dilerim, *Gök Onları Yanılmaz* kitabımda yer alıyordu.

ÖDÜLLER

Ödüllere inanmıyorum. Aldığım ödüllerden, benim de katıldığım Seçiciler Kurulu toplantılarından sonra hiç inanmıyorum.

Çiçeği burnunda yazarlardık; *a dergisi*’ni çıkarıyorduk. İlk kitaplarımızı yayınlıyorduk. Ünlü bir şairimiz günün birinde bir öğüt vermişti bize. “Bu iş böyle olmaz,” demişti. “Kitaplarınızı sırayla çıkaracaksınız. Her yıl biriniz bir kitap yayınlayın. Biz de ödüllerinizi o sıraya göre veririz. Bir-birinizi yemezsiniz.”

Yine aynı şairin, bir Seçiciler Kurulu toplantısında, “Ödülü filanca verelim. Gerçi kitabı pek güzel değil; ama kış geliyor, evine kömür al-sın,” dediğini de biliyorduk.

Birkaç Seçiciler Kurulu’nda yer aldım. Gönderilen bütün yapıtları okuyan tek kişi tanıdım: Orhan Hançerlioğlu. Benim bulunmadığım kullarda durum başkadır belki. Onu bilemem.

İlk ödülümü 1944’de, ilkokul birinci sınıfta aldım. Öğretmenim Mediha Yalım, nedenini şimdi hatırlamıyorum, beni bir *Kumbara* dergisiyle ödüllendirmiş, derginin kapağına da beni öven birkaç satır yazmıştı. Yıllarca sakladım o sayıyı. Sonra *Kumbara* dergisinin arşivine armağan ettim.

Lise yıllarında başka ödüller izledi bunu. Şiir yarışmalarında birincilikler filan...

İlk “ciddi” ödülüm ise Türk Dil Kurumu Çeviri Ödülü’ydü. Edith Hamilton’dan *Mitologya* çevirim için verdiler bu ödülü. Doğrusu hiç beklemiyordum. Bir süre önce, yöneticiler Türk Dil Kurumu’na üye olmamı istemişler, bana bir dilekçe yazdırmışlardı. İlk toplantıda da üyelik başvurumu geri çevirmişlerdi.

Bu olaydan birkaç gün sonra ödül verdiler bana. Tiyatroda oyunculuk yapıyordum o sırada. Mevsim açılmamıştı. Provalardaydık. Elhamra Pasajı’ndaki berberde traş olurken postacı bir telgraf getirdi. Ödül aldığımı bildiriliyor, tören için Ankara’ya gitmem isteniyordu.

Keyiflendim. 500 lira aylık aldığım bir dönemde ödülün “manevi” değerinden çok, verecekleri 2000 lira ilgilendiriyordu beni. Tiyatrodan izin alıp atladım otobüse.

Muzaffer Erdost’la buluştuk. Türk Dil Kurumu’na gittik. Önce bir odaya aldılar beni. Makbuzu imzalayıp parayı toka ettiler. Öyle çek filan değil, nakit para! Zarf içinde 100’lükler, 500’lükler bile değil. Banknotları teker teker saydılar elime. 2.5’luklar, 5’likler, arada 10 liralıklar. Koca bir yığın oldu. Nereye koyacağım o parayı? Muzaffer’le ceplerimize doldurduk. Her yanımızdan para taşıyor! Sonra salona geçtik, İsmet Paşa’nın huzurunda “aferin”lerimizi aldık. “Aferin”lerimizi diyorum; o sıralarda bir ödül belgesi bile verilmiyordu çünkü.

Törenden sonra yine bir odaya alındım. Önüme bir dilekçe uzatıldı. Kurum’a üyelik başvurusu.

“Daha geçen hafta başvurumu geri çevirdiniz,” dedim. Dilekçeyi imzalamadım.

Yıllar sonra Milliyet Yayınları’nı yönetirken Dağlarca’nın üstelemelerine dayanamayacak, Türk Dil Kurumu’na üye olmak için başvuruda bulunacaktım. İlk toplantıda benimle birlikte birtakım avukatlar, doktorlar üyeliğe kabul edilecek, dilimizin ustalarından dört yazarın başvurusu geri çevrilecekti. Olacak iş değildi bu. O gün istifa ettim.

Şiir alanında “Yeditepe Şiir Armağanı”yla ödüllendirildim. *İçime Çektiğim Hava Değil Gökyüzüdür* kitabı için. Para ödülü yoktu. Ama *Yeditepe* adını taşıyan bir ödül almak beni mutlu kılmıştı.

Öykü dalında *Cumhuriyet*'in "Yunus Nadi Ödülü"nü verdiler. *Alleben Öyküleri* kitabıma. Bu kere Muzaffer İstanbul'a gelmişti.

Bu ödülün keyfini çok daha sonra yapılan bir törende çıkaracaktım. "Gaziantep Eğitim ve Kültür Derneği" yöneticileri, Antep'le ilgili öykülerden oluşan kitabım ödüllendirildiği için bir yemekli toplantı düzenleyecek, 100'den fazla Anteplinin imzaladığı, son derece değerli bir teşekkür mektubu verecekti bana.

Bir keresinde de Macaristan Büyükelçiliği'nden bir mektup aldım. Macaristan Kültür Bakanı'nın Türkiye ziyaretinde bana "Endré Ady Ödülü" vereceklerini bildiriyorlardı. Ankara'ya gidip ünlü Macar şairinin adını taşıyan bu ödülü aldım. Ama doğrusu istenirse, bana bu ödülün niye verildiğini hâlâ anlamış değilim. Bugün olsa, nedenini sorarım, ondan sonra alırım ya da almam.

Almadığım bir ödül de oldu. "Avni Dilligil Ödülü". *Filumena* çevirim için "lâyık" görülmüştüm bu ödüle. Ama Seçiciler Kurulu'nun, bütün oyunları izlemediğini çok yakından biliyordum. Gidip ödülü almayı içime sindiremedim.

En değer verdiğim ödül, bir çocuk kitabıma, *Tele Yunus*'a verilen ödül... Küçük bir plaket. Neden mi değer veriyorum bu ödüle? Çünkü Seçiciler Kurulu çocuklardan oluşmuştu. O yıl yayınlanan kitapları okumuşlar, oylarını benim yazdığım kitap için kullanmışlardı. Bunu yaparken ne önyargıları, ne birtakım beklentileri vardı. Yazarları tanımıyorlar, arada bir onlarla buluşup kafa çekmiyorlardı!

EDİTA TEYZE

Yılları, tarihleri pek hatırlamam. Kimileri, "1958'in Haziran'ında Ahmet'i gördüğümde..." diye söze başlar ya, ben ancak yaşamımın kilometre taşlarını, o da belli belirsiz, çıkarırım. "İlkokuldayken... Kolejdeyken... Yayıncılık yaparken..." gibi.

1965-70 arası bir yıldır. Yabancı dergilerden birinde, sanırım *New Left Review*'de okuduğum bir tanıtma yazısı, *Vietnam'a Sevgiler* (*Love to Vietnam*) kitabına ilgimi çekmişti. Amerika'da yaşayan Seyfettin Başçılar'a yazdım hemen. O kitaptan bir tane bulup bana yollamasını istedim.

Bir süre sonra geldi kitap. Yazarı Edita Morris. İncecik bir romandı. Nagasaki'de atom bombasından "kurtulmuş" bir Japonla napalm yağmuru altındaki Vietnamlı bir kızın mektuplaşmalarından oluşuyordu. Okuyunca vuruldum. Bir daha okudum hemen. Sonra Memet Fuat'a koştum. Kitabı uzattım.

"Bunu yayınlayalım, Memet ağabey," dedim. "Hemen çeviririm."

Memet ağabey kitabı aldı. Basım tarihine baktı. "İyi de," dedi, "bu kitap on yıllık süreyi aşmamış. Yazarının isteyeceği telif ücretini kaldırmayız."

"İstemez," dedim. "Bu kitabı yazan, telif ücreti sorununu çıkarmaz karşımıza. Ben kendisine yazarım."

O akşam oturdum, Mrs Edita Morris'e bir mektup yazdım. Kendimden söz ettim. Kitabını çok sevdiğimi, Türkçeye çevirmek istediğimi, ama yayınevinin küçük bir yayınevi olduğunu, yüksek bir telif ücreti ödeyemeyeceğini söyledim.

Mektubu ertesi sabah Amerika'ya, yayınevinin adresine gönderdim. On gün sonra da Paris'ten, Edita Morris'den yanıt aldım.

Yazar, kitabının Türkiye'de yayınlanmasından onur duyacağını, hiç telif ücreti istemediğini söylüyordu. "Yayınevinin küçük bir yayınevi olduğunu belirtiyorsunuz. Gerekirse *Vietnam'a Sevgiler*'in Türkiye'de yayınlanması için masrafları karşılayabilirim," diyordu.

Duygulandım. Bir teşekkür mektubu yazdım. Sonra çeviriye oturdum.

Bu, uzun bir dostluğun başlangıcı olacaktı.

Edita Morris. Edita Teyze. KocasI Ira Morris. Oğulları Ivan Morris. Edita Teyze, seksenine merdiven dayamıştı. *Hiroşima'nın Çiçekleri* (*Flowers of Hiroshima*), *Hiroşima'nın Tohumları* (*Seeds of Hiroshima*) gibi iki dev romanda imzası vardı. Ira da romancıydı. *Bombay Toplantısı*'nın (*Bombay Meeting*), *İspanya Yolu*'nun (*Road to Spain*) onurlu yazarıydı. Paris'te oturuyorlardı. New York'ta yaşayan Ivan, Japon edebiyatı konusunda uzmandı. Bu konuda yazdığı bir kitap Pulitzer Ödülü'ne değer bulunmuştu.

Edita İsveçli, Ira Amerikalı, Ivan İngilizdi.

Yapıtlarını İngilizce yazıyordu Edita. Dili zaman zaman, bilerek bozuyordu. *Vietnam'a Sevgiler*'de ya da *Nasıl mısın İyi misin*'de (*How Keeping Hope Fine*) olduğu gibi.

Nasıl mısın İyi misin, Fransa'da yayınlanacağı zaman, ünlü bir çevirmene verilmiş kitabı. "Çeviriyi okuyunca şaşır kaldık," diyordu Edita. "Pırıl pırıl bir Fransızca!"

"Dilin bozuk olması gerekiyordu," demiş çevirmene.

Çevirmen, "Ben Racine'lerin, Hugo'ların dilini bozamam," diye yanıtlı vermiş.

Çaresiz, Edita'yla Ira başbaşa verip bir hafta uğraşmışlar, çevirinin dilini bozmuşlar.

Vietnam'a Sevgiler, Memet Fuat'ın her zamanki titizliğiyle yayınlandı. Edita'ya hemen gönderdim. Sonra *Hiroşima*'ların çevirisine başladım.

Bu arada mektuplaşmamız sürüyordu. Edita'yla Ira Fransa'ya çağırıyorlardı beni. Evlerinde istediğim kadar kalabileceğimi söylüyorlardı. Küçük bir daireleri vardı Paris'te. Başkente bir saat uzaklıkta bir köyde de "malikâne yavrusu" bir evleri.

Ira'ya büyükbabasından büyük bir servet kalmıştı. Ama karı-koca görkemli bir yaşam sürmüyorlardı. Bütün paralarını Hiroşima'ya harcamışlardı. Kurdukları "Hiroşima Evi"nde atom bombası sakatlarıyla yoksullar bakılıyordu. Afrikalı genç yazarlara da yardım ediyorlardı.

Sonunda yüz yüze gelebildik.

Dublin'de PEN Klüp kongresi yapılacaktı. Türk delegesi bendim. Uçak parasını karşılamaya gücümüz yetmiyordu. Nasıl olduysa, Paris'e kadar bir uçak bileti bulabilmiştik. Fransa'ya uçakla gidecektim. Yolculuğu oradan trenle, gemiyle sürdürecektim. Dönüşte uçak hiç söz konusu değildi zaten.

Edita'ya telgraf çektim. Uçakla Paris'e geleceğimi bildirdim.

Orly havaalanında başladım karşılayanları taramaya. Yan yana duran üç kişi ilişti gözüme. Uzun boylu, incecik yaşlı bir kadın; daha kısa boylu, sevimli bir adam; sakallı bir delikanlı. El salladım. Kadın bana baktı bir süre, sonra "Hayır" gibilerden baş salladı. Yaklaştım. Delikanlının elinde

bir karton. Üstünde adım yazılı. Kendimi tanıttım. Kadınla, Edita'yla kucaklaştık. Sonra Ira'yla. Sakallı delikanlı, köyün tek taksisinin şoförüymüş.

Edita, "Ne bileyim ben?" diyecekti sonradan. "Öyle ince mektuplar yazıyordun ki, seni Japonlar gibi ufacık biri sanmıştım."

Karanlıkta taksiye bindik. Bir saat sonra köydeki evlerindeydik. Oturup kahve içtik, çene çaldık. Ira, "Yorgunsundur," dedi. "İstersen yat. Yarın nasıl olsa birlikteyiz."

"Yarın sabah gitmem gerekiyor," dedim.

"Neden?" diye sordu.

"Yazmıştım. Öbürgün Dublin'de olmam gerekiyor."

"İyi ya işte. Öbürgün uçakla gidersin. Bir-iki saat."

"Trenle gideceğim," dedim.

İyi geceler diledik birbirimize. Odama çekilip yattım.

Ertesi sabah erkenden kalkıp indim aşağıya. Baktım, Ira benden önce kalkmış. Çaylar hazır.

"Eee," dedi, "bugün ne yapıyoruz bakalım?"

"Birazdan gitmem gerek," dedim.

"Hayır," dedi, "kalıyorsun." Bir uçak bileti uzattı. Ertesi güne. Dublin'e.

Sevgili Ira... Bir gün daha birlikte olalım diye o gece ben yattıktan sonra sakallı delikanlıyı çağırıp Orly'ye yollamış, Dublin'e uçak bileti aldır-mıştı.

Dünyanın en güzel insanlarından biriydi. Daha sonra birçok kere bir araya gelecektik. Paris'teki dairelerini bana bırakıp köye gideceklerdi. Bir keresinde yine dairelerine götürdüler beni. Anahtarları verdiler. Arabaya binip uzaklaştılar. Giderlerken Ira dönüp arkaya bakmış uzun uzun. Edita'ya, "Çok seviyorum bu çocuğu," demiş. "Bana öyle geliyor ki, bu onu son görüşüm."

Gerçekten öyle oldu. Kısa süre sonra öldü.

"YOKSULLUKLA SAVAŞ... BİR DİLENCİ ÖLDÜR!"

Edita Teyze, konusu Latin Amerika'da geçen bir roman yazmak istiyordu. Bunun için de bir ay kadar Latin Amerika'yı dolaşması gerekiyor-

du. Aslında Ira'yla yapacaklardı bu yolculuğu. Ama Ira'nın ölümü her şeyi altüst etmiş, yolculuk da ister istemez ertelenmişti.

Günün birinde bir mektup aldım Edita'dan. "Bu yolculuğa sen gelir misin?" diyordu. "Yayıncımla konuştum. Bütün masrafları karşılayacak."

Meksika, Venezuela, Brezilya, Arjantin, Paraguay, Peru, Kolombiya... İnanılmaz bir öneri! "Evet," dedim. Gönderilen biletle New York'a uçtum.

Edita bir gün sonra gelecekti New York'a. Beni Ivan karşıladı. Evi-ne götürdü.

Ev değil, satranç müzesiydi sanki. Yüzyıllar öncesinden kalma Hint, Çin satranç takımları... Sayılı "usta"lardandı Ivan. İçkilerimizi içtik. Satranç takımlarıyla ilgilendiğimi görünce, "Oynar mısınız?" dedi.

Acemilikle sıradanlık arasında bir yerlerde bulunan ben, "Oynayalım," dedim.

İlk hamleyi yaptım. Ivan da ilk taşını oynadı. Sıra bende. Öyle bir hamle yaptım ki, Ivan şaşırdı. Öyle ya, benim gibilerle satranç masasına hiç oturmamış ki! Hamlemin arkasında ne gibi hinlikler olduğunu düşünüyor. Oynadı. Sıra yine bende. Berbat bir hamle daha. Ivan'ın şaşkınlığı arttı. Derin düşüncelere daldı yeniden. Oynadı. Dördüncü hamlemler birlikte satrançla pek ilgim olmadığını anladı, altmış saniye sonra "Şah... Mat!"ı çekti.

Edita ertesi gün geldi. Uçağa bindik. Doğru Mexico City. Oradan Cuernavaca'ya geçecektik.

Bir ay sürecekti yolculuğumuz. Keyifliydi, eğlenceliydi. Meksika'da Brezilya vizesi alışımı, Paraguay'dan Peru'ya uçuşumuzu, Lima'da Çin lokantasında yediğimiz yemeği unutamıyorum.

Meksika'dan Brezilya'ya, oradan Arjantin'e, Arjantin'den de Paraguay'a gittik. Asuncion havaalanında pasaport denetiminden geçerken durdurdular beni. "Sizin aşınız yok," dediler.

"Yok," dedim.

"Paraguay'a giremezsiniz öyleyse."

"Ne yapacağım peki?" diye sordum.

"Burada aşı olacaksınız."

Çaresiz, "Peki," dedim.

"İki dolar," dediler.

Verdim.

"Geçebilirsiniz."

"Aşı?" diye sordum.

"Oldunuz ya."

Stroessner'in baskı rejimi her an her yerde egemedi. Bir gece güç kalabildik Asuncion'da. Ertesi sabah odasına gittim Edita'nın. "Buradan hemen kaçalım," dedim. O benden hazırlıklıymış. Bavullarını toplamış bile.

"Gidip uçak biletlerini değiştireyim," dedim.

Lima'ya bir tek uçak şirketi sefer yapıyormuş. Brainiff. Onlarda da Lima'ya üç hafta boyunca hiç yer yokmuş. Desene, buradan kaçan kaçana!

"LAP var," dediler. "Paraguay havayolları. Bir de onları deneyin."

LAP'a gittim. Ufacık bir oda. Tahta bir masa. Bir kadın. "Lima'ya uçağınız var mı?" diye sordum.

"Var," dedi. "Uçmak ister misiniz?"

"Bugün uçağınız var mı?"

"Var. Uçmak ister misiniz?"

"Yeriniz var mı? İki kişi?"

"Var. Uçmak ister misiniz?"

"Niye bunu soruyorsunuz boyuna?" dedim.

"Uçağımız altı kişilik. Pervaneli."

"Değil pervaneli, kuş gibi kanat çırparak uça gideceğim," dedim. Biletleri aldım.

Kadın haklıymış. Havayolları açısından en tehlikeli bölgelerden birini, And dağlarını geçiyordu uçağımız. Bir-bir buçuk saatlik yolu dört saatte alıyordu.

Uçağa bindik. Altı kişi koltuklara gömüldük. Pilot hemen önümüzde. Bir de hostes var. Benden daha iri, benden daha bıyıklı bir kadın. And

dağlarının üstünde hıçkırık tutmuş kelebek gibi gidiyoruz. Bir alçalıyoruz, bir yükseliyoruz. Hoplaya zıplaya. Bir keresinde öyle hopladık ki, önümde oturan Edita'nın kafası uçağın tavanına çarptı. Bir çığlık attı Edita.

Hostes sinirlendi. "Korkmayın," diye bağırdı. "Bir şey olmaz. Hem olsa bile, bir an içinde parçalanarak ölürsünüz, hiçbir şey duymazsınız!"

Lima'da bir akşam çok zengin bir ailenin konuğu olduk. Aile, Asturias'ların dostuydu. Edita'ya da Paris'te Asturias'lar vermişti onların adını. Edita telefon etti. "Bu akşam yemeğe çağırıyorlar, bizi otelden aldıracaklar," dedi.

Hazırlandık. Söylenen saatte bir limuzin dayandı otelin kapısına. Üniformalı bir şoför. Bindik. Miraflores'e, benzerini ancak filmlerde gördüğüm bir "malikâne"ye gittik. Biz arabadan inerken dev bir köpek geldi yanımıza. Köpeği gören Edita çığlığı bastı. Sesinin bütün gücüyle, "Götürün şu köpeği!" diye bağıırıyordu. Köpeklerden korktuğunu o zaman öğrendim.

Dört-beş uşak geldi koşarak. Köpeği tutup götürdüler.

Ev sahibesi karşıladı bizi. "Eşim şimdi gelecek," dedi, bir salona aldı.

Salon koca bir basket sahası büyüklüğünde neredeyse. Yerden tavana kadar tablolar. Olağanüstü bir kolleksiyon. Ev sahibesi içkilerimizi verdi. Tam kadehlerimizi kaldırırken...

... Kapı açıldı, kadının kocası göründü.

Ufak-tefek bir adam.

Edita onu görür görmez çığlığı bastı:

"Yine geldi o köpek! Götürün şu köpeği!"

Adam kapıda kalakaldı.

Yapacak hiçbir şey yok. Bıraktım kadehi. Başladım gülmeye. Tamam, çok ayıp! Ama kendimi tutamıyorum ki...

O akşam Çin lokantasına götürdüler bizi. Sinirlerim bozulmuştu bir kere. Yemek boyunca güldüm. Isırmaktan dudaklarım yara oldu.

Bir de duvar yazısı hatırlıyorum Lima'da. Koca koca harflerle yazılmış... "Yoksullukla Savaş... Bir Dilenci Öldür!"

Latin Amerika'yla ilgili romanına *Bir Dilenci Öldür (Kill a Beggar)* adını koyacaktı Edita. Kitabı da bana adayacaktı.

Edita Teyze iki kere de Türkiye'ye geldi. Bir keresinde Bodrum'a bile gittik. Sonra Paris'te görüştük birkaç kere. Son gördüğümde üzgündü. Oğlu Ivan'ı da yitirmişti.

"Bir İtalyanla evlendi," diyordu. "Evlendiğinin haftası İtalya'ya gitti karısıyla. Bir dağ köyüne. Gitmeden önce New York'ta check-up yaptırdı. Sapasağlamdı. Köyde üç gün sonra kalpten ölmüş. Apartopar gömmüşler. Karısının annesi uzun süre hapiste yatmış. Kocasını öldürmekten. Kızı da Ivan'ı öldürdü. Şimdi çok zengin bir kadın..."

Bir süre sonra da Edita Teyze öldü.

HASTANEDE

Kardeşim Tankut hastanede yatıyor. Cilt kanseri. Bir kulağını aldılar. Gülüyor. "Ben de kulağı kesiklerden oldum artık," diyor. Bize umut vermeye çalışıyor. Ama biliyor hastalığın yayıldığını.

İki kişilik odada yatak komşusu bir cami imamı.

Tankut'u hastaneden çıkaracağız. Eve götüreceğiz. İmam kartını uzattı.

"Alın, beyim," dedi. "Bulunsun. Belki ilerde lazım olur."

YAYINCILIĞIN ÇİLELİ KEYFİ

MİLLİYET'E MERHABA

Londra'dan İstanbul'a dönecektim uçakla. Gün ağarmamış. Heathrow havaalanında herkesin gözünden uyku akıyor. "Ülkü, merhaba," diye bir ses duydum. Döndüm. Çiğdem Talu. Kolej'den sonra belki bir, belki iki kere karşılaşmıştım onunla. Yıllardır gördüğüm yoktu. O da aynı uçakta.

"Nasılsın?" dedi. "Sağol, iyiyim," dedim. Sonra ben sordum: "Sen nasılsın?" Sorar sormaz da beynime yumruğu yedim.

"Kanserim. İstanbul'a gidiyorum, kızımı bir daha görmeye."

Ne diyeceksin? Başladım lafları gevelemeye. Konuyu değiştirdik. Okul günlerinden söz ettik. O arada koluma biri dokundu. Abdi Bey. Abdi İpekçi.

"Ben de İstanbul'a dönünce seni arayacaktım," dedi. "Milliyet Yayınları'nın başına geçer misin?"

Hiç beklemediğim bir soru.

"Yarın bana uğrayabilir misin?" dedi Abdi Bey.

"Tabii," dedim.

Milliyet'e gittim ertesi gün. Abdi Bey bir çay söyledi bana. Ercüment Karacan'la konuştuğunu söyledi. Yayınevini benim yönetmemi istiyorlardı.

Yabancı değildim *Milliyet Yayınları'na*. Kuruluş yıllarında, Tarık Durusun'un yönettiği dönemde birkaç kitabım yayınlanmıştı. Tarık'tan sonra Altemur Kılıç "devralmıştı" yönetmenliği. Şimdi, geçici olarak, Tarık'ın, Altemur Kılıç'ın yardımcılıklarını yapan Ulvi Okar sürdürüyordu bu işi. Ulvi Beyle pek severdik birbirimizi. Öldüğü ana kadar bu sevgi hiç zedelenmedi.

"Önce Osman Beyle konuşmam gerek," dedim. Osman Karaca'yla. ONK'da çalışıyordum. Onunla konuşmadan oracıkta "Evet" demem yakışık almazdı. Bir de işe ancak üç hafta sonra başlayabilirdim.

"Peki," dedi Abdi Bey. Sonra telefona uzandı. Gazetenin Genel Müdürü Nurettin Demirkol'u çağırdı odasına.

“Para konusunu Nurettin Beyle konuşalım,” dedi.

Aylık, çeviri ücreti, telif hakkı... Kendimle ilgiliyse, bu konuları konuşmayı oldum olası sevmemiştir. Hep sıkılmışımdır bundan. Utanmışımdır.

Nurettin Bey geldiğinde de pek ağzımı açmadım. Abdi Beyin kimseyi sömürmeyeceğini biliyordum zaten.

Daha sonraki yıllarda yayınevine para koparmak için sevgili Nurettin Beyle az didişmeyecektik.

Abdi Beyden ayrıldıktan sonra Milliyet Yayınları'na uğradım. Herkes gülümseyerek bakıyordu bana. Ulvi Bey elini uzattı. “Hayırlı olsun,” dedi.

Ne menem iştir bu! Haber, beş dakika içinde bir sokak aşağıdaki yayınevine ulaşmış!

“Babıali’de haber hemen yayılır,” derler. Doğruymuş. Odanda tek başınasın, “Şöyle bir dergi yayınlasak,” diye düşünüyorsun. Kapını açıp çıktığında karşılaştığın ilk kişi sana, “Ağabey, dergi hayırlı olsun,” diyor!

ONK’a döndüm sonra. Osman Beye öneriyi anlattım. “Tabii, Ülkü,” dedi. “Güzel bir olanak bu. Kaçırma. Hem yolunun üstündeyiz nasıl olsa. Akşamları çıkınca uğrarsın, eve yine birlikte gideriz.”

Öyle oluyordu ONK’da çalışırken. Akşamları birlikte çıkıyor, Eminönü’nden gemiye binip Beşiktaş’a geçiyorduk. Oradan Osman Bey Levent’e, ben Şişli’ye.

Yıllar sonra Milliyet Yayınları’ndan ayrıldığımda ONK’a dönecektim yine.

Ertesi gün Abdi Beyle, Nurettin Beyle el sıkıştık. Ercüment Bey Londra’daydı..

Kısa bir tatil için Bodrum’a gittim. Gittiğim ertesi günü bir telefon. Abdi Bey. “Ulvi Beye güle güle diyoruz. Haberin olsun.”

“Yapmayın,” dedim. “Yarın geliyorum. Konuşuruz.”

Hemen İstanbul’a döndüm. Bir toplantı yaptık Abdi Beyin odasında. gazetenin bazı yöneticileri, yanlış bilgilendirmeler sonucunda, Ulvi Be-

yin yayınevine “zararlı olduğu”nu düşünüyordlardı. Öfkeyle karşı çıktım hemen. Abdi Bey, her zamanki serinkanlılığıyla, “Ulvi Bey kalıyor,” dedi. “Yayınevini Ülkü yönetecek. İsterse o çıkarır.”

Milliyet’in geleneğiydi bu. Birine sorumluluk verilecekse, aynı oranda yetki de verilirdi. Gerçekten de, yayınevini yönetirken işime kimse karışmayacaktı.

BİR DERGINİN ÖYKÜSÜ

Milliyet Yayınları’nda masamda bulduğum ilk şey, bir kitap listesi oldu. Yayınlanmak üzere sıra bekleyen 144 kitabın adları sıralanmıştı. “Hepsinin sözleşmesi yapıldı,” dedi Ulvi Bey. 144 kitap! Yayınla yayınla bitmez! Üstelik, sözleşmelere göre, hepsi 2-3 ay içinde yayınlanacak!

Benden önceki yönetici, Altemur Kılıç, dalgınlığıyla, unutkanlığıyla ünlüdür. Anlatırlar. Ankara’ya gitmiş. Arkadaşlarıyla yemek yerken, “Kayınpederime bir telefon edeyim,” demiş. Ama telefon numarasını bilmiyor. Telefon rehberi getirmişler. Ara ara, kayınpederinin adı yok. Kapatmış rehberi, garsona geri vermiş. Neden sonra anlaşılmış iş. Altemur Kılıç, K harfini taramış meğer, “Kayınpeder”i bulmak için.

Liste de onun unutkanlığının sonucuydu herhalde. Ayrıca, yayınlamayı hiç ama hiç düşünemeyeceğim kitapların adları vardı. “Bu listeden olsa olsa 7-8’ini yayınlanız,” dedim. Öyle de yaptık. Geri kalanları, yazarlarıyla, çevirmenleriyle konuşup geri verdik.

Milliyet Yayınları’nı yönetmeye başladığımdan bir süre sonra Abdi Bey (İpekçi), “Çocuk dergisini yeniden canlandırabilir misin?” diye sordu.

Milliyet Çocuk Dergisi, 1970’lerde gazetenin eki olarak veriliyordu. Sonra bağımsız bir dergi olarak yayınlanmaya başlanmıştı. Çizgi-roman ağırlıktaaydı. Satış 5 binlerde dolaşmaya başlayınca, dergi kapatılmıştı.

“Canlandırırız,” dedim. “Ama eskisine benzememeli. Bambaşka bir dergi hazırlamamız gerek.”

“Bildiğin gibi yap,” dedi Abdi Bey.

Bir tek sorun vardı: Dergi, yayınevi adına değil, gazete adına çıkarılacaktı. Onun için de onay gerekiyordu.

Abdi Bey, "Bir maket hazırlar, getirirsin," dedi.

Derginin eski yöneticisi Cemal Hoşgör'ü buldum. Cemal, *Milliyet Çocuk*'un babası sayılırdı. Onu yaratmış, yıllarca neredeyse tek başına yönetmişti. Eksilmeyen bir heyecanla.

"Dergiyi yeniden çıkaracağız," dedim. "Başına geçer misin?"

"Geçerim," dedi.

"Ama eskisiyle ilgisi olmayacak. Bambaşka bir şey yapacağız."

Yüzünü ekşitti Cemal.

"Nasıl yani?"

"Büyük dergisi çıkarır gibi çıkaracağız. Başyazı olacak, köşe yazarları olacak, araştırma yazıları, öyküler olacak."

"Olmaz öyle şey!" dedi Cemal.

Devam ettim: "İri iri harfler de yok. Küçük puntolar kullanacağız."

"Öyle çocuk dergisi mi olur?"

Deneyimlerim de, araştırmalarım da, çocukların "kendilerinin çocuk yerine konulmasından" hoşlanmadıklarını göstermişti. Sekiz yaşındaki çocuk bile, bakla kadar harflerle yazılmış bir yazıyı görünce, "Çocuklar için bul!" diyor, onu bir yana itiyordu. Babasının *Akis*, annesinin *Hayat*, ablasının, ağabeyinin *Hey* okuduğu bir dönemdi. O da bunlara benzer "ciddi" bir dergi istiyordu.

"Bak, Cemal," dedim, "böyle bir dergiye varsan yerin hazır. Ama aklın yatmıyorsa başka bir ekiple çalışırız."

"Peki," dedi Cemal, "ama *Örümcek Adam*'ı mutlaka koyalım. Çocuklar en çok onu seviyor."

"Yeni çizgi-romanlar buluruz," dedim.

(Bir süre sonra derginin eski okurları arasında yaptırdığımız bir soruşturma, *Örümcek Adam*'ın en sevilmeyen dizi olduğunu ortaya çıkaracaktı.)

Uzun bir araştırma döneminden sonra derginin taslağını hazırladım. Cemal'le buluştuk yine. "Bak," dedim, "dergiye bunlar bunlar girecek. Haftaya pazartesi günü Ercüment (Karacan) Bey, Nurettin (Demirkol) Bey, Abdi Bey toplanacağız. Bir maket götürmem gerek. Sen bir hafta içinde maketi hazırlar mısın?"

“Hazırların,” dedi Cemal.

Toplantımız öğleden sonra ikideydi. “Sabahleyin maketi getir,” dedim. “Birlikte gözden geçiririz.”

“Dokuzda sendeyim,” dedi Cemal.

Pazartesi öğle oldu, Cemal yok. Tam ikiye beş kala geldi. Maketi uzattı. Bakınca beynimden vurulmuşa döndüm. Eski derginin tıpatıp aynı!

“Yahu,” dedim, “biz ne konuşmuştuk?”

“Çocuk dergisi böyle olur,” dedi Cemal. “Çocuklar böyle dergi istiyor.”

“O zaman niye 5.000 satıyor diye kapatıldı? Yeni maket hazırlamayı niye kabul ettin?”

Maketi masanın üstüne bırakıp gazeteye fırladım. Toplantıya.

Abdi Bey, “Maketi getirdin mi?” diye sordu.

“Hayır,” dedim.

Abdi Bey şöyle bir baktı yüzüme. İşin içinde birşeyler olduğunu anladı.ERCÜMENT BEYLE NURETTİN BEYE DÖNDÜ. “Benim Ülkü’ye güvenim var. Projeyi onaylayalım,” dedi.

Maket bile görülmeden onay verildi.

Büroya döndüğümde Cemal yoktu.

Edip Alşar’ı buldum hemen. Sevgili Edip Bey, Arkın Yayınevi’nde yıllarca teknik yönetmenlik yapmıştı. Geldi. Derginin teknik yanını ona teslim ettim. Bir grafikçi, bir pikajcı, bir de dizgici ile yola çıktık.

Kısa sürede hiç ummadığımız bir satışa, 100.000’e ulaşacaktık. O arada sadece okurlarımız değil, bizler de çok şey öğrenecek, çok şey kazanacaktık.

Milliyet Çocuk Dergisi’nin başlangıçtaki çekirdek kadrosu beş kişiydi. Benim yanımsıra bir teknik yönetmen, bir grafikçi, bir pikajcı, bir de dizgici vardı.

Dizgici dedim, hemen belirtelim... Şimdiki dizgi makineleri, daha doğrusu bilgisayarlar o zaman neredel.. Elektrikli bir daktilomuz vardı. Dergi onunla diziliyordu. Pikajcı, daktilodan çıkan kâğıtları kesiyor, biçiyor, sayfa düzenine göre kartonlara yapıştırıyordu. Yapıştırma işlemi için

mum makinesi kullanılırdı başka yerlerde; bu, pikajcıya büyük kolaylık sağlardı. Kartonlara yapıştırılan kâğıtlar kolayca sökülüp yeniden yapıştırılabilirdi. Bizim bir mum makinemiz bile yoktu. Doğru yere yapıştırdın yapıştırdın! Yoksa yandın! Sökemezdin bir daha...

Mum makinesi üç kuruşluk bir araçtı. Gazetenin Genel Müdürü Nurettin (Demirkol) Beye gittim. Bir mum makinesi sözü aldım. Bir hafta, on gün, mum makinesi yok. Her gün: “Nurettin Bey... mum makinesi...” Her gün yanıt: “Yarın geliyor...”

Sonunda bir gün odasına daldım Nurettin Beyin. Karşısına oturdum. “Mum makinesi yayınevine gitmeden ben buradan ayrılmıyorum,” dedim. “Bugün yollarım,” dedi Nurettin Bey. “Burada bekleyeceğim,” dedim. “Zaten öğleden sonra 4’e kadar gelmezse caddede, pencerenizin önünde gösteri var. Yayınevindeki arkadaşlar hazırlandı. Pankartlar yazıldı.”

Nurettin Bey dünyanın en tatlı, en keyifli insanlarından biriydi. Dosttu. Sevecendi. Birbirimizi pek severdik. Yayıncılığım boyunca Abdi Beyle birlikte bana büyük destek vermişti.

Güldü. “Neler yazdınız pankartlara?” dedi.

“Eğlenceli şeyler,” dedim. “bir sürü saçmalık. ‘Kadifeden kesesi / Nerde mum makinesi?’ gibi. Okursunuz.”

Telefona sarıldı Nurettin Bey. Siparişi verdi. “Hemen yollayın,” dedi. Ben de yayınevinden Ulvi Beyi aradım. “Nurettin Beyin odasındayım. Mum makinesi gelince bana haber verin,” dedim.

Nurettin Bey baktı ki, iş ciddi, üç-beş telefon daha etti. İkışer çaydan sonra Ulvi Bey aradı, mum makinesinin geldiğini söyledi.

Buna pikajcımız kadar Nurettin Bey de sevindi.

Niye yazıyorum bunları? Ara Güler, “Fotoğraf, makineyle değil, beyinle, yürekle çekilir,” demişti. “En güzel daktilo benim olsa, en iyi romanları ben mi yazarım?”

Yayıncılık serüvenimizde de öyleydi. Şimdiki teknoloji bir yana, o günkü düzeyin de çok altında teknik koşullarla çalışıyor, haftada 64 sayfalık dergi hazırlıyorduk. Beş kişi. Yüreğimizle.

Bu beş kişiye kısa süre sonra iki kişi daha katıldı. Bodrum'dan tanıdığım gencecik iki kişi. Mehmet'le Naci.

Mehmet İlkorur yayınevine geldi bir gün. İstanbul'a yerleşeceğini, iş aradığını söyledi. O gün bir okul röportajı istedim kendisinden. Yaptı getirdi. Getirdiği gün de sürekli kadroya aldım. Çalışkanlığıyla, coşkusuyla, titizliğiyle hemen sivrildi. Derginin Yazı İşleri Yönetmeni oldu. Başarısını hep sürdürdü.

Naci de öyle. Ona "libero" derdim. O anda yapılacak ne iş varsa kolları sıvardı hemen. Hepsinin de üstesinden gelirdi. Gülümseyerek. Sessizce.

Milliyet Çocuk Dergisi başarılı olduysa, onu başarıya taşıyan, hep sevgiyle anacağım bu arkadaşları.

Kadro-dışı yazar-çizerlerimiz de vardı. Başta sevgili Mıstık. *Uzay Çocukları*'yla, *Bizim Ali*'yle yalnız küçük okurların değil, anne-babaların da sevgilisi oldu. Sonra İsmail Gülgeç, Tan Oral. Sürekli yazarlarımız Haldun Taner, Orhan Boran. Köşe yazarlarımız Halit Kıvanç, Umur Bugay. Kısa sürede derginin can damarında yerini alan Yalvaç Ural.

Dağıtım ekibinin de hakkını vermeliyim. Gazetenin Dağıtım Müdürü Mustafa Eröz'ün yanında görev yapan Niyazi Yeşil'le inanılmaz bir işbirliği gerçekleştirdik. Okurun nabzını sürekli denetledik. Niyazi, "tatil trafiği"ne göre dağıtımı neredeyse her hafta yeniden planladı. Yaz aylarında başka dergilerin satışı düşerken bizim satışımız arttı.

Bütün bunlar bir karnaval havası içinde gerçekleşti. Hepimiz, yaşitlarımıza dergi hazırlayan birer çocuktuk sanki. Ben Genel Yönetmen değilim, Mehmet Yazı İşleri Yönetmeni değildi, Edip Bey Teknik Yönetmen değildi, Emine Hanım bile temizlikçi değildi. Herkes aynı sınıfın öğrencisi gibiydi.

Dersi bile oyuna çevirmiştik. Esnemiyor, sıkıntıdan patlamıyor, "te-neffüs zili"nin çalmasını hiç istemiyorduk.

Günün birinde Metin Deniz, Umur'un bir fotoğrafını gösterdi bana. Kendisi çekmiş. Umur, bir lambanın altında Notre Dame'ın kambu-

ru gibi poz vermiş. Fotoğrafı aldım. Altına “Sana da benim gibi çektiren mi var?” yazdım. Sonra ekledim: “*Milliyet Çocuk Dergisi* - Mini Poster - Umur Bugay”. Fotoğrafı kitap kapaklarımızı basan Ferit’e (Erkman) verdim. “Bir kartonun yanında boşluk kalırsa, bunu da basıver,” dedim. Çok geçmedi, Ferit, Umur’un avuç içi büyüklüğünde 3000 kadar “mini poster”iyle geldi.

Birkaç gün sonra Umur yazısını getirdi yayınevine. Mehmet, Edip Bey, grafikçi İsmet, çevresini sardık hemen.

“Umur,” dedim, “dergide artık yazarların mini posterlerini vereceğiz. Senin posterinle başlıyoruz.”

Bir kucak dolusu mini posteri uzattım.

Umur uzun süre baktı kendi resmine. Dili tutuldu. Neden sonra kekelemeye başladı: “Şimdi... bu... ben miyim?.. Yazısı da var... Sana da benim gibi çektiren...”

Sözünü tamamlayamadı. Bir iskemleye yığıldı. Ancak bir bardak su içtikten sonra kendine gelebildi. Kahkahalar arasında gerçeği anlattık kendisine. Alı al moru mor ayağa fırladı. “Verin şunları,” dedi, “eve götürüp ben de karımı korkutayım.”

Atasözlerine pek düşkünlüğüm yok. Birbirleriyle çelişkili nicelerine rastlamışımıdır. Ama “Ağaç yaşken eğilir”in doğruluğuna yedek subay öğretmenlik dönemimde tanık oldum, *Milliyet Çocuk Dergisi* serüvenim sırasında da iyice inandım.

Dergiyi hazırlarken neredeyse herkes, “Aman,” diyordu, “bol bol çizgi-roman koyun. Çocuklar onlara bayılıyor. Yazıları az tutun. Yoksa sıkılır, dergiyi bırakırlar.”

“Peki ama,” diye düşünüyordum, “biz de çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmaya çalışmazsak, kim yapacak bunu?”

“Çocuklar değişir” dedim kendi kendime.

Önce Haldun Taner’i buldum. Dergiyi mitologyadan öyküler yazıp yazamayacağını sordum. Hemen kabul etti Haldun Bey.

Sonra Orhan Boran’la konuştum. Ünlü Yuki’sini yeniden canlandırmasını istedim. O da “olur” dedi coşkuyla.

Bu iki yazı dizisini Anadolu kentleriyle, günlük yaşamımızla, bilimle ilgili başkaları da izleyecekti.

Dergiye köşe yazarları da gerekiyordu. Halit Kıvanç'la Umur Bugay da bunu üstlendiler. Umur'un "Babaaa" genel başlıklı yazıları, ileride yaratacağı "Bizimkiler" dizisinin kaynağı olacaktı.

Sonra şiirler, öyküler. Her sayı mutlaka bir öykü. Ünlü yazarlarımızdan. İlk sayının öyküsünü Aziz Nesin'den aldık. Daha sonra neredeyse bütün ünlü yazarlarımız bize çocuk öyküleri yazdılar.

Dergi yayınlanmadan eleştiriler başladı: "Yahu, siz büyükler için mi dergi hazırlıyorsunuz? Bu yazıları, bu öyküleri kim okur?"

Başlangıçta belki pek ilgilenmezlerdi; ama zamanla tiryakisi olurlardı. Buna yürekten inanıyordum. Arkadaşlarımla birlikte.

Çizgi-roman elbette olacaktı. Mıstık'ın *Uzay Çocukları*'nın yanı sıra, *Pembe Panter* ile *Red Kit*'i düşündük. Bir de "western"... Yeni bir çizgi-roman bulduk: *Larry Yuma*.

İlk sayı 55.000 basıldı. Dağıtım yapıldı. Öğleye doğru bayilerden yeni siparişler gelmeye başladı. İkinci sayıyı daha fazla bastık.

Dergide bir de "mini-poster" veriyorduk. Red Kit, Pembe Panter, hayvan fotoğrafları... O sıralarda televizyonda *Zengin ve Yoksul* dizisi ortalığı kasıp kavuruyordu. Hele Tom'a herkes bayılıyordu. Nereye gitsen Tom! Dizide öldürüldüğünün kırkıncı günü Fatih'te yaşlı bir kadın onun için mevlût bile okutmuştu!

Nick Nolte oynuyordu Tom'u. Henüz o kadar ünlü değildi. Gazete arşivlerinde fotoğraflarını ara ki bulasın!

Satış Müdürü Mustafa Eröz'e, "Tom'un posterini versek," dedim.

"85.000 basarız!" dedi. "Ama boşuna arama. Fotoğrafı yok. Bizim *Hey* dergisi bile aradı, bulamadı. Ne bizde var, ne *Hürriyet*'te, ne ajanslarda..."

Nick Nolte, Columbia şirketinin *Deep* filminde oynuyordu o sıralar. Hemen teleksin başına geçtim. Columbia'nın Londra bürosu yöneticisini tanıyordum. Nick Nolte'nin renkli "dia"larını istedim. Bir saat sonra yanıt geldi. "Dia"lar ilk uçağa yetiştirilmişti.

Tom'un posterini verdik ertesi sayı. Satışımız 85.000'e fırladı birdenbire. Bu sayı daha sonraları 100.000'e ulaşacaktı. Nick Nolte uzun süre Anadolu'da otobüslerin, minibüslerin arka camlarına konuk oldu.

Çocukların tepkisini merak ediyordum. İlk sayıyla birlikte okurlar arasında bir soruşturma yapmak istedim. "Boşuna uğraşma," dediler, "büyükler bile zahmet edip yanıt vermiyor. Çocuklar mı verecek!"

Bir karne hazırlattım. "*Milliyet Çocuk Dergisi Karnesi*". Tıpkı ilkokul öğrencilerinin okulda aldığı karneler gibi. Dersler yerine yazıların, dizilerin adlarını yazdırdım. Çocuklar herbirinin karşısına "Peki, İyi, Orta, Zayıf, Pekzayıf" diye not atacaklardı.

Çocuklar kendilerini öğretmen yerine koydular. Dergiden çıkan karneleri doldurup postaladılar bize. Bir hafta boyunca her gün çuvalarla karne geldi.

Sonuç... En sevilen *Larry Yuma*... En seilmeyen ise "Öyküler"...

Yılmadık. Bildiğimiz yolda yürüdük. Ağacı yaşken eğmeye çalışarak.

Altı ay sonra yaptığımız soruşturmanın sonuçlarını alınca, neredeyse hüngür hüngür ağlayacaktım. *Larry Yuma* altıncılığa düşmüş, tahta ise "Öyküler" kurulmuştu. Arada sürekli yazarlarımız vardı.

Milliyet Çocuk Dergisi serüvenimiz küçük bir kitap olur. Teknik olanakların (ya da olanaksızlıkların) umutlarımızı zorladığı güç anlar da yaşadık, inanılmaz keyifli olaylar da.

Birini hatırlıyorum. Bir okurumuz, her hafta yarışmalarımıza katılır, bulmacaları çözer, bize yollar, ödül kazanmak için kurada adının çıkmasını beklerdi. Hiç şaşmazdı. Her hafta artık zarfından tanırdık onu.

"Bunda ne var?" diyeceksiniz. Okurumuz koskoca bir adamdı. Orta Anadolu kentlerinden birinin Cumhuriyet savcısı. Yanıtları yazdığı kâğıdı imzalıyor, imzasının altına bir de mühür basıyordu.

Baktık, kurada adı hiç çıkmıyor, kendisine *Times Dünya Tarihi Atlası*'nı özel ödül olarak yolladık.

TELE YUNUS

Milliyet Çocuk Dergisi'nde Haldun Taner mitologyadan öyküler anlatıyordu sayfasında. Dizisi sona erdi. Yeni bir diziye başlayacağını söyledi.

Derginin basımevine verilmesi gereken gün geldi çattı. Haldun Bey ortalarda yok. Arıyoruz, bulamıyoruz. Teknik yönetmenimiz Edip Alşar kıvranıyor. "Ülkü Bey, sayfalar boş, ne yapacağız?" diyor. Bir saat içinde sayfaların hazır olması gerek. Çaresiz, geçtim dizginin başına. *Tele Yunus* diye bir başlık attım, başladım yazmaya. Mıstık'a ortalarından yokolmamasını söyledik. Ben yazıyorum, Mıstık gelip tepemden yazıyı okuyor, Edip Bey de arada uyarıyor: "Ülkü Bey, 12 satır daha..."

O sayıdaki boşluğu *Tele Yunus*'la giderelim istemiştik. Ama yazı yayınlanınca okurlardan mektup yağmaya başladı. Çocuklar, aslında televizyon programlarının eleştirileri olan bu öykülerde kendi seslerini bulmuşlardı. Mıstık'ın çizgileriyle de renklenmiş öykü, diziye dönüştü, aylarca sürdü. Bu arada okur isteklerinin ardı arkası kesilmiyordu. "Tele Yunus, Eurovision'a katılsın..." "Tele Yunus, Başbakan'la röportaj yapsın..." "Tele Yunus, *Charlie'nin Melekleri*'nde Charlie'nin kim olduğunu ortaya çıkarsın..."

Kısa bir yaz tatili için Bodrum'dayım. Arkadaşların çocukları, "Ülkü amca," dediler, "*Milliyet Çocuk*'da niye fotoroman yok?"

"İsterseniz birlikte hazırlayalım," dedim.

Paul Berna'dan çevirdiğim *Sokak Çalgıcısı* romanını hemen uyarladık. Ertesi gün de çekime başladık. On çocuk oynuyor baş rolde. Büyüklere ise Bodrum'a tatile gelen anlı şanlı sinema-tiyatro oyuncularınız canlandırıyor. "Konuk sanatçı" olarak. Çekim bitti. Bir baktım, Altan Erbulak! "Nerede kalıyorsun?" dedim. "Gümbet'te," dedi. Ertesi gün, çocuklardan Erdener'i aldım yanıma, doğru Gümbet'e. Altan'la birkaç sahne çekip fotoromana yerleştirdik. İki gün sonra Fikret Hakan! Pazar kurulmuştu o gün. Fikret karpuzcu oldu, bizim yapıt daha zenginleşti.

Ertesi ay *Bodrum Takımı'nı* dergide yayınlamaya başladık. Yine mektuplar... "Biz de Malatya Takımı kurduk, gelin bizi de çekin..." "On arkadaş birleştik, Giresun Takımı olduk; bizi de fotoroman yapın..."

Öyle bir takım yaratılmıştı ki, sahaya çıksa Fenerbahçe kadar seyirci toplardı.

“SİZ MOSKOVA’YA NİÇİN GİTMİYORSUNUZ?”

Milliyet Yayınları serüvenim anılarla dolu. Gazetede Abdi Beyin sürekli desteği, yakınlığı, “Patron”un, Ercüment Beyin inancı olmasa ne yapardım bilmem.

Günün birinde Ertuğrul Kesim geldi yayınevine. Kesim Ajans’ın yöneticisiydi. Bazı kitapların Türkiye’de yayın haklarını alıyorduk onlardan. “Ülkü,” dedi, “elimde bir dergi var. *Marko*. 52 sayılıklı bir çizgi-roman dergisi. Biri ilgileniyor. Ama size vermek istiyorum. Gazeteye gittim. Hiçbir yetkili yok. Saat 4’e kadar bana bir yanıt alabilir misin?”

Marko’nun çizgi-filmi televizyonda da yayınlanıyordu o sıralar. Büyük ilgi görüyordu çocuklardan. Hemen gazeteye koştum. Ercüment Bey Londra’da, Abdi Bey de yurt dışında. Nurettin Bey ise Uludağ’da. Gerçekten de sözleşmeye imza atacak kimse yok. Yayınevi basacak olsa ben imzalayacağım. Ama dergiyi gazete yayınlayacak. Büroma döndüm. Öğleden sonra Ertuğrul Bey gelince de, “Ver sözleşmeyi,” dedim, bastım imzayı.

Sonra teleksin başına geçip Ercüment Beye bir not ilettim: “Bir çocuğunuz oldu. Adı *Marko*.”

Derginin ilk sayısını bastık. Satışa çıkarılmadan bir gün önce Ercüment Bey Londra’dan geldi. Dergiyi gördü.

Görür görmez de, “Eyvah”ı çekti. “Yahu,” dedi, “5 lira fiyat koymuşsun! Kim alacak bunu?”

“Daha düşük fiyat koyamazdık ki,” dedim.

“Kaç bastınız?”

“50.000.”

“Sen çıldırmışsın!” dedi Ercüment Bey. “10.000 satsın, benden sana bir altın madalya!”

Dergi ertesi gün satışa çıkarıldı. İki saat içinde tükendi. Öğleden sonra da ikinci baskıya geçildi.

Akşamüstü bir odacı geldi gazeteden. Elinde küçük bir paket. “Ercüment Bey gönderdi,” dedi.

Paketi açtım. Bir kutu. Kutunun içinde bir altın. Kurdele bağlanmış. Yanında Ercüment Beyin kartviziti. Arkasında iki kelime: “Teşekkürler... Marko.”

Milliyet Yayınları'nın Genel Yönetmeni olunca beni sevenlerin, hatırlayanların sayısı birdenbire artmıştı nedense. Yolda “lûtfen” selam veren birtakım yazarlar artık yalnız bırakmıyorlardı beni. “Ülkücüğüm, hayırlı olsun!... Yahu, ne zamandır görüşemedik!”

“Ne zamandır!..” Bir yıldır, beş yıldır, on beş yıldır belki...

Ellerinde de “yeni bitirdikleri” kitapları oluyordu.

Yalnız yazarlar mı? Yabancı diplomatlar da ziyarete geliyordu arada. İlk ziyaretçilerimden biri, Amerikan Konsolosluğu'ndandı. Basın Ataşesi.

Bir kitap uzattı. Yeni Başkan seçilen Jimmy Carter'ın yaşam öyküsü.

“Bunu yayınlayacaksınız,” dedi.

Tepem attı. “Burada hangi kitabın yayınlanacağına ben karar veririm,” dedim. “Siz şimdi o kitabı çantanıza koyup kahvenizi için.”

Kahvesini bile içmeden çıktı gitti.

Bir hafta kadar sonra da SSCB Basın Ataşesi.

Türkçe konuşuyor.

“Ülkü Bey, siz Moskova'ya niçin gitmiyorsunuz?”

“Gittim,” dedim.

“Ülkü Bey, siz Moskova'ya niçin gitmiyorsunuz?”

“Gittim.”

“Ülkü Bey, ben size soruyorum: Siz Moskova'ya niçin gitmiyorsunuz?”

Susuyorum artık. Yüzüne bakıyorum.

“Ülkü Bey, biliyor musunuz ben niçin geldim buraya?”

“Niçin geldiniz?”

“Ben sizi Moskova'ya davet etmek için geldim. Önümüzdeki perşembe günü Moskova'da olacaksınız.”

“Anlamadım,” dedim.

“Her şey hazır. Önümüzdeki perşembe Moskova'da olacaksınız.”

Davet etmiyor, "lütuf"da bulunuyor! Hemen üstüne atlayacağım sanki, "Aman, daha önce olmaz mı?" diyeceğim.

"Ben," dedim, "önümüzdeki perşembe Moskova'da olmayacağım. Burada, bu masanın başında olacağım."

"Ben..."

"Siz nerede olacaksınız, onu bilemem."

Gitti. Kemal Özer'i görmüş bir süre sonra. "Bu Ülkü Tamer," demiş, "galiba antikomünist."

ABDİ İPEKÇİ'YLE BODRUM

"Hazırlan," dedi Abdi Bey, "Yarın Bodrum'a gidiyoruz."

"Sahi mi, Abdi Bey?" dedim.

Güldü. "Bodrum Bodrum deyip duruyorsun. Bir de biz görelim. Hafta sonu kalır, döneriz."

İzmir'e uçak biletlerini aldırış bile. İsmail Sivri'ye de telefon etmiş. İrfan, gazetenin arabasıyla bizi Çiğli'den alıp Bodrum'a götürecek. Ona da gün doğdu. İki gün Bodrum'da dinlenir artık.

Beni uyarmışlardı: "Abdi Bey uçağı kaçırarak diye Yeşilköy'de yüreğin ağzına gelmesin. Hep son dakikada gelir."

Gerçekten de öyle oldu. Herkes uçağı binerken yetişti Abdi Bey. Yanında eşi de vardı. Sibel Hanım. Yürek çarpıntılarım Çiğli'ye kadar kesilmedi.

Nerede şimdiki Bodrum? 1970'lerde ufacık bir kasabaydı. İki yazlık sinema. Artemis Pansiyon, Nereid Pansiyon. Halıkarnas, on odalı bir oteldi. Köfteci Sakallı, köfteci Nasip, ahçı Lâtif, Körfez Restoran, Han Restoran, Kale Restoran, Gemibaşı. Azmakbaşı kahvesi, Yalıkahve, sokak arasında birkaç kahve daha. İrme Kitabevi, gazeteci Recep Cingöz. Bakkallar, terziler. Çarşıdaki kasaptan et bulmak bile sorundu. Haftada bir pazar kurulurdu.

Akşama doğru geldik Bodrum'a. İzmir'de sevgili İsmail Sivri bizi kolay kolay bırakmamıştı çünkü. İrfan o eski yolu üç saatte aldı, bizi Bodrum'a "uçurdu". Artemis'e yerleştik. Yerleşir yerleşmez de sokağa attık kendimizi. Arkadaşları buldum. Gemibaşı'nda kaldırıma bir masa kuruldu hemen.

Abdi Beyin ünlü bir “gülme krizi” vardı. Bazen tutamazdı kendini. İki büklüm, kahkahayla inleme arasında garip bir ses çıkararak dakikalarca gülerdi. Onu tanımayanlar şaşırırlar, ne yapacaklarını bilemezlerdi.

Yemekte Antep ağzıyla bir fıkra anlatacağım tuttu. Abdi Beyin de gülme krizi tuttu. Eyvah! Masada herkeste büyük bir telaş! Bir şey oluyor sandılar Abdi Beye. Hurşit, motosikletine yöneldi: “Ben Âlim Beyi (Bodrum’un tek doktoru) getireyim.”

Sibel Hanımla ben herkesi yatıştırmaya çalışıyoruz. “Yok bir şey” gibilerden kaş-göz işaretleri yapıyoruz. O arada Hurşit’i oturtmaya uğraşıyorum. Ne fayda! Abdi Bey iki büklüm olmuş yine, inliyor.

Neyse, birkaç dakika sonra geçti kriz. Yemek keyifle sürdü.

Kahvelerimizi içerken, “Bir diskoya gidelim,” dedi Abdi Bey.

Bodrum’da diskonun ne işi var?

Ama varmış. Yeni açılmış. Kale Restoran’ın yanında. Kalktık, disko-ya yöneldik.

Ben o güne kadar daha disko kapısından içeri adım atmamışım. Her yanımlı ter bastı. Çaresiz... Herkes dansetti, ben hoplayıp zıplayarak durumu idare etmeye çalıştım.

Çıkınca, “Biliyor musunuz, Abdi Bey,” dedim, “beni diskoya ilk götüren insan sizsiniz.”

Gülerek omuzuma vurdu. “Eee,” dedi, “artık kanına girdim bir kere. Yayınevinden gazeteye gelirken de zıplaya zıplaya gelirsin.”

Ertesi sabah Torba’ya gittik. Bomboş bir yer. Sadece bir kahve var iskelede. Oktay’ın küçük tersanesinde oturup denize baktık.

“Çok sevdim Bodrum’u,” dedi Abdi Bey. “Hele buraya bayıldım. Tam şurası bizim olsa da, bir yazlık yapsak.”

Bir ay sonra iki arkadaşım Bodrum’a gidiyorlardı. Site yapmak için arsa bakacaklardı. “Bir de Torba’ya, Oktay’ın tersanesinin olduğu yere bak-sanıza,” dedim.

Kısa süre sonra çıkıp geldiler. “O arsayı aldık. On iki ev yapılabilir. Biri Abdi Beyin, biri senin. On kişi daha bulun, hemen evleri çikalım.”

Ne kadar sevinmişti Abdi Bey. Ama şimdiki “Abdi İpekçi Sitesi”ni görmeye ömrü yetmedi. Ben de orada Abdi Beysiz oturmayı içime sindiremediğim için parselimi bir televizyonla bir video parasına sattım.

ONU TANIDIM YA...

Ninem, düş yorumlama ustasıydı. Kendi gördüğü ya da bizim gördüğümüz düşleri yorumlarken, hayal gücü sınır tanımazdı. En korktuğu düş de diş kırılmasıydı. “Eyvah,” derdi, “birinin ölüm haberini alacağız.”

Dört kere dişim kırıldı düşte. İlkinde, Mustafa Dayı’nın küçük oğlunun öldüğü haberi geldi. Eskişehir’de lise öğrencisiydi. Cahit Atay’ın *Pusuda*’sını oynuyorlardı. Bir tüfeği kurusıkı doldurmaya kalkmışlar. Ama becerememişler. Yüreğine saplanan keçe parçasıyla oyun sırasında sahnede öldü.

İkincisinde Ali Dayı’nın kızı, güzeller güzeli Aysel ablanın ölümü. Annemi yitirmeden bir gece önce, düşümde üçüncü kere dişim kırıldı.

Dördüncüsünde Roma’daydım.

Corriera della Sera gazetesi, dünyada yayınlanan on dergi yöneticisini Milano’ya davet etmiş, üç gün süren bir toplantı düzenlemişti. Türkiye’den de beni çağırdılar. Milano’ya gittim. Oradan Floransa’ya. Sonra bir gün Roma.

O gece Roma’da o korkunç düşü gördüm yine. Öyle çatırtıyla kırıldı ki dişim, kan-ter içinde yataktan fırladım. Sabaha kadar da uyuyamadım. Uçağa bindim. “Şimdi uçak düşecek,” diyordum. “Galiba kendi ölümümü gördüm.”

İstanbul’a geldim. Eve girdim. Biraz sonra telefon. Mehmet Ilkorrur. “Ülkü ağabey, Abdi Beyi vurmuşlar.”

Anlamadım. “Ne diyorsun sen?”

“Abdi Beyi, Abdi İpekçi’yi vurmuşlar.”

Televizyon açık. Haberlerde öyle bir şey söylenmedi.

Gazeteyi aradım hemen. Yazı İşleri’ni bağlattım. Doğru.

Şişli Etfal Hastanesi'ne koştum. Bahçeyi *Milliyet* çalışanları doldurmuş.ERCÜMENT BEYLE NURETTİN BEY DE ORADA.

“Abdi Bey nasıl?” dedim Nurettin Beye.

Nurettin Bey boynuma sarıldı. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

“Abdi’yi kaybettik.”

Abdi Bey dünyanın en ciddi insanıydı belki. Onu tanıyınca, dünyanın en keyifli insanı olduğunu da anladınız.

Cevdet Sunay Cumhurbaşkanı'yken Sovyetler Birliği'ne davet edilmişti. Yolculuğa bazı gazeteciler de katılmışlardı.

Leningrad'da bir müzeyi gezerlerken, Sunay parçalardan biriyle ilgilenmiş.

Müze görevlileri hemen açıklama yapmışlar: “Efendim, bu İsa’dan önce bilmemkaçıncı yüzyıldan kalma...”

Sunay kafasını kaldırıp soruyu patlatmış:

“Sakın antika olmasın?”

“Herkes dönüp bana baktı,” demişti Abdi Bey. “Gülme krizim tutacak mı diye. Tutsaydı rezil olacaktık.”

Bazı insanlar vardır, tanıdığınıza sevinirsiniz. Onları tanımak onur verir size, değerlerinize yeni değerler katar.

Bazı insanları tanımak ise bunların ötesinde, bunların üstünde duygular yaratır.

“Onu tanıdım ya, dünyaya geldiğime değdi” diyebileceğim birkaç kişiden biriydi Abdi Bey.

PERİDE CELÂL

Peride Celâl, bence, günümüz Türk edebiyatının yüz aklarından biri. Kendisini tanımaktan kıvanç duyduğum yazarlar arasında yer alıyor. Ama onunla ilk karşılaştığım gün böyle düşünmediğimi itiraf etmem gerek.

Milliyet Yayınları'nın başına yeni geçmiştim. ERCÜMENT KARACAN İLE ABDİ İPEKÇİ, BENİ CAĞALOĞLU'NDA GAZETECİLER CEMİYETİ BİNASINDAKİ ASMA

kata uğurlarken, “Ne yaparsan yap,” demişlerdi. Ben de kolları sıvamış, nitelikli bir yayın programı hazırlamaya koyulmuştum.

O hafta içinde Peride Celâl telefon etti. Bir kitabı için görüşmek istediğini söyledi. *Üç Yirmidört Saat* romanı *Milliyet* gazetesinde yayınlanıyordu. Belli ki, kitabın *Milliyet* Yayınları arasında çıkmasını isteyecekti. Gönülsüzce kendisine bir randevu verdim.

“Gönülsüzce” diyorum, çünkü kafamda belirli bir “Peride Celâl imajı” vardı. Benim için Kerime Nadir’ler, Muazzez Tahsin’ler çizgisinde yer alan bir yazardı o. Böyle yazarların kitaplarını yayınlamayı ise düşünmüyordum. Ne etsem de kendisini kırmadan kitabını geri çevirseydim?

Peride Hanım geldi. Dünyanın en zarif insanlarından biri. Onun inceliğini, “hanımefendiliği”ni görünce, kitabını geri çevirmek daha da güç geldi bana. Ama, “Yayın programımız çok yüklü. Kitabınızı yayınlamamız şimdilik olanaksız,” dedim. Üzüldü Peride Hanım. Yine de teşekkür edip gitti.

O gittikten sonra düşünmeye başladım. “Ülkü,” dedim kendi kendime, “sen bu kitabı okudun mu? Okumadın. Madem bu masaya oturdun, okumadığın bir kitabı nasıl geri çevirirsin! Ya haksızlık ediyorsan? Bir yayınevi yöneteceksen, önyargılardan sıyrılmalıydın.”

Arkadaşlardan birini gazeteye gönderip *Üç Yirmidört Saat*’i getirttim. Bir tomar gazeteyi eve götürüp o gece okudum romanı. Okur okumaz da Peride Hanıma gerçekten haksızlık ettiğimi anladım.

Ertesi sabah ilk işim kendisine telefon etmek oldu. Mümkünse bir daha görüşmek istediğimi söyledim. O gün öğleden sonra geldi.

Her şeyi açık açık anlattım. Kafamdaki “imaj”dan, önyargıdan söz ettim. O gece *Üç Yirmidört Saat*’i okuduğumu, kitabı hemen yayınlamak istediğimi söyledim. Özür diledim.

“Biliyorum,” dedi Peride Hanım. “Dün yayınevinden çıkıp Çağaloğlu yokuşundan inerken, daha önce yazdığım bütün kitaplara lânet ediyordum.”

Üç Yirmidört Saat kısa süre sonra çıktı. Çıkar çıkmaz da okurların, eleştirmenlerin büyük ilgisiyle karşılandı. Benim gibi düşünenlerin kafala-

rındaki önyargı silinmişti. Peride Celâl çağdaş edebiyatımızda seçkin yerini almıştı.

Artık daha sonraki kitaplarını, önceden okumaya bile gerek duymadan, gönül rahatlığıyla, kıvançla yayınlıyordum.

AZİZ NESİN'İN “KÜLLİYAT”I

1970'lerin sonları ile 1980'lerin başları yayıncılığın belki de en güç dönemi idi. Giderler birdenbire fırlamış, kâğıda neredeyse her gün zam gelir olmuştu. Yönettiğim Milliyet Yayınları'nda bir kitabın ilk baskısını yapıyor, sıkıla sıkıla 25 lira satış fiyatı koyuyorduk. Kitap ummadığımız bir ilgi görüp de bir haftada tükenince, hemen ikinci baskısını yapıyorduk. On beş gün sonra çıkardığımız ikinci baskının satış fiyatı 35 lira oluyordu. Bu arada kâğıda yüzde yüz zam geliyordu çünkü.

Zamla kalsa iyi. Kâğıt da bulamıyorduk. İzmit Kâğıt Fabrikası'nda kâğıt yoktu. Artık piyasadan ne toparlayabilirsek ona basıyorduk kitapları. Bazen iki formaya yetecek kadar kâğıt buluyor, basımevindeki kitabın iki formasını bastırıyor, beklemeğe başlıyorduk. Üç formalık kâğıt mı bulduk, üç forma daha basılıyordu. Bu yüzden bir kitabın sayfaları renk renk oluyordu. Gri, beyaz, bej... Kalınca bir kitabı elinize alıp şöyle kenarından bakınız mı çizgi çizgi renkler görüyordunuz.

“Pijama gibi çizgili kitaplar yayınladık,” diyordum. “Bakalım ekose kitap basmayı ne zaman başaracağız?”

Bu koşullar içinde yayınlamayı başarabildiğimiz kitapları daha çok okura nasıl ulaştırabilirdik? Satış fiyatları, o günün koşulları içinde, gerçekten yüksekti. Fiyatları indirmenin tek yolu, giderleri kısmaktı. Peki ama neyi kısacaktık? Kâğıdın fiyatı belliydi zaten. İç baskı, kapak baskısı, kapak kartonu, ciltleme... Evet, kapak ve cilt giderlerini indirebilirdik.

Bir kitap genellikle 3000 basılıyordu. Baskı sayısını arttırabilirsek, kâğıt dışındaki giderler kitap başına daha azalacaktı.

Aklıma bir şey geldi. Aziz Nesin'i aradım. Ertesi gün geldi. Oturduk, uzun uzun konuştuk. Düşüncemi söyledim.

Aziz Nesin'in bütün kitaplarını basmak istiyordum. Onları haftalık dergi biçiminde yayınlıyacaktım. Her çarşamba satışa verilecekti. Kapak kartonu derdimiz yoktu. Ciltleme tel dikişle yapılacaktı. Her sayı 20.000 basılacaktı. Böylece giderler büyük ölçüde azalacak, dergi fiyatına kitap çıkaracaktık. Dergiler (fasiküller) biriktirilip ciltlenince ortaya bir "Aziz Nesin Külliyyatı" çıkacaktı. Bunun için cilt kapakları da hazırlatacaktık.

Aziz ağabey, düşünceme çok sıcak yaklaştı. Oracıkta "Evet" dedi. Biz de kolları sıvayıp işe giriştik.

Bir basımeviyle anlaştık. Her hafta pazartesi günleri, dizilmiş metinler yayınevine gelecek, düzeltileri yapılacaktı. Basımevi, o gece fasikülünü basacak, ciltciye gönderecekti. Salı günü öğleden sonra fasikülü ciltciden alıp *Milliyet* gazetesinin dağıtımını yapan Gameda'ya verecektik. "Kitap-dergi" çarşamba sabahı, gazete satıcılarında olacaktı.

"Külliyyat" inanılmaz bir ilgiyle karşılandı. Bu ucuz kitap çözümü okuru da, bizi de mutlu kıldı.

Birkaç ay sonra bir pazartesi günü saat iki sularında, o hafta çıkacak fasikülün dizgisinin basımevinden gelmediğini söylediler. Basımevine telefon ettik. Yanıt yok. Hemen bir arkadaşı gönderdim. Biraz sonra geldi. Basımevinin kapalı olduğunu söyledi.

"Kimse yok," dedi. "Kapı kilitli. Hepsi memlekete gitmiş. Bir ay sonra döneceklermiş."

İnsanın tepesinden kaynar sular nasıl boşanır, bunu o zaman yaşadım. Ne yapacaktık? Fasikülün ertesi gün dağıtıcıya teslim edilmesi gerekiyordu. Dizilecek metinler de yoktu ortada. Hepsi basımevinde kilitli kalmıştı.

Hiç çaresi yok, ne yapıp edecek, basımevine girip metinleri alacaktık.

Yayınevinin deposundan genç bir arkadaşla basımevine gidildi. Binanın tepesine çıkıldı. Arkadaşın beline ip bağlandı. Küçük bir pencere kırılarak *Topkapı* filmindeki gibi basımevine "iniş yapıldı".

Arkadaş araya taraya metinleri buldu. Yine iple yukarı çekildi; Aziz Nesin'in yazdıkları, yayınevine getirildi.

Ağaoğlu Basımevi'ni aradım. Mustafa Kemal Ağaoğlu'na hemen gelmesini rica ettim. Hızır gibi yetişti. Durumu anlattım. "Artık ne yaparsan yap, bu sayıyı yetiştir," dedim.

Metinleri alıp fırladı. On beş dakika sonra alı al moru mor döndü. "Tamam," dedi, "biz bunları sabaha kadar çalışıp basabileceğiz, ama bir sorun var."

"Nedir?"

"Bizde o harf karakterleri yok. Başka harf karakterleriyle istersen, dizeyim."

Olacak iş değildi bu. "Külliyat"ın bütünlüğü bozulurdu.

"Sen otur, bir kahve iç, biraz bekle," dedim.

Yayınevinden aynı arkadaşın cambazlığına başvuruldu yine. Delikanlı, beline ip bağlanıp indirildi. Harf kasası sökölüp yukarı çekildi, Ağaoğlu Basımevi'ne teslim edildi.

O sayı da gecikmeden piyasaya sunuldu!

"BENİM VAKTİM OLMADI..."

Milliyet Yayınları'nda bir roman yarışması açmıştk. Ülkemizde ne çok romancı varmış meğer! Postacının kolları kopuyor bize paket taşımaktan. Hepsi Seçiciler Kurulu'na iletilemez ya. Önce bir Ön Kurul'dan geçecek.

Yazarlar kendi adlarını yazmıyorlar yapıtlarının üstüne. Koşullardan biri de bu. "Rümuz" kullanılacak. Öyle ya, Seçiciler Kurulu etki altında kalmasın.

O "rümuz"lardan birini unutamıyorum: "Yazan: Sosyalizm ve İlk-bahar".

Hele bir roman geldi günün birinde. Daktiloyla yazılmamış. Kargacık burgacık bir el yazısıyla 500 sayfa. Bir de mektup:

"Romanı daktiloya çekmeye vaktim olmadı. El yazısıyla gönderiyorum. Birçok da imla yanlışlığı var. Gazetede imla yanlışlıklarını düzeltsinler, daktiloya çeksinler. Bu işle de yazılarını severek okuduğum Hasan Pulur bizzat meşgul olsun."

Romanı kaptığım gibi Hasan'a gitmiştim.

"Hadi, Hasan, gözün aydın! Bir çocuğun oldu!"

BİR FİLMİN ÖYKÜSÜ

1980 yılıydı. Tanıdığım ne kadar film “ithalatçısı” varsa, hepsine, yıllar önce yurt dışında izlediğim *Amarcord*’u neden getirmediklerini sormuştum. Yanıt hep aynıydı: “İş yapmaz.”

“Sanat” filmlerinden acıklı örnekler veriliyordu. Hiçbirinin iş yapmadığı söyleniyordu. Hele Fellini! “Daha o kadar çıldırmadık!” deniliyordu.

Dilimden anlayan iki kişi çıktı: Rahmetli Orhan Kurtuluş ile kardeşi İsmet Kurtuluş. Akün Film’in sahipleriydi; Emek Sineması’nı işletiyorlardı. Orhan Bey, “İstersen filmi sen getir; biz işletmesini yaparız,” dedi.

Milliyet Yayınları’nı yönetiyordum o sırada.

“Şimdi bir de filmciliğe mi başlayalım?” dedim.

“Neden olmasın?” dedi Orhan Bey.

Sahi, neden olmasın! Oracıkta, “Peki,” dedim. Yayınevine döner dönmez teleksin başına geçtim, Londra’ya, Milliyet kuruluşunun o zaman ki sahibi Ercüment Karacan’a tek satırlık bir not ilettim:

“Filmciliğe başlıyoruz. İlk filmimiz *Amarcord*. Saygılar.”

Yarın saat sonra yanıt geldi:

“Hayırlı olsun. Başarılar.”

Öyle bir insandı Ercüment Bey. Birine sorumluluk mu verecek, aynı oranda yetki de verirdi. Sonra da onun işine hiç karışmazdı.

Amarcord’un Türkiye haklarını satın aldık. Kısa bir süre sonra bir başka konu için Londra’ya gitmem gerekti. Ercüment Beyle buluştuk.

“Film çok güzel,” dedi Ercüment Bey. “Ama hazırlıklı ol, bir hafta bile afişte kalmaz.”

O sırada Londra’da bulunan Orhan Kurtuluş’u ziyaret ettik. Orhan Bey, “Beni bağışlayın, bu filmin işletmesini yapmayayım,” dedi.

“Neden?” diye sorduk.

“Filmi seyrettim. İş yapmayacak. Beni suçlarsınız.”

“Neden sizi suçlayalım!” dedi Ercüment Bey. Güldü. “Filmi suçlarız.”

Orhan Beyden ayrıldıktan sonra Columbia film şirketinin Londra bürosuna gittik. Bir başka filmle daha ilgileniyordum. Şirket yöneticisi, David Matalon, *Amarcord*’u satın aldığımızı duyunca, elini alına vurdu.

“Delisiniz siz!” diye bağırdı. “Daha ilk filmle batmayı kafanıza koymuşsunuz!”

Ercüment Bey, hiç unutamayacağım bir yanıt verdi ona:

“Bakın, ben patronum. Filmin iş yapmayacağını düşünüyorum. Türkiye’de işletmeciliğini yapacak kişi de öyle düşünüyor. Siz, yılların deneyimiyle, batacağımızı söylüyorsunuz. Ama işin başında Mr. Tamer var, biz *Amarcord*’la başlıyoruz.”

Filmin kopyası geldi. Çevirisini Rekin Teksoy’a yaptırdık. Kopyayı sansüre gönderdik.

Sansür Kurulu’nda pek şaşırmışlar. “Allah Allah, ne biçim film bu?” demişler. “Konusu filan da yok. Hangi akıllı getirmiş bunu?”

O şaşkınlık içinde, hiç makas atmadan (üstelik 12 Mart döneminde), filmin gösterilmesine izin verdiler.

Altıyazılar basıldı, afişler, gazete ilanları hazırlandı. O arada beni destekleyen, yüreklendiren tek kişi çıktı: İsmet Kurtuluş. Sevgili İsmet Bey, filmin başarısı için elinden geleni yaptı. Yüzünden hiç eksilmeyen gülümsemesiyle bir güç kaynağı oldu.

O zamanki bilet fiyatları 60 liraydı. Ödül almış filmler için bir ayrıcalık tanınmıştı. Ödüüllü filmlerin bilet fiyatları 90 liraydı. Ama Belediyeden 90 liralık tarife almak gerekiyordu.

Yayınevindeki sağ kolum, kendisini her zaman sevgiyle andığım Ulvi Okar, *Amarcord*’un En İyi Yabancı Film Oscar Ödülü aldığını belirten bir yazıyla Belediyeye başvurdu. Kendisine bunun kanıtlanması gerektiği söylenmiş. Biz de *Amarcord*’un Oscar ödüllü olduğunu yazan İngilizce sinema dergileri bulduk. Ulvi Bey onları götürdü Belediyeye. Döndüğünde yüzü asıktı. “Bunları da kanıt olarak kabul etmiyorlar,” dedi.

Amerikan Haberler Merkezi’nden ve Devlet Sinema-TV Enstitüsü’nden bu konuda mühürlü, imzalı yazılar aldım. Ulvi Beyle birlikte Belediyeye gittik.

Yetkili, “Bunlar da yeterli değil,” dedi. “Ödülün aslını getirmeniz gerek.”

“Siz şimdi Oscar heykelini mi istiyorsunuz?” dedim.

“Ne yapalım,” dedi yetkili, “mevzuat öyle.”

“Size Oscar heykelini getirmem,” dedim. “Neden getirmeyeceğimi de yarın *Milliyet* gazetesinde okursunuz.”

Kapıya yöneldik.

Yetkili, telaşla, “Bir dakika,” dedi. “Siz en iyisi, filmi aldığınız şirkete bir teleks çekin. Filmin ödüllü olup olmadığını sorun. Onların yanıtını getirin. Tarifeyi verelim.”

Doğru gazeteye gidip teleksin başına geçtim. Hiçbir yeri aramadan, teleksi daktilo gibi kullanıp başladım İngilizce yazmaya:

“Attention: Mr. Ernest Hemingway (Ernest Hemingway’in dikkatine)... *Amarcord* filminin ödül alıp almadığını lütfen bildirin. Saygılarımla. Ülku Tamer.”

Birkaç satır ara verdikten sonra devam ettim:

“Attention: Mr. Ulku Tamer. *Amarcord* En İyi Yabancı Film Oscar Ödülü almıştır. Saygılar. Ernest Hemingway.”

Kâğıdı telekten çıkarıp Belediye’ye götürdüm, yetkiliye uzattım.

Yetkili, kâğıda bir göz attı. “Hah,” dedi sonra. “Bakın, şimdi oldu.”

Böylece, 90 liralık tarife belgesini de aldık.

Görkemli bir gala düzenledik. Yazarlar, oyuncular, yönetmenler, gazeteciler Emek Sineması’nı doldurdu. Filmnden önce, getireceğimiz üç filmin, *Macarlar*’ın, *Kan Dâvâsı*’nın, *Tess*’in “fragman”larını gösterdik. İlk alkış orada koptu. İkinci alkış, *Amarcord*’un hemen başında, filmi Abdi İpekçi’nin anısına adadığımızı belirten yazıda geldi. Sonra film boyunca sürdü alkışlar. Perde kapanınca ise sinema alkıştan yıkılıyordu sanki.

Üç gün bile afişte kalamayacağı ileri sürülen *Amarcord*, ilk gösteriminde 19 hafta kapalı gişe oynayacaktı. Sinemanın yetkililerinden Hikmet Bey çok iyi hatırlar, filmi görmek için kalkup İzmir’den gelenler bile vardı. *Amarcord*, daha sonra iki yıl içinde üç kere daha “vizyona girecek”, aynı ilgiyi görecekti.

Bu arada ilginç olaylarla da karşılaştık. Bazı köşe yazarları, “Filmde Enternasyonal çalınıyor” diye yaygarayı kopardılar. Sivil polisler sinemayı basıp *Amarcord*’u (makinistin hinlik edip filmi keserek göstermesine engel

olmak amacıyla) makine dairesinden izlediler, notlar tuttular. Sonunda, belki *Milliyet*'i karşılarına almaktan çekindikleri için, "suç unsuru" bulmadıklarını söylediler. Ama bu olaydan sonra sansür bize karşı daha dikkatli davranacak, *Kan Davası*'ndan "sosyalizm" sözcüklerinin çıkartılmasını isteyecek, *Mephisto*'nun ülkemizde gösterilişine ise, "komünizm propagandası yapıyor" gerekçesiyle, izin vermeyecekti.

Gazetelerde, dergilerde, *Amarcord* üstüne dünyanın yazısı yayınlandı. Belki yanıyorum, ama bildiğim kadarıyla, ülkemizde hiçbir yabancı film üstüne bu kadar çok yazı yazılmamıştır. Hele Aziz Nesin'le Atilla Dorsay'ın tartışması... Ne büyük ilgi uyandırmıştı.

Amarcord'un üçüncü haftasıydı sanıyorum. Akün Film'i günlük ziyaretimde Orhan Kurtuluş'un yanında Met Film'in ortaklarından Erol Özpeçen'i gördüm.

"Gel bakalım," dedi Orhan Bey. "Sen Fellini getirirsin de, ben Visconti getiremez miyim!" Keyifle bir kahkaha attı. "Visconti'nin *Masumlar*'ını aldım!"

Erol Bey atıldı:

"Ben de *Teneke Trampet*'i getiriyorum."

Yeni bir dönem başlatıyordu *Amarcord*.

BİR MUHBİR VATANDAŞ

Milliyet Yayınları'nı yönettiğim sıralarda bir yazar bize fena halde takınmıştı. Günlük bir gazetede köşesi vardı. Sağcı kesimin etkili sözcülerinden biriydi. Yazdıkları önemsenir, görüşlerine değer verilirdi.

Önce *Milliyet Çocuk Dergisi*'ni diline doladı. Çocukları zehirlediğimizi öne sürdü. Aziz Nesin, Haldun Taner gibi sanatçılar büyükler için bile sakıncalıydı zaten; onları kalkıp da çocuklara tanıtmak planlı programlı bir "ihanet mekanizması"nın parçasıydı. Mistik'in çizgi-romanı *Uzay Çocukları*'nda bile gizli alçaklıklar aradı.

12 Eylül döneminde de iki kere ihbar etti bizi.

Fellini'nin *Amarcord*'unu getirmiştik. Bizim yazar köşesinde zehir zemberek bir yazı döşendi. Filmin ne kadar sakıncası varsa hepsini saydı döktü, "Devlet uyuyor mu, filmde Enternasyonal çalınıyor," dedi.

Bir sahnede Enternasyonal çalınıyordu gerçekten. Bir kilisenin çan kulesine yerleştirilen gramafondan Enternasyonal duyuluyordu; faşistler de kuleye ateş edip gramafonu "vuruyor", sonra da zafer çılgınlıkları atıyorlardı.

Benim bildiğim kadarıyla, bu sahneyi izleyen hiçbir yurttaşımız o anda komünist olmadı.

Ama Emek Sinemasını sivil polisler bastı.

Sinemanın makinisti, "Ağabey," diye anlatacaktı sonradan, "makinne dairesinin kapısına tık tık vuruldu. Açtım. Açar açmaz da anladım... Bunlar siyasi. Kılıkları öyle gösteriyor. 'Filmi seyredeceğiz,' dediler, gelip yanıma oturdular. Salonda seyretseler belki bir-iki sahne atlatırım diye düşünüyorlar. Makine dairesinin deliğinden filmi seyrettiler, not aldılar, sonra da gittiler."

O arada hem sinemanın hem de bizim filmin işletmeciliğini yapan İsmet Kurtuluş'a haber uçurmuş. Sevgili İsmet Bey, sansürün verdiği izin belgesini kapıp gelmiş.

Sonuçta yazarınız hayal kırıklığına uğradı. *Amarcord* yasaklanmadı. Belki de o dönemde bir de *Milliyet*'i karşılarına almaya çekinenler çıktı.

Yine o günlerde *Times Dünya Tarihi Atlası*'nı yayınlamıştık. Yazarımızdan bir ihbar daha... "Kitapta Barbaros'un aslen Rum olduğu yazılıyor... Türkiye'nin bir bölümü Ermenistan olarak gösteriliyor..."

Barbaros'un devşirme olduğu tarihsel bir gerçek. Bütün tarih kitapları yazıyor bunu. Ama Türkiye'nin bir bölümünün Ermenistan olarak gösterilmesi... Kitabı bir daha taradık, haritaları inceledik, öyle bir şey yok. Bugünkü Ermenistan'ın bulunduğu yerde Ermenistan yazıyor, o kadar.

Yazının çıktığı gün öğleden sonra iki subay geldi yayınevine. Bir *Times Dünya Tarihi Atlası* istediler, "İhbar var, soruşturma açacağız," dediler.

12 Eylül'ün en "atak" dönemi. Kolundan tutulan içeri atılıyor. Milliyet Dağıtım'ın yöneticisi Erol Öktem'le oturduk, her zaman sevgiyle, saygıyla andığım Ulvi Okar'ı da aldık yanımıza, yarı şaka yarı ciddi başladık

dalga geçmeye. İkisinin de sigara derdi yok. “Sen kartonları hazırlamaya bak,” dedi Ulvi Bey, “ziyaretçiye de izin vermezler ki sigara getirsin.”

Ne yalan söyleyeyim, iki gün diken üstünde oturduk. Yayınevinin programını hazırladık, biz yokken yapılacakların listesini çıkardık.

Üçüncü günün akşamı o iki subay yine geldi. Odama girdiler. Onlar girer girmez de Erol Beyle Ulvi Bey de damladılar hemen.

Ulvi Bey, gülererek, “Eh, biz hazırız,” dedi subaylara, “isterseniz birer çay içelim de öyle gidelim.”

Subaylar da güldüler. Biri, “Çay içeriz,” dedi, “ama ondan sonra biz kışlaya, siz evinize...”

Kısa bir duraklamadan sonra ekledi: “Sizi kutluyoruz. Son derece yararlı bir eser yayınlamışsınız. Zırvalara kulak asmayın. Gelmeyecektik ama hem sizi meraktan kurtaralım, hem de Paşamıza bir tane alalım dedik...”

Erol Bey tonlarca yükten kurtulmuş gibi masamın önündeki koltuğa çöktü, dahili telefona uzanıp, “Özhaaaaa,” diye bağırды, “sardır oradan on tane *Atlas*!”

BENZERLİĞİN BÖYLESİ

Milliyet Yayınları Genel Yönetmenliği yaptığım sıralarda zaman zaman Londra’ya giderdim. Her gidişimde de mutlaka iki kitabevine uğradım.

Bunlardan birincisi, dünyanın en büyük kitabevlerinden biriydi: Foyle’s. Tottenham Court Road’dan Leicester Square’e inerken sağda yükselekti. On binlerce kitap arasında neye bakacağımı şaşırır, çoğu kere sadece şiir kitaplarının bulunduğu bölüme bir göz atar, çıkardım.

Sonraki durağım, biraz aşağıda, sağdaki Zwemmer kitabevi olurdu.

Küçücük, çok daha sıcak bir kitabeviydi bu. Sanatla ilgili bir kitap mı arıyorsunuz, orada mutlaka bulurdunuz. Yoksa bile, sizin için getirtir, adresinize yollarlardı.

Zwemmer benim için vazgeçilmez bir uğrak yeri idi. Milliyet Yayınları için aradığım kitapların çoğunu orada bulabiliyordum.

Kitabevinin yöneticisi ufak tefek, sevimli, yaşlı bir kadındı. Ben parayı ödedikten sonra masasının başına oturur, faturayı yazıp bir zarfa koyar, gülümseyerek uzatırdı.

Milliyet Yayınları'ndan ayrıldıktan bir süre sonra yine gittim Londra'ya. Zwemmer kitabevine uğradım. Yönetici, aynı yaşlı kadındı. Beni görünce gülümsedi, "Hoş geldiniz," dedi. Kendime birkaç kitap aldım. Parayı ödedim. Yaşlı kadın masasına oturdu. Faturaya adımı, adresimi yazacak. Kartımı uzattım. Kadın adımı okudu, sonra başını kaldırıp şaşkınlıkla bana baktı.

"Bu sizin adınız mı?"

"Evet, benim adım," dedim.

"Peki, başka bir adınız daha var mı?"

Şimdi şaşkınlıkla ben bakıyordum ona.

"Hayır," dedim, "başka adım yok."

"Olamaz," diye mırıldandı kadın.

Ne "olamaz"dı acaba?

Kadın, "Bir müşterimiz var," dedi. "O da Türk. Tıpkı size benziyor. Benzerliğin böylesini görmedim. İçeri girdiğinizde sizi o sanmıştım."

Bana bu kadar benzeyen Türk mü?

"Bir dakika," dedi kadın. Kayıtları karıştırdı. Bir kart çıkardı. "İşte adı... Mr Milliyet Yayınları."

Gülmeye başladım.

Kadının şaşkınlığı daha da arttı.

"Bu," dedim, "eskiden çalıştığım yayınevinin adı. Yayınevi, 'Publishers'ın Türkçesi. Yani Milliyet Publishers. Aynı kişiyim ben."

Yaşlı kadın kapıya kadar geçirdi beni. Ayrılırken elimi sıktı. "İyi günler," dedi... Gülerek ekledi: "Mr Yayınları."

"KÜRT REZİL OLDU"

Yaşar Kemal, benim için çağımızın en büyük yazarlarından biri. Sadece yazarlarından biri mi? O, aynı zamanda, tanıdığım insanların belki de en yürekli, en duygulu, en sevecen, en berrak. İlk gençlik yıllarımda Antep'te tanışmamızdan bu yana yargım hiç değişmedi. Dostu olmaktan her zaman onur duydum.

Ama, adım gibi biliyorum, birçok yazarımız, "Evet," der, "Yaşar Kemal büyük bir sanatçı. Onun gibi iri yarısı nerede var?" Sonra da dünyanın en büyük esprisini patlatmanın keyfiyle kakhaha atar.

Bu yazarlardan biriyle konuşuyorduk. Yaşar Kemal'in *İnce Memet*'den sonra bir şey yazamadığını, her kitabıyla geriye gittiğini söylüyordu. Ben de, budala gibi, Yaşar Kemal'i savunuyordum. "Budala gibi" diyorum, çünkü kısa sürede, yazarımızın Yaşar Kemal'den okuduğu tek kitabın *İnce Memet* olduğu ortaya çıktı. Kendisi de bunu itiraf etmek zorunda kaldı; ama okumadığı kitapları yerden yere vurmaktan hiç de utanmışa benzemiyordu.

Sözü hemen değiştirip Nobel'e getirdi. Yaşar Kemal'in bu anlı şanlı edebiyat ödülünü bir türlü alamadığını söyledi.

Yine budala gibi, Churchill'e verilen edebiyat ödülünün bir yazar için hiçbir anlam taşımayacağını, bu ödülü alırsa, Nobel'in Yaşar Kemal'e değil, Yaşar Kemal'in Nobel'e birşeyler kazandıracağını söyledim. "O, ödülünü zaten okurlarından aldı," dedim.

Yazarımız Nobel edebiyat ödülünü de küçümsemeye başladı birdenbire. "Almış, almamış, zaten ne farkedir!" dedi.

Yaşar Kemal için farketmezdi. Ama bunları söyleyen yazarımız için farkedirdi. O da, birçok "meslektaş" gibi, kıskançlıktan kalp krizi geçirirdi herhalde.

Milliyet Yayınları'nın yöneticiliğini yaptığım yıllardı. Bir gün, benden yaşı iki yazarımızla yayınevinde çene çalıyorduk. Daha doğrusu, ben masa başında işimi yetiştirmeye çalışıyordum, onlar da çaylarını içerek birbirlerini çekiştiriyorlardı. İkisi de yazılarını, kitaplarını keyifle okuduğum yazarlardı. Ünlüydüler. Ödüller almışlardı.

Derken onlardan daha ünlü bir başka yazarımız geldi. "Merhaba" bile demeden, "Bizim Kürdün canına okumuşlar!" diye gürledi. Ardından bir kahkaha patlattı.

Odaya müthiş bir canlılık yayıldı birdenbire. Öteki iki yazarımız ayağa fırladı. Gülererek, "Yapma yahu! Ne olmuş?" dediler.

"Mutlu haber"i getiren yazar, onları merakta bırakmadı:

"İngilizin biri bir kitap yazmış. Taa İngiltere'den Asya'nın doğu kıyısına yaptığı uzun tren yolculuğunu anlatmış. Harika bir kitap. Her ülkede tanıdığı insanları anlatıyor. Bu arada, İstanbul'la ilgili bir bölüm var. 'Sultanahmet'te dolaşıyordum,' diyor. 'Birdenbire omuzuma bir pençe ya-

pıştı. Ayı pençesi gibi bir şey. Dönüp baktım, iri yarı, bir gözü kör bir he-
rif! Adının Yaşar Kemal olduğunu, yazarlıkta Dostoyevski'yi bile solladığı-
nı söyledi.' Böyle yazıyor. Sonra da uzun uzun dalga geçiyor bizim Kürtle."

Üçü de kahkahalar atıyordu şimdi.

"Rezil oldu! Harika bir kitap. Yeni okudum. Müthiş bir şey."

Bana döndü:

"Allahını seversen şu kitabı çevirtip yayınla."

Kitabın adını biliyordum. *Publishers Weekly* dergisinde ilanı çarp-
mıştı gözüme. Ama kapağını bile görmemiştim.

"Biliyorum," dedim. "Paul Thoreaux'nun *The Great Railway Bazaar*
kitabı. Okudum."

Yazarımızın gülümseyişi dudaklarında donuverdi.

Bir an sustu. Sonra, "Vallahi," dedi, "ben okumadım kitabı. Oku-
yanlar öyle anlattılar."

İşte o zaman, "Keşke bu üç yazarı da tanımasaydım," diye düşün-
düm. "Antep'te yaşıyor olsaydım... Onların yazdıklarını okurken ne büyük
keyif duyardım... Artık yapıtlarıyla kişiliklerini ayırmak hiç kolay değil!"

Bir de, keyifli bir olay anlatayım. Yaşanırken değil de, anılırken ke-
yifli bir olay...

1960'ların başıydı sanırım. Cağaloğlu'nda, Hüsamettin Bozok'un
Yeditepe dergisinde oturuyorduk. Yanılmıyorsam, Kemal Özer'le Adnan
Özyalçınır vardı odada. Bir de bizden yaşlı, ünlü bir şair-denemeci. Hüsa-
mettin Bey, Anadolu'ya gönderilecek kitapları hazırlıyordu.

Kapı açıldı. Yaşar Kemal girdi. Ellerimizi sıktı. Şair-denemeciye
uzattı elini.

(Şimdi burada bir parantez açmalıyım. Şair-denemeci, *Cumhuriyet*
gazetesine bir roman göndermiş. Romanı yayınlanmamış. Yayınlanma-
sına Yaşar Kemal'in engel olduğunu düşünmüş. Yaşar Kemal'in ise böyle bir
romanın varlığından bile haberi yoktu.)

Evet, Yaşar Kemal, şair-denemeciye elini uzattı. Ama şair-deneme-
ci, onun elini, kendi elinin tersiyle itti. Yaşar Kemal'in eli havada kaldı bir
an. Sonra bütün ağırlığıyla şair-denemecinin tombul yanağına indi!

Korkunç tokatı yiyen şair-denemeci, iskemlesinden düşüyordu ki, Yaşar Kemal onu yakaladığı gibi açık pencereye sürükledi. Öfkeden gözü kararmıştı. İkinci kattan aşağı atacaktı onu.

Artık nasıl olduysa, odanın karşı duvarından pencereye doğru Antepli bir Superman gibi uçtum. Yine Antepli bir Koca Yusuf gücüyle, beline sarılıp Yaşar Kemal'i çektim.

Bütün bunlar bir an içinde oldu.

Yaşar Kemal bu olayı anlatır bazen. Yanındakilere beni gösterir. "Bu herif olmasaydı taa o zaman hapse girecektim," der. Ama yine de hayflanmadan edemez. Bana döner. "Ulan Antepli! Sen olmasaydın o namussuzu ne güzel gebertecektim!"

FRANKFURT'TA BORÇLU ÇIKTIK

ONK Ajans'da çalışırken de, Milliyet Yayınları'nı yönetirken de her sonbahar Frankfurt'a giderdim. Frankfurt Kitap Fuarı'na. Hazırlıklar aylarca önceden başlardı. Fuar yönetimine mektuplar, yabancı yayınevlerine telexler, döviz işlemleri...

O yıllarda ne kolay kolay para transfer edebilirdin yurtdışına, ne de cebine istediğin kadar dolar koyup uçağa binebilirdin. Yanlış hatırlamıyorsam, yanımıza 100 dolar alma iznimiz vardı. Bir hafta Frankfurt'ta kalacaktın. Otele para, yemeğe para, şehir içi ulaşım para. Harca harca bitmez.

Fazladan 15-20 mark götürmenin yolunu bulmuştuk. Uçakta sigara alır, Türk parası uzatırdık. Paranın üstünü Alman markı olarak verirlerdi bize.

Fuara katılma ücretini önceden transfer edebilmek için anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan gelirdi. Hele stand kiralayacaksan yandın. Sadece stand kirasını karşılayabilmek için bile bürokrasiyle aslanlar gibi savaşmak zorundaydın. Özel ışıklandırma gibi "ekstra masraflar" için didişmeyi göze alacak halimiz yoktu.

Milliyet Yayınları'nı yönetmeye başladığım yıl, Milliyet Dağıtım'ın müdürü Erol Öktem'le gittik fuara. Açılıştan bir gece önce standımızı kurduk. Kitaplarımızı sıraladık. Yabancı yayınevlerinin standlarına imrenerek

baktık. Hepsi ıslıl ıslıl. Bizimki, öteki Türk yayınevlerinin standları gibi, eh işte, aydınlık. İç çekerek otelimizin yolunu tuttuk.

Ertesi sabah erkenden fuara gidince bir de ne göreyim? Bizim stand lunaparka dönmüş. ıslıl ıslıl. Özel ışıklandırma en üst düzeyde. “Yandık!” dedim. “Biz istemedik ki bunu! Şimdi dünyanın parasını alırlar.”

Olsa neyse. Erol’la bendeki markaları toptasak masrafın yarısını karışlayamayız.

Yanımda iki kişi belirdi o anda. İkisi de Türk.

“Ağabey, merhaba,” dediler.

“Merhaba,” diye inledim.

“Nasıl, beğendin mi ışıklandırmayı?”

Şaşkınlıkla yüzlerine baktım.

“Biz senelerdir Almanya’dayız. Fuarın elektrikçisiyiz. *Milliyet*’i görünce dayanamadık, geceleyin el ayak çekilince geldik, kimseye çaktırmadan burayı bir güzel ışıklandırdık.”

Yandaki Türk standları bizimkinin yanında ateşböceği bile değil. Peki ama, *Milliyet*’in ayrıcalığı nereden geliyor?

“Bizim kardeş çocuğumuz *Milliyet*’te çalışıyor.”

“Kim?”

“Yusuf Noberi.”

Yusuf Noberi. Gazetenin spor fotoğrafçısı. Tanıdığım insanların en içi güzellerinden biri. Dolmabahçe’de, Ali Sami Yen’de kısacık boyu, top gibi bedeniyle kaleden kaleye koştururken golleri kaçırırdı bazen. Ama başkalarının yardımına koşma olanağını hiç kaçırmazdı.

Bre Yusuf, burada da mı yetiştin imdada!

Fuar kapanırken iki elektrikçiye çağırdım. “Bir araba getirin,” dedim. “Ne kadar kitap görüyorsanız hepsi sizin. Yükleyin götürün.”

Fuarda Türk yayıncılarının standları yanyana. Arada bir misafircilik oynuyoruz. Konumuz değişmiyor: Devletin yardımcı olmasından vazgeçtik, gölge bile etseler razıyız, yeter ki elimizi kolumuzu bağlamasınlar. Şu-
raya cenkten çıkmış gaziler gibi değil, adam gibi gelem, standlarımızı kuralım. Hem kendimizi, hem ülkemizi doğru dürüst tanıtalım.

Bir ara stand komşum Necdet Sander'le dertleşiyorduk. Yaklaşık on kişilik bir topluluk belirdi. Öteki Türk standlarıyla ilgilendiler, yayıncılarla ayaküstü çene çaldılar.

Bizim standta geldiler sonunda. Hiçbirini daha önce görmüşlüğü-müz yok. Biri, topluluğun önündeki kişiyi tanıttı:

“Sayın Frankfurt Konsolosumuz.”

Ötekilere döndü sonra:

“Fuara Türk yayıncılarının katılımını beyefendiye borçluyuz.”

Dayanamadım artık. Elimi cebime attım, cüzdanımı çıkardım.

“Aman,” dedim, “borcumuz ne kadarsa hemen takdim edeyim.”

Bir an içinde ortadan yokoldular. Arkamda bir ses duydum. Dönüp baktım. Necdet Bey kitapların üstüne kapanmış, kahkahalarla gülüyordu.

SON KOŞUL

Frankfurt Kitap Fuarı. ONK Ajans'da çalıştığım sıralar. Sanırım 70'lerin ilk yarısı.

Bir akşam fuardan çıktım. İstasyonun yanındaki otelime dönece-ğim. Yağmur yağıyor. Fuarın önündeki taksi kuyruğu felaket. “Ne edek, ağ-layıp da gözden mi olak”, girdim kuyruğa. Belki kırk beş dakika sonra sıra geldi. Bineceğim. Arkaya döndüm, “Bahnhof'a doğru giden var mı?” diye seslendim.

İki kişi koşarak geldi. Biri ufak tefek, gözlüklü, bıyıklı, sevimli mi sevimli bir adam. Öteki koşmuyor da, top gibi yuvarlanıyor sanki. Ben şo-förün yanına oturdum. Onlar arkaya. Teşekkür ettiler. Hollanda'dan geli-yorlarmış. Şişmanı kendini tanıttı. Adını hatırlamıyorum şimdi. Ama soya-dını çok iyi biliyordum: Bruna.

“Bruna mı?” dedim. “Dick Bruna'yla bir yakınlığınız var mı?”

Ufak tefek adam, şaşkınlıkla, “Ben Dick Bruna,” dedi.

“Ne?”

“Beni tanıyor musunuz siz?”

Nasıl tanımam! En sevdiğim çizerlerden biri. Yalınlığın dorukların-da dolaşan bir sanatçı.

“Ama kitaplarım Türkiye'de yayınlanmadı ki!”

Bu da bizim eksikliğimizdi. Otuz üç ülkede kitapları yayınlanıyordu Dick Bruna'nın. Birçok ülkede okul-öncesi çocukların en sevdiği sanatçıydı. Arabamız istasyonda durdu. "Bu gece Hollanda'ya dönüyoruz," dedi Dick Bruna. "Ama biraz daha vaktimiz var. Birlikte birşeyler içelim."

Bir yere oturup kahve içtik.

"Frankfurt'tan nereye gideceksiniz?" diye sordu Dick.

"Londra'ya," dedim.

"Utrecht'e de uğrasanıza. Stüdyomu görürsünüz."

"Peki," dedim.

Gerçekten de Londra'ya giderken Utrecht'e "uğradım". Bir dostluğun başlangıcıydı bu. Daha sonra yazıştık, zaman zaman görüşme olanağını bulduk.

Bir süre sonra Milliyet Yayınları'nı yönetmeye başladım. 1980'de Dick'in kitaplarını yayınlamak istedim. Türkiye haklarını almak için ONK Ajans'a, Osman N. Karaca'ya başvurdum. Dick'in temsilcisiyle ONK uzun uzun yazıştılar. bir sürü koşul: Kitaplar ciltli olacak, birinci hamur kâğıt kullanılacak, prova baskı, özellikle renkler, Bruna'nın temsilcisi tarafından denetlenecek, vb. Bugünkü yayıncılar için olağan. Ama o yıllarda bir top üçüncü hamur kâğıt bile bulamayan bizler için Ferhat'ın dağı delmesi gibi bir şey. O kitapları mutlaka yayınlamak istiyordum. "Peki," dedim. Yazışmalar sürdü. Sonunda Osman Bey, "Her şey tamam," dedi. "Frankfurt'ta noktayı koyacağız."

O sonbahar Osman Beyle birlikte gittik Frankfurt Kitap Fuarı'na. Dick'in temsilcisiyle karşı karşıya geldik.

"Bütün koşulları kabul ediyoruz," dedi Osman Bey.

Temsilcinin yüzü bulutlu.

"Mr Bruna'nın bir koşulu daha var," dedi.

Bu kadarı olmaz! Daha ne isteniyor ki bizden?

"Mr Bruna hiçbir şeye karışmaz. Her şeyi biz kotarır, biz denetleriz. Ama kitaplarının Türkiye'de yayınlanacağını öğrenince özel bir koşulu olduğunu söyledi."

Osman Beyle birbirimizin yüzüne baktık.

Bıkkınlıkla, “Neymiş o?” dedi Osman Bey.

“Mr Bruna kitaplarının belirli bir kişi tarafından Türkçeye çevrilmesini istiyor. Bu koşulu kabul etmezseniz sözleşme yapamayacağız.”

Ben karıştım söze.

“Mr Bruna Türkçeyi bizden daha mı iyi biliyor ki, çevirmenini seçmeye kalkıyor?”

“Elimden bir şey gelmez,” dedi temsilci.

Osman Bey sordu:

“Kimmiş o belirli kişi?”

Temsilci, dosyasından bir kâğıt çıkarıp heceleyerek okudu:

“Mr Ul-ku Ta-mer.”

“Kim?”

“Mr Ulku Tamer.”

Osman Beyle kahkahayı patlattık. Yüzümüze şaşkın şaşkın bakan temsilciye, “Kartımdaki adı okur musunuz?” dedim.

Az sonra yanımızdan geçenler, “Bu üçü deliler gibi niye gülüyor acaba?” diye düşüneceklerdi.

Ama orada güldüğümüzle kalacaktık. Yurda döndükten kısa süre sonra yayınevinden ayrılacaktım. Dick’le de sanatçı-yayıncı ilişkisini unuttup iki dost olarak kalacaktık.

GÖZLERİ BAĞLI ADAM

Milliyet Yayınları’nı yönettiğim dönem. Yayınladığımız kitapların ilanlarını hazırlayıp gazeteye veriyoruz. İlan Müdürü Orhan Peksayar’la yardımcısı Arap Ömer’e. Onlar da gazetede buldukları boşluklara bizim ilanları yerleştiriyorlar.

Arada karışıklıklar da olmuyor değil. Bir bakıyoruz, yıllar önce yayınlanmış bir kitabın ilanı çıkıyor gazetede, yenilerden tıs yok.

Adnan’ın (Özyalçiner) bir kitabını yayınladık: *Gözleri Bağlı Adam*. İlanını hazırlayıp gazeteye verdik. İlan ertesi gün yayınlandı. Sadece ertesi gün mü? Bir hafta boyunca her gün.

Orhan’a telefon açtım. “Yahu,” dedim, “başka kitapların da ilanları var sizde. Biraz da onları koyun.”

Ertesi gün yine *Gözleri Bağlı Adam!*

Neredeyse bir ay Adnan'ın kitabının ilanı yayınlandı her gün. Öteki yazarlar geliyor, "Ülkü, anladık, Adnan'la arkadaşsınız, ama biraz da bizim kitabın ilanını koyun," diyor.

Sonunda gazeteye, Orhan'a gittim. "Şu ilanı iki gün koyma, benden sana bir şişe viski," dedim.

Ertesi sabah *Milliyet*'te yine aynı ilanı görünce dayanamadım artık. Gazetenin ilan servisini resmen bastım. *Gözleri Bağlı Adam*'ın ne kadar ilan örneği, ne kadar filmi varsa hepsini topladım. Orhan'la Arap Ömer'in karşısına geçtim. "Huzurunuzda hepsini yırtıyorum. Artık bu ilan yayınlanamayacak," dedim. İlanla ilgili ne varsa hepsini makasla bir güzel doğradım.

Doğradım da ne işe yaradı! Ertesi gün gazetede yine *Gözleri Bağlı Adam!* Hem de sayfanın dörtte üçünü kaplamış. Benim diyen şirketin öyle bir ilan vermeye parası yetmez. O güne kadar gördüğüm en büyük kitap ilanı.

Orhan'a gittim yine. "Benden paso!" dedim. Masanın önündeki koltuğa çöktüm. "Bir kahve ısmarla da içip kendime geleyim."

DOĞUM GÜNÜ ARMAĞANI

Yine Milliyet Yayınları dönemi. Şubat ayında bir gün ziyaretçim olduğunu söylediler. Bilge Karasu gelmiş. "Buyursun," dedim hemen. Çok, ama çok uzun süredir görüşmemiştik Bilge'yle. Kucaklaştık. Birer çay söyledik. Neler yaptığımızdan söz ettik.

"Yeni birşeyler var mı?" diye sordum.

Utanarak güldü.

"Ben de onun için gelmiştim," dedi. "Bir kitabım var. *Göçmüş Kedi-ler Bahçesi*. İlgilenir misin?"

Elindeki dosyayı aldım hemen.

"Bu mu?"

"Evet," dedi. Kitabını önermekten sıkıldığı belliydi. "Bir oku istersen."

"Yahu," dedim, "nesini okuyacağım! Senden okuyacağım kadar okudum. Bunu da kitap olarak çıkınca okurum."

“Basacak mısın yani?” dedi Bilge.

“Bugün doğum günüm,” dedim. “Bana bundan güzel bir doğum günü armağanı verilemezdi. Sağol.”

Kitabı çok kısa sürede yayınladık. Daha sonraki yıllarda, ölünceye kadar doğum günümü hiç unutmadı sevgili Bilge, en azından bir kartla hep kutladı.

“ÖMERİM’İN FİLMLERİ”

Milliyet Yayınları’nı yönettiğim dönemde *Walt Disney Çocuk Ansiklopedisi*’nin Türkiye’de yayın haklarını almıştık. Geçmiş zaman, unuttum şimdi, sanırım yirmi ciltten oluşuyordu ansiklopedi. Sayfaların renk ayrımı yapılmış filmlerini de getirtecek, baskının kusursuz olması için onları kullanacaktık. Bir sorun vardı: Renk ayrımı yapılmış filmlerin yurda sokulması yasaktı o yıllarda; daha doğrusu, izne bağlıydı. Uzun süre uğraşır, izni alırdık, ama tek sayfa da olsa, bir baskı provası yapmamız gerekiyordu. Başarılı olup olmayacağını anlamak için.

Ercüment Karacan’ın oğlu, Ali, iki haftalığına Avrupa’daydı. Telefon ettim ona. Ansiklopedinin Türkiye haklarını aldığımız yayınevine uğramasını, bir tek sayfanın renk ayrımı yapılmış filmini almasını istedim. Dosya kâğıdı gibi çantasına koyup getirecekti.

“Peki, Ülkü ağabey,” dedi. “Getiririm.”

Ali’nin uçağının geleceği sabah, yayınevinin satış görevlilerinden Ömer’le Yeşilköy’e gittik. Gümrükten geçip yolcuların ineceği salona girdik. Tanıdığım bir gümrük memurunu, Yücel’i bulduk.

“Tek sayfa film gelecek. Bir terslik çıkmaz, değil mi?”

“Çantanın içinde mi?”

“İçinde.”

“Ne terslik çıkacak!” dedi. “Esrar kaçırmıyorsunuz ya.”

Yücel’den söz etmeliyim. Bir başka gün, salonda oturmuş çay içiyorduk. Bir uçak indi. Pasaport denetiminden geçen yolcular geldi.

Yücel, birini gösterdi.

“Bak şu adama,” dedi. “Bavulunda bir teyp vardır mutlaka. Ama besbelli... Kendi için getirmiş. Ben şimdi onun teypini niye yakalayayım.”

Bir başkasını gösterdi sonra.

“Ama şunun bavulunda mutlaka üç teyp var. Satacak. Gel yanıma, seyrete.”

Gümrük denetiminin yapıldığı banka gittik.

İlk gösterdiği adam geldi.

“Gümrüğe tabi bir şey var mı?” diye sordu Yücel.

Adam, utana sıkıla, “Yok,” dedi.

Yücel açtırmadı bile bavulu. Tebeşirle çarpıyı koydu.

Öteki adam geldi sonra.

“Gümrüğe tabi bir şey var mı?”

“Yok,” dedi adam.

Yücel bavulu açtırdı. Bir de baktım, üç teyp!

İnsan sarrafıydı Yücel. Öyle ya, bizim tek sayfa filminden ne olacak!

Koyacaktı çarpıyı, tamam.

Biraz sonra uçak indi, Ali geldi.

“Getirdin mi filmi?” dedim.

“Getirdim,” dedi.

“Çantanda mı?”

“İşte.”

Eliyle işaret ettiği yere baktık. Bir hamal. Tekerlekli koca bir arabayı çekiyor. Arabada dört tahta sandık.

“Nedir bu?” dedim.

“Filmler.”

“Ne filmleri?”

“Ansiklopedinin filmleri. Bari hepsini birden getireyim dedim.”

Dört sandık dolusu film! Tek sayfayı bile yurda sokmak sorun! Biz şimdi bu sandıkları ne yapacağız, gümrükten nasıl geçireceğiz?

Geçiremezdik tabii. Yücel’e söyledik. “Ağabey,” dedi, “ben bu sandıkların üstüne nasıl çarpı koyarım! Ben koysam kapıda çevirirler.”

Yapacak bir şey yok. Tutanak hazırlandı, imzalandı. Sandıklar yeniden yurt dışına gönderilmek üzere depoya kaldırılacak.

Tam çıkmaya hazırlanıyorduk ki, bir çığlık duyduk:
“Vaaay, Ömerim!”

Bir başka gümrük memuru. Zilzurna sarhoş. Ayakta duramıyor. Sonradan öğrenecektik, iki gün izinliymiş. Kafayı çekmiş, şöyle bir Yeşilköy’e uğramış. Uğrayınca da bizim Ömer’i görmüş. Eyüp’ten çocukluk arkadaşları Ömer’i.

Sarılip uzun uzun öptü onu.

“Ne arıyorsun burada?” diye sordu.

Ömer anlattı.

“Neee?” dedi gümrük memuru. “Senin filmlerini vermiyorlar haa?” Sonra salonun orta yerine dikilip başladı bağırmaya: “Ömerim’in filmleri çıkmazsa, buradan hiçbir şey çıkmaz!”

“Yapma, etme,” diyoruz, dinlemiyor. Ninem söylerdi zaten. “Deliye bir, sarhoşa iki... Laf anlatamazsın,” diye.

Bizimki körkütük üstelik. Sesinin olanca gücüyle haykırıyor: “Ömerim’in filmleri çıkacak! Yoksa bundan sonra buradan hiçbir şey çıkmaz!”

Tutanağı gösterdik. “Sen canını sıkma, filmler yurt dışına gönderilecek. Sonra izin alıp yine getireceğiz,” dedik.

Kaptı elimizden tutanağı. Paramparça etti. “Ömerim’in filmleri!” diye bağırarak Müdürün odasına yöneldi. Kapıyı tekmeyle açıp içeri daldı.

Dinliyoruz. Bağırımlar sürüp gidiyor. Arada “Ömerim’in filmleri”, “Mevzuat”, “Başka hiçbir şey çıkmaz”ları seçebiliyoruz.

On dakika kadar sürdü bu. Sonunda Müdür çıktı odadan. Alı al, moru mor. Kan ter içinde. Elinde kara kaplı kitap. Hem söyleniyor, hem sayfaları çeviriyor. Bir memuru çağırdı yanına. “Şu maddeye göre işlem yapın. Muhtelif matbaa malzemesi. Verin Ömer’in filmlerini, gitsin!”

Biraz sonra sandıklarla gümrükten çıktık. Çıkarken gümrük memuru dayanamadı. Çevresine bir göz attı. Tekel’in “duty-free shop”unu kestirdi gözüne. Ama ortalarda satış görevlisi yoktu. Tezgâhın üstünden atlayıp bir torbayı viskilerle, sigaralarla doldurdu. Ömer’e uzattı.

“Al, Ömerim, bunlar da senin!”

Dışarıda sandıkları yüklerken bir binbaşıyla üç er belirdi yanımızda. Binbaşı, “Nedir bunlar?” diye sordu.

Dönem sıkıyönetim dönemi! Filmler gümrükten çıkmadan yakalanırsa suç değil, gümrükten çıktıktan sonra yakalanırsa suç.

“Matbaa malzemesi,” dedim. Yeni tutanağı gösterdim.

“Açalım bakalım,” dedi Binbaşı.

Sandıklardan birini açtık. Filmlerden birini çıkarıp güneşe tuttum. “Bakın,” dedim, “film... Bunlarla baskı yapılıyor.”

“Yani matbaada kullanılıyor...”

“Evet.”

O arada gümrük memuru rahat durmuyor. Sarılıp sarılıp Ömer'i öpüyor. “Hadi, gidip içelim,” diyor.

Binbaşı bir filmle, bir gümrük memuruna baktı. “Peki,” dedi gidebilirsiniz.”

Gümrük memuru Ali'yle bana döndü. “Yürüyün,” dedi, “kafa çekmeye gidiyoruz. Misafirimsiniz.”

“Yapma, etme,” dedik. Ne fayda! “Bari sen bizim misafirimiz ol.” Onun da yararı yok.

Yeşilyurt'ta bir meyhaneye kapağı attık. Masamızda mezeler, kapının önünde tahta sandıklar, başladık otuz saniyede bir “Ömerim”e kadeh kaldırmaya.

ANTEPLİ KÖROĞLU

Yayıncılık dönemi. Günün birinde iki ziyaretçi geldi. Biri Hüseyin Bayaz'dı. Antep'in efsane adamlarından biri. Ne öğrenciler yetiştirmişti. Onat Kutlar'dan Oğuz Atalay'a kadar. Halkbilimiyle, Antep tarihiyle ilgili birçok yapıta imza atmıştı. Emekli bir öğretmendi şimdi.

Yanındaki Muammer Karabey. Damadı. İstanbul'da oturuyordu. İnanılmaz ölçüde sevimli, hoşgörülü biriydi. Bunları anlatırken onun hoşgörüsüne sığınıyorum zaten.

Çaylarımızı içerken çantasından bir “müsvedde” çıkardı Hüseyin Hoca. “Bir kitap hazırladım,” dedi. “Bastırmak istiyorum. Bu işi ucuza yapacak bir basımevi biliyor musun?”

“Kendiniz mi bastırıp dağıtacaksınız?” diye sordum.

“Evet,” dedi.

“Güç iş,” dedim. “Bir yayınevine verseniz. Kendiniz bastırıp dağıtmaya kalkarsanız, satamazsınız ki...”

“Ne yapayım,” dedi Hüseyin Hoca. “Böyle bir kitabı hiçbir yayınevi alıp yayınlamaz.”

“Nedir kitap?”

Uzattı. *Köroğlu Antep Rivayeti*.

Bir derlemeydi bu. Hüseyin Hoca, yüzyıl başlarında Antep kahvelelerinde anlatılan biçimiyle aktarmıştı öyküyü. Bunu sağlamak için, en ünlü “anlatıcı”nın artık koca bir adam olan oğlunu bulmuş. “Babanın notları var mı bir yerde?” diye sormuş.

“Yok,” demiş adam. “Ama ben ‘Köroğlu’nu babamın anlattığı biçimiyle ezbere biliyorum. Çocukken babam her gece kahve kahve dolaştırırdı beni. Dinleye dinleye ezberledim.”

Hüseyin Hoca para vermiş adama. Öyküyü yazmasını istemiş. Adam öyküyü defterlere yazıp getirmiş. Hüseyin Hoca bir süre sonra yine gitmiş adama. “Ben o defterleri yitirdim. Sana para vereyim, şunu bir daha yaz,” demiş.

Adam yine yazmış öyküyü. Hüseyin Hoca defterleri karşılaştırmış. Bakmış ki, iki öykü de aynı. Adamın “kafadan atmadığına”, öyküyü gerçekten ezbere bildiğine inanmış.

Hüseyin Hoca’yı dinlerken, bir yandan “müsvedde”yi karıştırıyordum. Bildiğimiz Köroğlu öyküsünden çok daha başkaydı. Bolu Beyi’ne başkaldıran Köroğlu’nu değil, bir başka Köroğlu’nu anlatıyordu. Herkesin anlayabileceği bir Antep ağzıyla. Son derece eğlendirici bir biçimde.

“Hoca,” dedim, “biz yayınlalım bunu.”

Hüseyin Hoca inanmadı.

“Hemen sözleşmeyi yapalım,” dedim.

Biraz sonra sözleşmeyi imzaladık. Hüseyin Hoca hâlâ şaşkındı. “Yani şimdi ben cebimden masraf edecekken üste para mı alacağım?”

“Tabii,” dedim. “Yalnız kitap üç aydan önce çıkmaz.”

“Zararı yok,” dedi Hüseyin Hoca. “Ne zaman basarsanız basın.”

Bir hafta sonra Muammer Bey geldi yayınevine.

“Ülkü Bey,” dedi. “Bizim pederin kitabı ne zaman çıkar?”

“Söylemiştim ya,” dedim. “Üç ay sonra.”

Bir hafta sonra yine geldi. Aynı soruyu sordu.

“Hayrola?” dedim.

“Peder, ‘Şu kitabın basıldığını bir göreyim de öyle öleyim,’ diyor...”

“O zaman şimdilik basmayalım,” dedim. “Hüseyin Hoca’yı yaşatalım.”

Güldük.

“Muammer Bey,” dedim, “yoksa işin içinde başka bir iş mi var?”

Sıkılarak açıkladı: “Peder bizde kalıyor. ‘Kitap çıkmadan Antep’e gitmem,’ diyor.”

Güldüm. “Merak etmeyin,” dedim. Kitabın baskısını öne aldık. *Köroğlu Antep Rivayeti* iki hafta sonra yayınlandı. Telefonla haber verdik. Hüseyin Hoca’yla damadı geldiler. Muammer Beyin yüzü ışıltı ışıltı.

“Kitabın şerefine yarın akşam bir yemek yiyelim,” dedi Hüseyin Hoca.

“Yarın akşam önemli bir işim var,” dedim. “İstanbul’a bir daha gelişinizde yeriz.”

“Yoo,” dedi Hüseyin Hoca. “Yemek yemeden Antep’e gitmem.”

Muammer Bey atıldı:

“Bu gece yesek olmaz mı, Ülkü Bey?”

“Peki,” dedim. “Yarın akşam olsun.”

Ertesi akşam Divan’da toplandık. Ev sahipliğini Bedrettin Öztemiş yapıyordu. “Hüseyin Hoca, bu bana düşer,” demişti. Orhan Barlas, Gürbüz Barlas, Mehmet Tekinalp, başka Antepliler, Divan’ı Antepçeye doyurduk o gece.

Yıllardır İstanbul’da oturan Tekinalp, “Bizim avrat bakkala gitmiş, ‘Gohunun gannesi neçiye?’ diye sormuş. Bakkal anlamamış,” diyor, basıyordu kahkahayı.

“Gohunun gannesi neçiye?” Anlaşılmayacak ne vardı ki bunda: “Kolonyanın şişesi kaç para?”

NECMİYE ABLA

Yine Milliyet Yayınları dönemi. Günün birinde Abdi Bey, “Gazetede mizah sayfası yapacağız,” dedi.

Sayfayı Refik Erduran yönetecek. İsmail Gülgeç de çizgileriyle renklendirecekti. Örsan Öymen'in "Politika Kazanı" o bölüme aktarılacaktı. Hatırladığım kadarıyla, sürekli katkıda bulunacaklar arasında Süavi Süalp de vardı. Bir de Orhan Duru.

Abdi Bey bu. Kararını verdi mi, hemen uygulardı. Mizah sayfası iki gün sonra *Milliyet*'in ortasına yerleşti.

"Abdi Bey kararını hemen uygulardı" dedim. Bana takılırdı bazen. "Bir kitabı dört haftada çıkarıyorsun" diye. "Abdi Bey," derdim, "gazete değil ki bu."

Gazetecilikle kitap yayıncılığı arasındaki ayrımı bilirdi elbet. Yine de takılırdı.

Bir gün bahse girdik. *Milliyet*'in üst katında öğle yemeğine. Amerika'da politika oyunları üstüne bir dizi yayınlanıyordu gazetede. Biz de kitap haklarını almıştık. Çeviriyi uzattı. "Sıcağı sıcağına hemen yayınlarız," dedim. "Dizi ne zaman sona eriyor?"

"Bir hafta sonra."

"Kitap bir hafta sonra masanızda olur," dedim.

İnanmadı. Bahse girdik. Bir mucize oldu, bahsi kazandım. Her gün öğle yemeğini gazetenin üst katında yiyorduk gerçi, ama o günkü yemeğin tadı bir başkaydı.

Yine mizah sayfasına döneyim.

Birkaç gün sonra bir sabah, "Sen de birşeyler yazsana," dedi Abdi Bey.

"Ben mizah yazarı değilim ki," dedim.

"Yaz bir şey, akşama getir," dedi.

Nasıl olduysa artık, "Peki" sözcüğü çıktı ağızımdan.

Yayınevine döndüm. Ne yazayım ben şimdi? Gazeteleri açtım. *Milliyetçi Cephe*'nin kurucularından Erbakan, Başbakan Yardımcısı. Koalisyonun anahtarı. Her gün seksen yerde fabrika temeli atıyor, milyonlarca tanktan söz ediyor. Bir yandan da ülkede kan gövdeyi götürüyor.

İçim karardı. "Şiir okuyayım biraz," dedim. Dranas. *Olvido, Kar, Fahriye Abla...*

Tamam! Aldım elime kalemi, *Fahriye Abla*'yı yeniden yazdım. Şiir

ertesi gün gazetede yayınlandı. İmzasızdı. Daha sonra o sayfada yayınlana-
cak başka yazılarım, uyarlamalarım gibi.

Necmiye Abla'yı unutup gitmiştim. *Milliyet* arşivinde bir başka yazı-
yı ararken karşıma çıkıverdi.

NECMİYE ABLA

Hava keskin bir barut kokusuyla dolar,
Kapanırdı daha ilk gününde okullar.
Bir afyon ruhu gibi baygın yönetimden
Hayalimde tek lider bir sen kalmışsın, sen!
Hülyasındaki milyonlarca tanka gülen
Gözlerin, bıyığın ve ak pak gerdanıyla
Ne koalisyoncuydun sen, Necmiye abla.

Partiniz kutu gibi küçük bir partiydi,
Kadınları çarşafıla örtük bir partiydi.
Hükümetin batmasına yakın saatlerde
Hemencecik çark ederdin Meclis kürsüsünde,
Yaz kış taze temeller atardın her köşede,
O temellerde akasyalar açardı baharla.
Ne koalisyoncuydun sen, Necmiye abla.

Önce ticaret odan, sonra grubun vardı,
Bıyığın ince, boyun anahtar kadardı.
İçini gıcıklardı bütün muhaliflerin
Televizyondan yayılan o gevrek sesin.
Kabul edilinceye kadar erken seçim
Manevi fabrikalar kurardın en fazla.
Ne koalisyoncuydun sen, Necmiye abla.

Gönül verdin derlerdi o delikanlıya,
En sonunda varmışsın bir İspartalıya.
Bilmem şimdi hâlâ bu son kocanda mısın,

Yoksa akıncılarla cihad yolunda mısın?
Bırak, geçmiş günleri gönlüm hatırlasın,
Hâtırada kalan şey değişmez zamanla.
Ne koalisyoncuydun sen, Necmiye abla.

GÜNEŞ TOPLA BENİM İÇİN

Zülfü Livaneli, iki şiirimi bestelemişti: *Atlının Türküsü* ile *Memik'e Ağıt*. İlki bu adı taşıyan albümünde yer alıyordu. İkincisi daha "kayıtlara geçmemişti".

Günün birinde, "Gel, seninle değişik bir şey yapalım," dedi Zülfü.
"Ne yapacağız?"

"Elimde dokuz beste var. Beşi Theodorakis'ten. Dördü benden. Sözleri yok. Bunlara söz yazar mısın? Albümde on şarkı olacak. Biri zaten *Memik Oğlan*. O hazır."

"Yazarım," dedim. Bunu dediğimde nasıl çetin bir işe kalkıştığının farkında değildim.

Besteler geldi. Dinledim. Dinler dinlemez de, "Yandım!" diye düşündüm. Hece sayıları, açık heceler, kapalı heceler... Besteye uygun sözler... Üstelik bir anlamı olacak.

Bende müzik kulağı sıfır. Zülfü'ye, "Sen şunları bana heceleyerek söylesene," dedim. Zülfü geçti mikrofonun karşısına, yeni bir kaset doldurdu: "La-lay-lay-la... La-lay-la-laaa..."

Bütün şarkılar "lay-la"lardan oluşuyor şimdi. Ama sözün başladığı yeri, dizelerin hece sayısını, bölünmelerin nerelerde olduğunu biliyorum artık.

Kaseti önüme koydum. Kalemle kâğıdı çekip başladım çalışmaya.
Daha doğrusu, arpacı kumrusu gibi düşünmeye.

Bir yandan düşünüyorum, bir yandan da Zülfü gibi boyuna "lay-lay-la" çekiyorum.

O sıralarda Milliyet Yayınları'ndan ayrılıp ONK Telif Hakları Ajansı'na dönmüşüm. İşyerine gidiyorum erkenden. Ahmet Efendi'ye çayımı söyleyip masa başında kalem kemiriyorum. "Nice kanlaaar..." Olmadı. "Nice yaslaaar..." Olmuyor.

Artık nasıl olduysa, Theodorakis'in bir parçası çıktı ortaya. Zülfü'yü aradım hemen. Telefonda sözleri yazdırdım. Pek sevdi. Ben de yüreklendim, başladım bir başka parçayı çalışmaya.

Karacaoğlan'ın "çiçek topla", Yunus Emre'nin de "selam olsun" dizelerinden yola çıkarak *Güneş Topla Benim İçin'le Selam Olsun'u* yazdım. İkisinin de, Karacaoğlan'ın, Yunus'un yazdıklarıyla başka ilgisi yoktu. Olsun. Kitabımda bunları yayınlarken birini Karacaoğlan'a, birini Yunus'a adadım. Boynumun borcu.

Bestelerden birine *Şahdamar'ı* yazdım. Ama kullanmadık onu. *Şahdamar'ı* da sonradan Edip Akbayram bir başka besteye, Mustafa Uysal'ın bestesiyle değerlendirdi.

Biri dışında bütün sözleri vermiştim Zülfü'ye. O şarkı bir türlü çıkmıyordu. Günün birinde Zülfü telefon etti. "Ne oldu son parça? Stüdyoya gireceğim," dedi.

"Hazır," dedim.

Nasıl olsa o gece çalışır, bitiririm.

Zülfü, "Hemen geliyorum almaya," demez mi! Telefon kapandı.

Koydum önüme kâğıdı. Zülfü gelinceye kadar da can havliyle sözleri yazıp bitirdim.

Stüdyoya birlikte girdik. Benim bir şey yaptığım yok. Çay içiyorum, bu yeni ortamın özelliklerini keşfe çalışıyorum. Neredeyse her gün gittim.

Zülfü'nün stüdyodan ayrılmasından biraz önce bir kadın geliyordu hep. Yanında simsiyah boyalı saçlı, palabıyıklı bir adam. Bir de viski şişesi. Bizden sonra mikrofon başına geçip başlıyordu şarkı söylemeye. Hep aynı şarkıyı.

Stüdyoda çalışanlardan birine, "Kim bu?" diye sorduk.

"Adam ona kaset hazırlatıyormuş. Bir aydır her gün geliyorlar. Kadın daha ilk şarkıyı bile söylemeyi beceremedi. Bakalım kaç yıl sürer?"

Aradan yirmi yıla yakın zaman geçti. Zülfü'yü görünce soracağım, kadın ikinci şarkıya geçmeyi başarabildi mi diye.

Güneş Topla Benim İçin ilgiyle karşılandı. Theodorakis'in de katıldığı bir toplantıda şunları söyleyecekti Zülfü:

"Herkes terziye bir insan götürür, 'Bu insana bir elbise dik,' der. Biz Ülkü'ye bir elbise götürdük, 'Bu elbiseye bir insan uydur,' dedik."

Elbiseye insan uydurmak çileli işmiş gerçi, ama çile de keyfe dönüştürmüştü. Yeter ki elbise güzel olsun.

KAZAN'DA BİR GÜN

Moskova'da bir Çevirmenler Kongresi'ne katılmıştım. 1970'lerin sonları. Aylardan aralık. İki gün toplandı. Sonra ara verildi. Çevirmenler, üçer-beşer kişilik topluluklara ayrıldı, bir günlüğüne Sovyetler Birliği'nin çeşitli kentlerine gönderildi. Benim kısmetime Kazan düştü. Tataristan'ın başkenti. Neden Kiev değil, Leningrad değil de Kazan? Açıkladılar: "Türkiye'den Kazan'a giden ilk kişi siz olacaksınız da ondan."

Buzzatı'nın *Tatar Çölü* geliyor aklıma. Gorki geliyor. Volga geliyor. İlginç olabilir. Gidelim bakalım.

Kazan havaalanında bizi karşılayanlardan iki kişi koşarak yanıma geldi. Biri kısa boylu, öteki düpedüz dev. Kısa boylusu sımsıkı sarıldı bana. "Can kardaşıim. Hoş gelmişsen. Ben Hasan Sarıcan." Sonra yanındakini tanıttı. "Abrar. Âlim."

Âlimliği nereden geliyor acaba? Sarıcan anlattı. Aztek, Maya, İnka dillerinde yüzlerce Türkçe sözcük keşfetmiş. Ama nedense Türkçe bilmiyor Abrar. "Bir, iki, üç" diyebiliyor sadece. Parmaklarıyla göstererek. "Pir, eki, üç..."

Oracıkta, uçağın kanadının altında, omuzuma vurdu. Gülerek selam verdi. Sonra başladı bağırma: "Aztek, Meya, İnkaaaa... Pir pir pir... Piiir! Eki eki eki... Ekiii! Öç öç öç... Öööç!"

Demek bu dillerde de bir "bir", iki "iki", üç "üç"müş.

Belki anlamamışımdır diye, yine omuzuma vurdu. Tekrarladı: "Aztek, Meya, İnkaaaa... Pir pir pir... Piiir! Eki eki eki... Ekiii! Öç öç öç... Öööç!" Gülerek bir selam daha.

Otele gittik. Eşyalarımızı bıraktık. Doğru lokantaya. Aramızda İngiliz, Alman, Fransız çevirmenler de var. Masaya oturduk. Hasan Sarıcan sağımda, Abrar solımda.

Biri kadeh kaldırdı. “Dostoyevski’lerin, Tolstoy’ların şerefine...”

Sarıcan bileğime yapıştı. “Olmaz! Onlara içmek yok! Türk edebiyatına içeceğiz.”

“Kimleri seversiniz Türklerden?”

“Biz okuduk Ahmet Mithat Efendi... Bir de *Çalıklusu*...”

“Nâzım Hikmet?” diye soracak oldum.

Hiç duymamış.

Omuzumda bir yumruk! Abrar. Otuz iki dişi ortada. “Aztek, Meya, İnkaaa... Pir pir pir... Piiir! Eki eki eki... Ekiii! Öç öç öç... Öööç!”

Parmağıyla gösteriyor. Bir iki üç. Bitirince selamını da unutmuyor.

Derken sarhoş oldu Sarıcan... “Ben serhoş olmuşem... Ben heyvan olmuşem...”

“Estağfurullah.”

“Yok yok, ben eşşek olmuşem...”

Omuzuma bir yumruk. “Pir pir pir... Piiir!..”

“Ben ayı olmuşem...”

“Eki eki eki... Ekiii!”

Yemek böyle geçti. Sadece yemek mi? Bütün gün. Gorki’nin evini geziyoruz. “Ben heyvan olmuşem...” Omuzuma yumruk. “Öç öç öç... Öööç!..” Buz tutmuş Volga kıyısındayız. Sırtımda babamın bir santim kalınlığında kumaştan paltosu. Titriyorum. “Ben eşşek olmuşem...” “Aztek, Meya, İnkaaa...”

Gece de öyle. Oteldeki odama kadar geldiler. Uyuyacağım. Ne mümkün! Ateşim çıktı. Yanıyorum. Aldırmıyorlar. “Ben ayı olmuşem...” Yumruk. “Eki eki eki... Ekiii!”

Ertesi sabah kahvaltıya indim. Karşımda Sarıcan’la Abrar! “Ben dün sarhoş olmuşem...” “Pir pir pir... Piiir!”

Neyse ki, biraz sonra Moskova uçağına bineceğiz. Havaalanına gittik. Moskova’da sis varmış. Uçak dört saat gecikmeli! O dört saati ufacık bir

tahta masanın çevresinde “Ben eşşek olmuşem”le, “Aztek, Meya, İnka-aa”yla geçirdik.

Uçağa binince derin bir soluk aldım. Ama sis yüzünden Moskova’ya inemedi uçak. Kazan’a döndü. Alanda Sarıcan’la Abrar. “Kazan sizi seviir, bırakmiiir... Can kardaşiiim... Ben dün heyvan olmuşem...” Yine yumruk. “Pir pir pir...”

Üç saat daha bekledik. Sonra yine havalandık. Uçakta basınç felaket! Kimi kulaklarını tutarak inliyor, kiminin burnu kanıyor. Ne gam!

Alana inince, “Nâzım Moskova’ya gelince toprağı niye öpmüş, şimdi anladım,” dedim. “Tutmayın beni... Ben de öpeceğim!”

SİNEMALAR, ŞİİRLER, KEDİLER

SİNEMA, SİNEMALARLA VARDI

O nat, "Sinema bir şenliktir" diyor. Hâlâ şenlik midir, bilemiyorum, ama bir zamanlar bizim için kesinlikle şenlikti. Törenle yaşadığımız bir şenlik.

1940'ların Antep'inde ne çok sinema varmış meğer! En ünlüleri Nakıp'tı. Nakıp Ali'nin sineması. Sonra Yıldız, Dumlupınar, Baydar, Şehir. Başkaları da eklendi bunlara. Çocukluğumu şenliğe çevirdiler.

Her gece film oynatılırdı da, her gündüz oynatılmazdı. Çarşamba, cumartesi, pazar. Bu günleri beklerdik. Bir de bayramları.

Bayramların keyfi başkaydı. Genellikle dört film birden gösterilirdi. Üstelik biri "36 kısım tekmi birden". Sabahleyin girerdik sinemaya, akşamüstü çıkardık. *Dev Adam*'ı, *Görünmeyen Adam*'ı, *Yüzbaşı Amerika*'yı yılda üç-dört kere izleme olanağını bulurduk. *Dev Adam*'ın yeri ayrıydı. Hele yanında *King Kong* da varsa. Bir de Tarzan filmi. Bayram o zaman bayram olurdu işte.

Çarşamba hangi sinemaya gideceğimize pazartesiye karar verirdik. Errol Flynn'in, Gary Cooper'ın, Tyrone Power'ın ya da John Wayne'in bir filmi oynuyorsa sorun yok. Laurel-Hardy oynuyorsa da sorun yok. "Tekmili birden"lerden ne olursa olsun, yine sorun yok. Frankenstein, Kurt Adam filmlerinden de.

Arap filmiyse, bir bakalım. Emine Rızık'sa değmez. Yusuf Vehbi'den zaten usandık. Onlar cumartesiye kalsın. Ama Leylâ Murat kaçırılmaz.

Çarşambaları öğleden sonra iki buçukta başlardı film. Biz 12'de sinemanın önünde toplanırdık. Meyan şerbetçilerinden siftahımızı yapardık. Sonra gişeye dayanır, *Tarzan Maymun Adam*'ı kimbilir kaçınıcı kere anlatırdık birbirimize. Arada bir de homurdanırdık: "Daha ne kadar bekleyeceğiz?"

Homurtular artınca sinemacı dayanamaz, bir buçukta açardı kapıyı. Koşarak girerdik içeriye. Taş ya da ahşap karanlıkta uzun süre koltuk be-

ğenemezdik. Koltuk dediğim tahta iskemle. Geçmiş filmlerden sahneler bu kere oynanarak anlatılırdı. Salonda dolaşan meyan şerbetçiler taslarını çingirdatmayı bırakır, gülererek bizi seyretmeye koyulurlardı.

İki buçuk. Filmin başlama saati. Bilirdik filmin başlamayacağını. Yine de el çırpır, ısıklık çalardık. Bu da törenin bir parçasıydı. Üçe doğru ilk zil. Alkış kopardı. Üçüncü zilde doruğa çıkardı alkışlar. Projeksiyon odasından bir hırıltı yükselir, bez perdede beliren ormanlarda, çöllerde, kovboy kasabalarında yerimizi alırdık.

Sinemaya gitme keyfiyle film seyretme keyfini birlikte yaşamak isterim. Dev televizyon ekranı bile köhne bir sinemanın yırtık perdesiyle yarışamaz bence.

Sinemaya “tam zamanında” yetişmeyi sevmem. Hiç değilse on dakika önce gitmeliyim. Sinemayı solumalıyım. Sinema sevgisi olmadan film sevgisi olur mu?

Sadece Antep'te değildi köhne sinemalar. İstanbul'a geldiğimde, Sultanahmet'te Alemdar'ı, Çarşıkapı'da Azak'ı, Şehzadebaşı'nda Turan'ı hiç yadırgamamıştım. Çemberlitaş, hele Beyazıt'ta Marmara bayağı lükstü. Beyoğlu'nda Şark, Şık, Yıldız, İpek de öyle. Saray'ın, Melek'in, Lâle'nin, hele Atlas'ın görkemini ise düşümde görsem hayra yormazdım. Rita Hayworth'la Larry Parks'ın *İlham Perisi*, Antep'te Baydar'da karşıma çıksaydı, eh işte der geçerdim; ama Atlas'da “şaheserler şaheseri”ydi.

Onun için, arada bir televizyonda gösterilen bu filme ne zaman gözsam eski Atlas Sineması gelir aklıma. Tek örnek bu değil. Birçok film sinemalarla özdeşleşmiştir bende. *Şöhretin Sonu*'nu İpek'le, *Şeytan Kadın - Gilda*'yı Melek'le, *felaket İncisi*'ni Yıldız'la, *Yeşil Yunus Sokağı*'ni Alemdar'la, *Dimitrios'un Maskesi*'ni Lâle'yle, *Yakut Gözlü Kız*'ı Ar'la hatırlarım.

Bazı filmler gösterildikleri sinemaların önüne geçmişlerdir elbet. Sözelimi, *Kazablanka* her yerde *Kazablanka*'dır. *Kahraman Şerif* her yerde *Kahraman Şerif* tir.

Ama filmlerin üstüne çıkan sinemalar da vardır.

Vardı. Şimdi de var mıdır? Sinemaya gitmek, bir törene katılmaktı. Şimdi de bir törene katılmak mıdır? Bir şenliği yaşamaktı. Şimdi de bir şenliği yaşamak mıdır?

Yoksa biz artık sadece film seyircisi mi olduk?

BENİM YÖNETMENLERİM

O zamanlar “yönetmen” sözcüğünü nereden bilelim, “rejisör” derdik. Ama bu rejisör denen adam ne yapar, ne işe yarar, akıl erdiremezdik. Öyle ya, yazan yazmış, oyuncular oynuyor, biri de onları filme alıyor. Tanıtma yazılarının sonundaki “Directed by” her kimse, ne yapıyor?

Gideceğimiz filmleri sadece oyuncularına bakarak seçerdik. Konu, beş aşağı beş yukarı, oyuncuların belli olurdu zaten.

Yönetmene bakarak film seçme alışkanlığım lise yıllarında başlayacaktı.

İki yönetmenin bende ayrı yeri var. Fellini'yle Hitchcock'un. En sevdiklerim listesinde onları tepeye yerleştiririm. *Sonsuz Sokaklar*, *Kalpa-zanlar Çetesi*, *Sekiz Buçuk*, Fellini'yi en sevdiğim yönetmen yapmıştı. Sonra bir dönem aramız bozuldu. *Satyricon*'undan nefret ettim. Bu yüzden *Amarcord*'a da korka korka gittim. Öylesine sevdim ki filmi, Türkiye'ye kimse getirmeye yanaşmayınca kolları sıvadım, ben getirdim.

Hitchcock da benim için hep vazgeçilmez oldu. Çocukluğumda *Kanlı Meyhane*'ye Charles Laughton'la Maureen O'Hara çekmişti beni. Hitchcock'un olduğunu yıllar sonra öğrenecektim. Sinema keyfini bana en çok yaşatan yönetmendir Hitchcock. *Gizli Teşkilat*'ımı her seyredişimde aynı tadı alırım.

“Benim yönetmenlerim” arasında Chaplin, Ayzenştayn, Orson Welles gibi bazı ünlüler yok. Bunlar sinemaya büyük katkılarda bulunmuş değerli sanatçılar elbet. Fimlerini de severek izledim. Ama hiçbirini özel bir yere yerleştiremedim içimde. Herhalde benim suçum.

Avrupalılarla başlayayım. François Truffaut'yla. İşte sinemanın keyfini çıkaran biri daha. Dalgasını geçen, eğlenen, kamerayı bir cin çocuğun oynucağı gibi kullanan yönetmen. 400 *Darbe* bir fırtına gibi girmişti sinema dünyama. *Unutulmayan Sevgili*, *Değişen Dünyanın İnsanları*, *Son Metro* o fırtınayı sürekli kıldı.

Bir Fransız daha. Louis Malle. *Atlantic City*'si bile yeter.

Sonra Jacques Tati. Bizde *Amcam* olarak bilinen *Dayım*, benim için alçakgönüllü bir başarıdır. "Modern" dünyada ilişkilerin, tatların yavaş yavaş yok olmasını ne güzel verir. *Monsieur Hulot'un Tatili* ile *Trafik* de öyle. Kamerasını bir yere yerleştirir Tati, sağa sola çevirip durmaz, ileri geri oynatmaz, anlatacağını yüreğiyle anlatır.

Sonra İtalyanlar. Fellini'nin yanısıra Vittorio de Sica, Luchino Visconti, Pietro Germi.

De Sica'nın unutulmaz üçlemesi, *Bisiklet Hırsızları*, *Milano Mucizesi*, *Umberto D*, sinemanın yüz akları arasında doruklarda gezinir. Benim kişisel listemde *Napoli Maceraları'nı* da bu filmlerden ayıramam. Toto'nun öyküsünü haftada bir seyredebilirim.

Visconti, İtalyan sinemasının en kuralcı, en titiz kişisidir belki. Bu tür yönetmenler fazla çekmiyor beni. Ama Visconti'de başka bir şey var. O dört dörtlük, soğuk tekniğinin altında sıcacık akan bir şey. *Leopar*, *Venedik'te Ölüm* beni çok etkilemişti. *Düşman Kardeşler'i* ise en sevdiğim filmi.

İtalyan yönetmenlerin en hergelesi (Fellini'yle birlikte), en sıcak herhalde Pietro Germi'dir. *Aldatılmış ve Terkedilmiş* gibi inanılmaz güzel bir filmi yaratan sanatçı, en gözde yönetmenlerimden biridir elbet.

Bir İsveçli. Ingmar Bergman. *Yaban Çilekleri*, İskandinav soğukunu duygu yüklü sıcaklığıyla yokeden bir güneştir.

Hollywood dışındaki yönetmenlerimin sonuncusu, Satyajit Ray. Hint sinemasını *Zavallı Ayşe* lerle, *Avaré* lerle özdeşleştirdiğim bir dönemde "Apu Üçlemesi" beni nasıl da şaşırtmıştı. Haftalarca *Pather Panchali* yle yatmış, *Pather Panchali* yle kalkmışım.

Benim yönetmenlerimin çoğu Hollywood'dan. Sinemanın altın çağından. Onlar, bilgisayar oyunlarına sığınarak arka arkaya hareketli resimler sıralamıyorlardı. Ne büyük sanatçılar olduklarını kanıtlamaya çalışmıyorlardı. Öykü anlatıyorlardı. Kovboy öyküleri, gangster öyküleri, korsan öyküleri, aşk öyküleri, tarihsel öyküler. Birbirine çok benzeyen öyküler. Bir müzikal mi yapılacak, taslak hazırdı: "Oğlanla kız... Tanışır. Sevişirler. Bozuşurlar. Barışır." Yapımcı Sam Goldwyn, yazarlarına, "Hadi bakalım, yeni klişeler üretin," diyordu. Kolları sıvıyordu yazarlar. Ama belkemiği aynı kalıyor, sadece ayrıntılar değişiyordu.

Her yeni film bizi çekiyordu. Biliyorduk beş aşağı beş yukarı neler olacağını. Yine de heyecanla seyrediyorduk. Hiç sıkılmadan. Frank Capra'nın sözleri geçerliydi Hollywood'da: "Filmcilikte kurallar yoktur; günahlar vardır sadece. En büyük günah, sıkıcılıktır."

Evet, benim yönetmenlerimin çoğu o altın çağdan geliyor.

John Ford'la başlamalıyım. "Sanatçı değilim ben. Film yaparım" diyen büyük ustayla. Oysa sanatçının hasıdır Ford. Onu *Cehennem Dönüşü*'yle tanımışım. "Tanımışım" diyorum. Antep'te Dayiahmet Ağa İlkokulu öğrencisi, "yönetmen"i nereden bilsin! *Kanun Harici*'ni seyrederken de yönetmeninden haberim yoktu.

Bu filmleri öteki kovboy filmlerinden ayıran, onlardan üstün kılan bir şey olduğunu seziyordum; ama bunun yönetmenden kaynaklandığını kavrayamıyordum.

Ford'un bütün filmlerini severim. *Vadim O Kadar Yeşildi ki, Gazap Üzümleri, Rio Grande...* Hepsini. İki filmi ise kişisel listemin tepelerinde dolaşır: *Kadın Satılmaz* ile *Baharda Hücum*.

İnsanlık Suçu ile *Devlerin Aşkı*'ni da severek seyretmiştim; ama yüreğimin içine yerleştiremedim onları. George Stevens'ı "benim yönetmenim" yapan, üçlemenin öteki filmi, *Vadiler Aslanı* oldu. O da sıradan kovboy filmlerinden değildi. Amerika'da Batı'nın kuruluşunun yalın, gösterişsiz destanıyla sanki. En sevdiğim "western"ler arasında yerini aldı.

Kahraman Şerif gibi. Fred Zinneman'la tanıştığım filmi bu. Kanım hemen ısındı yönetmene; daha sonraki filmlerini hiç kaçırmadım. Hepsini, özellikle *İnsanlar Yaşadıkça'yı* çok sevdim.

Kovboy filmlerinin öteki ustalarından Delmer Daves, Howard Hawks, Henry King, Anthony Mann, John Sturges de benim yönetmenlerim arasında yer alıyor. Ama sadece bu türe saplanıp kalmadı onlar; başka türlerde filmler de yaptılar.

Sevdiklerim arasında en “gezgin”i Michael Curtiz'dir galiba. Curtiz. *Vatan Kurtaran Aslan*'dan *Kazablanka*'ya kadar uzanan değişik yollarda dolaştı, hepsinde de varacağı yere vardı.

Kovboy filmi denilince, Hollywood'dan başka kuş tanımam. İtalyan “spaghetti western”leri, bu türe yüzeyden bakan “turistik” yaklaşımlardır. Yapaydır her şeyleri. Müzikleri bile. Kapalıçarşı'da satılan biblo nargileler “Türk ruhu”nu ne kadar yansıtıyorsa, bu filmler de “Vahşi Batı'nın ruhu”nu o kadar yansıtıyor bence. Sergio Leone'nin yapıtlarını da “western” olarak değil, görsel tatlar aldığım “serüven filmleri” olarak seyredirim. “Western” söz konusuysa, Henry King'in *Silah Kaçakçıları*'nı, ya da oralara kadar çıkmayayım, Randolph Scott'un oynadığı herhangi bir filmi *Batı'da Kan Vardı*'ya kırk kere yeğlerim.

Amerikan sinemasında güldürü türünün büyük ustaları vardır. Başlı belki de Charles Chaplin ile Buster Keaton çeker. Elbette büyük sanatçılardır. Ama ne yapayım, “benim yönetmenlerim” deyince, aklıma gelmiyor onlar. Frank Capra ile Billy Wilder beni daha çok keyiflendiriyor.

Capra'nın, seyrettiğim ne kadar filmi varsa, hepsini sevmişimdir. İkisini ise izlemekten hiç mi hiç bıkmam: *Arsenik Kurbanları* ile (isteyen “zevkinin içine tükürsün”) *Elmacı Kadın*. *Arsenik Kurbanları*'yla tanıştığım da ilkokul öğrencisiydim. Belki “kara komedi” türüyle de tanışmamdı bu. Beni Cary Grant'ten çok Raymond Massey ile Peter Lorre etkilemişti. *Elmacı Kadın*'ı seyrettiğimde ise yaşıma başımı almıştım artık. Ama beyazperdenin karşısında bir çocuktum — saf bir yürekle, ısıltılı gözlerle. Capra, duygulu iyimserliğiyle, seyircisinde o yüreği, o gözleri yaratan yönetmendir.

Billy Wilder ise basbayağı hergeledir. Hollywood sinemasının amansız savunucusudur. Kendilerini sinemanın temel kuramcıları, usta yönetmenleri sanan genç Fransızlarla dalga geçer: “Görün bakın, on yıl içinde zincirleme geçişi de keşfedecekler.” Görüntü yönetmenine seslenir: “Johnny, şu filmi net çekme de Avrupa’da bir ödül alalım.”

Garsonyer, Sabrina, Yaz Bekân nitelikli güldürü örnekleridir. Tiryakisi olduğum *Bazıları Sıcak Sever* ise Wilder’ın sinemasını özetleyen bir filmidir sanki. Wilder’dan ikinci bir yapıt seçmem istenirse, Hitchcock’u bile kışkırtıracak bir gerilim filmini, *Beklenmeyen Şahit*’i söylerim.

Ölmeyen Aşk’ı seyrettiğimde de ilkokuldaydım. Laurence Olivier’in, elindeki tabancayı David Niven’a uzatarak, Ferdi Tayfur’un sesiyle, “Damarlarındaki kan donmuş senin” deyişini hiç unutamadım. O yaşta bu tür filmlere burun kıvırıyordum, ama *Ölmeyen Aşk*’ta başka birşeyler çekmişti beni. O “başka birşeyler”in yönetmenden, William Wyler’dan kaynaklandığını yıllar sonra anlayacaktım.

Sinemayı en yalın biçimde, ama dramatik ustalığın doruğunda yatanlardan biridir Wyler. En sevdiğim filmi mi? *Kan Dökmeyeceksin*. Onu *Hayatımızın En Güzel Yılları* izliyor.

Hollywood’un geleneksel öykü anlatma sanatının bir başka ustası John Huston da “benim yönetmenlerim” arasında. *Altın Hazine*leri, *Afrika Kraliçesi*, *Malta Kartalı* (sinemalarımızda *Malta Şahini* olarak değil, bu adla oynatılmıştı), “benim filmlerim”den bazıları. Üçünde de Humphrey Bogart’ın oynaması, keyfime keyif katmıştı. Huston’ın tadına varamadığım tek filmi, eleştirmenlerin “ince bir taşlama” olarak nitelendirdikleri *Sanşın Şeytan* oldu. Belki o kadar inceliklerde dolaşamadığımdan.

Sevdiğim bir başka yönetmen de, “ikinci”, belki “üçüncü” sınıf sanatçı olarak damgalanmaktan kurtulamamış Rouben Mamoulian. *İki Yüzlü Adam*, *Kanlı Meydan*, *Zoro Kamçılı Adam*, onu sevmeme yetti de arttı bile.

Hollywood müzikallerini de oldum olası sevmişimdir. “Altın Çağ” müzikallerinin neredeyse hepsine bayılırım. Ama Stanley Donen’in yeri baş-

ka. *Yağmur Altında* ile *Yedi Kardeşe Yedi Gelin*, film listemin “ilk on”unda yer alır. Donen’in müzikallerinde Gene Kelly’nin katkısı elbet unutulamaz; bazı-
larında adı “iki yönetmenden biri” olarak geçer. Ama benim gözümde Donen
hep kamera arkasında, Kelly ise karşımızdaki o büyülü perdededir.

Evet, “benim yönetmenlerim”in önde gelenleri bunlar. Fassbin-
der’leri, Kieslowski’leri sayamıyorum. Ne halledeyim, çocukluğu sinemay-
la yoğurulmuş, tutkulu, sıradan bir seyirciyim sadece.

BENİM OYUNCULARIM

Bu yazı Hollywood telefon rehberine benzeyecek diye korkuyorum.
Çocukluğumun Antep sinemalarında, Nakıp Ali’de, Yıldız’da, Baydar’da,
Şehir’de, Dumlupınar’da yüzlerce oyuncuyu dostum bellemiştim. Dayım
bellemiştim, amcam, ağabeyim.

Teyzem, ablam demiyorum. Kadın oyuncularla pek ilgilenmezdim
çünkü. Onlar, başları derde girince benim kahramanlarım tarafından kur-
tarılacak önemsiz kişilerdi genellikle.

En sevmediğim kadın oyuncular hiç değişmedi: Joan Crawford,
Barbara Stanwyck, Bette Davis, Gene Tierney. Ben, o sinema tutkunu ço-
cuk, dördünün filmlerine de giderdim. Ama canım sıkılarak giderdim. Her
keresinde de sevgisizliğim katlanarak artardı.

Lana Turner’dan da hoşlanmazdım. Errol Flynn, Alexis Smith’de
ne buluyor, anlamazdım. O yaşlarda sevmediğim Ida Lupino’ya sonradan
kanım ısındı. Hedy Lamarr’la Ava Gardner’a kayıtsız kaldım. Rita Hay-
worth’u hep soğuk bakışlarla izledim. Belki de *Kanlı Meydan*’da Tyrone Po-
wer’la Linda Darnell’e yaptıklarını unutamadığım için.

Linda Darnell’i severdim. Ama kadın oyuncu deyince Maureen
O’Hara’nın üstüne yoktu. Yiğit kadındı o. Kovboyların arasında dolaşabili-
yor, kanlı korsanlara meydan okuyabiliyordu. John Wayne’e bile kafa tuta-
biliyordu.

Ingrid Bergman, Joan Fontaine, Joan Bennett, Veronica Lake, Pat-
ricia Neal, Jeanne Crain, Ruth Roman, Ann Sheridan, Maria Montez. On-
ları da severdim. Sonra Debbie Reynolds’la Pier Angeli, daha sonra da Ma-
rilyn Monroe eklenecekti bu listeye.

Çocukluğumun kadın oyuncular arasında Mısırlılar da vardı. Emine Rızık, Tahkiye Karyoka, Samiye Cemal, Leylâ Murat. Emine Rızık her zaman ezilir, iftiralara kurban giderdi. Leylâ Murat onun çektiklerinin onda birini çekecek olsa yüreğim paramparça olurdu da, Emine Rızık'a pek acımadım. Leylâ Murat bir taneydi. Güzel mi güzeldi. Kapkara gözleri vardı. İçte içe pek beğenirdim onu, ama nineme belli etmezdim. Benimle dalga geçer diye.

Tahkiye Karyoka dansederdi. Şimdiki deyimle "oryantal yapardı". Bizim o zamanki sözlerimizle "göbek atardı". *Şark Yıldızı*'ndaki dansını nasıl unutabilirim! Bir sütunun arkasına giriyor, öteki yanından çıktığında sırtındaki giysi değişmiş oluyordu. Bunu nasıl olup da başarabildiği konusuna haftalarca kafa yormuştum.

Samiye Cemal de dansederdi. Böyle numaralar yapmadığı için pek ilgimi çekmezdi. Birlikte oynadığı Ferit El Atrâş'ın şarkıcı olduğunu öğrenenecektim yıllar sonra. Ama Arap filmlerinde bütün şarkılar Türkçeleştirildiği için, onun sesini hiçbir zaman dinleyemedim. Abdülvahap'la Ümmü Gülsüm'ü ise sadece radyoda dinledim. Antep akşamlarında. Elektrik fabrikası cereyanı kesmeden önce. Arap radyolarında. Sinemada ise onlar ağızlarını açıp kapatıyor, biz Münir Nurettin'le Müzeyyen Senar'ı dinliyorduk. Sadettin Kaynak'ın şarkılarını.

Mısır sinemasının bir numaralı yıldızı Yusuf Vehbi'ydı. Neredeyse her filmde karşımıza çıkardı. *Fakir Çocukları*'yla ortalığı kırıp geçirmişti. Onun da başına gelmeyen kalmazdı. Bilinen bilinmeyen her türlü hastalığa yakalanır, görkemli bir yaşamdan yoksulluğun pençesine düşer, zindanlara atılır, haksızlıklara uğrardı. Sıkla sıkla giderdim filmlerine. Sinemada sıkıntı daha da artardı. Bilirdim öyle olacağını, ama gitmemek de olmazdı ki.

Yakışıklı bulduğum bir tek Mısırlı oyuncu vardı: Enver Vecdi. Sürekli Leylâ Murat'la oynadığı için onu kendime "rakip" bellemiştim. Kıskançlıkla karışık nefret duyguları içinde izlerdim onu.

Mısırlı erkek oyuncular arasında en sevdiğim Beşare Vakim'di. Kısa boylu, tombalak bir karakter oyuncusu. Kafasındaki fesin püskülünü sallayarak bin türlü şaklabanlık eder, bizi güldürürdü. Aynı sıcaklığı yıllar sonra Vahi Öz'de bulacaktım.

Ama asıl kahramanlarım Hollywood'daydı.

Çocukluğumun en büyük kahramanı Errol Flynn'di. Hiçbir filmi kaçırmazdım Antep'te, ne oynatılıyorsa görürdüm; ama Errol Flynn'in filmlerini en az üçer kere görürdüm. Çarşamba, cumartesi, pazar dışında matine olsa onlara da giderdim mutlaka, ama "yiğit iken yıkılasıca da yeğin yanı yere gelesice" sinemacılar bu günlerin dışında matine koymazlardı. Neyse ki, aynı filmleri yeniden, yeniden getirtirlerdi.

Vatan Kurtaran Aslan'ın üstüne yoktu. Babamın eskilerinden bir Robin Hood giysisi yaratmıştım. Ağaç dalından bir yay. Çıtalardan oklar. Yakılmış mantarla dudağımın üstüne bıyığı da çekince, her şey tamam! Evimizin avlusunda Basil Rathbone avına çıkıyordum boyuna. Sonunda, mangalın yanından aşırđığım kebab şişlerini ok olarak kullanmaya başlayınca, ninem duruma el koydu.

Bir başka kahramanım Gary Cooper oldu. *Kahraman Şerif*'den çok önce. "Aslan Yürekli Çavuş" ne zaman başparmağını diliyle ıslatıp tüfeğinin arpacığına sürse, sinemada alkış koparırdık. Ben de onun gibi yapar, yine avlumuzda cirit atan hayali hedefleri hiç ıskalamazdım.

Ne kadar kovboy varsa, hepsini severdim. Victor Mature ile Henry Fonda, *Kanun Harici*'yle düşlerime girmişlerdi. Roy Rogers, Gene Autry, Johnny Mack Brown, Randolph Scott... Joel McCrea'dan bile hoşlanmaya zorunlu duyardım kendimi.

John Wayne'in de elbette ayrı bir yeri vardı. İçimde *Cehennem Dönüşü*'yle aldığı yeri ölünceye kadar korudu.

Ama kovboyların kovboyu Gary Cooper'dı. Errol Flynn de kovboy oluyordu bazen; ama o, daha çok serüven filmlerinin, açık denizlerin adamıydı. Görüp göreceğimiz en sevimli, en babayiğit korsandı.

Bir başka korsanı hiç unutamadım. Paul Henreid, *Korsanlar Kralı*'yla en sevdiğim oyuncular arasına girdi, daha sonraki filmleriyle de beni hep hayal kırıklığına uğrattı.

Korsanlığa da, kovboyluğa da yakışan biri vardı: Tyrone Power. *Kara Bayrak*'ın korsanı, *Sevimli Haydut*'un Jesse James'i her şeye yakışırdı zaten. *Kılıçların Gölgesinde*'de Yeni Dünya'yı fetheder, *Şeytanın Kurbanları*'nda "salon filmi" seyircilerini avuçlarının içine alırdı. *Kanlı Meydan*'ı izledikten sonra evde bulduğum bereyi kafama geçirdim, bir de battaniye ka-

pıp boğa güreşçisi oldum. Bizim avlu bu kere de arenaya döndü. Ama ke-
dimiz Bico, "Toro! Toro!" çılgınlıklarını duyunca hiç de üstüme saldırmadı,
şaşkın şaşkın yüzüme bakmakla yetindi.

Gangster (o zamanki söyleyişimizle "gangaster") filmlerinin bir nu-
marası ise Humphrey Bogart'tı. Onu en çok *Cinayet Mahkemesi*'nde John
Derek'i savunurken sevdim.

James Cagney, George Raft, Edward G. Robinson beni pek çekmez-
lerdi, ama filmlerine bayılırdım. Alan Ladd ile John Garfield'in hem kendi-
lerini, hem filmlerini severdim. Richard Widmark'ı ilk *Öldüren Buse*'de
gördüm. Victor Mature'ın düşmanı manyak bir katildi. Yaşlı kadını teker-
lekli iskemlesiyle merdivenlerden iterek öldürdükten sonra bir öyle bir gü-
lüğü vardı ki, yerimden fırlayıp gırtlığına sarılmak geçti içimden. Ama o
andaki hayranlığımı da yadsıyamam.

Güldürüde Laurel-Hardy çiftinin üstüne yoktu. Üç Ahbab Çavuş-
lar'a (Marx Kardeşler), İki Açıkgoz'e (Bud Abbott-Lou Costello), Nesima-
çı'ya (Red Skelton) Cancığer Kardeşler'e (Dean Martin-Jerry Lewis) uzak
ara fark atarlardı.

Ninem de benim gibi düşünürdü bu konuda. "Nine," derdim, "bil
bakalım, Baydar'da ne oynuyor?"

"Loler Hardi mi?" derken gözlerinin içi gülerdi.

Çocukluğumda bayıldığım filmler "36 kısım tekmili birden"lerdi.
Fantoma, *Maskeli Beşler*, *Baytekin*, *Görünmeyen Adam*, *Casus Kıran*, *Yüzba-
şı Amerika...* *Dev Adam* ise bir başyapıttı! O gencecik oğlan "Şazem" deyin-
ce Kaptan Marvel olup başlıyordu uçmaya. Bu büyüü sözcüğü avlumuzda
az mı bağırmıştım! Ama uçmayı bir türlü beceremedim. Herhalde gözüm-
den kaçan bir başka "sır" daha vardı işin içinde.

"36 kısım tekmili birden"lerin oyuncularını gözlerimin önünde. Ad-
ları afişlere pek yazılmazdı, bu yüzden öğrenemedim. *Dev Adam* dışında.
Tom Tyler'ı başka filmlerde, küçük rollerde gördüm. Ne zaman perdede
belirse, "Dev Adam!" diye bağırır, böyle bir yıldızın harcanıp gitmesine bir
daha hayıflanırdım.

Bir başka kahramanım Johnny Weismuller'di. Tarzan. Ne Tarzan'lar gelip geçti beyazperdeden, ama hiçbirisi Johnny Weismuller'in tutunduğu sarmaşık bile olamadı. Onun Çita'sı bile başkaydı.

Ödümü patlatan, ama yollarını gözlediğim üç oyuncu vardı. Korku filmlerinin vazgeçilmez üçlüsü. Frankenştayn Boris Karloff, Drakula Bela Lugosi, Kurt Adam Lon Chaney Jr. Bunlara Peter Lorre de katılırdı zaman zaman. Aslında Doktor Frankenstein'in yarattığı canavarı oynuyordu Boris Karloff; ama Türkiye'de herkes gibi biz de "Frankenştayn" der geçerdik. En çok Kurt Adam'dan korkardım. Ondan yırtıcısı yoktu. *Frankenştayn Kurt Adam'a Karşı* filminde iki canavar ay ışığında öyle bir kapışarlardı ki, her seyredişimde iliklerime kadar buz keserdim.

Başka kötü adamlar da vardı. Jack Elam, Raymond Massey, Sydney Greenstreet, Bruce Cabot, Howard De Silva, Conrad Veidt, Walter Slezak, Claude Rains, George Macready... Artık hısımlar akrabalar olmuştuk onlarla. Ailenin yüz karalarıydı. Atsan atılmaz, satsan satılmaz. Bir yandan sevmedim onları, bir yandan da bağırma basardım. Özel bir sevgi beslemediğim, ama perdede görünce keyif duyduğum oyuncular da vardı. Boyunlarından kravat eksik olmazdı. Brian Aherne, George Brent, Brian Donlevy, George Sanders, Zachary Scott. Bunlara Dana Andrews'u, Dennis O'Keefe'i, Dennis Morgan'ı da ekleyebilirim.

Büyük yıldızlardan Clark Gable, Burt Lancaster, Gregory Peck, Robert Taylor dörtlüsünü severdim. Ama hiçbirisi listemin tepesinde yer almadı. Douglas Fairbanks Jr, Antep yazlıklarında *Sinbad*'la, *Korsikalı Kardeşler*'le yaptığı inanılmaz çıkışı sürdüremedi. Spencer Tracy, yüreğimi hep ısıttı, vazgeçilmez oyuncularımın biri oldu her zaman. *İki Yüzlü Adam*'ını nasıl unutabilirim!

Charles Laughton'ı *Deniz Ejderi*'nde unutamadığım gibi. Bounty'nin Kaptan Bligh'ı, Ferdi Tayfur'un (elbette şarkıcı Ferdi Tayfur'un değil) seslendirmesiyle içimize çakılmıştı. Laughton'ı *Kanlı Meyhane*'den, *Notre Dame'ın Kamburu*'ndan tanıyordum zaten. Kambur Quasimodo'nun çingene Esmeralda'dan bir su isteği vardı ki, insan ne kadar yanıp tutuşsa öyle su isteyemezdi. Sıcak Ramazan akşamlarında avluda iftar topunun atılmasını beklerken, ninemin karşısına geçer, "Su... Su..." diye inleyerek

kızdırdım onu. Ninem bir şey yapmazdı. Tesbih çekerken ettiği duaları sesini yükselterek söylemeyi sürdürürdü sadece.

Romeo Juliet'in Mercutio'su John Barrymore da Ferdi Tayfur'un sesiyle can bulanlardandı. Tybalt'a "Kediler kralı!" diye bir kere bağırıyordu. Biz bunu sokaklarda yüz bin kere bağırırdık.

Benim oyuncularımın ilk sıralarına Pedro Armendariz'le Wallace Beery'yi de yerleştiriyorum. Beş "karakter oyuncusu"nu da. Victor McLaglen, J. Carrol Naish, Ward Bond, John Carradine, Akim Tamiroff'la Hollywood telefon rehberimi (daha doğrusu, rehberimden ufacık bir seçmeyi) kapatıyorum.

DAĞLARCA... POET!

Dağlarca'yı tanıdığımda lise öğrencisiydim. Şiirlerini biliyordum elbet. *Çocuk ve Allah* başucu kitaplarım arasındaydı. *Varlık*'ın yeni sayısını elime alınca, önce onun, Necatigil'in, Külebi'nin şiirlerini arardım.

Okulda *İzlerimiz* adlı bir edebiyat yıllığı yayınlanırdı. Bizim dönemimizde en çok Anıl Meriçelli, Ünal Boduroğlu, Spiro Kostof, Günel Orgun, Asım Çavuşoğlu, Çetin Yüregir, Naci Seyhan, Doğan Türker, bir de ben ilgilenirdik *İzlerimiz*'le. Yıllığın bizden önceki sayılarında Talât Sait Halman'ların, Özcan Ergüder'lerin, Bülent Ecevit'lerin yapıtları yer almıştı. Yazdıkları, dergilerde, gazetelerde yayınlanıyordu şimdi. Bakalım bizden kimler edebiyatta direnecekti?

İzlerimiz'in 1956 sayısı çıkınca Dağlarca'ya götürdük. Çiçeği burnunda yazarlardık. Ünlü şairimiz bakalım ne diyecekti yazdıklarımıza.

Dağlarca önce tepeden tırnağa süzdü bizi. Yıllığı açtı. Ön kapağın içine adlarımızı yazdı. "Bunu şimdi okumayacağım," dedi. "On yıl sonra bakacağım. Hangileriniz yazmayı sürdürüyor, göreceğim."

Biraz hayal kırıklığı içinde okula döndük. Dağlarca on yıl sonra dönüp *İzlerimiz*'in o sayısına baktı mı, bakmadı mı, bilmiyorum. Sormadım da kendisine. Ama 1966'ya gelindiğinde, sadece Anıl'la ben yazmayı sürdürüyorduk. Dağlarca'yla da dost olmuştuk.

En sevdiğim dizelerden “Sen benim çocuğum neredesin / Aşka ve cesarete gitmiş”in şairi, bir ara benden çok daktilomla ilgilen-di. Eski bir daktiloydu bu. Erika. Benimle yaşıtı. Milliyet Yayınları’nda masamın üstünde duruyordu hep. Ne yazsam onunla yazıyordum.

Bir gelişinde sordu. Anlattım. “Babamındı bu,” dedim. “Ben ilkokul ikinci sınıfa giderken babam yeni bir daktilo aldı yazıhaneye. Bunu da eve getirdi. Bana verdi. O gün kullanmaya başladım. Hâlâ kullanıyorum. Bir kere bile onarım görmedi.”

Babamın adını sordu Dağlarca. Söyledim.

“Küçük bir plaket yaptıracağım,” dedi. “Üstüne ‘Tahsin Tamer’ yazdırıp bu daktilonun kenarına yapıştıracağım.”

Yayınevine her gelişinde bu sözünü hatırladı. Erika’nın üstünde “Tahsin Tamer” yazısı hâlâ yok. Şimdi kırk yılda bir kullanıyorum onu. Ama her kullanışında Dağlarca’nın verdiği söz geliyor aklıma.

Değişmez önyargıları vardır Dağlarca’nın. Sözelimi, doktorlara hiç mi hiç güvenmez. Bir gün işyerinde böbrek sancıları içinde kıvranıyordum. Beni o durumda görünce, “Kaytarmaca yok, bugün doktora gideceksin,” dedi.

“Öğleden sonra gideceğim zaten,” dedim. “Gürbüz Barlas’ı aradım. Bekliyor.”

“Yarın bu saatte geleceğim. Gidip gitmediğini öğreneceğim,” dedi. Sevgili Gürbüz ağabeye gittim. Böbrekte taş vardı yine.

Ertesi gün geldi Dağlarca.

“Gittin mi doktora?” diye sordu.

“Gittim.”

“Ne dedi?”

“Taş varmış. Pek önemli değilmiş. Bol bol su içmemi, bir de çok hareket etmemi söyledi.”

“Bunlar bir şeyden anlamaz!” diye bağırdı. “Öyle şey mi olurmuş! Sen onun dediklerine aldırma. Benim söylediklerimi yap.”

“Ne yapayım?”

“İçebildiğin kadar su iç. Bir de bol bol hareket et.”

Doktorlara o kadar güvenmiyordu ki, nasıl olsa palavra atmışlardı diye benim söylediklerimi dinlememişti bile.

Dağlarca'nın içki sevgisi bilinir. Ama tanıdığım bazı içkiciler gibi değildir üstad. İki kadehten sonra kimsenin kafasını gözünü patlatmaya kalkmaz. Keyifle içer, aynı keyfi çevresindekilere de saçar.

Milliyet Yayınları'nı yönettiğim sıralarda bir gün gülerek geldi.

"Romatizmama çare buldum," dedi. "Harika bir ilaç keşfettim."

"Nedir?" diye sordum.

"Büyük bir şişe votka alacaksın," dedi. "İçine bir aspirin atıp şişeyi kapatacaksın. Üstüne de o günün tarihini yazıp rafa kaldıracaksın. Ertesi gün bir şişe votka daha. Onun içine de bir aspirin. Tarih. Onu da kaldıracaksın. Bu böyle sürecek."

"Sonra?"

"Aradan yirmi bir gün geçince, ilk şişe votkayı alıp içeceksin. Her gün bir şişe. Gör bak, romatizma filan kalmıyor."

"Üstad," dedim, "bu düpedüz içki. İlaç değil ki."

"Senin aklın ermez," dedi Dağlarca. "O tek aspirin votkayı ilaca çeviriyor."

Üsteledim. "İlaç diye içki içiyorsunuz siz."

Dağlarca kızdı:

"Aspirinli içkiyi ne yapayım! İçkimi daha sonra adam gibi içiyorum!"

Makedonya'daki Struga Şiir Akşamları'na Dağlarca'yla, Oğuz Akkan'la birlikte beni de çağırmışlardı. Bu şenliğe ilk katılım olacaktı. Üsküp'te toplanılacak, oradan topluca Struga'ya götürülecektik. Dağlarca'yla Oğuz'a nasıl gidileceğini sordum. "Otobüsle," dediler. "Vatan Caddesi'nde bir otobüs şirketi var. Biz biletimizi aldık. Öğleden sonra saat üçte kalkıyor. Daha bir hafta var, ama bir an önce sen de git, biletini al."

Gittim şirkete. Baktım, masa başında Hakan Karakaş oturuyor. Alev Sururi'nin oğlu. "Hiç bilet kalmadı," dedi. "İstersen saat dörtteki otobüsle göndereyim seni."

“Peki,” dedim, biletimi aldım.

Dağlarca’yla Oğuz, “Bizim otobüs sabah saat dokuzda Üsküp’te oluyor,” dediler. “Seninki onda gelir. Otogarda oturur, birer çay içer, seni bekleriz.”

“Sağolun, dedim.

Bir hafta sonra Vatan Caddesi’ne gittik birlikte. Onları yolcu ettim. Bir saat sonraki otobüse de ben bindim.

Otobüs de ne otobüstü ya! Bizim halk otobüslerine rahmet okutur. Ayakta yolcular, sepetler, plastik testiler, şişeler. İki de bir bozuluyor, geceyarısı dağ başlarında duruyor.

Sabah on yerine öğleden sonra üçte vardık Üsküp’e. Otogarda Dağlarca’yla Oğuz yok elbet. O saate kadar bekleyecek değiller ya! Şenlik bürosuna gittim. Kalacağımız otele götürdüler beni. Sordum, Dağlarca’yla Oğuz hâlâ gelmemiş.

Üsküplü şair dostum Necati Zekeriya’ya telefon ettim. Hemen damladı. “Bizim evde çay içelim,” dedi. “O arada bizimkiler de gelir. Otel-den onları alıp yemeğe çıkarız.”

Necati’nin evine gittik. Akşamüstü döndük otele. Dağlarca’yla Oğuz yok! Yemeğe çıktık. Yine otel. Geceyarısı olmuş. Yatacağım. Hâlâ yoklar. Ertesi sabah. Gelmemişler daha.

Kahvaltı edildi. Herkesi Struga’ya götürecek otobüs otelin kapısına dayandı. Saat onda hareket edilecek. Şoför tam kontak anahtarını çevirirken bir taksi kesti önümüzü. İçinden alı al, moru mor Dağlarca’yla Oğuz çıktı. Onların otobüsü benimkinden betermiş meğer! Yirmi beş saat gecikmeyle geldiler.

Dağlarca şenlik sonuna kadar söylendi.

Şenlik sırasında uzak bir dağ köyüne götürdüler bizi. Köyde bir anıt. Dev bir kubbe. Kubbede kocaman on altı delik var. Delikler, Osmanlı İmparatorluğu zamanında köyün Türklere on altı gün direnişini simgeliyormuş.

Kubbenin altında toplandık. Şairler şiirlerini okuyacak. Beş-altı şair okudu. Sonra gökyüzü ansızın karardı, yağmur başladı. Öyle bir yağmur

ki, ben ömrümde böylesini az gördüm. Kubbedeki deliklerden tepemize iniyor.

Şiir miir unutuldu elbet. Otobüse kaçtık. Herkes sıırsıklam.

Dağlarca, “Siz yine dua edin,” dedi. “Bunlar on altı gün direnmiş. Ya yüz gün direnselerdi? Kubbe deliklerden elek gibi olur, yağmur iliklerimize işlerdi.”

Ertesi yıl bir daha gidecektik Struga’ya. Dağlarca’ya Altın Çelenk ödülü verilecekti. Bu kere Oğuz yerine Süreyya Berfe vardı yanımızda.

Otobüsle gittik yine. Yugoslavya’ya girerken gümrükçüler bir kenara çektiler bizi. Baktık, yan yana bir sürü otobüs. Gümrükçüler çay içiyor. Şakalaşiyor. Akıllarına esince de bir otobüsün yanına gelip yolcuları aşağı indiriyor. Eşyalarıyla birlikte. Bavulları, çantaları açtıyor, bağırıp çağırıyorlar. Hele bir gümrükçü var ki aralarında, düşman başına! Kıyameti koparıyor. Neredeyse herkesi kurşuna dizecek!

Uzun süre bekledik. Sıra bizim otobüse geldi. Topladık eşyalarımızı, indik. Tek sıra olduk. O nemrut gümrükçü düşmez mi bize! Başladı yumruğunu havada sallayıp bağırmaya. Ne dediğini anlamıyoruz, ama şarkı söylemediği kesin. Bavulları açtıyor, eşyaları fırlatıp atıyor, yolcuların yakasına yapışıyor. Herkes zangır zangır titriyor.

Derken Dağlarca’nın önünde durdu gümrükçü. Uzun uzun baktı ona. Yüzüne bir gülümseme yayıldı ansızın. Hazırola geçti. Dağlarca’nın eline yapışıp başladı öpmeye. Elini bıraktı, boynuna sarıldı.

Durdu. “Poet!” diye bağırıldı. Birşeyler söyledi.

Makedonca bilenler anlattılar. Meğer bir akşam önce televizyonda Altın Çelenk ödülüyle ilgili bir program varmış. O programı seyretmiş. Üstadı da şıp diye tanımış.

Bir de şiirin işe yaramadığını söylerler!

Şenlikte en büyük ilgi gören sanatçı Dağlarca’ydı. Altın Çelenk’le ödüllendirilmişti. Sıradan bir ödül değildi bu. Şairimiz de, bana kalırsa, bu ödülü çoktan hak etmişti.

Şenlik boyunca Dağlarca'nın gönüllü çevirmenliğini yaptım zaman zaman. Dünyanın dört bucağından gelmiş sanatçılar çevresini sarıyordu üstadın. Onu soru yağmuruna tutuyorlardı. Sohbetlerin ardı arkası kesilmiyordu.

İş başa düşüyordu o zaman. Dağlarca'nın her söylediğini kolaysa İngilizceye çevir bakalım! Şiir gibi konuşuyordu bazen. Shakespeare çevirisi yapmak insana daha az ter döktürürdü.

Günün birinde bir İngiliz şairle konuşurken, "Ya herru ya merru," dedi. Bana-döndü sonra: "Bunu aynen çevireceksin."

Ya herru ya merru... Bunun İngilizcesi ne ola ki? O anlamda birşeyler söyledim. Dağlarca kuşkulandı.

"Aynen söyledin mi?" diye sordu.

"Anlamını bozmadan söyledim," dedim.

"Olmaz. Aynen çevireceksin. Ya herru ya merru diyeceksin."

"Merak etmeyin. Söylemek istediğinizi anlattım."

Yüzüme uzun uzun baktı Dağlarca.

"Herru'nun İngilizcesi nedir?"

"Yok öyle bir şey."

"Merru'nun İngilizcesi?"

"Merru diye bir şey yok ki İngilizcede."

Üstadın bana güveni sifıra inmişti. Kestirip attı:

"Sen İngilizce bilmiyorsun!"

İKİNCİ BICO: DOFKAFA

Çocukken bir Bico'muz vardı Antep'te. Görenler, kedi değil, sarı bir kaplan sanırlardı onu. Erkekti. Mahallenin bütün dişi kedilerini harimine almış, erkek kedilerini de sanırım haraca bağlamıştı. *Alleben Anıları*'nda yazmıştım: Annemle İstanbul'a giderken onu da götürmüştük. Hasır bir çamaşır sepeti içinde. Geceleyin Fevzipaşa istasyonunda trenden kaçmıştı. Annem, onu bulana iki buçuk lira vereceğini söyleyince istasyon birbirine girdi. Beş dakika içinde bulundu. Makinist, biz Bico'u saklandığı yerden çıkarıp kompartmana getirinceye kadar treni bekletti.

İstanbul'da kaldığımız ahşap evin bahçesi Çemberlitaş kedileriyle doluydu. Belki yirmi kedi. Ama Bico bir Antep'li olarak çıkıp da ağaçların altında şöyle bir "şecaat satınca", bahçe ıssız Gobi çölüne döndü.

Benimle yaşıttı Bico. Antep'te öldüğünde on iki yaşındaydı. Ondan sonra da kedilerimiz oldu. Ama hiçbir Bico'nun yerini tutmadı. İkinci Bico'ya kadar.

Altı yıl önce Neslihan'la Şile'deydik. Daha doğrusu, Şile'nin Çayırbaşı köyüne yakın küçük bir sitede. Karşısı orman. Geceleri çakal sesleri, kurt ulumaları, ayı homurtuları geliyor. Sitenin köpekleri başlıyorlar havlamaya. Sahipsiz kediler evler arasında koşuşturuyor. Ormandan inebilecek hayvanlar bir yana, kendilerini köpeklerden de korumaları gerek.

Neslihan hem köpekleri, hem kedileri besliyor. Herkese havlayan, diş gösteren Efe Duman onun yanında kuzu gibi. Geceleri gelip evin önüne kıvrılıyor, bizi bekliyor.

Günün birinde bir kedi yavrusu gördük. Safnaz'ın yavrularından biri. Öteki kedilerden çok daha ürkekti. Bir su oluğunun içine sığınarak kendini köpeklerden, yağmurdan korumaya çalışıyordu. Yanına geldi Neslihan'ın, eve girdi, çıkıp bir koltuğun üstüne kıvrıldı. Ne yemek istiyordu, ne su. Evin güvencesi ilgilendiriyordu onu.

Neslihan yukarı çıkardı kediyi. Banyodaki deliği gösterdi. Kedi de oraya çişini yaptı. "Beni bırakmayın, her şeyi hemen öğrenirim," demek istiyordu sanki. Sonra indi, koltuktaki yerini aldı.

"Bunun adı Bico olsun," dedim.

O gece bizimle kaldı Bico. Ertesi gün onu dışarı bırakıp İstanbul'a döndük.

İki hafta sonra yine gittik Şile'ye. Daha biz evin kapısını açar açmaz uzaklardan koşarak geldi Bico. Döneceğimiz güne kadar da ayrılmadı. Çantalarımızı hazırlarken küstü bize. Sırtını döndü.

"Söz," dedik, "bir daha gelişimizde seni de götüreceğiz."

Bir hafta sonra Bico'yu almaya gittik. Kedi çantasına koyduk. Çantadan uzattığı patisiyle Neslihan'ın parmağına yapıştı. İstanbul'a kadar bırakmadı. Bir yandan da miyavladı, kustu.

Altı yıldır bizimle oturuyor Bico. Geceleri bile bizimle yatıyor. Sokaktan köpek sesleri gelince kulaklarını dikeyyor. Yere bir eşya düşse korkup bir koltuğun arkasına sığınıyor.

Şile'den geldiğinde inanılmaz ölçülerde yemek yiyordu. "Yarın belki bulamam" korkusundaydı. Korkmuyor artık. Yalnız arada bir içindeki hırsızlık güdüsü harekete geçiyor. Mutfaktan tavuk aşırırmaya kalkıyor.

Hafif tertip üçkâğıtçılıkları var. Sözelimi, oturmak istediği yerde öteki kedimiz, Ayşegül mü oturuyor... Gidip yalamaya başlıyor onu. Usulünce sepetliyor.

Neslihan ikinci bir ad taktı ona: Dofkafa. Bazen yüzümüze dof dof bakıyor. Ama her zaman sevgi dolu. Bir şeye canımız sıkılsa kucağımıza çıkıyor, kafasını uzun uzun yüzümüze sürüyor.

En sevdiği şeylerden biri televizyon seyretmek. Futbol maçlarına, at yarışlarına, sayısal loto çekilişlerine özel merakı var. Ama Hülya Avşar'ın üstüne yok. Televizyonda Hülya Avşar'ı görmesin, dört patisi kanda olsa, her şeyi bırakıyor, kuyruğunu dikip ekran başına kuruluyor.

Sanırım gizli sevda çekiyor Bico, kedi olduğuna kahroluyor.

Düş

Yolda yürüyorum. Kalabalık bir cadde. Boynuma bir tabla asmışım. Seyyar satıcılar gibi. Tablanın üstünde bir daktilo, bir de kitap. Bir yandan yürüyorum, bir yandan çeviri yapıyorum.

Bir dörtyol ağzına geliyorum. Kırmızı ışık yanıyor. Karşıya geçecekler durup beklemeye başlıyor. Ben de duruyorum. Çeviriyi sürdürüyorum bir yandan. Kimse yadırgamıyor. Kimse dönüp bakmıyor bile.

Yeşil yanıyor. Arabalar duruyor. Yol bizim. Karşıya geçerken düşünüyorum: Neyse, çok beklemedik. Çeviri galiba zamanında yetiyecek.

"Yaşamım boyunca günlük tutmadım. Not tutmadım. Eş-dost toplantılarında oradan buradan anılar anlatılır ya, benimkiler de öyle zamanlarda su yüzüne çıktı. Bu kitap bir yaşam öyküsü değil. Olsa olsa, yaşamımdan çizgi. Belirli bir sıra gözetilmeden, kendiliğinden beliren renkler. İçinde "karakter tahlilleri" yok. Ufacık olaylar var. Başkalarının yaşamlarını bilemem, ama benim yaşamımı böylesine ufacık olaylar belirledi. Hepsini bu kadar değil elbet. Alleben Anıları'yla başlamıştım, bu kitapla sürdürüyorum. Belki bunu başka yazılar, başka kitaplar izler. Yaşarsam. Hatırlarsam."

Ülkü Tamer

"Anılarında buram buram tüten insani sıcaklık sizin de içinizi saracak."

Fethi Naci, *Yeni Yüzyıl*

"Bu kadar değişik ve renkli bir yaşamı olan birinin anıları da o kadar canlı ve renkli..."

Hasan Pulur, *Milliyet*

"Ülkü Tamer'in şurup gibi bir Türkçesi, 'Aman beni elinden bırakma' diye adamın yakasına yapışan bir üslubu var. Öyle rahat, öyle keyifli, okuyorsunuz ki..."

Hıncal Uluç, *Sabah*

"'Hatırladığı' için, böylesine güzel, böylesine keyifli, şiirsel, doğru yazdığı için teşekkür etmeliyiz bu büyük şairimize."

Mehmet Baydur, *Cumhuriyet*

"Ülkemizin son 40 yıllık tarihinin kültürel yansımaları sayılabilecek bu anıları, gülümseyerek, hüznülenerek, dersler çıkararak okudum."

Yaşamak Hatırlamaktır bir anılar toplamı değil, yaşama dair önemli göndermelerle yüklü bir deneme kitabı. İddiasızlığın iddiası olan bu kitabı okuyun, çok seveceksiniz."

Ahmet Ümit, *Radikal Kitap*

Yaşamak Hatırlamaktır'ı okumalısınız. Bir şairin düşlerini ve gerçeklerini öğrenmek için."

Sennur Sezer, *Cumhuriyet Kitap*

ANI VE YAŞAM DİZİSİ

KitapYAYINEVİ

ISBN 978-975-8704-95-8

20,- TL